

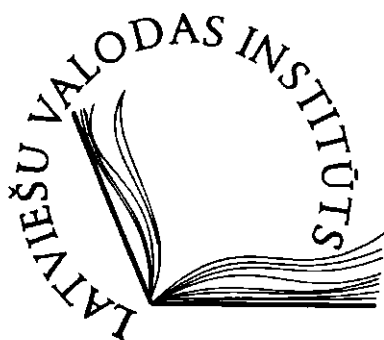
LINGUISTICA

8

LETTICA

2001

LINGUISTICA ILETTICA

LATVIEŠU VALODAS INSTITŪTA ŽURNĀLS

2001

RĪGA

8

Dibinātājs
LU Latviešu valodas institūts
Reģistrācijas apliecība Nr. 000311118

Redakcijas kolēģija
Aina BLINKENA, Ojārs BUŠS, Ina DRUVIETE,
Ilga JANSONE, Jānis VALDMANIS, Andrejs BANKAVS,
Agris TIMUŠKA, Andrejs VEISBERGS, Baiba KANGERE,
Aksels HOLVUTS

Numura redaktori
Ojārs BUŠS, Ilga JANSONE

Korektore
Asnate BAŅĢIERE

Redakcijas adrese
Akadēmijas lauk. 1, 902. ist., Rīgā, LV-1050
Tālr. 7227696, fakss 7227696, el. pasts <latv@lza.lv>

Mākslinieks Juris Riņķis

ISSN 1407 – 1932

© LU Latviešu valodas institūts, 2001

SATURA RĀDĪTĀJS

Valentīna SKUJIŅA. Nacionālās valodas noturīguma pamati gadsimtu gaitai	5
Ieva ZAUBERGA. Latviešu valoda Eiropas Savienības standartizācijas prasību kontekstā	15
Andrejs VEISBERGS. Latviešu juridiskās valodas veidošana – 2000. gada rezultāti.	28
Daiga BALTAISKALNA. Valsts valodas lietojums izglītības sistēmā	39
Vineta PORIŅA. Valodas izvēle Latvijā	51
Linda LAUZE. Runātāja komunikatīvā nodoma īstenošanas veidi latviešu sarunvalodā	70
Daina NĪTIŅA. Vārdu un vārdformu semantikas pragmatiskie aspekti	78
Розанна Курпнице. Прагматическая интерпретация рекламного дискурса (формально-смысловый аспект).	87
Ineta STADGALE. Dažas īpatnības jaundibināto uzņēmumu nosaukumu veidošanā.	98
Anitra TĪSIŅA. Krāsu apzīmējumu kā apkārtējās vides elementu asociatīvo saikņu atspoguļojums.	109
Kazimiers GARŠVA. Lietuviškos kilmēs Latvijos Republikos vietovardžiai.	119
Indrė BROKARTAITĒ-PLADIENĒ. Lietuvos oikonimai vokiškuose tekstuose.	128
Marija RAZMUKAITĒ. Kelios pastabos dėl oikonimų derivatų su priesagomis <i>-inink-</i> (tarm. <i>-inyk-</i>), <i>-nink-</i> (tarm. <i>-nyk-</i>) paplitimo Lietuvoje.	142
Evija LIPARTE. La. <i>nost</i> vs. <i>malā</i> vs. <i>zemē</i> un lie. <i>žemēn</i> vs. <i>šalin</i> semantiskās attiecības literārajā valodā un izloksnēs.	151
Kersti BOIKO. Igaunų valodas savienojuma verbi un to atbilstmes latviešu valodā.	180
Juris GRIGORJEVS. Dažādu runātāju (sieviešu un vīriešu) izrunātu patskaņu datu normalizēšana.	194

GRĀMATU APSKATS

Monogrāfija par krievu un igauņu izlokšņu lingvistiskajiem kontaktiem (*Elga Kagaine*) 216

SVEICAM

Igauņu izlokšņu pētnieces jubileja (*Elga Kagaine*) 219

IN MEMORIAM

Jons Žemvalds Balkevičs (*Laimute Anelauskaite-Balode*) 222

HRONIKA

Romānisti tiekas Parīzē (*Andrejs Bankavs*) 224

Valodu mācīšana XXI gadsimta rītausmā. FIPLV 20. kongress (*Rota Bankava, Zigrīda Vinčela*) 225

III Starptautiskais dialektologu un ģeolingvistu kongress Ļubļinā (*Brigita Bušmane, Anna Stafeca*) 229

Somugristu kongress Tartu (baltistu skatījumā) (*Ojārs Bušs*) 233

Pie Sventājas latviešiem (*Brigita Bušmane*) 236

Starptautiskajā baltistu kongresā "Baltu valodas laikmetu griežos" (*Ojārs Bušs, Ilga Jansone*) 239

Desmitgades konference – atskats pagātnē un ieskats nākotnē (*Regīna Kvašīte*) 256

Viļņā par Kanādu (*Andrejs Bankavs*) 260

Baltijas valstu vietvārdnieki Viļņā (*Ojārs Bušs*) 261

BIBLIOGRĀFIJA 2000 264

ZIŅAS PAR AUTORĪEM 320

Valentīna SKUJIŅA**Nacionālās valodas noturīguma pamati gadsimtu gaitai**

Sekojojot līdzī latviešu valodas lietojumam atjaunotās Latvijas neatkarības apstākļos, kā arī vairāku gadu desmitu periodā pirms tam un ieskatoties 20. gadsimta sākuma un iepriekšējo gadsimtu valodas liecībās, mēģināsim izdarīt dažus secinājumus par faktoriem, kas ietekmē nacionālās valodas noturīgumu. Šo vērojumu un secinājumu mērķis ir, balstoties līdzšinējā pieredzē, konstatēt, kam turpmākajā darbībā valodas jomā būtu jāpievērš vairāk uzmanības, lai stiprinātu nacionālās valodas pozīcijas un saglabāšanos nākamajām paaudzēm un censtos novērst vai kavēt to, kas apdraud nacionālās valodas ilgmūžīgumu, jo valoda ir galvenais tautas patības satvars, ko nedrīkstam pazaudēt, ja negribam pazaudēt sevi kā tautu.

Tautas pastāvēšanas vārdā nacionālās valodas noturīguma stiprināšana ir svarīgs katras paaudzes uzdevums. Katra valoda ir savdabīga sistēma – ar savu gramatiku, ar savām vārdu formu un savienojumu likumbām, ar noteiktu vārdu un izteiksmju krājumu un to jaundarināšanas likumbām, ar atšķirībām rakstības un izrunas atbilstmēs u. c. Dažādos vēsturiskās attīstības laikposmos atkarībā no konkrētās valodas situācijas aktualizējas citi valodas jautājumi, kuru risināšana, teorētiska izpēte un praktiska regulēšana ir attiecīgā laikposma valodnieku uzdevums.

Patlaban, 20. gadsimta pēdējā desmitgadē, vērojot latviešu valodas kā valsts valodas lietojuma aktualitātes Latvijā, manuprāt, kā trīs galvenos problēmu blokus, no kuru atrisināšanas ir atkarīga latviešu valodas sekmīga funkcionēšana, var minēt:

pirmkārt, – vienotību rakstības noteikumos;

otrkārt, – attieksmi pret aizguvumiem, īpaši angļismiem;

treškārt, bet ne mazsvarīgāk, – latviešu valodas vispārēja lietojuma nodrošināšanu.

Nesenajā pagātnē, 40.–80. gados, pirmajos divos no šiem blokiem – rakstībā un aizguvumu lietošanā – bija vērojamas spēcīgas pārkrievošanas tendences. Tā, piemēram, Maskavas lielvara 50. gadu beigās pasludināja, ka visām tā laika PSRS republikām jāpāriet uz krievu alfabētu, bet 70. gadu otrajā pusē centās pārorientēt zinātnisko terminoloģiju valstī tādējādi, lai arī savienotajās republikās izmantotu krievu valodā lietotos terminus, gan pieļaujot pievienot tiem galotnes vai izskaņas atbilstoši konkrētās valodas gramatikai (tas ir tā saucamais krievu valodnieka F. Fiļina laiks). Latvijā tas tomēr tā nenotika, un tas liecina par tā laika Latvijas valodnieku stingro mugurkaulu un arī viedumu pretstāvē svešvaras vēlmēm. 70. gados latviešu valodnieki aktīvi darbojās latviešu valodas kultūras jomā, regulāri ik gadus iznāca T. Porītes sarūpētais rakstu krājums "Latviešu valodas kultūras jautājumi" un aizsākās Valodas prakses dienu un Valodas nedēļas tradīcija, kas dažviet Latvijā turpinājās vēl arī 90. gados.

Savukārt trešajā blokā – valodas lietojumā –, kā par to Latvijas centrālajā presē pamatoti rakstīja Valsts valodas centra vadītāja Dzintra Hirša, latviešu valoda no septiņām stadijām, kas raksturo valodas lietojuma plašumu, bija atstumta ceturtajā, tātad – pusceļā uz likvidēšanu. Svešvaras apstākļos šāda situācija, protams, lielā mērā bija dabiska.

Nacionālās valodas izkopšanai vislabvēlīgākā vide ir neatkarīgas nacionālās valsts apstākļos. To pierāda Latvijas pirmās neatkarības laiks. Tas bija liels atvieglinājums modernākas un tīrākas latviešu valodas izveidošanai, atbrīvojoties no cittautiešu ietekmes un, valodnieka E. Bleses vārdiem runājot, atlatviskojot valodu. Kā uzsvērts Latviešu konversācijas vārdnīcā (XI sēj., 22268), liela loma valodas atlatviskošanā 1919.–1921. gadā bija Terminoloģijas komisijai. 20.–30. gados tika sakārtota arī latviešu uzvārdu sistēma un tika dota iespēja latviešiem savus uzvārdus latviskot (piem., no *Grīnberga* par *Zaļkalnu*). 20. gadsimta sākumā tika pieņemta arī rakstības reforma, pārejot no gotu burtiem un vāciskās rakstības

principiēm (piem., īso un garo patskaņu un šņāceņu rakstībā) uz latīņu alfabētu – ar diakritiskajām zīmēm, kā rakstām patlaban.

Tā latviešu paaudze, dažādu nozaru speciālisti, kuru skolas laiks bija 20.–30. gadi, izgāja darba dzīvē ar labu latviešu valodas prasmi un labu latviskās valodas izjūtu. Turpretī 50.–80. gadu padomju izglītības posms iezīmējies ar arvien zemāku latviešu valodas prasmes un izpratnes līmeni, un tagad baudām rezultātus.

Pirmās neatkarības laiks Latvijā iestājās pēc septiņiem vācu kundzības gadsimtiem un jau iesākušās krievu virsvaras laikmeta. Tāpēc, piemēram, 1922. gada "Zinātniskās terminoloģijas vārdnīcā" latviešu termini sastatīti ar vācu un krievu valodas terminiem, tomēr latviskajā daļā lielā mērā pārstāvēti latviskie darinājumi, nevis pārcēlumi no vācu vai krievu valodas, turklāt daudzi no terminiem ir tādi, kādus lietojam arī patlaban: *uztvere, sapratne, pašcieņa, sūdzība, aizbildniecība, aizgādnis* u. d. c.

Kā bija iespējams pēc ilga svešvaras kundzības laika apkopot vārdnīcās tik daudz labu latvisku vārdu? Un arī – izstrādāt noturīgus rakstības principus?

Latviešu valodas attīstības vēsture liecina, ka šāda iespēja sakņojās pašā tautā un tautas valodā, kuru latvieši lietoja visu 700 gadu vācu kundzības laiku un arī pirms tam un kuras bagātā izteiksmīguma paraugi lieliski saglabāti latviešu folklorā. 19. gadsimta II pusē, kad aktīvi darbojās latviešu inteliģence, tautas valodas bagātības plaši tika celtas gaismā un, vajadzības gadījumā, papildinātas ar iederīgiem jaundarinājumiem. Atbildīgi savu pienākumu veica arī 19.–20. gadsimtu mijas valodnieki – K. Mīlenbahs, J. Endzelīns, E. Blese u. c.

Arī pirms 19. gadsimta vidus, jau vācu mācītāji, ieklausoties latviešu valodā, veidoja latviešu valodas gramatikas un vārdnīcas. Kā viens no pirmajiem, kurš visprecīzāk spēja sadzirdēt latviešu valodas savdabību un atveidot to rakstos, tiek minēts Georgs Mancelis (1593.–1654.).

Piebilde. G. Mancelis mācījās latviešu valodu tieši no latviešu tautas. Turpretī tagad nozaru speciālisti, ierēdņi un citi aktīvie darbinieki Latvijā pa lielākajai daļai mācās no citām

valodām un cittautiešiem, tādējādi atsvešinoties no savas tautas. Arī izteiktās atziņas paliek pašu tautai svešas. Vēl vairāk. Augstos amatos un citos vadošos posteņos esošie speciālisti, tostarp daži latviešu valodnieki, centienus saglabāt tuvību tautas valodai un neaizrauties ar pārmērīgu latviešu valodas angļiskošanu mēdz dēvēt par skaužamām pūristiskām atpakaļrāpulis tendencēm.

Latviešu valodu vēsturiskā atskatā, ņemot vērā ilgos cittautu kundzības laikus, mēdza dēvēt par "bauru" valodu, kurā nav iespējams izteikt "augstas garīgas gudrības". Pret šādu aizspriedumu, kas dažkārt pausts pat visjaunākajā laikā, pamatoti vērsās jau Vecais Stenders savā gramatikā, norādot, ka līdztekus tādiem konkrētu procesu nosaukumiem kā *gribēšana*, *dzirdēšana* u. c. ir arī vārdi ar abstraktu nozīmi: *griba*, *dzirde*, *oža*, *bauda*, *jūta* u. d. c. Tiesa, konkrētajā Latvijas situācijā līdz 19. gadsimta vidum abstraktas nozīmes vārdu un abstrakto jēdzienu lietojums latviešu sadzīvē nebija tik aktuāls. Tas aktualizējās 19. gadsimta II pusē, kad latviešu autori sāka rakstīt pirmās mācību grāmatas dabas un citās zinībās. Tad abstraktu zinātnisku jēdzienu izteikšanai arī tika izmantoti vai jaundarināti daudzi latviskas cilmes vārdi ar *-ība*, piem., fizikā un matemātikā: *atlecība*, *dalāmība*, *izpletība*. Tai laikā daudz jaunvārdu darināja Juris Alunāns un Atis Kronvalds. Tieši pateicoties šiem jaunlatviešiem, jo īpaši Atim Kronvaldam, latviešu valoda nostājās līdzās citām tā laika modernajām valodām. Uz latviešu valodu tika balstīta arī juridiskā terminoloģija, piem., Andreja Stērstes aprūpē 1864. gada tiesu likumu tulkojumos tika ieviesti vārdi *apsūdzība*, *apžēlošana*, *blakus sūdzība*; 1892. gadā vēl: *baumas*, *draudi*, *vardarbība*, *patvarība* u. d. c. Māteru Juris ieviesa terminus *laulības pārkāpšana*, *nāves sods*, *sodu likumi*. Uz A. Kronvalda ieteikumu bāzes J. Ilstera botānikas vārdnīcā ieviesti termini *sānsaknes*, *daudzgadīgi stādi*, *bārkstiņas*, *stublāji*, *pogaļa*.

No teiktā izriet **pirmais svarīgais secinājums**: par pirmo būtisko faktoru, kas sekmē valodas noturīgumu, pastāvētspēju arī ilgstošos citvalodu saskares un cittautu kundzības apstākļos,

atzīstama valodas **sakņošanās tautas valodā**, t.i., valodā, kas veidojusies **dabiski**, tautas lietojumā, nevis mākslīgi konstruēta (kā, piem., esperanto). Dabiskā valodā katrs vārds, katra izteiksme cieši, daudzdimensiāli saistīta ar visu valodas sistēmu. Tādējādi katrs valodas izteiksmes līdzeklis ir smalki niansēts, tautai tuvs, saprotams un līdz ar to – lietojumā noturīgs.

Te gan jāpiebilst, ka periodos, kādi iestājas pēc citvalodas kundzības laika (tāds Latvijā turpinās arī patlaban), tomēr ir svarīgi tautai palīdzēt apgūt (atgūt) savu dzimto valodu un šai ziņā lieli uzdevumi ir skolām, izglītības procesam. Piem., krievu valodas kundzības periodā latviešu valodā par neaktuāliem bija kļuvuši vārdi *uzraudzība, pārraudzība*, salikteni ar *-turība*, tādi kā *mājturība, skolturība* (ko savulaik lietoja Ludis Bērziņš) u. c.

Tautas valodas statusā var būt valoda, ko visi attiecīgās tautas pārstāvji lieto, viens otra sacīto nepārprotami uztverot. Tāpat kā īstenībā lietas, parādības, procesi, to pazīmes u. c. ir saistīti savstarpējā daudzdimensiālā sistēmā, tā arī valodas izteiksmes līdzekļiem ir jābūt strukturāli organizētiem, noteiktā sistēmā, lai atspoguļotu reālo īstenību.

Valodas vārdu uzbūves, vārdu formu maiņu, vārdu saistījumu un teikuma uzbūves likumību sistēmu apraksta gramatikā. Lai tauta lietotu savu dzimto valodu, no vienas puses, īpaša gramatikas teorētiskā apgūšana nav nepieciešama. Tomēr, ņemot vērā konkrētās dažādu valodu lietojuma situācijas, kad valodu saskarē valodas viena otru ietekmē un lielāko tautu valodas lielā mērā ietekmē skaitliski nelielo tautu valodas, tādējādi sekmējot svešu elementu ienākšanu valodā un valodu izzušanu, gramatikas likumību apgūšana atzīstama par nepieciešamu. Bez tam gramatikas apgūšanai ir svarīga loma, mācoties citas valodas.

Tādējādi gramatika, no vienas puses, ir valodas mugurkauls, kas notur valodu kā noteiktu savdabīgu sistēmu, un, no otras puses, ir kā valodas atslēga, kas nodrošina gramatikas apguvēja prasmi attiecīgo valodu pareizi lietot.

No tā izriet **otrais secinājums**: par otro svarīgo faktoru, kas sekmē nacionālās valodas kā savdabīgas sistēmas noturīgumu.

atzīstama gramatika kā valodas sistēmas iekšējais balsts, kas palīdz noturēt valodu kā savdabīgu sistēmu arī nepārtrauktajā valodas pārmaiņu procesā saskarē ar citām valodām, nodrošinot valodas laikmetīgi mainīgu pastāvēšanu nākotnē un izmantošanu arvien jaunām vajadzībām.

Gramatika ir kā shēma, karkass, kuru ar saturu piepilda paši valodas fakti, no kuriem īpaši svarīga loma ir leksiskajām valodas vienībām – vārdiem.

Cik bagāta ir latviešu valodas leksika? Par to pirmām kārtām liecina vārdnīcas – K. Mīlenbaha un J. Endzelīna "Latviešu valodas vārdnīcas" biezie sējumi, daudzās izlokšņu vārdnīcas un literārās valodas vārdnīcas, kā arī dažādo nozaru terminu vārdnīcas (kuru skaits 90. gados vien ir pāri par 40).

Kultūras tautu valodās leksikas bagātības pamatā ir pašu valodas vārdi. Arī jaunas leksiskās vienības galvenokārt tiek veidotas uz pašu valodas bāzes. Cita valoda parasti tiek izmantota kā palīgavots vai kā paraugs jaunu jēdzienu izteikšanai.

Kā raksta E. Blese: "Ja arī ne katru abstraktāku svešas valodas smalkumu varam gluži adekvāti izteikt, tad tāpēc latviešu valoda nav jāpazudina: neviena valoda nespēj absolūti precīzi un adekvāti izteikt visas kādas citas valodas abstraktos jēdzienus" (Latviešu konversācijas vārdnīca, XI. R., A. Gulbja apgādā, 1934–1935, 22270). E. Blese atgādina arī to, ka svešvaras kundzības laikā tiek varmācīgi uzspiesti citas valodas vārdi un jēdzieni, tā ka savējais aizmirstas. To spilgti apliecina arī latviešu valodas vēsture. Tie, kas skolā gājuši padomju laikā, aizmirsuši daudzus labus latviskus vārdus, piem., *vieds* (*viedkarte*), *atskārtā* (angļu *insight*), *pārzinis*, *niezulis* (angļu *scraping*). Esam gatavi atteikties no latviskiem vārdiem *izmēģinājums* (*izmēģinājuma projekts*), *klātiene*, *neklātiene* un angļu valodas ietekmē aizstāt tos ar *pilotu* (*pilotprojekts*), *pilnlaika studijas* (*full-time study*), *daļlaika studijas* (*part-time study*) u. tml. Turklāt aizguvumu pārņemšanu latviešu valodā joprojām lielā mērā ietekmē krievu valoda: ja krievu valodā aizgūst *делегация*, arī latviski – *delēcija*, ja krievu valodā *лизинг*,

neūdoņcep u. tml., arī latviešu valodā *līzings*, *peidžeris* u. c.; ja krievu valodā kā sinonīmi paturēti aizguvumi no angļu un vācu valodas, arī latviešu valodā to mēdz kopēt, piem., ģenētikas terminu vārdnīcā (R., 1981): *inbrīdings*, *incuhts*. Bet pēc neilga laika tiem seko vēl citi svešcilmes atvasinājumi: "deletēt", "deletēts", "peidžerēt", "atpeidžerēt", "uzpeidžerēt". Domājams, ar laiku var ienākt arī "līze", "līzēt", varbūt pat "incuhtēt", "inbrīdingot" u. tml.

Ir nepārprotami nobriedusi vajadzība apturēt šādu nevīžīgu, nevērīgu attieksmi pret mūsu tautas valodu, kas ir pietiekami bagāta. Pat tik modernā nozarē kā informātika terminoloģija nebija jāveido tukšā vietā, jo informātikas pamatā ir fizika, matemātika, elektronika, skaitļošanas tehnika, kas gan pašas zinātnes, gan zinātniskās terminoloģijas līmenī Latvijā attīstījusies jau gadu desmitiem, iesniedzoties iepriekšējos gadsimtos.

Daudzi latviešu vārdi precīzi izsaka jēdzienus jau kopš to rašanās brīža, pat gadsimtiem ilgi (*dalāmība*, *grābeklis*). Savukārt aizguvumus, mainoties tuvākās saskares valodai, mēdz aizstāt citi aizguvumi: *drukāšana* – *printēšana*, *šrifts* – *fonts*. Dažkārt tie paliek kā lieki un maldinoši sinonīmi, kā tas noticis ar *inbrīdings* un *incuhts* (starp citu – lopkopībā tā ir *tuvradnieciskā krustošana*, bet *autbrīdings* – *neradnieciskā krustošana*).

Ja pārsvarā orientējas uz citu valodu, latviskā valodas izjūta zūd, un arī vārdi aizmirstas.

Līdz ar to un ar skatu valodas nākotnē – **trešais secinājums**: nacionālās valodas noturīgumam ir svarīgi, lai valoda attīstītos, bagātinātos **uz pašas valodas bāzes**, bet aizguvumi izmantojami saprātīgā samērā ar pašcilmes darinājumiem.

Nozīmīga loma ir nacionālās valodas lietojumam praksē. Turklāt te izšķirami divi aspekti: faktiskais lietojums un juridiski noteiktais lietojums. Par to, cik liela nozīme valodas lietojuma aspektiem, varējām pārliecināties laikā, kad Latvijā tika pieņemts Valsts valodas likums un ar to saistītie Ministru kabineta noteikumi.

Latviešu valoda ir pietiekami bagāta, lai tā spētu veikt visdažādākās valsts valodas funkcijas. Tā jau uzskatāmi pierādījusi, ka spēj būt ne tikai par ģimenes valodu, ne tikai par valdošo aprindu un dokumentu valodu (lietvedības valodu), bet arī par jebkuras speciālās zinātnes un prakses jomas valodu – visdažādāko jēdzienu izteikšanai arī visjaunākajās zinātņu nozarēs un visjaunākās tehnoloģijas jēdzienu izteikšanai. Mums ir augstas klases datorlingvisti, kas ir jau parūpējušies par latviešu valodas izmantošanu internetā, par mūsu valodas sekmīgu funkcionēšanu un attīstību arī mūsdienu augstas tehnoloģijas laikmetā, pētot latviešu valodas formalizācijas iespējas. Diemžēl aptaujas un arī prakses vērojumi liecina, ka Latvijas ikdienā daudzviet ir novērota tendence tišuprāt nelietot latviešu valodu firmu darbībā un diemžēl nereti arī atsevišķu nozaru speciālistu terminoloģijā. Šai ziņā pārmērīga orientācija uz angļu valodu jau kopš padomju laika ir, piem., ģenētikā (sk. 1981. gadā publicēto "Ģenētikas terminu skaidrojošo vārdnīcu" G. Kavaca zinātniskā redakcijā), arī psiholoģijā, sociālajās zinātnēs u. c. Šādās nozarēs ir aktuāla speciālās valodas atlatvīskošana, turklāt nevis ar pūristisku, bet ar valodas sistēmiskumā balstītu pieeju. Speciālistu nepietiekamās rūpes par valsts valodas lietošanu savas nozares jēdzienu izteikšanā faktiski negatīvi ietekmē valsts valodas funkcijas un attīstību. Tādējādi turpinās tā pati padomju laika rusifikācijas (vai angliskošanas, vāciskošanas) politika, tikai šoreiz – pašu valodas pārstāvju labprātīgi veicināta.

Šie fakti ir pamatā **ceturtajam secinājumam**: jo plašāk, vispusīgāk lietosim **nacionālo valodu visās funkcijās**, arī jebkurā zinātnes un prakses nozarē, t.i., *de facto*, jo stiprāks būs nacionālās valodas noturīguma ārējais balsts.

Valodas lietojumu juridiski nosaka likums. Ar likumu nostiprina valodas juridisko statusu (*de iure*), tādējādi nodrošinot nacionālās valodas aizsardzību un pastāvēšanu.

Latvijā kopš š. g. 1. septembra ir spēkā stājies Valsts valodas likums, kas, atbilstoši Satversmei, paredz latviešu valodu kā vienīgo valsts valodu Latvijā. Lai šāds *de iure* īstenotos arī

praksē, par to atbildīgi esam **katrs**, tomēr pirmām kārtām valsts institūcijas, to skaitā – tiesas, kuru darbībā patlaban diemžēl ir daudz trūkumu.

Latvijas sabiedrībā visai aktīvu darbību izvērš latviešu valodas kā valsts valodas pretinieki, tādējādi uzskatāmi apliecinot, ka gan latviešu valodu, gan latviešu tautu un Latvijas valsti pašu zemē lielā mērā joprojām apdraud krievalodīgie nesenās svešvaras politikas alcēji. Tieši tāpēc Latvijā ir nepieciešams, lai latviešu valoda būtu vienīgā valsts valoda valstī, un nepieciešams arī Valsts valodas likums, kura īstenošana to nodrošinātu praksē.

Tātad: Latvijas situācijā, kad joprojām turpinās nesenās okupācijas varas draudi, nacionālās valodas noturīguma nodrošināšanai ir nepieciešama **likuma aizsardzība**. Tas ir **piektais secinājums**.

*

Par valodas attīstības priekšnosacījumiem valodniecībā runāts arī citkārt. Šajā rakstā uzsvērtie nacionālās valodas noturīguma faktori – sakņojums tautas valodā, zinātniski fiksēta gramatiskā sistēma, bagāts leksikas sazarojums uz latviešu valodas bāzes, lietošana visās nepieciešamajās funkcijās un ar likumu aizsargāts nacionālās valodas lietojums nacionālā valstī – atgādināti, aktualizēti, lai mēs neieslīgtu pašapmierinātībā un modri sekotu šo faktoru darbības stiprināšanai tuvākajā un tālākajā nākotnē.

Stability Fundamentals of National Language in the Course of Centuries

Summary

National language is a characteristic feature of the totality of its users, the people, and a precondition for its existence.

In order to point out the factors influencing the stability of a language, research projects into language functioning under synchronic aspect, and detailed insight into history of language development are equally significant. Stability factors may vary for different languages due to their originality.

Protracted observations of Latvian language functioning at the second half of the 20th century and some research projects into the development history of the language in special branches allow us to make conclusions on the stability factors of Latvian.

Firstly, it is of importance that language should be formed **naturally**, in people's usage (and not artificially constructed).

Secondly, it is of importance that language should be a strictly organized structural system, which is provided for by **grammar**.

Thirdly, it is of importance that language should develop, and grow **on its own basis**, and borrowings should be used in reasonable proportion to the formations of native origin.

Fourthly, it is of importance that language should have **versatile development** and wide use **in all its functions** (*de facto*).

Fifthly, language protection and existence is provided for by its **legal status** fixed by law (*de iure*).

Ieva ZAUBERGA**Latviešu valoda Eiropas Savienības
standartizācijas prasību kontekstā**

Kā Eiropas Savienības (ES) kandidātvalstij Latvijai aizvien lielākā mērā jāpakaļjas dažādām šīs institūcijas izvirzītajām prasībām. Mūdienu pasaulē un īpaši Eiropas Savienības valstīs aizvien jūtāmāki kļūst politisko ideoloģiju un saimnieciskās dzīves standartizācijas procesi, kuru īstenošanai nepieciešama likumu unifikācija. Likumu unifikācija ir process, kura galamērķis ir integrācija. Unifikācijas process ir pakāpenisks un sākas ar likumdošanas harmonizāciju, kuras laikā tiek novērstas būtiskākās atšķirības tiesisko sistēmu starpā un tiek meklēti kompromisi konkrētās tiesiskās sistēmas pielāgošanai starptautiskajām tiesību normām. Latvija patlaban atrodas tieši šajā likumdošanas tuvināšanas fāzē. Nosacījums šī procesa turpmākai attīstībai ir ES likumdošanas aktu pārtulkošana latviešu valodā.

Darba apjoms ir liels. Jāpārtulko teksti vismaz 100 000 lapu kopapjomā, kas izvirza jaunas prasības ne tikai latviešu terminoloģijai, bet visai valodas sistēmai, ieskaitot morfoloģiju, sintaksi un stilistiku. Papildus grūtības rada tas, ka nepietiek pārtulkojot atsevišķus tekstus, bet visiem tulkojumiem jābūt savstarpēji saskaņotiem un jāveido terminoloģiski un stilistiski viendabīga sistēma. Koordinācijas funkcijas uzņēmis Terminoloģijas un tulkošanas centrs sadarbībā ar Latvijas Zinātņu akadēmijas Terminoloģijas komisiju. Tomēr saspringtais laika grafiks un lielais tulkojamo tekstu apjoms ne vienmēr ļauj izvairīties no nekonsekvences terminu lietojumā.

Eiropas Savienības dokumenti kā savdabīgs tekstu tips

Lai izprastu, kādu ietekmi ES dokumentu tulkošana varētu atstāt uz latviešu valodu, palūkosimies uz šiem dokumentiem raksturīgākajām īpatnībām. ES teksti aizvien biežāk tiek aplūkoti

kā specifisks tekstu tips, ko varētu dēvēt par "supranacionāliem hibrīdtekstiem":

- **supranacionāli** tādēļ, ka, lai gan sacerēti vienā no dominējošajām ES valodām (visbiežāk angļu vai franču), tie rakstīti tīši samākslotā formā, izmantojot specifisku leksisku (eirožargonu) un gramatiskās struktūras, izvairoties no konkrētai oriģinālvalodai raksturīgām iezīmēm. Nereti šos tekstus raksta cilvēki, kuriem oriģināla valoda nemaz nav dzimtā valoda (Trosborg, 1997: 151). Tas tiek darīts, lai uzsvērtu faktu, ka neviens no tekstiem vai valodām nav pārāks, svarīgāks, noteicošāks, ka neviens no tekstiem nav oriģināls, kas piešķirtu tekstiem citās ES valodās otršķirīgo tulkojumu statusu. Tātad šajos tekstos robeža starp oriģinālu un tulkojumu ir stipri izplūdusi.
- **hibrīdteksti** tieši šīs tīšās nevienādības dēļ. Tie parasti atspoguļo divu vai pat vairāku kultūru diskursa tradīcijas. Visplašāk izplatītais ES dokumentu sastādīšanas veids ir šāds. Parasti teksts vispirms tiek uzrakstīts vienā no ES valodām (pēc Eiropas Komisijas Tulkošanas dienesta datiem, 1997. gadā 45.3% no visiem šī dienesta tulkotajiem tekstiem bijuši no angļu valodas un 40.4% no franču valodas, atstājot tikai 14.3% citām ES valodām), un pēc tam vienā no nacionālajām tiesību sistēmām radītais jēdziens tiek diskutēts, aprobēts un iestrādāts ES tiesību sistēmā. Vēlāk tas tiek tulkots pārējās ES valodās.

Visumā "eirotekstiem" raksturīgs specifisks, ierobežots vārdu krājums, vārdu lietojums universālās nozīmēs, kā arī specifisks ierobežots gramatisko formu lietojums. Tos varētu uzskatīt par pseidotekstiem (Trosborg, 1997: 155), jo vispār nepastāv primārā komunikatīvā situācija, kurā oriģinālteksts izpildītu savu komunikatīvo funkciju attiecībā uz konkrētu adresātu un kurā tulkojumam būtu jāveic sava funkcija attiecībā uz tulkojuma adresātu sekundārā komunikatīvā situācijā. Pēc būtības bieži vien nepastāv oriģināls vārda ierastajā nozīmē, kurš atspoguļotu konkrētai oriģinālvalodai raksturīga diskursa elementus, tāpat kā

tulkojumvalodā nepastāv paralēlie teksti, kas varētu kalpot par paraugu šī tulkojuma radīšanai.

"Eirotekstu" tulkošana

Cik specifiski šie teksti, tikpat specifiskas ir prasības, kas izvirzītas šo tekstu tulkošanai. Pamatnosacījums "eirotekstu" tulkošanai ir pilnīgas ekvivalences nodrošināšana. Modernās funkcionālisma teorijas, kas aicina tulkotājus pielāgot tekstus konkrētā lasītāja un situācijas vajadzībām, izrādās pilnīgi nepiemērotas "eirotekstu" tulkošanai. Atgriezīamies formālās ekvivalences pozīcijās laikā, kad pat Bībeles tulkojumi pieļauj un pat pieprasa dažādību pieejai oriģināltekstam. Īpaša vērība tiek pievērsta pilnīgas strukturālās atbilstības ievērošanai.

1. "Eirotekstu" tulkojumos tiek prasīta "**vienādības formāta**" (sameness format) ievērošana, lai nodrošinātu to universālu un nediferencētu lietojumu. Piemēram, ES juridiskajiem dokumentiem raksturīga pēc formas un satura stingri reglamentēta preambula, kas saglabājama visos tulkojumos, neatkarīgi no šī diskursa elementa pastāvēšanas vai nepastāvēšanas nacionālās likumdošanas tekstos.

Ieskatīsimies Padomes direktīvā, kas nosaka veterināros noteikumus par neapstrādāta piena ražošanu un laišanu tirgū (92/46/EEK).

Council Directive 92/46/EEC of 16 June 1992 laying down the health rules for the production and placing on the market of raw milk, heat-treated milk and milk-based products

Padomes 1992. gada 16. jūnija Direktīva 92/46/EEC, kas nosaka veterinārsanitāros noteikumus par neapstrādāta piena, termiski apstrādāta piena un piena produktu ražošanu un laišanu tirgū

THE COUNCIL OF THE EUROPEAN COMMUNITIES, Having regard to the Treaty establishing the European Economic Community, and in particular Article 43 thereof, Having regard to the proposals

EIROPAS KOPIENU PADOME, ņemot vērā Eiropas Kopienas dibināšanas līgumu, un jo īpaši tā 43. pantu,

ņemot vērā Komisijas

from the Commission (1),	priekšlikumus ¹ ,
Having regard to the opinions of the European Parliament (2),	ņemot vērā Eiropas Parlamenta atzinumus ² ,
Having regard to the opinions of the Economic and Social Committee (3),	ņemot vērā Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinumus ³ ,
Whereas raw milk, heat-treated drinking milk, milk for the manufacture of milk-based products and milk-based products are included in the list of products in Annex II to the Treaty; whereas the production of and trade in such milk and products constitute an important source of income for the agricultural population;	tā kā neapstrādāts piens, termiski apstrādāts piens, piena produktu ražošanai paredzēts piens un piena produkti ir iekļauti Līguma II pielikuma produktu sarakstā; tā kā šāda piena un tā produktu ražošana un tirdzniecība ir nozīmīgs ieņēmumu avots iedzīvotājiem, kas nodarbojas ar lauksaimniecību;
Whereas, in order to ensure the rational development of this sector health rules governing the production and placing on the market of milk and milk-based products should be laid down at Community level;	tā kā, lai nodrošinātu racionālu šā sektora attīstību, Kopienas līmenī būtu jāizstrādā veterinārsanitārie noteikumi, kas reglamentē piena un tā produktu ražošanu un laišanu tirgū;
Whereas this principle has already been followed in Council Directive 85/397/EEC of 5 August 1985 on health and animal health problems affecting intra-Community trade in heat-treated milk (4);	tā kā šis princips jau ir ievērots Padomes 1985. gada 5. augusta Direktīvā 85/397/EEC par veselības un veterinārsanitārajām problēmām, kas ietekmē Kopienas iekšējo tirdzniecību ar termiski apstrādātu pienu ⁴ ;
Whereas the introduction of such rules will help to ensure a high level of protection of public health; /../	tā kā šādu noteikumu ieviešana palīdzēs nodrošināt augstu sabiedrības veselības aizsardzības līmeni; /../

2. Grūtības tulkošanā rada arī tā sauktais "**punkta likums**" (full-stop rule), kas nosaka, ka gan tulkojumā, gan oriģinālā jānodrošina teikumu pilnīga atbilstība jeb vienāds teikumu skaits. Rezultātā rodas pārmērīgi gari un sarežģīti teikumi, kas nereti ir pretrunā ar tulkojumvalodai izvirzītām nacionālajām rekomendācijām. Piemēram:

"Milk-based products": milk products, namely products exclusively derived from milk, it being accepted that substances necessary for their manufacture may be added, provided that these substances are not used to replace in part or whole any milk constituent, and composite milk products, namely products of which no part replaces or is intended to replace any milk constituent and of which milk or a milk product is an essential part either in terms of quantity or for characterization of the product. (92/46/EEK)

"Piena produkti": piena produkti, proti, produkti, kas iegūti tikai no piena, pieļaujot, ka tam var tikt pievienotas vielas, kas vajadzīgas šo produktu ražošanai, ar noteikumu, ka šīs vielas daļēji vai pilnībā neaizvieto kādu no piena komponentiem, un salikta piena produkti, proti, produkti, kuros neviens no sastāvdaļām neaizvieto vai nav paredzēta kāda piena komponenta aizvietošanai un kuros piens vai piena produkts ir pamatsastāvdaļa vai nu tā daudzuma, vai produktam raksturīgo īpašību dēļ. (TTC tulkojums)

Rezultātā rodas sintaktiski sarežģīti un grūti saprotami teksti, kas ir pretrunā ar vispārējiem centieniem nodrošināt tekstuālo skaidrību un plašāku lietojamību. Pat laika gaitā nostabilizētajiem smagnējiem juridiskiem tekstiem šodien tiek izvirzīta prasība izvairīties no pārāk gariem teikumiem, pārmērīgas nominalizācijas, sazarotiem apakšteikumiem un žargona. Piemēram, plašu atzinību gūst "Kustība par valodas vienkāršošanu" ("Plain English Movement"), kas angļu-sakšu tiesību zemēs cenšas padarīt juridiskos tekstus sabiedrībai pieejamākus. "Eiroteksti" no šī viedokļa būtu raksturojami kā

vēsturiska regresija (Gambier, 1998: 300). Tiesa, arī pašā Eiropas Savienībā radušās bažas, ka neskaidrā dokumentu izteiksmes forma ne tikai mulsina pilsoņus, bet arī kavē ES izstrādāto programmu izpildi. Izstrādātas vairākas programmas, kā "Citizens First" (Domāsim par pilsoņiem) un "Fight the Fog" (Izklīdēsim miglu), kas aicina birokrātus rakstīt un izteikties skaidrāk, vienkāršāk un īsāk, lai neskaidros vārdu virknējumos nepazaudētu arī vienu otru labu ideju.

Ietekme uz nacionālajām valodām

Dažādas valodas reaģē uz integrācijas un standartizācijas radīto spiedienu dažādi. Lielās valodas, kā angļu un spāņu, pret pārmaiņām izturas mierīgāk, jo plašā lietojuma dēļ vairākos pasaules reģionos vienlaicīgi tās ir pieradušas pie dažādu variantu un mainīgu normu pastāvēšanas. Mazākas valodas, piemēram somu un dāņu, izturas daudz piesardzīgāk un nervozāk, paš aizsardzības instinktu vadītas. Tiek izvirzīta hipotēze: jo mazāka valoda, jo vairāk tā pretojas endēmisko formu pārmaiņām (Koskinen, 2000).

Tomēr tiek prognozēts, ka attieksme pret interferenci kļūs pielaidīgāka atbilstoši oriģināla kultūrai (šajā gadījumā ES institūcijām) piešķirtajam prestižam. Šo teoriju apstiprina, piemēram, tāds fakts, ka spāņu kultūra bez iebildēm pieņēmusi pārmaiņas, kas plaši ieviestas spāņu birokrātijas valodā, jo šī valsts ar entuziasmu atbalsta Eiropas unifikācijas procesus, kamēr somu kultūra visai skeptiski raugās uz Briseles jaunievedumiem, un tādēļ valoda nelabprāt absorbē svešās formas (Toury, 1995: 278).

Pastāv vēl viens dalījums – pēc valsts ģeogrāfiskā izvietojuma un ar to saistītās reliģiskās pārliecības, t.i. pēc 16. gadsimta robežšķirtnes starp Reformācijas kustības atbalstītājiem un noliedzējiem Eiropā (Pym, 2000: 6). Protestanti vienmēr ir cīnījušies par to, lai mazinātos plaša starp varas un tautas valodu un lai cilvēks spētu spriest individuāli. Katoļi savukārt svēto rakstu interpretācijai vienmēr meklējuši vidutāju, viņi nekad nav satraukušies par to, ka priesterim līdzīgi eksperti skaidrotu un

palīdzētu pielietot sarežģītus izteikumus. Šis apgalvojums, iespējams, ir nedaudz vienkāršots un pārāk vispārīgs, bet tādējādi tiek uzsvērtā tradīciju un kultūras lielā nozīme mūsdienu attieksmju izpausmē.

"Eirotekstu" tulkojumu ietekme uz latviešu valodu

Latviešu valodas attieksme pret jauninājumiem ir neviendabīga, kā jau tas raksturīgs visai mūsdienu latviešu kultūrai kopumā. No vienas puses, notiek intensīvs aizgūšanas process, ko nosaka gan valodas šī brīža vispārējā atvērtība rietumu ietekmēm, gan arī stipri politizētā pakļaušanās ES standartizācijas un harmonizācijas prasībām. No otras puses, darbojas mazajām valodām tik raksturīgie pašaizsardzības mehānismi, kas cenšas novērst interferenci un nosargāt latviešu valodas viengabalainību.

Analizējot ES dokumentu tulkojumus, kā arī izstrādāto terminu lietojumu latviešu ekspertu valodā, nebūt nerodas iespaids, ka notiek bezierunu pakļaušanās angļu valodas (tieši no šīs valodas parasti tiek tulkoti "eiroteksti") spiedienam. Īpaši leksiskajā līmenī vērojami konsekventi centieni darināt terminus uz latviešu valodas bāzes. Tulkotāji un terminologi, šķiet, vienojušies censties ierobežot transkripcijas pielietojumu. Piemēram, TTC izdevumā "Eiropas Kopienas dibināšanas līguma termini" transkribētie termini gan ir atrodamī, bet to lielākā daļa ir valodā jau sen iesakņojušies vārdi (*deficīts, rezerves, garantija, sesija, klīrings, kvota, sankcija, diskriminācija, bilance* un citi). Attiecībā uz bezekvivalento leksiku tiešām vērojami centieni izvairīties no transkribēšanas un kalkošanas un darināt tādus terminus, kas pēc iespējas skaidrāk atklāj to nozīmi: *ārpuskopienas valstis* paralēli kalkam *trešās valstis – third countries*; *biedrošanās tiesības* – *right of association*; *lūgumraksts* – *petition*; *vidutājs (tiesībsargs, tautas tiesnesis)* – *ombudsman*; *ūdens resursu apsaimniekošana (pārvaldība)* – *management of water resources*; *starptautiski pārvadājumi* – *international transport*; *iestāde* – *institution*; *norādījumi* – *instruction*; *izstrādāt ieteikumus* – *formulate*

recommendations: *tehnikas attīstība* – technical progress, *atsauces laikposms* – representative period un daudzi citi.

Līdzīgi arī konkrētās nozarēs notiek intensīvs terminu darināšanas darbs. Piemēram, dzīvnieku labturības jomā atrasti latviešu ekvivalenti vārdiem *pets* – *mīldzīvnieki*, *habitat* – *dzīvotne*, *stagings points* – *apstāšanās punkti*, *drinkers* – *dzirdnes*, *battery cages* – *daudznodalījumu būri*.

Manuprāt, terminoloģijas jomā problēmas rodas ne tik daudz tiešo aizguvumu dēļ, cik nepietiekamā darba tempa un ar to saistītās nekonsekvences dēļ. Bieži vien optimālais termins tiek izstrādāts par vēlu: lietošanā jau ieviesies spontāni radīts termins, pēc tam paralēli tiek lietots "pareizais termins", un izveidojas nevēlama konkurence. Reizēm termini tiek mainīti pat pēc it kā akceptētā termina iesakņošanās valodā. Piemēram, pēc zināmas vilcināšanās latviešu valodā tika ieviests termins *nolikums*, kas atbilst angļu terminam *regulations*. Tas tika plaši lietots gan TTC tulkojumos, gan ekspertu un politiķu izteikumos. Pavisam nesen, iespējams, pēc Terminoloģijas komisijas Juridiskās apakškomisijas 2000. gada 2. maija sēdes, *nolikums* tiek aizstāts ar *regula*. Lai gan politiķu leksikā stabili iesakņojies nosaukums *Eiropas Savienības Padome* (*European Council*), terminologi turpina rosīties ap šo terminu: TTC rekomendē *Eiropadome*, bet minētā apakškomisija nāk klajā ar *Eiropas dome*. Līdzīga rosība turpinās ap vārdu *sustainable*, kas vispirms tika tulkots kā *ilgspējīgs*, tad *ilgtspējīgs* un tagad *stabilis*. Minētajā lauksaimniecības sfērā ilgāku laiku *animal welfare* tika tulkots kā *dzīvnieku labklājība*, tagad pilnībā nostiprinājies termins *dzīvnieku labturība*. Šāda veida svārstīšanās gan apgrūtina tulku, tulkotāju, ierēdņu un ekspertu darbu, gan arī mazina uzticēšanos latviešu terminologu darbam. Bet vislielāko nelaimi šī neizlēmīgā rīcība nodara eirotekstu tulkojumiem – tie zaudē savu nozīmi terminoloģiskās nekonsekvences dēļ.

Secinājumi

1. ES dokumentu tulkošana neapšaubāmi atstāj pozitīvu ietekmi uz latviešu valodas attīstību, jo kā ikviens tulkojums rosina valodniecisko jaunradi un liek valodā meklēt veidus un līdzekļus vēl nebijušu jēdzienu un stilistiski strukturālo konstrukciju atveidei.

2. Manuprāt, latviešu valoda visumā labi tiek galā ar "eirotekstu" apguvi. Darbs ar "eiroteksti" liecina, ka pēdējo desmit gadu laikā izveidojušies mehānismi un radītas atsevišķas institūcijas, kas regulē tulkošanas procesu. Drudzainā aizgūšana, kas bija tik raksturīga pirmajiem neatkarības un atvērtības gadiem, pakāpeniski mazinājusies, iekļaujoties zināmā citvalodu elementu izvērtēšanas un apstrādes sistēmā. Vislielākā interference jūtama tieši "eirotekstu" tulkojumu stilistiski strukturālajā sfērā, bet šķiet, ka latviešu valodā tā neizpaužas uzkrītošāk kā citās valodās, īpaši, ņemot vērā pašu oriģināltekstu neviendabību. Blakus ES dāņu vai ES somu valodai pakāpeniski veidojas arī ES latviešu valoda. Pieredze rāda, ka sākotnēji par hibridizētu jeb strukturāli neviendabīgu atzīta tulkojumvaloda ["trešā valoda", "starpvaloda" (in-between language)] laika gaitā nereti kļūst par normu. Atcerēsimies kaut vai tabu vārdu lietojuma vai reklāmtekstu strukturāli stilistisko elementu straujo iekļaušanos latviešu valodas sistēmā.

3. No "eirotekstu" un terminu lietotāju, piemēram, ekspertu, tulku, tulkošanas pasniedzēju viedokļa būtu vēlams lielāka nosvērtība terminologu attieksmē pret jaundarinājumiem. Nevajadzētu atgriezties pie jau nostabilizētiem terminiem, lai tos atkal un atkal mainītu. Būtu vēlams strādāt uz priekšu, nevis atpakaļ. Šī latviešu mentalitātei tik raksturīgā "nostalgija pēc nākotnes" (sākotnēji lietots apzīmējums, lai raksturotu daudziem latviešiem iekodēto vēlēšanos šodien iedzīvināt pagātnes ideālus) jaušama arī valodas veidošanas procesā. Ir taču tik daudz terminu, kas vēl nav izstrādāti, varētu teikt – "mūžīgs darba lauks". Tas atvieglotu šo jau tāpat sarežģīto tekstu lietošanu, kā arī celtu latviešu terminoloģijas prestižu.

Nobeigumā dažas, iespējams, mazliet provokatīvas domas nākotnes sakarā. Latviešu valodas attīstības un statusa vārdā nākotnē būtu svarīgi turpināt un izvērst darbu pie ES dokumentu tulkošanas. "Eirotekstu" tulkošanas apjoms un intensitāte lielā mērā atkarīgi no ES valodu politikas. Bet valodas politika ir vienmēr saistīta ar naudu. Sakarā ar ES paplašināšanos šis jautājums ieguvis jaunu aktualitāti. Tad, kad Eiropas Kopienā vēl bija tikai 12 dalībvalstis, EK valodas politika izmaksāja 40% no Kopienas administratīvā budžeta. Nav nekāda pamata uzskatīt, ka šie izdevumi tagad ir mazinājušies. Tādēļ arvien biežāk dzirdams uzskats, ka nākotnē varbūt būtu saprātīgāk izmantot vienu *lingua franca* kā ES institūciju darba valodu. ES dalībvalstu valodu vienlīdzība tāpat ir iluzora, jo visas 11 ES oficiālās valodas ir tikai formāli vienlīdzīgas. Aplūkojot šo jautājumu no praktiskās puses, jāatzīst, ka ES tulkošanā ieguldītie līdzekļi krietni pārsniedz vispārējo ieguvumu. Daudziem tulkojumiem piemīt tikai "eksistenciālā vērtība" (Koskinen, 2000), t.i., tiem ir zināma vērtība tikai tādēļ, ka tie ar savu pastāvēšanu apliecina (kam?) konkrētās valodas tiesības, lai gan īstenībā šos tulkojumus neviens neizmanto, jo visbiežāk tiek strādāts ar dokumentiem angļu variantā. Rodas jautājums, vai šī simboliskā vērtība neizmaksā pārāk dārgi (Pym, 2000: 11). Vai iesaistītajām pusēm nevajadzētu sadarboties, lai mazinātu no praktiskā viedokļa bezjēdzīgus izdevumus un varētu novirzīt resursus politiski svarīgāku mērķu sasniegšanai? Piemēram, varbūt potenciālajām dalībvalstīm, kas par visu vari cenšas pēc iespējas ātrāk iestāties ES, varētu piedāvāt zināmu finansiālu subsīdiju, "atkāpšanās naudu", lai tās neuzstātu uz iluzorā vienlīdzīgas valodas statusa piešķiršanu savai valodai un aiztaupītu laika un naudas resursus, kas nepieciešami tulkarmijas sagatavošanai un tekstu tulkošanai. No vienas puses, man kā tulkam, tulkošanas pasniedzējam un savas nācijas pārstāvim, protams, gribas cerēt, ka 21. gadsimta pragmatiskajā sabiedrībā atradīsies vieta arī dažām tīri simboliskām vērtībām, bet, no otras puses, vai izvēloties dalību ES un līdz ar to arī supranacionālu nākotni, ir godīgi likt citiem maksāt par savu

nacionālo ideālu un ilūziju saglabāšanu. Savu nostāju pret šāda veida jautājumiem vajadzētu sākt izstrādāt jau tagad, kamēr tie vēl nav kļuvuši par ES oficiālajiem uzstādījumiem.

Izmantotā literatūra

Koskinen K. (Forthcoming). Institutional Illusions. Translating in the EU Commission: a Finnish Perspective. *The Translator*.

Pym A. (2000) The European Union and its Future Languages: Questions for Language Policies and Translation Theories. In: *Across Languages and Cultures*. Volume 1, issue 1, Akademiai Kiado, Budapest, p. 1–19.

Toury G. (1995) *Descriptive Translation Studies and Beyond*. John Benjamins.

Trosborg A. (1997) Translating Hybrid Political Texts. In: *Text Typology and Translation*. Trosborg, A. (ed.), John Benjamins, p. 145–159.

Zauberga I. (1999) Tulkojumvalodas stilistiski strukturālā neviendabība. Grām.: *Linguistica Lettica* 5. Rīga, 1999, 215–223. lpp.

The Latvian Language in the Context of EU Standardization Requirements

Summary

This paper is based on research carried out in several countries, especially Denmark, Finland and Spain, in relation to translation of EU documents. Several practical observations have been made in the context of Latvian translations of European legal acts.

Translation of the Community law in the languages of applicant countries is one of preconditions for accession to the EU. The minimum of 100 000 pages needs to be translated in the national language which poses new requirements not only to terminology but to the language system as an integrated whole. An additional difficulty lies in the fact that eurotexts have to be not just translated but all translations need to be harmonized to form a terminologically and stylistically homogeneous system.

EU texts can be called highly conventionalized supranational hybrid texts: they are drafted, often even by non-native speakers, in one of the EU working languages (most often English or French) deliberately using reduced vocabulary, meanings that tend to be universal, specific inventory of grammatical forms, displaying features which are a reflection of specific conventions in two (or more) cultures. It is done to emphasize that none of the texts or languages is superior, more important, that none of the texts is an original assigning the secondary status of a translation to texts in other languages.

Translation of EU texts requires a specially trained translator. In translation of eurotexts functionalist theories are of extremely limited use not to say they have to be discarded. The demand for "sameness" format and observation of the full-stop rule determine the cumbersome structure of EU documents. Through translation eurotexts are introduced in many languages and cultures as a new text type with conventions and style of their own, reversing the by now well-established target orientation in translation process. In several cultures (e.g. Finnish, Danish, Latvian) the language of EU texts is seen as a historical regression, often in contradiction with recommendations worked out in national language centers.

Different languages respond to the pressure caused by the EU integration and standardization differently. Wider distribution languages (e.g. English and Spanish) which are used to many competing varieties across the globe, do not seem to be too disturbed, whereas lesser known

languages (e.g. Finnish, Danish, also Latvian) are more cautious and nervous for self-preservation reasons. Thus, runs the hypothesis, the smaller the language, the more likely it is to resist changes to its endemic norms. There is, however, another determinant to be considered, i.e. the prestige accorded to the EU institutions: cultures which are more enthusiastic about European unification (e.g. Spanish) find it easier to tolerate interference and changes in its bureaucratic language than cultures which regard the EU integration process with certain reservations (e.g. Danes, Finns).

The response of the Latvian culture and language to the EU related changes is not homogeneous. On the one hand, borrowing takes place on account of a general acceptance of Western inputs in the language and culture at large, as well as a highly politicized compliance with the EU standardization and harmonization requirements. On the other hand, self-preservation mechanisms, so typical of lesser known languages, are at work trying to prevent interference and loss of national integrity. A conclusion can be drawn that the translation of EU documents have positively affected the development of the Latvian language and led to creation of numerous new terms and structural coping mechanisms.

Andrejs VEISBERGS**Latviešu juridiskās valodas veidošana – 2000. gada rezultāti**

Pirmkārt, vajadzētu mēģināt definēt, kas ir juridiskā (tekstu) valoda, jo šis termins latviešu valodā līdz šim praktiski nav lietots. Velta Rūķe-Draviņa, runājot par šīs valodas aizsākumiem sauc to par administratīvo un juridisko dokumentu biznesa stilu (*business style of administrative and legal documents*) (Rūķe-Draviņa 1977: 31). Regīna Kvašīte (1996) savukārt runā par lietišķo stilu vai tekstiem, kur juridiskais stils būtu it kā apakšstils. Domājams, ka tomēr varam runāt par juridisko valodu, nevis tikai par stilu vai tekstiem, jo juridiskā valoda ir ne tikai rakstiska, bet arī mutiska, tā aptver likumus, interpretāciju, valodu tiesā, instrukcijas, rīkojumus, līgumus un kontraktus, to slēgšanas un izpildes valodu. Tās raksturīgākā iezīme ir terminoloģija, bet ir arī citas iezīmes – formalitāte, oficiālums, konstrukcijas. Tā kā latviešu valodā stila jēdziens (skat. Valdmanis 1999), leksikas apakšsistēmu un hierarhijas sistēma ir visai nesakārtota, domājams, juridiskās valodas izdalīšana varētu kalpot kā stimuls citu apakšvalodu izstrādei, piemēram, žurnālistikas valoda, zinātnes valoda, interneta valoda, kam raksturīgs ne tikai zināms stils, bet arī citas iezīmes.

Pirms pievērsties juridiskajai valodai kā tādai, jāatzīmē, ka gan nacionālajai valodai, gan juridiskajai valodai bez komunikatīvās funkcijas piemīt arī gandrīz vai pretējā. Tas īpaši raksturīgs valodai attīstības posmos, kad valodas jautājums ir cieši saistīts ar nacionālās identitātes jautājumu. Latviešu valodas gadījumā tās ir trīs atmodas – 19. gadsimta vidus, 20. gadsimta 20. gadi un gadsimta beigas. Valoda no komunikatīvā viedokļa cenšas saistīt dažādus dialektus, rajonus ar dažādu vēsturi – Latvijas gadījumā Latgali, Kurzemi, Vidzemi. Taču valodai ir ne tikai šī saistošā, apvienojošā funkcija. Lai kaut ko saistītu, ir jānovelk demarkācijas līnijas, ietekmes sfēras, ir jāatdala svešais – tāpēc valoda gan iekļauj, gan atdala, gan atgrūž (Hauge 1999). Tā kopš 1988. gada līdz Padomju Savienības

sabrukumam valodas jautājums lielā mērā tika izmantots, lai veidotu šo atdalītājliniju starp latviešiem, Latviju un latviešu valodu no vienas puses un nelatviešiem, nelatviju, proti, PSRS un nelatviešu valodu, proti, krievu valodu no otras puses. Šo norobežošanu visefektīvāk var izdarīt ar standartu palīdzību. Tas arī ir viens no pūrisma, iespējams, neapzinātajiem iemesliem.

Šis process, kas acīmredzami ir vērstis pretēji ārējām ietekmēm, aizgūšanai un maiņām, protams, atspoguļojas arī juridiskajā valodā, jo juridiskā valoda jau pati par sevi daudziem liekas kā speciāls žargons, kuras mērķis ir sarežģīt komunikācijas procesu, apzināti vai neapzināti atdalīt parastos cilvēkus (lasi – neprāšas) no juridiskajai valodai raksturīgās sofistikas. Tai piemīt profesionāla specifika, kas, starp citu, nodrošina profesionāļu izdzīvošanu un ienākumus.

No vienas puses šajā jomā **praktiski viss** (idejas, jēdzieni, loģika, sistēma un formulējumi) ir aizgūts no ārpuses – no antikās civilizācijas, romiešu tiesībām, no Eiropas apgaismības, lielajiem kaimiņiem, iebrucējiem un apspiedējiem. Šī sfēra ir ļoti internacionāla gan pēc izcelsmes, gan esošā stāvokļa – starptautiskie līgumi, konvencijas, unificēti kontrakti un institūcijas, daudz kas no šī kopuma eksistē tulkojumos. No otras puses, ja viss ir aizgūts, ja nav nekā oriģināla, tad valodas loma aug, jo tā ir gandrīz vienīgais, kas piešķir šai jomai oriģinalitāti, varētu pat teikt nacionālo identitāti. Jo, kas tad latviešu juridiskajā jomā ir nacionāls, izņemot valodu? Atsevišķi novecojuši jēdzieni **pusgraudnieks, graudniecības līgums, uztura līgums** Civillikumā, bet arī tas ir visai līdzīgs igauņiem. Juridiskas **saderināšanās normas** par kurām šodien reti kurš atceras. Tas arī viss. Izņemot pašu valodu.

Latviešu juridiskās valodas sākumu varam meklēt dažādu 16.–17. gadsimta dokumentu tulkojumos, piemēram, Rīgas linaudēju ģildes noteikumos (*Erneurter Schragen des Rigaschen Leineweberamts* 1625) 110 pantu tulkojumā no vācu valodas. Tulkojums, starp citu, nav burtisks un liecina par labām latviešu vārdu un idiomātikas zināšanām.

Macht haben – varre und walle dabboth (varu un vaļu dabūt).

Gebuehrlich – ka klayas un pederr (kā klājas un pieder).

Diezgan interesanti, ka jau šajos rakstos redzam divkopu vārdkopas, kas raksturīgas latviešu juridiskai valodai.

Kādā mazā 1710. gada vārdnīcā (*Woerter-Buechlein*) atrodam **sodība (sods), soģis (tiesnesis), bende, cietums, zvērēšana, parādnieks**. Tiesa, nav vārda **likums**, bet ir **bauslis, bauslība** šajā nozīmē, kas liecina, ka likums lielā mērā atvasināts no Bībeles.

18. gadsimtā pieaug juridiska satura tekstu daudzums – "Savadi Kara=Tiesas Likkumi" (141 pants) Depkina tulkojumā. ko zviedru valdība izdod 1798. gadā, tiesu zvērestī, ģilžu zvērestī, likumi par ceļiem un tiltiem (1775), likumi par izbēgušajiem zemniekiem (1760). Stenders "Lettische Grammatik" (1783: 223–224) raksta, ka latviešiem daudzās jomās trūkst abstrakto terminu, gan, raksturojot ārzemju faunu, gan mākslā, zinātnē, filozofijā u. c. Viens vārds **prāts** aptverot gandrīz visus filozofiskos jēdzienus – saprātu, gribu, raksturu, tieksmi, patiku, vērtību, kārtību, apņēmību, drosmi, sirdsapziņu, pārdomas. Tas tiešām padara tā laika juridiskos rakstus visai juceklīgus. Taču pats Stenders "Augstās gudrības grāmatā" jau izveicīgi lieto vārdu **likums** un veido iespējamus variantus likumos nepieciešamajiem terminiem: **sirds-prāts** (sirdsapziņa), **tiesas** (iestādes), **padoms** (nolūks), **kārta** (kārtība) (1796).

Nopietnu juridisko tekstu attīstību varam saredzēt tikai 19. gadsimta beigu pusē. Livonijas provinces autonomija Krievijas impērijas sastāvā nozīmēja, ka vietējie likumi bija vāciešu izstrādāti un balstījās uz vācu likumiem. Tie tika publicēti vācu valodā, un arī tiesvedība notika vāciski.

Pēc 60. gadu reformām, kad Latvijā tika ieviesti krievu likumi, situācija mazliet mainījās. Taču arī krievu likumi balstījās uz vācu modeļiem, tāpēc var teikt, ka krievu valoda šai gadījumā faktiski bija starpniekvaloda. 1865. gada likumi, kas balstījās uz romiešu, vācu un vietējiem likumiem, tika rakstīti krievu un vācu oriģinālos. Taču tie tika arī tulkoti latviešu

valodā, piemēram, Māteru Jura (1877, 1981, 1885) un Stērstu Andreja (1864. gada tiesu likums) tulkojumi, diskusija ar Bīlenšteinu.

20. gadsimtā, pēc Pirmā pasaules kara, nodibinoties neatkarīgai Latvijai, tika saglabāti un izmantoti pirmskara Krievijas likumi, kas divdesmitajos un trīsdesmitajos gados tika pakāpeniski tulkoti un pārstrādāti. 1937. gadā tika pieņemts Latvijas civillikums ar 2400 pantiem, kas tai laikā bija viens no modernākajiem Eiropā. Jau pirms Civillikuma izstrādes aizsākās diskusijas par tulkojuma aspektiem latviešu juridiskajā valodā, arī par tulkotāju kompetenci (Švābe 1933, Lauva 1934). Strādājot pie Civillikuma, bija daudz strīdu par tā valodas jautājumiem – aizguvumiem un latviešu cilmes terminiem, vārdu semantiku (Ducmans 1936, Disterlo 1936). Civillikuma valoda ir ļoti latviska, visai vienkārša, bet vietām arī abstrakta un nenoteikta, tāpēc dažādi interpretējama. Tas tika darīts ar nodomu un katrā ziņā piedod civilkodeksam zināmu oriģinalitāti, turklāt stabilizēja juridiskās valodas normas. Šodien Civillikums lingvistiski ir mazliet arhaisks, taču visai jaukā valodā rakstīts, piemēram:

938. Ja spiets salaižas otra biškopja stropā pie tur esošām bitēm, tad spieta īpašnieks zaudē uz to savas tiesības.

1098. Ja uz robežas augošs koks liecas pār kaimiņa ēku, viņam ir tiesība prasīt, lai koka īpašnieks to nocērt, bet ja pēdējais atteicas, pašam to nocirst un paturēt sev.

111. Pūrs, ko sievietei laulības gadījumam piešķīruši vecāki, radi vai citas personas, pieder sievietei, kaut arī tas būtu nodots vīram.

Pretstatā kodeksam tiesvedības interpretācijas jautājumos valoda bija visai sarežģīta. Tajā sastopam daudz vairāk paralēli lietotu latviešu vārdu un aizguvumu, piemēram:

...aktu ieraksta (ingrosē, intabulē) šim nolūkam noteiktās publiskās zemes grāmatās, un... izdod sevišķu apliecību par izdarīto ierakstīšanu, t.i., koroborāciju vārda šaurākā nozīmē. Vispirms nevar aizmirst, ka mums jāizšķir 2 institūti, 2 apstiprinājumi:

1) *ratifikācija vai privāts apstiprinājums, un*

2) *koroborācija vai tiesas apstiprinājums. (Augstskola Mājā, Nr. 89)*

Plaši izmantoti latīņu vārdi, citāti un izteikumi, piemēram:

Še var pieskaitīt praevaricatio un crimen ambitus. Jaunākos laikos šiem pievienojas delicta nominata un delicta innominata. (Augstskola Mājā, Nr. 91).

Otrās instances prāvā partu tiesības tiek ierobežotas: viss nenorīt mutes vārdiem un princips, iudex ne eat ultra petitum partium, ka tikai tas tiek iztirzāts, par ko ir sūdzējušies, še ir sevišķi spēcīgs.

Spriedumam ir divējāds iespaids:

1) *res iudicata ius facit inter partes (apsūdzētais – valsts), un*

2) *res iudicata pro veritate habetur, t.i., viņš der kā patiesība (ne “est veritas!”). (Augstskola Mājā, Nr. 85)*

Kā šīs divas tendences – vienkāršošana, lokalizācija un pūrisms no vienas puses un aizguvumi, sarežģītība no otras puses – būtu attīstījušās, ir grūti prognozēt, taču šo attīstību pārtrauca padomju okupācija, vācu periods un 50 gadi padomju sistēmā.

Padomju periodam raksturīga tiesiskās sfēras rusifikācija un zināma latviešu valodas funkciju ierobežošana šai sfērā. To noteica vairāki aspekti:

1. Pirmkārt, jaunie padomju likumi ir praktiski identiski visā PSRS. Tas nozīmē, ka latviešu valodai paliek tulkojumvalodas, nevis oriģinālvalodas statuss, jo likumi lielā mērā tika atvasināti no krievu valodā izteiktiem jēdzieniem un konstrukcijām.

2. Tā kā Latvija vairs nav starptautisko attiecību subjekts, valodā zūd vairākas lingvistiskās sfēras – starptautiskās tiesības, līgumi, konvencijas, autortiesību jautājumi. Šo uzskaitījumu varētu turpināt.

3. Izmaiņas sistēmas saturā – ierobežotās īpašumtiesības nosaka zināmu, ar tirgus attiecībām saistīto terminu arhaizāciju – **vekselis, ķīla**. Padomju laikā daudzas šādas vienības faktiski nonāca arhaismu statusā.

4. Pastiprinoties uzspiestajai integrācijai, arvien vairāk tiesisko un administratīvo darbību notika tikai krievu valodā.

Padomju juridiskajā valodā bija sastopamas birokrātiskas konstrukcijas un samāksloti jēdzieni, piemēram, **kontraktācijas līgums** (par lauksaimniecības produkcijas iepirkšanu), [burtiski **līguma līgums**]. Daudz neskaidru eifēmistisku veidojumu: **nevēlami elementi, sociāli bīstami elementi, darbaļaužu intereses, sabiedriskā ietekmēšana, augstākais soda veids**. Konotatīvi iekrāsoti jēdzieni: **kontrrevolucionāri noziegumi, pretpadomju darbība, imperiālistiskās nometnes provokācijas, komunistiskās morāles un sociālistiskās sadzīves normas**, pat konotatīvas juridisko jēdzienu definīcijas, kas atsaucas uz materiālistiskās dialektikas kategorijām.

Pēc neatkarības atgūšanas ar nebūtiskiem labojumiem tika atjaunota dažu pirmskara likumu darbība (Civilkodekss 1992/3). Vecu likumu atjaunošana nesa līdzī arī mazliet novecojušu vai arhaisku vārdu parādīšanos: **kārtības rullis, atprasījums (CL), aizturējums (CL), patapinājums (CL), pārjaunojums (CL) = novācija (CL), valdījums (CL), servitūti (CL), reālnastas (CL), maldība (CL), legāts (CL), galvnieks (CL), rokas nauda (CL), rokas ķīla (CL)** (Juridisko 1998)

Tam klāt nāk pēdējās desmitgades lielākā izmaiņa – angļu valodas dominante (arī tās *lingua franca* funkcijā). Šeit, atšķirībā no citām terminoloģijas jomām, parādās zināma problēma. Ja citās sfērās angļu valoda bez īpašām problēmām ir nomainījusi krievu valodu ne tikai kontaktvalodas lomā, bet arī modeļvalodas jomā (Veisbergs 1999), tad juridiskajā sfērā situācija ir sarežģītāka (par to vēlāk).

Rezultāts: vairāku modeļvalodu nomainīšana gadsimta laikā: vācu, krievu, vēlreiz vācu un krievu, tagad angļu, ir izveidojusi latviešu juridisko valodu par visai interesantu un daudzslāņainu. Tā ir dažādu ārēju ietekmju rezultāts, dažādu stilu sakopojums, tai trūkst skaidru principu un ieradumu (konvenciju). Tomēr, iedziļinoties šai visai izplūdušajā, nevienādajā un sarežģītajā sistēmā, var izdalīt šādas tai šodien raksturīgas pazīmes:

• Neliels latīņu valodas elementu īpatsvars, kuri galvenokārt tiek izmantoti retoriski.

• Visai formāls, neelastīgs raksturs – atšķirībā, piemēram, no anglosakšu sistēmai raksturīgā komunikatīvā rakstura.

• Sarežģītība. Šai jomā visskaidrāk redzam pēctecību – likumi ir samērā skaidri un vienkārši, interpretācijas valoda ir daudz sarežģītāka. Šķietama vienkāršība, piemēram, Civillikumā nozīmē, ka šķietami vienkāršiem vārdiem piešķirtas terminoloģiskas nozīmes, dažreiz semantiski mazliet savādas un plaši interpretējamas, piemēram: *dabiskie augļi atzīstami par galveno lietas daļu tikai tik ilgi, kamēr nav no tās atdalīti; mierīga baudīšana – izmantošana*. Piemēram, jēdzienu **dāvinājums atlīdzības nozīmē** no semantiski loģiskām pozīcijām var skaidrot bezgalīgi, vai tas vispār ir dāvinājums.

• Nomināls raksturs – daudz izvērstu nominālu grupu: **kvorumā trūkuma dēļ, ar kvalificētu balsu vairākumu, 81. panta kārtībā**.

• Analītiskums. Juridiskajā valodā vairāk nekā sarunvalodā vai literārajā valodā tiek izmantotas analītiskās vienības: **sniegt atbildi / skaidrojumu, veikt darbu / uzraudzību / uzskaiti, izdarīt kontroli**.

• Likumi rakstīti īstenības izteiksmes vienkāršajā tagadnē vai vajadzības izteiksmes vienkāršajā tagadnē, izmantojot specifiskas konstrukcijas, piemēram: **ir tiesības / tiesīgs**.

• Plaši lietota arī ciešamā kārta: *darbi tiek veikti par valsts vai piesaistītiem līdzekļiem, tiek nodrošināts pienācīgs / atbilstošs finansējums*, kas padara valodu neskaidrāku, dažādi interpretējamu.

• Izsmeljošas precizitātes meklējumi – mēģinājumi panākt absolūtu precizitāti, uzskaitīt visas iespējas, visus gadījumus: *Bez viltus, maldiem un spaidiem...; Nedalīt, neiznomāt, nepatapināt, neatsavināt, kā arī neveikt nekāda cita veida darījumus.. (ķīlas līgums)...; Jebkurš strīds, kas izriet no šī līguma, kas skar to vai tā pārkāpšanu, izbeigšanu vai spēkā neesamību...*

Īres parauglīgums: Īrnieks apņemas...

uzturēt kārtībā dzīvojamo telpu un veikt par saviem līdzekļiem tās kārtējo remontu: griestu balsināšanu, sienu tapsēšanu vai krāsošanu, logu rāmju un durvju krāsošanu, iestiklošanu, grīdu, radiatoru, cauruļvadu krāsošanu dzīvojamās telpas iekšpusē, kā arī dzīvokļa iekšējās elektroinstalācijas, krānu un ūdens sajaucēju, dušas, izlietnes, vannas un sēdpoša remontu un nomaiņu.

Pēdējos gados juridiskajai valodai ir izteikta tendence sarežģīties, jo parādās jauni jēdzieni un termini, piemēram, ATM, saistībā ar datortehnikas attīstību arī **nematerializēti vērtspapīri, elektroniskais paraksts**; eiroterminoloģija: **nolikums-regula, atzinums, ilg(t)spēja, caurskatāmība, kapacitāte, caurlūkošana**, kā arī vērojams aizguvumu iebrukums: **līzings, faktoring, monitoring, due diligence, prejudiciāls, taimčārter, franžizedefolts, loģistika, fjūčersi, brandi, abandons**. Dažus no tiem, iespējams, izdosies izspiest ar vairāk vai mazāk veiksmīgiem pašcilmes darinājumiem, kā piemēram, **ārzona (ofšors), laiklīgums (taimčārter)**; citiem latviešu skaidrojumi ir bezgala neveikli: **swap darījums** jeb, kā likumā formulēts iekavās, **latu pirkšana ar atpārdošanu un pārdošana ar atpirkšanu**. Ir skaidrs, ka šis termins nav konkurētspējīgs, salīdzinot ar pirmo.

Tomēr, iespējams, vislielākā problēma ir daudzu latviešu terminu pastāvēšana vienam "ārējam" (parasti angļu) jēdzienam: **arrangements – režīms, noteikumi, risinājums, priekšdarbi, vienošanās; joma – field, sphere, realm, area, scope** (Eiropas 2000); **regulation – noteikums, nolikums, regula, rēgula, regulācija, priekšraksts, rikojums, likums, nosacījums u. c.; reasonable – atbilstošs, saprātīgs, taisnīgs, nepārspīlēts, piemērots, saprāta vadīts, saskaņā ar veselo saprātu, nepārmērīgs**. Savukārt dažiem plašas nozīmes latviešu terminiem atbilst vairāki angļu termini ar nozīmes niansēm: **attorney, lawyer, solicitor, barrister, counsel, advocate** (Latviešu-angļu, 1993).

Visiem zināms, ka latviešu valoda atšķirībā no lietuviešu valodas ir bijusi un ir daudz atvērtāka ārējām ietekmēm, aizguvumiem, svešiem strāvojumiem, modei. Vai tas ir labi vai slikti, manuprāt, ir pilnībā subjektīvs vērtējums. Taču šī atvērtība ir fakts arī juridiskajā valodā. Kā faktu to var uzskatīt arī par latviešu valodas īpatnību, tai raksturīgu pazīmi. Šādā traktējumā aicinājums uz pūrismu runā pretī latviešu valodas vēsturiskajam raksturojumam un varētu tikt uzskatīts pat par aicinājumu pārraut tradīciju. Latviešu valoda vispār, būdama maza valoda, ir praktiski vienmēr savā attīstībā pieslējusies kādai citai, lielākai valodai. To, kam pieslieties, nosaka ekonomiski politiskie apstākļi, lielvalodas prestižs, izplatība un ietekme, nevis lingvistiski apsvērumi. Sevišķi izteikta šī tendence ir formālajā valodā un funkcijās.

Šī piesliešanās ir neizbēgama un tradicionāla, mainījies tikai balsts, pret ko pieslieties – tagad tā ir angļu valoda, ne britu un ne amerikāņu angļu valoda, bet neskaidrā, izplūdusī, mūžam mainīgā angļu *lingua franca*. Tā nosaka un tuvākajā laikā noteiks latviešu juridiskās valodas stila, terminoloģijas un pat konstrukciju nākotnes aprises. Tam savukārt vajadzētu noteikt arī angļu valodu kā galveno izejas valodu tulkojumu kalniem, kas mums stāv priekšā. Izvēloties vienlaicīgi vairākas izejas valodas un nekoordinējot rezultātus, mēs nonākam visai sarežģītā situācijā (piemēram, salīdzinot terminus un vārdkopas vides aizsardzības terminoloģijā divos praktiski vienlaicīgos izdevumos, atklājas pilnīgi atšķirīga aina (Sipoviča 1998: Vides 1999), jo pirmā balstās uz vācu valodu, bet otrā uz angļu).

Iespējama iebilde – atšķirībā no Latvijas tiesiskās sistēmas, arī citu Eiropas valstu sistēmām, angļu valodā runājošajās valstīs pastāv paražu tiesību sistēma, kas ir atšķirīga no kontinentālās. Tomēr šīs atšķirības ir minimālas, **salīdzinot ar juridiskās valodas apjomu**. Turklāt anglosakšu sistēmā lietotie termini un jēdzieni tāpat nāk no romiešu tiesībām, kas ir visas mūsdienu politiski juridiskās sistēmas pamatā. Tāpat kā latīņu valoda, uz kuras balstās ap 95% angļu juridisko terminu. Ne velti angļu valodas terminoloģija reizēm tiek uzskatīta par neoklasisku

grieķu un latīņu hibrīdu, nevis strikti ģermāniskas izcelsmes kopumu. Un latīņu izcelsmes termini latviešu valodā vienmēr ir bijuši visai pieņemami un nesmādējami.

Bibliogrāfija

- Disterlo B. Daži vārdi par terminoloģiju likumdošanā. // *Tieslietu Ministrijas Vēstnesis*. 1936, 873.–877. lpp.
- Ducmans K. Civiltiesiska skāde kā domnum emergens plus lucrum cessans. // *Tieslietu Ministrijas Vēstnesis*. 1936, 566.–584. lpp.
- Eiropas Savienības tiesību aktu rokasgrāmata, en > lv*. Rīga: TTC, 2000.
- Hauge H. Nationalizing Science. In: *R. Chartier, P. Corsi. Sciences et langues en Europa*. Centre Aleksandre, 1999, 159.–168.
- Juridisko terminu vārdnīca*. Red. U. Krastiņš. Rīga: Nordik, 1998.
- Kvašīte R. *Mūsdienu lietišķie teksti lingvistiskā skatījumā*. Disertācijas kopsavilkums filoloģijas doktora grāda iegūšanai. Rīga: LVI, 1996.
- Latviešu-angļu-latviešu juridisko terminu vārdnīca*. Rīga: CEELI, 1993.
- Lauva J. Kritikai jābūt objektīvai. *Tieslietu Ministrijas Vēstnesis*. 1934, 89.–98. lpp.
- Rūķe-Draviņa V. *The Standardization Process in Latvian*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International, 1977.
- Sipoviča R. *Vācu-latviešu vārdnīca vides un dabas aizsardzībā*. Jelgava: LLUI, 1998.
- Stender G. *Augstas Gudrības Grāmata*. Jelgawa, 1796.
- Stender G. *Lettische Grammatik*. Mittau, 1783.
- Švābe A. Vidzemes un Kurzemes zemnieku likums. *Tieslietu Ministrijas Vēstnesis*. 1933, 255.–277. lpp.
- Valdmanis J. Tonis valodas lietojuma reģistrā. *Linguistica Lettica*. 5. Rīga: LVI, 1999, 180.-185. lpp.

Veisbergs 1999 – Language Contacts, Translation, their Impact on Modern Latvian. In *Proceedings Interpreting and translation as Intercultural Communication: Theory, Practice, Instruction Methods*. Ventspils: Ventspils Augstskola 67.–74.

Vides zinību terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: Jumava, 1999.
Woerter-Buechlein. Riga: Georg Matias Noeller, 1701.

Formation of Legal Latvian: Results by Year 2000

Summary

Latvian legal language can serve as a reflection of Latvian history. The beginnings of legal Latvian can be found in the 16-17th century translations of various artisan guilds and court documents from Swedish and German.

Having an autonomy under the Russian Empire meant that the laws were German made and executed in German. End of the 19th century translations set the initial norms for legal Latvian. The interwar period saw a certain standardization of Latvian legal language, yet it was interrupted by Soviet occupation which imposed the its style on the legal and administrative system (soviet notions, Russian style, patterns and wordformation affected the Latvian language).

The last ten years have seen reinstatement of pre-war laws with their somewhat archaic language, departure from Russian influence and a strong English influence by way of borrowing and conceptual re-orientation. Without centralization and adequate coordination a multitude of terms have been borrowed and adapted, so that often one English/ European term has many Latvian counterparts which are used by various agencies and from time to time exchanged by new ones. Stabilization is also affected by the mix of old and new elements and continental and Anglo-Saxon systems.

Daiga BALTAISKALNA**Valsts valodas lietojums izglītības sistēmā**

Latviešu valodas apguve un lietojums ir viens no galvenajiem nosacījumiem pilsoniskas sabiedrības veidošanā. Valsts pienākums ir nodrošināt valsts valodas apguvi un lietojumu, pirmām kārtām ar izglītības sistēmas palīdzību. Šim nolūkam Saeima 29.10.98. pieņēma jauno Izglītības likumu, kurš nezaudē savu aktualitāti arī šodien, jo likums paredzēts ilgākam laika posmam (atsevišķi grozījumi stāsies spēkā tikai ar 2004. gada 1. septembri).¹

Drīz pēc Izglītības likuma izsludināšanas masu mediji pievērsās tā komentēšanai. Latviešu un krievu valodā iznākošās preses skatu punkti un likuma izgaismojums stipri atšķirās. **Latviešu presē** pārsvarā izskanēja satraukums par Izglītības likuma īstenošanai paredzēto materiālo nodrošinājumu. Piemēram, bažas par pedagogu algām vislabāk atspoguļo citāts no Silvas Goldes raksta "Uzbrukumi izglītībai turpinās", kas tika publicēts "Dienā" 11.02.99.: "Jaunās valdības un Saeimas darbības laikā jūtami nopietni draudi izglītībai. Ne tikai projektētā budžeta apjoma ziņā, kur izglītībai atvēlētais procents no valsts iekšzemes kopprodukta nu jau vairākus gadus kļūst aizvien zemāks. Draudi saistās ar 6. Saeimas pagājušā gada 29. oktobrī pieņemtā Izglītības likuma izpildi. Valdība 1999. gada valsts budžeta projektā nav paredzējusi līdzekļus pirmsskolas pedagogu algām, kā to nosaka Izglītības likuma 60. panta trešā daļa."²

Līdzīgs noskaņojums jūtams virknē citu latviešu valodā iznākošo laikrakstu problēmu apskatos, piem., G. Skrebales "Rīgas Balsī" 11.01.99. publicētajā rakstā "Izglītības likums ir apdraudēts".

Par galveno problēmu, kas saistīta ar mazākumtautību skolām, latviešu valodā iznākošā prese minēja izglītības budžeta

¹ Likums publicēts "Latvijas Vēstnesī" 17.11.98.

² Nagle G. Negatavojas Izglītības likuma īstenošanai. – Diena, 16.12.98.

nepietiekamību, lai nodrošinātu skolas ar mācību grāmatām, finansētu skolotāju izglītošanos un veidotu jaunas bilingvālās izglītības metodes. Kā atzina Romāns Alijevs, Rīgas klasiskās ģimnāzijas direktors, "ārzemju pieredzi bilingvālās izglītības jomā Latvijai ir grūti pieņemt, jo mums ir savi spēles noteikumi."

Krievu prese pievērsās tiem izglītības likuma pantiem, kas skāra izglītības ieguves valodu, ierobežojumus strādāt par pedagogiem, mazākumtautību izglītību programmas un mazākumtautību privātskolu finansējuma noteikumus.

Visprecīzāk krievvalodīgo nostāju Izglītības likuma sakarā raksturo Jakova Plinera un Valērija Buhvalova raksts "Po puti isklučeniya i prinudilovki", ko publicēja "Panorama Latvii" 24.03.99. Raksta autori uzskatīja par savu pienākumu pievērst uzmanību atsevišķiem likuma pantiem, kas, viņuprāt, liedz krievvalodīgo lingvistiskajai grupai tiesības iegūt izglītību dzimtajā valodā, resp., šajos punktos esot pārkāptas cilvēktiesības.

Uzmanība akcentēta uz:

9. panta otro daļu, kas paredz, ka "citā valodā izglītību var iegūt: 1) privātās izglītības iestādēs; 2) valsts un pašvaldību izglītības iestādēs, kurās tiek īstenota mazākumtautību izglītības programmas. Izglītības un zinātnes ministrija nosaka šajās izglītības programmās mācību priekšmetus, kuri apgūstami valsts valodā; 3) citos likumos paredzētās izglītības iestādēs";

9. panta piekto daļu, kas paredz, ka "akadēmiskā (bakalaura, maģistra) un zinātniskā (doktora) grāda ieguvei nepieciešamie darbi izstrādājami un aizstāvami valsts valodā, izņemot citos likumos paredzētos gadījumus";

9. panta sesto daļu, kas paredz, ka "kvalifikācijas paaugstināšana un pārkvalificēšanās, kas tiek finansēta no valsts budžeta un pašvaldību budžetiem, notiek valsts valodā";

41. panta trešo daļu, kas paredz, ka "Izglītības un Zinātnes ministrija nosaka mazākumtautību izglītības programmās mācību priekšmetus, kuri apgūstami valsts valodā";

50. panta trešo daļu, kas paredz (ierobežot) aizliegt strādāt par pedagogu "valsts vai pašvaldību dibinātās izglītības iestādēs – personai, kurai nav dokumenta, kas apliecina valsts valodas prasmi augstākajā pakāpē, izņemot augstskolu akadēmisko personālu un citu valstu pilsoņus un bezvalstniekus, kas piedalās noteiktu izglītības programmu īstenošanā uz starptautiska līguma pamata, kā arī ārvalstu dibinātā izglītības iestādē vai to filiālē strādājošos pedagogus";

59. panta otro daļu, kas nosaka, ka "privātās izglītības iestādes finansē to dibinātāji. Valsts un pašvaldības var piedalīties privāto izglītības iestāžu finansēšanā šajā likumā paredzētajos gadījumos".

J. Pliners un V. Buhvalovs centās pierādīt, ka ar Izglītības likuma palīdzību tiek paātrināta krievvalodīgo lingvistiskās grupas asimilācija un rupji tiek pārkāptas cilvēktiesības.

Krievu prese uzturēja arī cita veida apsūdzību Izglītības likumam, piemēram, T. Liguta apgalvoja, ka Izglītības likumā paredzētais kavēs bērnu personības izveidi, "jo latviešu valodas apgūšana traucēšot domāšanas attīstību."³ Šis apgalvojums gan ir pilnīgā pretstatā sociolingvistikas teorijā pierādītajam faktam, ka bilingvāli bērni ir intelektuāli labāk attīstīti par saviem vienvalodīgajiem vienaudžiem.

Beidzot, Saeimas frakcijas *Par cilvēktiesībām vienotā Latvijā* (PCTVL) deputāti Jānis Jurkāns, Jakovs Pliners un Mirosļavs Mitrofanovs pat izteica pārmētas valdībai, ka Izglītības likuma īstenošanā netiek ņemtas vērā Hāgas rekomendācijas un starptautiskās cilvēktiesību normas. Tā rezultātā tika saaicināta preses konference, kurā arī EDSO komisārs uzsvēra⁴, ka apgūt valsts valodu ir nacionālo minoritāšu pārstāvju interesēs. Pēc preses konferences laikraksts "Diena" 14.01.99. ziņoja: "Izglītības likums nav pretrunā ar Eiropas Drošības un Sadarbības

³ Līdzīgi pārmēti atspēkoti "Dienā" 22.05.98. G. Nagles rakstā "Atspēko Izglītības likuma kritiku", kur teikts, ka "zinātniski pierādīts – vairāku valodu prasme attīsta, nevis bremzē cilvēka domāšanu."

⁴ Tiesības apgūt valsts valodu tiek uzskatītas par svarīgāko pie minoritātēm piederīga indivīda lingvistisko tiesību sastāvdaļu.

Organizācijas (EDSO) izstrādātajām Hāgas rekomendācijām nacionālo minoritāšu valodu politikas īstenošanai, trešdien (13.01.99.) preses konferencē atzina EDSO augstais komisārs nacionālo minoritāšu jautājumos Makss van der Stūls.⁵

Tomēr krievvalodīgā prese nerimās apgalvot savu, skaidrojot EDSO augstā komisāra Maksa van der Stūla izteikumus ar centieniem būt diplomātiskam. Krievvalodīgie izdevumi, publicējot rakstus ar izteiksmīgiem virsrakstiem, piem., "Bēres jau nozīmētas, bet" (Čas, 20.04.99.), "Nedrīkst traucēt brīvībai" (SM, 03.07.99.), "Vai Latvija Kosovas lomā?" (SM, 11.07.99.), kārtējo reizi klaji demonstrēja savu nostādni.

Lai uzzinātu Latvijas iedzīvotāju patiesās vēlmes un viedokļus par vidusskolas mācībvalodu, 1999. gada sociolingvistiskajā aptaujā tika iekļauts jautājums "Kādām būtu jābūt vidusskolām Latvijā?". Apkopojot iegūtos rezultātus, atklājās, ka atbildes latviešu anketās un anketās, kas tika aizpildītas krievu valodā, stipri atšķiras.

Kādām būtu jābūt vidusskolām Latvijā?

	Respondenti, kuri aizpildīja anketas latviešu valodā	Respondenti, kuri aizpildīja anketas krievu valodā
Tikai latviešu valodā	51,6	1,9
Latviešu valoda kā priekšmets	6,3	61,9
Puse latviešu valodā	40,1	-
Krievu valoda kā mācību priekšmets	-	25,1
Tikai krievu valodā	-	1,1
Neatbildēja	2	10,1

Aplūkojot apkopotos rezultātus, jāsecina, ka jautājums par vidusskolu mācībvalodu ir viens no konflikta jautājumiem, kurā

⁵ Nagle G. Izglītības likums nepārkāpjot cilvēktiesības. – Diena, 14.01.99.

pamatnācijas un minoritāšu viedokļi ir krasi atšķirīgi.

Tomēr anketās krievu valodā nav vērojama kategoriski negatīva nostāja pret latviešu valodas mācīšanu. Uz jautājumu, vai vidusskolā priekšmeti jā māca tikai krievu valodā, 1,1% minoritāšu respondentu atbildēja apstiprinoši. Šis skaitlis ir niecīgs, salīdzinot ar neatbildētāju skaitu – 10,1%. Kāpēc respondenti neatbildēja uz jautājumu, neizdevās noskaidrot, jo respondenti savu rīcību nevēlējās komentēt.

Lielākais neatbildētāju procents (12,5%) bija vērojams 50–64 gadu vecuma grupā. Tas, ka šajā vecumgrupā neviens no respondentiem neuzskatīja, ka vidusskolā mācībām jānotiek tikai krievu valodā, liek domāt, ka šīs vecumgrupas pārstāvji nav īpaši negatīvi noskaņoti pret latviešu valodu. Bez tam, domājams, šajā vecuma posmā respondentus vidusskolas problēmas pārāk nesatrauc, jo viņu bērni vidusskolu jau ir pabeiguši.

Tomēr 11,7% klusētāju ir vecumā no 35 līdz 49 gadiem, tas liek domāt, ka reizēm par iemeslu klusēšanai var būt ne tikai neieinteresētība problēmas būtībā, bet arī neapmierinātība un nevēlēšanās skaļi paust savu negatīvo attieksmi.

Pārsvārā anketas krievu valodā vēstīja, ka 61,9% respondentu par pieņemamāko variantu uzskata latviešu valodu vidusskolās mācīt kā atsevišķu priekšmetu. Vecuma posmā no 25 līdz 34 gadiem šo domu atbalsta vēl vairāk respondentu (68,3%).

Kādām būtu jābūt vidusskolām Latvijā? (Sadalījums pa vecumgrupām)

	Kopā	15-24g.	25-34g.	35-49g.	50-64g.	65>
Mācībām jānotiek <i>tikai krievu valodā</i>	1,1	1,3	1,2	0,7	0,0	5,9
Mācībām jānotiek <i>tikai krievu valodā, bet nepieciešams padziļināti mācīt latviešu valodu kā priekšmetu</i>	61,9	65,3	68,3	55,5	62,5	64,7

Mācībām jānotiek tikai latviešu valodā, bet <i>atsevišķi priekšmeti</i> (krievu valoda un literatūra) mācāmi <i>krievu valodā</i>	25,1	21,3	23,2	29,2	25,0	17,6
Mācībām jānotiek <i>tikai latviešu valodā</i>	1,9	2,7	1,2	2,9	0,0	0,0
<i>Neatbildēja</i>	10,1	9,3	6,1	11,7	12,5	11,8

Kādām būtu jābūt vidusskolām Latvijā?

	Kopā	15-24g.	25-34g.	35-49g.	50-64g.	65>
Mācībām jānotiek <i>tikai latviešu valodā</i>	51,6	46,4	52,8	53,2	64,7	47,6
Saglabājamās vidusskolas ar krievu mācībvalodu, bet vismaz puse priekšmetu tajās mācāmi <i>latviešu valodā</i>	40,1	46,4	39,6	34,0	26,5	47,6
Saglabājamās vidusskolas ar krievu mācībvalodu, tajās mācot latviešu valodu kā priekšmetu	6,3	6,2	7,5	10,6	2,9	0
<i>Neatbildēja</i>	2,0	1,0	0	2,1	5,9	4,8

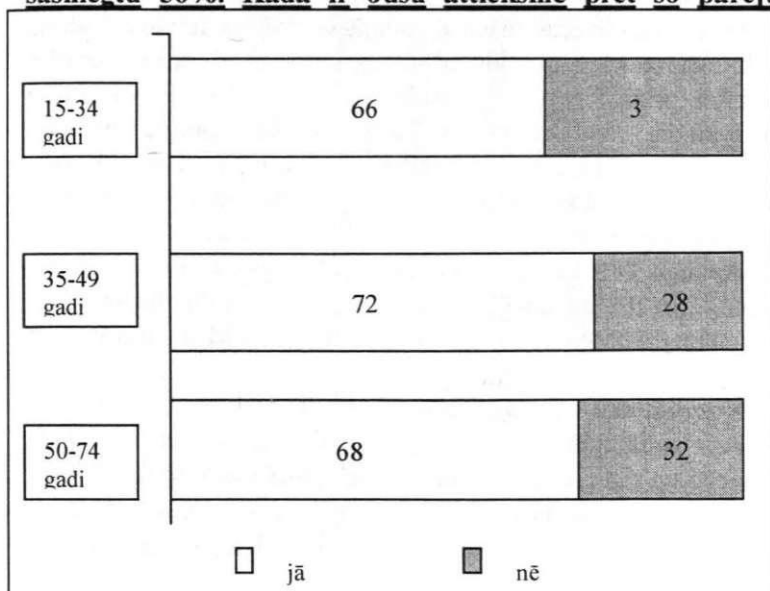
Lai ar 2004. gada 1. septembri varētu īstenot Izglītības likumu un pāriet uz latviešu valodu kā mācībvalodu arī minoritāšu vidusskolās, Latvijas skolu direktoriem izvēlei tika piedāvāti četri IZM mazākumtautību izglītības programmu paraugi.

Lai uzzinātu skolotāju un direktoru attieksmi pret pāreju uz mācībām latviešu valodā, tika veikta aptauja.

- Kopumā izglītības sistēmas reformu, saskaņā ar kuru krievu skolās pakāpeniski tiek palielināts priekšmetu skaits latviešu valodā (lai 2004. gadā 9. klašu programmā to skaits sasniegtu 50%), no visiem Latvijas iedzīvotājiem atbalsta 84% un neatbalsta 16%. Vairāk savu atbalstu šai reformai ir pauduši tie, kuru dzimtā valoda ir latviešu (95%).

- No tiem, kuru dzimtā valoda nav latviešu, minēto reformu atbalsta 69%. Atbalsts ir izteiktāks to nelatviešu vidū, kas pārzina latviešu valodu augstākajā pakāpē, kā arī 35–49 gadu vecuma grupā (72%). Vecumā no 15 līdz 34 gadiem šo reformu atbalsta 66%, bet vecumā no 50 līdz 74 gadiem – 68%.

Krievu skolās pakāpeniski tiek palielināts priekšmetu skaits latviešu valodā, lai 2004. gadā to skaits 9. klasēs sasniegtu 50%. Kāda ir Jūsu attieksme pret šo pāreju?

Pirmais bilingvālās izglītības modelis paredz, ka 1.–4. klasē latviešu valodā tiek mācīta vizuālā māksla, rokdarbi, sports, mūzika un dabas zinības; 5. un 6. klasē skolēni bilingvāli apgūst ģeogrāfiju, bioloģiju un matemātiku; 7.–9. klasē visus priekšmetus, izņemot dzimto valodu un literatūru, skolēni apgūst latviešu valodā.

Otrais bilingvālās izglītības modelis paredz 1.–2. klasē 70%–95% priekšmetu apgūt bilingvāli; 3.–6. klasē 50%–75% bilingvāli, bet dzimto valodu un kultūru apgūt dzimtajā valodā; 7.–9. klasē 40%–60% (ģeogrāfiju, vēsturi, sabiedrības zinības, veselības mācību, bioloģiju, matemātikas priekšmetus) māca bilingvāli.

Trešais bilingvālās izglītības modelis paredz pakāpenisku pāreju uz mācībām latviešu valodā. Sākot ar 1. klasi, vienu priekšmetu māca latviski, ik gadu nāk klāt viens priekšmets.

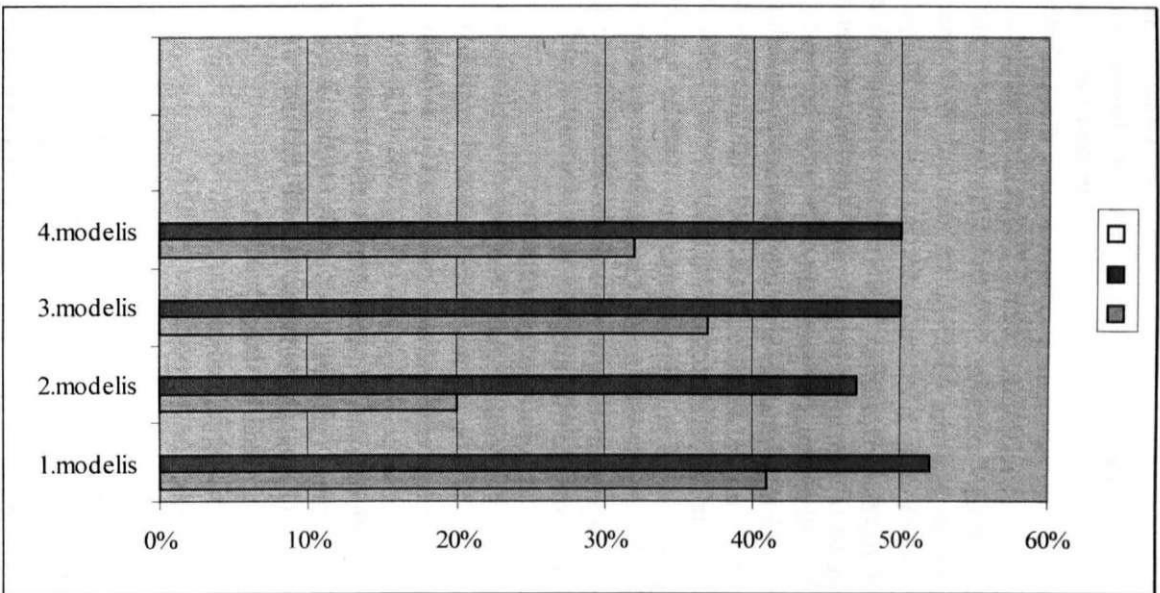
Ceturtais bilingvālās izglītības modelis paredz, ka 1.–3. klasē visus priekšmetus māca dzimtajā valodā un latviešu valoda tiek mācīta kā otrā valoda. 4.–6. klasē 50% brīvās izvēles mācību priekšmetu tiek mācīti latviešu valodā. 7.–9. klasē svešvaloda, matemātika, bioloģija, fizika, ķīmija, mūzika, datorzinības, veselības mācība – bilingvāli. Ģeogrāfija, sabiedrības zinības, vizuālā māksla, mājturība un sports tiek mācīti latviešu valodā.

Aptaujā 240 skolu direktoriem (141 latviešu mācībvalodas skolas direktoram un 99 citu mācībvalodu skolu direktoriem) tika lūgts izteikt viedokli par katru no IZM piedāvātajiem modeļiem.⁶

Rezultāti tika atspoguļoti vērtējumu tabulā (skat. tabulu).

Arī jautājumā par IZM bilingvālās izglītības modeļiem latviešu un cittautu skolās nebija vērojama vienprātība. Tomēr, vērtējot situāciju pēc vidējiem rādītājiem, aptaujājot skolu direktorus, jāsecina, ka visvairāk simpātiju izpelnījās pirmais

⁶ Izmantoti programmas "Pārmaiņas izglītībā" ietvaros veiktā projekta "Atvērtā skola. Situācijas izpēte" (G. Catlaks, I. Silova, L. Grigule, I. Maslo).

modelis, tad trešais, ceturtais un visbeidzot otrais bilingvālās izglītības modelis.

Situācijas izpētes rezultāti pierādīja, ka kopumā, apzinoties grūtības, kas prognozējamas bilingvālās izglītības ieviešanā, citu mācībvalodu skolu skolotāji un direktori ir ieinteresēti bilingvālās izglītības modeļu ieviešanā savā skolā. Dažās skolās jau ir pozitīvas iestrādes, piem., Liepājas 8. pamatskolā. Arī Solvitas Štāles pētījums "Ventspils pilsētas sabiedrības integrācijas programma"⁷ liecina, ka, sākot ar 1999. gada 1. septembri, visās Ventspils mazākumtautību skolu 1. klasēs sekmīgi sāka bilingvālās izglītības programmu principu īstenošana. Tomēr ne tikai Ventspils, bet arī citās Latvijas skolās direktori un mācītspēki sastopas ar grūtībām.

Lai gan grūtību pakāpe, izvēloties bilingvālo mācību metodi, ir atkarīga no atsevišķiem skolu vadītājiem, no skolu nodrošinājuma ar atbilstošiem kadriem, no skolēnu valodu prasmes, no skolēnu pieprasījuma, no vecāku pieprasījuma, tomēr kā liecina Sorosa fonda-Latvija 1999. gada pētījums, ir problēmas, ar kurām sastopas visu skolu vadītāji⁸:

- mācību līdzekļu trūkums;
- skolotāju latviešu valodas neprasme;
- skolotāju metodiskā nesagatavotība.

Minēto problēmu intensitāte dažādos reģionos atšķiras. Piemēram, Daugavpilī galvenā problēma ir skolotāju latviešu valodas neprasme.

Valsts valodā krievu mācībvalodas skolās māca galvenokārt šādus priekšmetus (grupēti, sākot ar visbiežāk mācītajiem):

- fiziskā audzināšana, mūzika, vizuālā māksla,
- mājturība, rokdarbi, dabas mācība,
- vēsture, bioloģija, ģeogrāfija,
- matemātika, ķīmija, veselības mācība.

⁷ Štāle S. Ventspils pilsētas sabiedrības integrācijas programma. – Lasīts 10.03.2000. Līgatnes seminārā "Integrācija novados".

⁸ Par problēmu sk. arī G. Nagles rakstus "Negatavojas Izglītības likuma īstenošanai" (Diena, 16.12.98.) un "Pāreja uz valsts valodu skolās nav droša" (Diena, 09.12.98.).

Dažu minoritāšu bērnu vecāki izvēlas citu pieeju problēmas risināšanā. Kā liecina IZM 1997. gada statistika, skolēnu skaits skolās ar latviešu mācībvalodu septiņu gadu laikā palielinājies par 15,4%. Šī tendence ir saistīta ne tikai ar dzimstības pieaugumu latviešu ģimenēs astoņdesmito gadu beigās un deviņdesmito gadu sākumā, bet arī ar minoritāšu bērnu skaita palielināšanos latviešu mācībvalodas skolās.

Vai vienmēr šāda izvēle ir pati labākā, lai apgūtu latviešu valodu, un vai tā dod cerētos rezultātus? Viss ir atkarīgs no tā, vai skolēni ierodas skolā ar pietiekošu valodas prasmi, lai varētu sekot mācībām, vai viņiem mājās viens no vecākiem var palīdzēt mācībās (vismaz sākumskolā).

Arī skolotāji sastopas ar objektīvām grūtībām. Kā liecina aptaujas dati, lielākās grūtības, ar kurām sastopas skolotāji, kuri strādā etniski un lingvistiski jauktās klasēs, ir:

- dažādu mentalitāšu īpatnību neizpratne (40%), īpaši Zemgalē un Kurzemē;
- metodiska nesagatavotība (38%), īpaši Vidzemē un Rīgā;
- īpašu mācību grāmatu un līdzekļu trūkums (33%);
- grūtības komunikācijā ar skolēnu vecākiem (24%).

Jauktās ģimenes padomju varas laikā bieži par kopīgo valodu ģimenē izvēlējās krievu valodu. Tagad, pakāpeniski īstenojot valsts valodas un izglītības politiku, jauktās ģimenes saviem bērniem arvien biežāk izvēlas latviešu mācībvalodu. Izrādās, ka pārsvarā neitrāla attieksme pret minoritāšu skolēnu iekļaušanu latviešu mācībvalodas skolās ir gan 56% latviešu skolēnu vecāku, gan 50% cittautu skolēnu vecāku.

Use of the State Language in the System of Education

Summary

Since October 29, 1998 when the Law on Education was accepted, there have been discussions on the subject in the press.

Points of view of Latvian and Russian press have been totally different from the very beginning. Latvian press was concerned with the envisaged provisions of implementing the Law on Education.

Russian press was concerned with the issue of language of tuition, limits to working as pedagogues, educational programs and financial rules for minority schools.

In 1999 several independent research studies were carried out in order to discover the wishes and mood of Latvian population concerning language of tuition in minority schools.

The research shows that 88,8% of ethnic minority representatives do not deny the necessity to acquire Latvian language at schools. The question is – to what extent and how many subjects are taught in Latvian.

The results of the investigation prove that teachers and head masters of schools with another language of tuition are interested in carrying out bilingual education. There are some positive tendencies in several schools, for example, Liepaja Elementary school Nr 8, Daugavpils Secondary school Nr 3.

Vineta PORIŅA (Rīga)**Valodas izvēle Latvijā**

Lai noteiktu bilingvāla indivīda lingvistiskās spējas divās vai vairākās valodās, ir nepieciešams apzināt t.s. lingvistisko profilu – t.i., ne tikai valodas zināšanas, bet arī iespējas tās lietot regulāri. Ja indivīds dzīvo lielā monolingvālā sabiedrībā, valodas lietošanas izvēles iespējas ir ierobežotas, kā, piemēram, padomju periodā – latviešu valodas lietošanas iespējas. Attiecīgajā laikposmā lielākajai Latvijas iedzīvotāju daļai nebija arī īpašas nepieciešamības lietot angļu, vācu vai citu valodu. Pirms latviešu valodai tika nodrošināts valsts valodas statuss, Latvijā varēja komunicēties, lietojot tikai krievu valodu, un krievvalodīgās grupas pārstāvjiem bija iespējams būt monolingvāliem. Pašreizējā situācijā šādas iespējas nav – latviešu valoda valsts iestādēs, izglītībā, veselības aizsardzībā, tirdzniecībā u. c. kā arī angļu valoda informācijas sakaros nodrošina indivīda bilingvismu un multilingvismu. Latviešu valoda tiek lietota gandrīz visās dzīves sfērās, izņēmums joprojām ir privātie uzņēmumi. Kontakti izglītībā, zinātnē, ekonomikā, starpvalstu tūrisma attīstībā un informācijas tehnoloģiju jomā palielina arī citu Eiropas valodu lietojuma iespējas.

Teorijā par multilingvismu atzīts, ka indivīda multilingvisms ir iespējams, veicināms un potenciāli vērtīgs, jo tas dod lielākas iespējas izglītībā, ekonomikā un sabiedriskajā sfērā (Baker, 1998, 19). Problemātisks Latvijas gadījumā ir latviešu – krievu bilingvisms gan indivīda līmenī, gan, saistībā ar to, sabiedrības līmenī.

Starp bilingvismu kā indivīda iezīmi un sabiedrības bilingvismu ir liela atšķirība. Psiholoģijas un izglītības zinātņu interešu lokā parasti ir indivīda bilingvisms, savukārt politikas zinātnes, sociālās psiholoģijas, loģikas, politiķu un sociolingvistu uzmanības sfēra saistīta ar sabiedrības bilingvisma izpēti. Ir svarīgi izprast atšķirību starp indivīda un sabiedrības bilingvismu, kaut saiknes, kas tos saista, ir vairākas (Baker, 1998, 5). Piemēram, Latvijas valodas situācijā ir svarīgs valodu

zināšanu līmenis, valodas izvēle dažādās situācijās un lingvistiskā attieksme, kas ietekmē latviešu valodas pastāvēšanu sabiedrības līmenī. Turpmāk tiks aplūkota indivīdu valodas izvēle un ar to saistītie procesi sabiedrībā.

Bilingva valodas izvēle, kas atkarīga no sarunas partnera

Indivīda priekšrocības, piem., statuss, vecums, sarunas partnera korporatīvā atkarība no bilingva (finanses, karjera, darba jautājumi, pakalpojumi) un **attieksme** var ietekmēt valodas izvēli. Gados vecāki cilvēki minoritātes/majoritātes situācijā var dot priekšroku **minoritātes valodai**, lietojot to kā **piederības zīmi** attiecīgajai lingvistiskajai grupai. Īpaši gadījumos, ja valodai ir tendence zust, daži bilingvi, lai paaugstinātu minoritātes valodas lietojuma līmeni vai lai nostiprinātu etniskās grupas lingvistiskās robežas, necenšas runāt majoritātes valodā. Latvijā starpetnisko grupu saziņā nav plaši vērojami gadījumi, kuros tiktu lietotas nekrievu etnisko grupu valodas, lai paustu piederību savai etniskajai grupai, bet ir vērojams, ka vecākās paaudzes cittautieši, kuri sevi uzskata par piederīgiem krievvalodīgo grupai, nerunā latviski, kaut daļai no viņiem ir latviešu valodas zināšanas. Šādas situācijas izskaidrojamas ar vēlmi parādīt savu negatīvo attieksmi pret latviešu kā majoritātes valodas statusu. (Arī Kanādas reģionā Kvebekā frankofoni atsakās veikalos sarunāties angļiski, lai pasvītrotu franču valodas statusu.)

Latvijā no latviešu puses šāda konsekvence valodas izvēlē vērojama galvenokārt reģionos, kuros cittautiešu procentuālais daudzums salīdzinājumā ar latviešiem ir ievērojami mazāks, piemēram, Kurzemē.

Indivīds var arī **mainīt valodas**, lai pielāgotos sarunas dalībniekiem. Kuru valodu izvēlēties un kurai **lielāks prestižs** runātāju vidū, atkarīgs no katra bilingva, un tāpēc vienā un tajā pašā valodas situācijā viedokļi var atšķirties. Lai gūtu prestižu, **parasti** var tikt izvēlēta majoritātes valoda. Minoritātes/majoritātes situācijā gados jaunāki cilvēki var noliegt

minoritātes valodu majoritātes statusa un modernāka tēla veidošanas labad. Latvijā dzīvojošo pēckara nekrievu minoritātes imigrantu otrās un trešās paaudzes pārstāvji noliedz savu vecāku etnisko piederību, arī valodu, saziņā izvēloties krievu valodu, kurai juridiski nav majoritātes valodas statusa. Starptautiskā auditfirmā strādājošiem cilvēkiem (vecumā no 21 līdz 26 gadiem), kuru vecāku tautība nav krievu vai tikai viens no vecākiem ir krievs, uzdotais jautājums – *par ko viņi sevi uzskata: par krieviem, ukraiņiem vai baltkrieviem un kuru valodu lieto ģimenē* – tika uztverts kā joks, jo pēc būtības viņi sevi uzskata par krieviem, kuri labi prot latviešu, angļu un citas valodas. Arī ģimenē vecāku vai vecvecāku dzimtā valoda netiek lietota, un savu priekšteču etniskā piederība un valoda viņu uztverē nav tas, ar ko būtu jālepojas, bet drīzāk otrādi – “tas nav jāpopularizē”. Minētajā piemērā redzams, ka krievu valoda prestiža dēļ tiek lietota gan kā majoritātes, gan kā etniskā valoda.

Attiecīgās vecuma grupas cittautiešiem ir labas latviešu valodas zināšanas, jo ir augusi nepieciešamība pēc tām un palielinājies latviešu valodas prestižs. Teorijā ir atzīts, ka valoda tiek labāk apgūta monolingvālās valstīs, kurās vērojama ekonomiskā augšupeja (Williams, 1992, 278). Piemēri var būt daudzas Eiropas valstis: Vācija, Francija, Beļģija u. c., kurās darba iespējas nepastāv bez oficiālo valodu zināšanām. Arī Latvijā, kura gan tikai *de jure* ir monolingvāla valsts, latviešu valoda tiek apgūta, lai iegūtu izglītību un darbu. Vērojamā tendence ir šāda korelācija: jo labāk apmaksāts darbs, jo vairāk labas latviešu un angļu valodu zināšanas tiek uzskatītas par nozīmīgākām gan no potenciālā studenta vai darbinieka, gan no darba devēja puses. Tomēr latviešu valodas zināšanu nozīme privātās uzņēmējdarbības sfērā nav noteicoša un plaši izplatīta iezīme.

Apkalpojošā sfērā, piemēram, ienākot veikalā, bilingvs (apzināti vai neapzināti) nosaka, kurā valodā pārdevējs ar viņu sarunāsies. Arī pārdevējs, kurš ir bilingvs, mēģina noteikt, kurā valodā klients vēlētos, lai viņu uzrunātu. Latvijā ir tendence pielāgoties klienta valodiskajām vēlmēm no bilingvu puses, īpaši

tad, ja pārdevējs ir arī veikala īpašnieks vai cita komerciāli ieinteresēta persona. Starp pārdevējiem, kuriem nav ieinteresētības, lai veikalam būtu lielāks apgrozījums, nav arī ieinteresētības noteikt, kurā valodā klients vēlētos sarunāties. Tomēr, lai iegūtu labi apmaksātu pārdevēja vietu, darba devējam svarīgs ir ne tikai potenciālā darbinieka izskats, uzvedības stils, kontaktēšanās prasme, bet arī labas latviešu, krievu un angļu, vēlams, arī vācu valodas zināšanas, resp., personai ir jābūt bilingvālai vai multilingvālai.

Valodas izvēle Latvijas privātajos uzņēmumos

Kā minēts iepriekš, privātie uzņēmumi ir izņēmums starp citām sfērām, jo tajos krievu valodas lietojums ir plaši izplatīts. Uzņēmumos ne vienmēr attieksmei ir noteicoša loma valodas izvēlē. Svarīgas ir t.s. indivīda priekšrocības jeb statuss, atkarības pakāpe no klienta utt. No respondentu viedokļa noteicošā ir prasme **efektīvi sarunāties**, kas ietver valodas zināšanas un prasmes līmeni. (Efektīva sarunāšanās ietver šādus komunikatīvos komponentus: klausīties un novērtēt runātāja izteiktās idejas; sniegt atbilstošas atbildes, būt ieinteresētam domu apmaiņā un sarunas turpināšanā: uzdot jautājumus, kas palīdz pieredzes apmaiņā un dialoga turpināšanā; nolemt, ko teikt, lai sasniegtu vēlamās vajadzības un mērķus; dot savu ierosmi, lai turpinātu, plānotu nākamo sarunu; būt ieinteresētam, radošam un izdomas bagātam, lietojot valodu u. tml. (Baker, 1998, 57)).

Bilingvi mēdz izmantot atšķirīgas valodas dažādos kontekstos, sarunājoties ar dažādām personām. Valodas izvēle ir svarīgi šādi apsvērumi: 1. Kas ir runātājs (tautība, ieņemamais amats/nodarbošanās, dzimums utt.). 2. Kurš ir runātājs, kurš – sarunas partneris. 3. Kāda ir konteksta situācija (birojs, rūpnīca utt.). 4. Kāds ir sarunas temats (darbs, laika apstākļi, sports, ģimene utt.). 5. Kāds ir sarunas mērķis (kas no sarunas tiek gaidīts).

No minētā redzams, ka sarunu izvēle atkarīga no runātāja, uztvērēja, situācijas konteksta, sarunas temata un mērķa. Teorijā pastāv uzskats, ka bilingvāla persona, saistībā ar citiem sarunas dalībniekiem, var izvēlēties, kuru valodu lietot (Baker, 1998, 51–53). Tomēr, aplūkojot turpmākos piemērus, nevar teikt, ka pastāv brīvas izvēles iespējas.

Sarunās ar vadītāju, kolēģiem vai uzņēmuma strādniekiem var tikt lietota gan viena un tā pati valoda, gan arī atšķirīgas valodas. Analizējot valodas izvēli Latvijas privātajos uzņēmumos, nevar arī viennozīmīgi apgalvot, ka būtu izplatīta tikai krievu valoda.

Pirmkārt, analizēta valodas izvēle, ja sarunas notiek starp **klientu un produkcijas piedāvātāju**. Parasti tiek izvēlēta klientam izdevīga valoda. Izņēmumi no cittautiešu puses ir gadījumi, kad klients vēlas runāt latviešu valodā un verbāli to uzsver. Kā atzīst uzņēmumu pārstāvji: "Galvenais ir pārdot. Kurā valodā to darīt – nav svarīgi". Jo lielāka ir uzņēmuma apgrozījumu atkarība no attiecīgā klienta, jo vairāk tiek respektēta viņa valodas izvēle. Piemēram, privātai radiostacijai paralēla krievu/latviešu valodas izvēle programmu translēšanā ir devusi iespēju iekļūt pirmajā vietā pēc auditorijas apjoma starp pārējām radiostacijām, kuras vairāk vai mazāk orientētas uz vienu valodu.

Latvijā plaši vērojama sadarbība starp trīs veidu uzņēmumiem, kuros darbinieku pārsvaru veido indivīdi no konkrētas valodiskās un/vai etniskās grupas. Tie ir t. s. latviešu, krievu, ebreju uzņēmumi (pēdējie divi ir krievvalodīgi uzņēmumi). Latvijas situācijā būtu nozīmīgi pētījumi par dažādu etniski vai valodiski homogēnu uzņēmumu pieredzi savstarpējās attiecībās, kas ļautu dziļāk ieskatīties Latvijas etnisko grupu psiholoģijā un attiecībās starp valodiskajām un etniskajām grupām.

Otrkārt, **sabiedriskās attiecības**: lai iegūtu iespējami plašāku produkcijas pieprasītāju loku, no aptaujāto viedokļa, ir svarīgi to "pārdot" vairākās valodās, piemēram – latviešiem patīkama ir rīcība, ja krievvalodīgs indivīds apgūst latviešu valodu (zināšanu līmenis ne vienmēr ir noteicošs) un runā tajā plašas auditorijas

priekšā: sabiedrības komunikācijas līdzekļos, festivālos u. c. sabiedriskos pasākumos. Rezultāts šajā gadījumā ir izdevīgs gan produkcijas piedāvātājam, gan pamatnācijai. Tas ir labs paraugs citu uzņēmumu vadītājiem, lai arī reizēm ir mārketinga triks.

Treškārt, ja ārvalstu **uzņēmuma īpašniekam** pastāv kontakti ar **t. s. meitas uzņēmumu Latvijā**, parasti tiek lietota angļu valoda. Tas pats attiecas uz Latvijas uzņēmumu sakariem ar pasūtītāj- vai piegādātājfirmām ārvalstīs. Ja bilingvālam darbiniekam Latvijā ir vācu vai kādas citu Eiropas valstu valodas zināšanas, tiek lietota valoda, kurā visoperatīvāk iespējams veikt biznesa sarunas un saraksti. Kontaktpersonām ārvalstīs parasti nav krievu valodas zināšanu, izņēmums ir atsevišķi Somijas un Austrumeiropas valstu uzņēmumi.

Ja kontakti notiek ar **Krievijā vai bijušās Padomju Savienības teritorijā** dislocēto uzņēmumu vadītājiem vai darbiniekiem, komunicēšanās valoda ir krievu. Izņēmumi ir Latvijas darbinieku (gan latviešu, gan krievvalodīgo) kontakti ar uzņēmumu personām no pārejām **Baltijas valstīm**. Šajos gadījumos valodas izvēle atkarīga no runātāju vecuma: vecuma grupā līdz 25 gadiem tiek izvēlēta angļu, retāk – vācu valoda, virs 25 gadu vecuma – krievu valoda. Tas izskaidrojams ar to, ka bilingviem vecumā līdz 25 gadiem labākas zināšanas attiecīgajā sfērā ir angļu u. c. Eiropas valodās. Īpaši to var attiecināt uz kontaktpersonām Igaunijā. Motīvi respondentu atbildēs, kāpēc par saziņas valodu tiek izvēlēta krievu valoda vecuma grupā virs 25 gadiem, ir valodas zināšanas un nevēlēšanās tās zaudēt situācijā, ja krievu valoda netiek lietota.

Ceturtkārt, attiecību loks, kas paredz valodas izvēli, ir attiecības Latvijas privātajos uzņēmumos **starp vadītāju un zemāka ranga darbinieku**. Ja **vadītājs ir latvietis**, sarunas ar padotajiem lielākajā daļā gadījumu notiek latviski, tomēr, ja darbiniekam ir vājas latviešu valodas zināšanas, tiek lietota krievu valoda. Piemēram, 1) valodas mācību centrā, kura vadītāji ir latvieši, pasniedzēji, kuru dzimtā valoda ir angļu, apgūst latviešu valodu un lieto to sarunās ar vadītājiem; 2) latviešiem piederošā autostāvvietā un autoservisā sarunās ar strādājošajiem

cittautiešiem tiek lietota krievu valoda, jo tā, pēc īpašnieku domām, ir vienīgais līdzeklis saziņā ar darbiniekiem. Novērots, ka latviešu kolektīviem ir tendence būt etniski viendabīgiem vai arī vienvalodīgiem. Tajos strādājošie prot un lieto latviešu valodu. Sevi par *latviešu uzņēmumiem* (kuros vairākumā strādā vai tie pieder latviešiem) uzskata vairākas bankas, degvielas kompānijas, informācijas tehnoloģiju firmas, medicīnas uzņēmumi, juridiskie biroji u. c.

Ja **vadītājs ir krieviski runājošs bilingvs vai multilingvs**, parasti tiek lietota krievu valoda. Likumā par Valsts valodu (1999) 1., 2., 6., 7. pantā noteiktas tiesības brīvi lietot latviešu valodu visās sabiedriskās dzīves sfērās, veikt dokumentāciju un sazināties valsts valodā sabiedriskās institūcijās, nevalstiskajās un reliģiskajās organizācijās, kā arī firmās. Likums arī paredz, ka valsts valoda lietojama privātajos uzņēmumos, organizācijās, kompānijās, ja to darbība skar sabiedrības intereses. Tomēr atšķirībā no citām valstīm, piemēram, Kvebekas reģionā Kanādā, likumā nav noteikta valsts valodas obligāta lietošana privātajos uzņēmumos. Rezultātā situācija ir šāda: liela latviešu un krievvalodīgo grupa strādā privātos uzņēmumos, un daudzos no tiem vadošie darbinieki (direktori, nodaļu vadītāji u. tml.) ir personas, kuras nelieto latviešu valodu zināšanu trūkuma vai attieksmes dēļ.

Piemēram, 1) ja runātājs ir privāta vidēja uzņēmuma darbinieks latvietis un sarunas partneris ir uzņēmuma vadītājs, kurš ir krievvalodīgs pēckara imigrants ukraiņis, un sarunas temats ir darbs, brīvā laika pavadīšana vai jebkura cita tēma, izvēlēta valoda, pirmkārt, ir krievu, otrkārt – angļu; 2) ja persona ir tā pati – latviešu darbinieks, sarunas partneris ir krievvalodīgs kolēģis, tēma ir darbs, izvēlēta valoda – krievu; 3) tikai tad, ja sarunas tēma tiek mainīta no formālās uz neformālu, latviešu darbinieka izvēlēta valoda ir latviešu, atbilde dažkārt var būt latviešu vai arī krievu valodā.

Šajos piemēros redzams asimetriskais bilingvisms no latviešu puses. Kontakti notiek starp multilingvālu latviešu indivīdu un vairāk monolingvāliem nekā bilingvāliem indivīdiem (jo otra

valoda, kā paredz bilingvisma definīcijas, netiek lietota). Valodas izvēle no zemāka ranga darbinieku puses šajos gadījumos ir vairāk šķietama nekā reāla: latviešu vai kādas citas etniskas grupas pārstāvis sarunās ar vadītāju izvēlēties krievu vai angļu valodu, jo valodas izvēle darbā atkarīga no pragmatiskiem apsvērumiem – uzlabot dzīves līmeni, nezaudēt darbu, veikt pienākumus savlaicīgi. Psiholoģiski nozīmīgs aspekts, kuru min uzņēmumos strādājošie latvieši, ir uzskats, ka krievvalodīgajiem kolēģiem krievu valodā ir vieglāk sazināties nekā latviešu valodā. Psiholoģiski nozīmīgs aspekts no krievvalodīgo puses ir zināšanas, ka latvieši u. c. prot krievu valodu, tādēļ bieži jautājums, kuru valodu izvēlēties komunikēšanās nolūkos, nepastāv. Tā rezultātā latviešu valoda paliek pēdējā vietā no trīs iepriekšminētajām valodām. Darba vietā, kurā tiek pavadīta dienas lielākā daļa 1) nav iespējams brīvi lietot latviešu valodu, un turpinās asimetriskais bilingvisms sabiedrības līmenī, 2) samazinās arī latviešu valodas zināšanu līmenis cittautiešu vidū.

Secinājumi, kāpēc ir nevēlama minētā krievu valodas pašpietiekamība, aptver vairākus uzdevumus:

- 1) latviešu valodai atgūt valsts valodas tiesības *de facto*,
- 2) mainīt nacionālo minoritāšu etniskās identitātes pašnoteikšanās procesu, resp., ar valodas maiņu panākt arī attieksmes maiņu pret savu identitāti, kura pēdējo 60 gadu laikā tiek saistīta ar krievu valodu un padomju dzīves veidu un principiem,
- 3) attīstīt valsts ekonomisko sistēmu, jo, kā liecina Dž. Fišmena pētījumā salīdzinātā korelācija starp valstu ekonomisko attīstību un valstu lingvistisko homogenitāti vai heterogenitāti, lingvistiskā homogenitāte sabiedrības līmenī raksturo valstis, kurās ir augstāks izglītības līmenis, kuras ir ekonomiski attīstītākas, politiski modernākas, kā arī ideoloģiski un politiski stabilākas un mierīgākas. Tātad ekonomiskais progress lielākā mērā vērojams lingvistiski homogēnās valstīs, kurās vienas valodas lietojums padara vieglāku komunikācijas procesu, kas ir tik svarīgs ekonomiskajos sakaros (Fishman, 1968, 60). Arī viens no galvenajiem Latvijas valodas politikas uzdevumiem ir ne tikai nodrošināt valsts valodas pastāvēšanas iespējas un

monolingvismu sabiedrības līmenī, bet arī novērst iespējamus konfliktus, kas var rasties starp diviem valodas kolektīviem un kavēt valsts attīstību.

Kā atzīts daudzos sociolingvistiskajos pētījumos (Heller, Sain-Blancat, Giles, Coupland etc.), kategoriska valodas izvēle ir vienīgā iespēja definēt sociālo identitāti un piederību grupai. Bieži tiek minēta Kvebekas pieredze: tieši privātie uzņēmumi ilgu laiku nostājās pret valodas maiņu uzņēmumos. M. Hellere pētījusi tipisku Monreālas kompāniju, kurā angļu valoda tikusi lietota darba attiecībās un kuras vadošie darbinieki bijuši anglofoni, bet strādājošie – frankofoni. Laika gaitā notikusi vadošo speciālistu nomaīņa: viņu vietā nākuši gados jaunāki frankofoni. Darbā pakāpeniski izzudusi nepieciešamība sarunāties angļiski, jo starp visa līmeņa darbiniekiem sāks sarunāties franciski. Valodas likums, atbalstot sabiedrības nostāju, noteicis, ka valoda privātajos uzņēmumos ir franču valoda. Likumā noteiktās pārmaiņas radījušas situāciju, ka starp jauniem frankofoniem netiek lietota ne angļu valoda, ne arī notiek franču/angļu valodu koda maiņa, jo viņi uzskata, ka tādā gadījumā tiktu akceptēta vecā sistēma, kad vara piederēja anglofoniem. Vērojamais uzskats darbinieku vidū ir šāds: ja frankofons runā angļiski, tātad – viņa pārliecība un uzskati ir nenoteikti. Kompānijas vienīgā prasība, pieņemot darbā jaunu darbinieku, ir franču valodas lietošana jebkuras tautības pārstāvim (tautība nav bijusi kritērijs) (Heller, 1988, 83–87). Kvebekas piemērs liecina, ka, ar likumu nosakot valodas lietojumu privātajos uzņēmumos, ticis panākts lūzums ierastajās komunikācijas formās saistībā ar sociālām, ekonomiskām un politiskām pārmaiņām etniskajās grupās. Latvijas piemērs savukārt liecina, ka pamatnācija vēl nopietni nav definējusi savu sociālo identitāti.

Lingvistiskā identitāte un valodas izvēle

Salīdzinot dažādus reģionus, ir novērots, ka bilingvālu indivīdu identitāte kā problēma parasti pastāv t.s. Rietumu

pasaulē, jo citos reģionos, piemēram, daudzās Āfrikas valstīs, bilingvisms kā sabiedrības parādība akceptēts par normu. Latvijas situācijā identitātes problēma ir aktuāla, jo akceptētā norma ir monolingvāla valsts ar latviešu valodas lietojumu.

Ka liecina daudzu autoru pētījumi (Druvieta, Beikers, Džailss, Koplands u. c.), rusifikācija un padomju valsts etnopolitika bija tendēta uz to, lai Padomju Savienības iedzīvotāji zaudētu etniskās identitātes un piederības apziņu savai etniskajai grupai un tās teritorijai. Krievu valodas lietojums starp nekrievu nacionalitāšu pārstāvjiem bija un joprojām ir iepriekšējā perioda simbols.

Etnopsiholoģijas pētījumos ir salīdzināts: ja Baltijas valstu pamatiedzīvotājiem ir viena identitāte, krievvalodīgajiem tā ir duāla: identifikācija ar pilsētu, reģionu un ar Krieviju vai citu daļu no bijušās Padomju Savienības. No Latvijas valsts viedokļa ir nevēlamas sabiedrības grupas bez konkrētas identitātes, jo problemātiska var kļūt to koeksistence vienas valsts teritorijā. Problēma ir tā, ka vienai daļai Latvijā dzīvojošo cittautiešu ir raksturīga dezorientācija un interešu trūkums vai atšķirība no pamatnācijas mērķiem un interesēm valsts veidošanā. Tomēr, ja cittautieši ir izvēlējušies palikt uz dzīvi Latvijā, viņu interesēm būtu jāsakāp ar pamatnācijas interesēm. Kā uzskata H. Džailss un N. Koplands, lai orientētos kompleksā pārmaiņu sabiedrībā, indivīdiem ir nepieciešams organizēt sabiedrību kognitīvi, kas ietver tās iedzīvotāju sociālo kategorizāciju. Valoda ir centrālais punkts šajā kategorizācijā, jo to var mainīt, tā ir saistīta ar publicitāti un ir sociālas kategorizācijas materiālā izpausme (Giles, Coupland, 1991, 99).

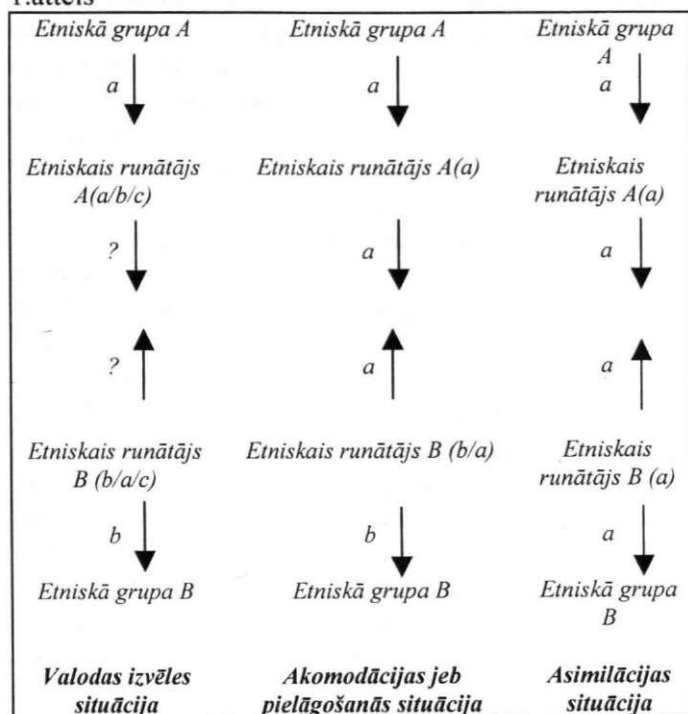
Kāpēc valoda ir nozīmīga etniskai grupai? lemesli ir šādi:

1) valoda bieži ir etniskās grupas pastāvēšanas kritērijs, 2) tā ir svarīga daļa etniskajai kategorizācijai, t.i., indivīdam pēc valodas ir iespēja noteikt, kurai etniskajai grupai viņš pieder, 3) tā ir identitātes emocionāla dimensija, 4) valoda ir arī etniskās grupas konsolidētāja. Bieži etnisko grupu pārstāvji, lai noteiktu savas etniskās robežas, nostiprina tās lingvistiski, respektīvi – lieto savu valodu ģimenē u. c. neformālos kontaktos vai arī piešķir

lielāku nozīmi tās kultūrai. Zināms, ka poļu, igauņu, lietuviešu etniskajām grupām valoda ir pats nozīmīgākais identitātes komponents. Latvijā etnisko robežu nostiprināšana lingvistiski nav bieži vērojama, vairāk izplatīts kultūras aspekts. I. Druviete, analizējot slāvu valodas Latvijā, uzskata, ka izredzes atdzimt minoritāšu valodām, izņemot poļu etnisko grupu, ir maz iespējamās (Druviete, 1998, 26).

Attēlā redzami valodas izvēles varianti ilustrē **valodas izvēli starpetniskās kontaktsituācijās**.

1.attēls

(Giles, Coupland 1991,103)

Valodas izvēles varianti kontaktsituācijās saistīti ar etniskajiem procesiem etniski heterogēnās sabiedrībās, kuru pārstāvji ir monolingvāli, bilingvāli vai multilingvāli. Valodas izvēles variantos primārās ir kontaktsituācijas, kurās attiecīgā valodiskā grupa vai runātāji izvēlas, atbalsta vai arī maina valodu

saistībā ar sociāliem iemesliem (Giles, Coupland, 1991, 101–102):

1. gadījumā – **valodas izvēles situācija**, kurā ir vairāki savstarpējās saziņas valodu izvēles varianti. Vērojama ir lingvistiska un etniska pašsaglabāšanās – *b* grupas valodā tiek runāts ar *B* grupas etnisko kolektīvu. Gan *A*, gan *B* grupas runātāji ir multilingvāli indivīdi.

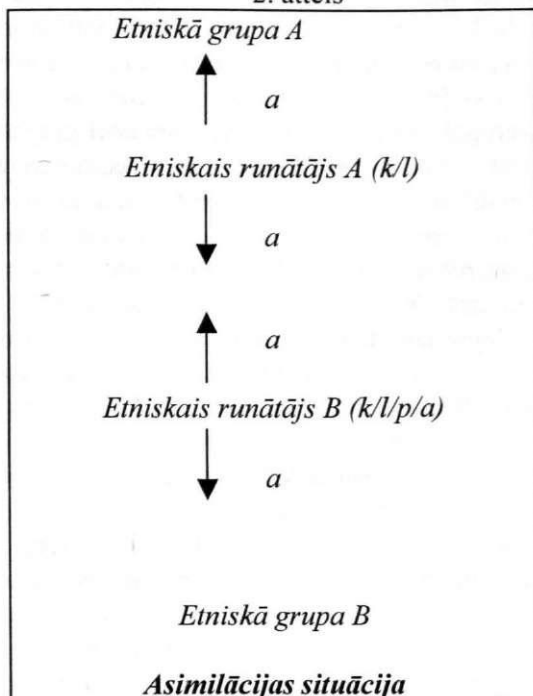
2. gadījumā – **akomodācijas jeb pielāgošanās situācija**, kad etniskās *B* grupas pārstāvji, kuri ir ekonomiski, politiski un sociāli subordinēti *A* grupai, *B* grupas valodā komunicējas ar savu etnisko kolektīvu, bet saziņai ar *A* valodisko kolektīvu tiek lietota *a* valoda, jo *A* etniskās grupas pārstāvji ir monolingvāli. *B* grupa parasti izvēlas būt bilingvāla, lai daudz efektīvāk funkcionētu sabiedrībā, kurā dominē *A* grupa. *B* grupa zaudē savas valodas lietojuma iespēju saziņai ar *A* grupu diglosiski – *a* valoda tiek lietota kā oficiālais starpgrupu saziņas līdzeklis.

3. gadījumā vairs nav jautājumu, kuru valodu izvēlēties. Ir notikusi **asimilācija** uz vienas valodas bāzes: *a* valoda atšķirībā no iepriekšējiem variantiem tiek lietota arī kā saziņas līdzeklis ar savas grupas pārstāvjiem. Pateicoties *A* grupas politikai, *B* grupa ir labprātīgi zaudējusi valodisko identitāti. Abu grupu indivīdi ir monolingvāli. 3. variants bija vērojams padomju valsts periodā starp cittautiešiem – asimilācija uz krievu valodas pamata.

Valodas izvēlē Latvijā **starp latviešiem un cittautiešiem** pašlaik vērojams 1. un 2. variants, ar piebildi, ka *A* grupas indivīdi var arī nebūt monolingvāli. Latvieši, kuri strādā kolektīvā, kurā tiek lietota krievu vai angļu valoda, atrodas adaptācijas jeb pielāgošanās situācijā citam valodas kolektīvam. Viena no 2. varianta pazīmēm – efektīva funkcionēšana – tiek minēta latviešu respondentu atbildēs, t.i., otra valoda tiek lietota, lai varētu darboties ekonomikā, kurā tiek plaši lietota krievu valoda, kaut saskaņā ar Valsts valodas likumu, kurā formulēts latviešu valodas statuss, vajadzētu pastāvēt 1. variantam. Redzams, ka Valsts valodas likums sevī ietver pretrunas: brīva valsts valodas lietošana, bet tomēr ne visās jomās.

Starp cittauniešiem, ja viens no runātājiem ir krievs, bet otrs – piederīgs citai etniskai grupai, ir vērojams 2. vai 3. variants. Runājot par pašreizējo situāciju, tomēr ir nepieciešams variantus papildināt: 3. jeb asimilācijas situācijā cittaunietis, piemēram, polis un sarunu partneris krievs var būt bilingvāls vai multilingvāls indivīds, bet sarunas parasti notiek krieviski (skat. 2. attēlā). Tātad, neraugoties uz monolingvālu parametru neesamību indivīda līmenī, asimilācijas tendences ir ieilgušas. 2. attēlā redzamais piemērs ilustrē saziņas situācijas starp bilingvāliem vai multilingvāliem cittauniešiem (*k* – krievu, *l* – latviešu, *p* – poļu, *a* – angļu).

2. attēls

Latvijas situācijā nevar runāt par asimilāciju uz latviešu valodas pamata, jo, pirmkārt – nav vērojams, ka cittaunieši ģimenēs vai ar savas etniskās grupas pārstāvjiem sarunātos latviski; otrkārt – Latvija ir ieinteresēta etnoplurālisma attīstībā

un saredz to kā iespēju integrēt krievvalodīgo grupu valstī; treškārt, valsts ģeopolitiskā situācija un ekonomiskie sakari nosaka to, ka monolingvālā valstī nebūs izplatīts monolingvisms indivīda līmenī.

Valodas maiņa sabiedrībā

Ar latviešu valodas *de facto* maiņu valstī iespējams mainīt arī nekrievu etnisko grupu attieksmi pret to identitāti: 1) latviešu valodas lietošana ir simbols visu tās teritorijā dzīvojošo piederībai Latvijai, 2) etnisko grupu pārstāvjiem, nomainot valodu lietojumu ikdienā, mainītos arī apziņa, jo, kā atzīmē H. Džailss un N. Koplands – sociālās identitātes būtība ir kognitīva. Ja indivīdi uzskata, ka viņi vairāk ir piederīgi *A* grupai nekā *B*, tad viņu uzvedības raksturīgākās iezīmes arī drīzāk ir radniecīgas *A* grupai, nevis *B* grupai. Saistībā ar *A* grupu mainās viņu simboliskās sistēmas un viedokļi – normas, noteikumi u.c. (Giles, Coupland, 1991, 105–106). Apziņas maiņa ar valodas lietojumu cittautiešiem ļautu saprast un izvēlēties starp piederību savai etniskai grupai vai integrāciju latviešu valodiskajā grupā. Kā liecina pētījumi, ja minoritātes indivīdi nolemj sociāli un psiholoģiski integrēties pamatnācijas grupā un ja valoda ir nozīmīgs faktors viņu grupas identitātē, viņi to var darīt lingvistiski (Saint-Blancal, 1984, 515).

Secinājumi

1. Kopš palielinājies individuālais bilingvisms starp Latvijā dzīvojošajiem cittautiešiem, par komunicēšanās līdzekli ar latviešu valodas kolektīvu biežāk nekā iepriekšējā periodā tiek izvēlēta latviešu valoda. Tomēr sarunās starp latviešu valodas kolektīvu un cittautiešiem vērojams, ka starp personām, kurām ir divu valodu prasmes, turpinās tendence runāt krievu valodā. Tātad vērojama atšķirība starp valodu prasmes līmeni jeb kompetenci un funkciju – divu valodu regulāru lietojumu.

2. Teorētiskajos pētījumos atzīmēts, ka bilingviem viena valoda ņem pārsvaru pār otro valodu, un parasti tā ir majoritātes valoda. Analizējot Latvijas valodas situāciju, var teikt, ka starp latviešiem un cittautiešiem privātās uzņēmējdarbības sfērā majoritātes valoda nedominē pār minoritātes valodu.

3. Vērojams, ka ekonomiskie apstākļi ir stimulē cittautiešiem kļūt bilingvāliem, jo personām ar vairāku valodu zināšanām pašreizējā situācijā pastāv lielākas izvēles iespējas darba jautājumos.

4. Etniskās identitātes atjaunošana atkarīga tikai no katras etniskās grupas iniciatīvas, jo Latvijas likumdošanā nodrošināti valodu un kultūru pastāvēšanas tiesiskie aspekti. Starp etniskām grupām ir samēra vāja identitātes piederības apziņa savu priekšteču etniskajai grupai. No etnisko grupu pārstāvjiem, kuri sevi asociē ar krievvalodīgo kolektīvu, tiek gaidīta viņu izvēle identitātes piederības jautājumā: būt piederīgiem savu priekšteču etniskajai grupai vai integrēties latviešu valodā runājošo kolektīvā, lietojot latviešu valodu kā piederības un lojalitātes izpausmi Latvijai.

5. Valodas situācijā pastāv pretruna: tai cittautiešu daļai, kuri vēlētos runāt latviešu valodā, nebūtu iespējas to realizēt gadījumos, ja krievu valoda cittautiešu darba vietās ir pamatvaloda, kurai nav alternatīvas.

6. Latvijas privāto uzņēmumu gadījumā turpinās asimetriskais bilingvisms no latviešu valodā runājošo puses, jo latviešu valodas izvēles iespējas, ja darba devējs u. c. vadošie darbinieki ir krievvalodīgi, ir iluzoras. Valodas izvēle saistīta ar pragmatiskiem jautājumiem – eksistences nodrošināšanu, dzīves līmeņa celšanu u. tml. Latvieši joprojām valodas izvēles ziņā atrodas t. s. adaptācijas pakāpē, kādā tie bija pirms 1990. gadā pasludinātās neatkarības.

7. Atzīts, ka vairākās Rietumu valstīs, kurās oficiālā valoda ir starptautiskās saziņas valoda, indivīda monolingvisms ir norma. Par Latviju, kuras valsts valoda nav starptautiskās saziņas valoda, var teikt, ka norma ir indivīda bilingvisms vai multilingvisms, īpaši attiecinot to uz pamatnāciju.

8. Kopš Latvijas ekonomisko sakaru aktivizēšanās ar Rietumvalstīm un sakaru samazināšanās ar Krieviju angļu valoda vairākās sfērās ir padarījusi vājāku krievu valodas nozīmi. Latvijā angļu valodai ir daudz lielāks prestižs nekā krievu valodai, kas saistīts gan ar ekonomiku, informāciju, izglītību, gan arī ar to, ka liela daļa iedzīvotāju uz Rietumiem skatās ar lielākām cerībām nekā uz Austrumiem. Negatīvais aspekts angļu valodas izvēlē ir tās lietojums ne tikai internacionālajā saziņā, informācijas ieguves tehnoloģijās, bet arī savstarpējās komunikēšanās procesā privātajā biznesā starp latviešiem un cittautiešiem.

9. Pašlaik vērojama kolektīvais bilingvisms, ņemot vērā teorētisko literatūru par bilingvismu (Fishman, Baker), uzskatāms par pārejas stadiju no bilingvālas uz monolingvālu sabiedrību. Valodas maiņas situāciju sabiedrības līmenī Latvijā raksturo lēnas pārmaiņas valodas izvēles jautājumā savstarpējā saziņā, un dažās funkcijās vērojama stagnācija.

Jācer, ka situācijas maiņa likumdošanā regulēs valodas izvēles un valodu lietojuma jautājumus, kas sekmētu pilsoniskas nācijas veidošanos monolingvālā valstī ar augstu individuālā bilingvisma un multilingvisma līmeni ne tikai starp pamatnācijas pārstāvjiem, bet arī starp cittautiešiem, jo, kā par lingvistisko piederību un multilingvismu indivīda līmenī no minoritāšu viedokļa raksta E. Oksāra: "Mācoties savu valodu, jums jāskatās tajā no citas valodas spoguļa. Iemācoties jaunu valodu, jūs arī vairāk iemācāties savu dzimto valodu. Tāpēc multilingvisms un multikulturālisms palīdz cilvēkam saprast sevi." (Oksaar, 1983, 35).

Atsauces

Baker C., Jones S. P. (1998). *Encyclopedia of Bilingualism and Bilingual Education*. School of Education, University of Wales, Bangor: **Multilingual Matters**, 758.

Druviete I. (1998). *The Sociolinguistic Situation of the Slavic Languages in Latvia*. In: XII Международный съезд славистов. Краков, 5.–30.

Fishman J. A. (1968). *Some Contrasts between Linguistically Homogeneous and Heterogeneous Polities*. In: Fishman, J., Ferguson, C. and Gupta, L. (eds.) *Language Problems of Developing Nations*, New York, Wiley, 53.–68.

Giles H., Coupland N. (1991). *Language: Contexts, Consequences*. Open U.P.: Buckingham, England.

Heller M. (1988). *Strategic ambiguity: code-switching in management of conflict*. In : *Codeswitching. Antropological and Sociolinguistic Perspectives*. Berlin, New York, Amsterdam: Mouton de Gruyter.

Levinson D. (1998). *Ethnic Groups Worldwide, a Ready Reference Handbook*, Arizona: Orix Press, 436.

Oksaar E. (1983). *Multilingualism and Multiculturalism from the Linguistist's point of View*, 17–38. In: Husén, T./ Opper, S. (eds.) *Multicultural and Multilingual Education in Immigrant Countries*. Oxford: Pergamon Press.

Saint-Blancat C. (1984). *The Effect of Minority Group Vitality upon Its Sociopsychological Behavior Strategies*. In: *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, Vol. 5, No. 6, 511–516.

Williams G. (1992). *Sociolinguistics. A Sociological Critique*. London, New York: Routledge, 278.

Language Choice in Latvia

Summary

In many Western countries, individual monolingualism rather than multilingualism is the norm. Multilingualism is more widespread where the official language is not an international language as in Latvia. Latvia, due to its geopolitical situation is characterized by a heterogeneous ethnical structure and population able to make the grammatical structures in more than one language: individuals are bilingual or multilingual. As examples from around the world indicate, individual multilingualism is possible, non-problematic and potentially valuable. Nevertheless problems are connected with the ethnical composition formed after World War II. It is obviously unique in numbers and difficulty of problems. Today we can see in the ethnical and language situation the heritage of the russification and the de-ethnification of ethnical minorities of the previous time, when Russian was used as a tool of communication not only among the postwar immigrants, but also as a tool of communication among the largest part of the historical minorities.

Civic and linguistic integration of minorities is one of the basic questions in Latvia that affects both domestic and international stability. A policy of cultural pluralism has been chosen in Latvia that recognizes the language rights of minorities while at the same time trying to form a common civic identity. For orientation in a complex and rapidly changing society, members of minority ethnic groups need to determine their social categories – to choose between their ethnical group or integration in Latvia by using Latvian. Language is a central social category, because it has the flexibility, physical presence in reference to a range of social categories.

Latvian choice between Latvian and Russian is very topical and problematic in private enterprises where a large group both of Russian speakers and Latvians are employed and where persons whose native language is not Latvian are in majority or in the leading positions. They will not use Latvian: the level of knowledge decreases, possibilities to use Latvian are unreal. The freedom of language choice in private enterprises is more apparent than real: Latvian speakers choose Russian or English. One can say that the language shift reflects a pragmatic desire to improve standard of living: not lose the employment, get the good salary, do the work faster and so on. It is obvious that the choice is not only between Latvian and Russian, but also between Latvian and

English. It reflects the economical and psychological factors, because English is socially more prestigious and Russian is more accommodating to the Russian speaking listeners as Latvian. The Latvian language is not necessary from the economic point of view. State language in many cases is situated in the last place and Russian language self-sufficiency is continued. So we can see that the process of russification in the national minorities is going on in the independent Latvia. The optimum solution of such asymmetrical bilingualism for Latvian speaking bilinguals is the State Language Law which provides that in the private enterprises the means of communication will be the state language. Its implementation might gradually improve status of Latvian and the situation of the asymmetrical bilingualism may be corrected.

Linda LAUZE**Runātāja komunikatīvā nodoma īstenošanas veidi
latviešu sarunvalodā**

Mūsdienu zinātnē arvien lielāka uzmanība tiek pievērsta gan runātajiem tekstiem, gan runātāju mijiedarbībai komunikācijas procesā. Runāts teksts tiek radīts noteiktā runas situācijā, lai realizētu autora komunikatīvo nodomu.

Raksta temats tiek iztirzāts, izmantojot par pamatu sociolingvistikas, runas aktu teorijas, sintakses pētījumus un latviešu sarunvalodas materiāla analīzi. Latviešu sarunvalodas teksti ir neuzkrītoši fiksēti neformālās runas situācijās, veidojot konkrētā runas fakta ekstralingvistisko komponentu aprakstu.

Runātāja komunikatīvais nodoms var tikt īstenots verbalizētā vai neverbalizētā veidā, kā arī abu izteiksmes veidu kombinācijā. Neverbālajā komunikācijā, kur runātāju ķermeņa pozas, žesti, mīmika var iegūt mērķtiecīgi veidotu nozīmi, pastāv zināmas atšķirības katrā kultūrā. Piemēram, latviešu sarunvalodā ir populārs kinētisks signāls vai žests, kas izsaka lūgumu komunikācijas partnerim mainīt sarunas tēmu, ja runātāju A un B redzes lokā negaidīti ir parādījusies trešā persona C. Tādā gadījumā, atnācējam C neredzot, A piemiegtu aci vai pieliktu rādītājpirkstu pie lūpām.

Ar lielu interesi var vērot, kā bērni mācās sazināties dažādās ikdienas situācijās, kā viņi saprot runātāja komunikatīvo nodomu. Viens no veidiem aizlieguma izteikšanai, izmantojot žestu, ir strauji pakratīt rādītājpirkstu. Dažkārt pieaugušie lieto minēto žestu kopā ar vārdiem: – *Nu, nu!*

Jāpiemin šāda runas situācija.

Klusējot māte rāda dēlam minēto žestu. Dēls ir trīs gadus vecs. Kaut arī māte nav teikusi ne vārda, dēls saka: – Nesaki: nu, nu!

Tāpat bērns ir saistījis žesta nozīmi ar saturu, ko izsaka verbāla informācija.

Īstenojot runātāja komunikatīvo nodomu verbalizētā veidā, tiek radīti izsacījumi un izteikumi. Tāpat arī ar izsacījumu tiek

nodota runātāja mērķim un runas situācijai atbilstoša informācija.

Latviešu valodniecībā tas ir maz pētīts jautājums. Zināma uzmanība ir veltīta izsacījumu komunikatīvajai semantikai. J. Rozenbergs ir klasificējis izsacījumus no morfoloģijas viedokļa un izveidojis pārskatu par nozīmēm, ko tie iegūst tekstā (sk. Ceplītis, Rozenbergs, Valdmanis 1989: 150–154). Izteikumu komunikatīvā semantika ir skatīta semantiskās implikācijas sakarā (Ceplītis, Rozenbergs, Valdmanis 1989: 197–198; Rozenbergs 1997, kā arī Rolle 1995; Bunkus 1996). Turpmākajiem pētījumiem būtu lietderīgi izmantot L. Ceplīša atzinumus par izteikuma intonācijas semantiku (Цеплитис 1974).

Jānorāda, ka sintakses teorijā nav vienprātības terminu *izteikums* un *izsacījums* izpratnē. Rakstā minētie termini tiek lietoti saskaņā ar viedokli, ka izsacījumu pamatā nav abstrakta struktūras modeļa. Savukārt izteikums ir veidots pēc abstrakta teikuma modeļa parauga. Sarunvalodā teikuma modeļa realizāciju var ietekmēt konteksts un runas situācija (Lauze 1999; 2000).

Ir zināms, ka izsacījumus var veidot partikulas, saikļi, izsaukmes vārdi, iespraudumi, uzruna. Pārskatot fiksēto sarunvalodas materiālu, ir redzams, ka ikdienas saziņā radītajos izsacījumos visaugstākais lietojuma biežums ir raksturīgs partikulām, it īpaši partikulām *jā*, *nē*, *nu*. Piemēram, partikulai *nu* runātā tekstā izpaužas daudzpusīga komunikatīvā semantika. Izmantojot partikulu *nu* izsacījumā, runātājs var pastiprināt (pavājināt) apgalvojumu vai noliegumu (*Nu jā! Nu nē!*), var izteikt negatīvu vērtējumu kopā ar *vot* par to, ka kaut kas nav izdevies (*Nu vot!*) vai var mudināt uz kādu darbību kā šādās runas situācijās.

Augstskolas gaitenī sēž studente A un gaida savu grupas biedreni B iznākam no eksaminācijas telpas. A: – Nu? Izsacījuma komunikatīvā semantika pauž A vēlēšanos ātrāk uzzināt par eksāmena norisi un rezultātu un mudina B sākt stāstīt.

Citā runas situācijā C un D spēlē šahu. C ir izdarījis gājienu un labu laiku gaida, kā spēlē rīkosies D. C: – Nu? Izsacījuma nozīme, kas iegūta šajā konkrētajā situācijā, atspoguļo komunikācijas partnera nepacietību un rosina D izdarīt atbildes gājienu šahā.

Sarunvalodā ir izplatīts arī izsauksmes vārdu izmantojums izsacījuma funkcijā, piemēram, *o, ā, ahā, au, re, pag, klau, še* u. c. Piekļājības izpausmes tiek izteiktas gan ar tādiem izsauksmes vārdiem, kas pieder pie vispārlietojamās leksikas latviešu valodā, – *labdien, labrīt, labvakar, sveiks, lūdzu, paldies* u. c. – gan ar tādiem sasveicināšanās un atsveicināšanās izsauksmes vārdiem, kas ir raksturīgi tikai neformālajai komunikācijai, – *sveikiņi, čau, atā, uz redzīti* u. c.

Gan izteikumiem, gan izsacījumiem piemīt komunikatīvā semantika, ko visi komunikāti iegūst sazināšanās brīdī. Aplūkosim šādu dialogu.

Runas situācija Baibas virtuvē. Aiga ir atnākusi ciemos pie Baibas. Abas draudzenes sēž pie galda. Baiba ir tikko ielējusi tasītēs kafiju.

Aiga: – Tev ir piens?

Baiba: – Tūlīt iedošu!

Pirmā izteikuma sintaktiskais saturs izsaka piederības nozīmi jautājuma formā, turpretī tā komunikatīvā semantika pauž runātāja vēlmi pieliet pienu pie kafijas. Komunikācijas partneres atbilde rāda, ka ir uztverta jautājuma komunikatīvā semantika. Ja Baiba nezinātu jautātājas pragmatisko nolūku, atbilde būtu *jā* vai tamlīdzīgi, norādot, ka ledusskapī tik tiešām ir piens.

Saistība ar runātāja pragmatisko nolūku jēdzienu *komunikatīvā semantika* tuvina termina *ilokutīvais spēks* izpratnei runas aktu teorijā. Mūsdienās termins *runas akts*, kas ir cēlies no Oksfordas filozofa Dž. Ostina darba "Kā rīkoties ar vārdiem" (Austin, J. How to do Things with Words. Oxford: Clarendon Press, 1962), tiek plaši izmantots lingvistikā un tai radniecīgās disciplīnās (Lyon 1995: 234–235).

Dž. Ostina izpratnē izpildīt runas aktu nozīmē:

- 1) izdot izšķiramas skaņas, kas attiecas uz noteiktu valodas kodu;
- 2) izrunāt izteikumu, kas sastāv no šīs valodas vārdiem, ievērojot tās gramatikas likumus;
- 3) izlietot izteikumu ar noteiktu jēgu un referenci, t. i., piešķirt tam nozīmi.

Bez tam komunikācijā runas akts iegūst ilokutīvo spēku (*illocutionary force*). Termins *ilokutīvais spēks* runas aktu teorijā tiek lietots, lai apzīmētu runātāja komunikatīvā nodoma realizāciju izteikumā. Vienam un tam pašam izteikumam var būt atšķirīgs ilokutīvais spēks atkarībā no konteksta, kurā tas tiek radīts. Piemēram aplūkosim izteikuma *Pļavā ganās bullis* iespējamo dažādo interpretāciju saistībā ar noteiktu runas situāciju.¹

- Ja tiek aprakstīta tēvoča ferma un tiek teikts: "Pļavā ganās bullis", tad šis izteikums ir *apgalvojums*.
- Ja jūs man sakāt, ka iesiet pa īsāko ceļu pāri pļavai uz krogu, un es saku: "Pļavā ganās bullis", tad šis izteikums ir *brīdinājums*.
- Ja jūs man sakāt, ka vēlaties apsēklot savu govi, bet nevarat atļauties par to dārgi maksāt, tad šis izteikums "Pļavā ganās bullis" ir *padoms*.

Arī tradicionālajā gramatikā nav palicis nepamanīts, ka izteikumi netiek veidoti bezmērķīgi, bet katrā no tiem tiek pausta autora attieksme pret tā saturu un īstenību. Šī attieksme tiek iekļauta modalitātes jēdzienā, un tradicionāli latviešu valodā tiek izdalīti pieci sintaktiski modālie teikuma tipi: stāstījuma, jautājuma, pamudinājuma, vēlējuma un izsaukuma teikumi (MLLVG II 1962: 123)². Tie atšķiras gramatiskās izveides, intonatīvā noformējuma un dažu leksisko līdzekļu (partikulu, izsaukmes vārdu u. c.) izmantojuma ziņā.

¹ Piemērs aizgūts no Dienvidrietumaaustrālijas universitātes datorizētās vārdnīcas: <http://www.arts.uwa.edu.au/Li ngwww>.

² Jaunākajā terminoloģijā modālā tipa apzīmējums pamudinājuma teikums ir aizsāts ar sinorīmu rosinājuma teikums.

Ir svarīgi atzīmēt, ka viena un tā paša ilokutīvā spēka izteikšanai ir iespējams lietot vairākus izteikumu variantus ar dažādu sintaktisko modalitāti. Tas īpaši attiecas uz tiem runas aktiem, kuros tiek pausts lūgums vai pavēle. Saistībā ar runas situācijas specifiku un sarunbiedru attiecībām komunikācijā lielākā vai mazākā mērā tiek ievērotas sabiedrības normas, arī pieklājības normas, un lūgums vai pavēle var tikt izteikta netieši – jautājuma formā. Šai parādībai zinātniskajā literatūrā ir sastopams speciāls apzīmējums – *taktiskais imperatīvs (tactful imperative)* (Leech, Svartvik 1993: 26).

Piemēram minēsim ikdienišķu situāciju kāda dzīvokļa virtuvē. Ģimene ir tikko beigusi vakariņot. Uz šķīvja ir palikušas divas pankūkas. Namamāte gatavojas mazgāt traukus un vēlas nomazgāt arī pankūku šķīvi. Tādā gadījumā nākas realizēt runas aktu, kura ilokutīvais spēks ir lūgums apēst pēdējās pankūkas. Sarunvalodā tas var tikt veidots dažādi:

- Kā izteikums ar rosinājuma modalitāti: *Nem apēd! Neatsīsim taču!* u. tml.
- Kā izteikums ar jautājuma modalitāti: *Vai tu neapēstu? Kas vēl grib? Vai tās pankūkas te vēl ilgi mētāsies?* u. tml.
- Kā izteikums ar stāstījuma modalitāti: *Varēji apēst.* u. tml.

Vairāki autori, kaut arī daļa no viņiem nav lietojusi runas aktu teorijas terminoloģiju, ar valodas piemēriem ir parādījuši, ka atšķirīgas sintaktiskās modalitātes izteikumi var izteikt vienādu komunikatīvo nodomu (Blinkena 1958: 162; MLLVG II 1962: 123–124; Арутюнова 1976: 54; Leech, Svartvik 1993: 26; Eggins, Slade 1997: 40–41; Valdmanis 1999: 183 u. c.). "Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatikā" tiek runāts par relatīvo modalitāti kā par tādu komunikatīvās modalitātes izpausmes veidu, kas "rāda, kā runātājs ar teikumu grib iedarboties uz klausītāju, ko panākt – pavēstīt, pamudināt vai jautāt" (MLLVG II 1962: 123).

Dažu valodnieku darbos relatīvās modalitātes ietekmē no pārējiem teikuma modālajiem tiem, ko lieto informācijas nodošanai (stāstījuma, rosinājuma, vēlējuma, izsaukuma teikumi), tiek nošķirts jautājuma teikums, ar kuru tiek prasīts pēc informācijas (Ceplīte, Ceplītis 1991: 168). Detalizētāka klasifikācija, kurā tiek apšaubīts izsaukuma teikumu iekļaušanas lietderīgums nejautājuma teikumu grupā, ir piedāvāta grāmatā "Latviešu valodas sintakse" (Ceplītis, Rozenbergs, Valdmanis 1989: 227).

Nav nepieciešams pilnībā noraidīt sintaktiskās modalitātes klasifikāciju, kam ir noteikta loma sintakses teorijā – atspoguļot katra modālā tipa realizācijai raksturīgos leksiskos, gramatiskos, kā arī intonatīvos līdzekļus. Taču sarunvalodas sintakses izpētē ir jāņem vērā, ka nepastāv identiskas atbildes starp izteikuma sintaktisko modalitāti un runas akta ilokutīvo spēku. Līdzīgu atziņu ir izteikušas valodnieces S. Eginza un D. Sleida, kas ir pētījušas gadījuma sarunas angļu valodā (Eggins, Slade 1997: 40).

Pētot sarunvalodas sintaksi sociolingvistiskā aspektā, var konstatēt, ka ikdienas saziņā runātāja komunikatīvā nodoma īstenošanai tiek apvienoti gan verbālie, gan neverbālie izteiksmes līdzekļi. Šai parādībai jau ir pievērsta uzmanība citās raksta autore publikācijās (Lauze 1997; 1999). Jāpiemin, ka sevišķi ir izplatīta verbalizēta objekta nosaukuma aizstāšana ar žestu sarunvalodas izteikumos.

Piemēram, runas situācija viesībās. *Viena ģimene ar bērniem gatavojas vilkt virsdrēbes un ielas apavus, lai dotos mājās. Māte, norādīdama ar žestu uz bērna zābakiem, lūdz draudzenei palīdzību: – Uzveļ, lūdzu!*

Vai arī runas situācija augstskolā. *Auditorijas aizmugurē ir nolikti slapji lietussargi, lai žūst. Studente blakussēdētājai norāda ar žestu uz lietussargiem, atgādinādama: – Tikai neaizmirsti!*

Lai gan sarunvalodas teksti neformālās runas situācijās tiek veidoti spontāni, jāatzīst, ka sarunvalodas izpētē ir svarīgi apzināties, kādā veidā ir iespējams īstenot runātāja komunikatīvo

nodomu. Pētījuma rezultāti varētu būt noderīgi sociolingvistikā, pedagoģijā skolēnu komunikatīvās kompetences pilnveidē, latviešu valodas kā svešvalodas apguvē u. c.

Literatūra

- Blinkena A.* (1958). Jautājuma modalitāte un tās izteikšanas veidi latviešu valodā. – Latvijas PSR ZA Valodas un literatūras institūta Raksti. VII sēj. R.: LPSR ZA izdevn., 159.–207.
- Bunkus A.* (1996). Telefonsarunu sintaktiskā izveide daiļliteratūrā un ikdienā. Bakalaura darbs. Liepāja.
- Ceplīte B., Ceplītis L.* (1991). Latviešu valodas praktiskā gramatika. R.: Zvaigzne.
- Ceplītis L., Rozenbergs J., Valdmanis J.* (1989). Latviešu valodas sintakse. R.: Zvaigzne.
- Druviete I.* (1990). Neverbālā komunikācija un tās izpēte. – Valodas aktualitātes–1989. R.: Zinātne, 75.–81.
- Eggins S. and Slade D.* (1997). *Analysing Casual Conversation.* London and Washington: Cassell.
- Lauze L.* (1997). Objekta realizācija latviešu sarunvalodas sintaksē. – Baltu filoloģija VII. R.: LU, 70.–77.
- Lauze L.* (1999). Sarunvalodas sintakses izpētes sociolingvistiskie aspekti. – *Linguistica Lettica* 5. R.: LU Latviešu valodas institūts, 196.–206.
- Lauze L.* (2000). Izteikums un runas akts. – Valoda un literatūra kultūras apriņķī. LU Zinātniskie raksti. 624.sēj. R.: LU, 126.–134.
- Leech G. and Svartvik J.* (1993). *A Communicative Grammar of English.* Singapore: Longman.
- Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatika.* 2.sēj. R.: LPSR Zinātņu akadēmijas izdevniecība, 1962.
- Rolle D.* (1995) Jautājumi un atbildes studentu sarunvalodā. Kursdarbs. Liepāja.
- Rozenbergs J.* (1997). Implicētā aktualizācija. – Savai valodai. Latvijas Zinātņu akadēmijas goda loceklim R. Grabim veltīts piemiņas krājums. R.: Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis, 240.–246.

Valdmanis J. (1999). *Tonis valodas lietojuma reģistrā.* – Linguistica Lettica 5. R.: LU Latviešu valodas institūts, 180.–185.

Арутюнова Н. Д. (1976). Предложение и его смысл. Москва: Наука.

Цеплитис Л. К. (1974) Анализ речевой интонации. Рига: Зинатне.

Ways of Implementation of Speaker's Colloquial Speech

Summary

A spoken text is constructed in a definite speech situation to implement the speaker's communicative intention. Colloquial speech is considered to be a part of communication. Data of colloquial speech were obtained by secretly recording speech on a cassette and describing the speech situation.

Speaker's communicative intention can be implemented verbally or nonverbally or in a combination of both these ways. In nonverbal communication the speaker's gestures, kinetic signals and his/her body language are the main means of expressing the communicative intention. In verbal communication a speaker uses utterances and quasi sentences. A quasi sentence is a syntactic communicative unit not based on an abstract model. For instance, the particle *nu* has versatile communicative semantics in Latvian colloquial speech.

Attention has been focused on such disputable issues as the relation between illocutionary force of the speech act and the syntactic modality of an utterance. The same utterance can acquire a different illocutionary force in a different speech situation. And utterances with different syntactic modality can obtain the same illocutionary force in a definite speech situation. Several speech acts and speech situations have been examined in the present paper.

Daina NĪTIŅA**Vārdu un vārdformu semantikas pragmatiskie aspekti**

Kas gan mēs būtu bez valodas? Valoda ir klāt visos mūsu labos un sliktos darbos, valoda ir mūsu esības, mūsu būtības lieciniece, labu un sliktu darbu un dziņu līdzzinātāja, palīdzētāja sasniegt mūsu mērķus. Ja nepieciešams, viss valodā var iegūt kādu īpašu, speciālu nozīmi. Ne vien paši vārdi kā tādi, bet arī to formas var veikt kādu sevišķu uzdevumu, pildīt kādu papildu lomu, tieši vai netieši paust kādu mūsu attieksmi pret izteikto informāciju, pret notikumiem un ar tiem saistītajām personām. Vārdformas var palīdzēt iedvest noteiktu pārliecību, veidot kādu tēlu, vīziju, vai arī tās vienkārši pastiprināti piesaista kaut kam uzmanību. Un, protams, tās var būt neitrālas un pildīt savu pamatuzdevumu.

Nozīmīga latviešu valodā ir **atstāstījuma izteiksmes** formu pragmatika, jo tās ir noderīgas dažādu attieksmes nianšu paušanai, tieši vai netieši palīdz izteikt kādu viedokli. Atstāstījuma izteiksmi lieto, lai pretstatā drošiem apgalvojumiem izteiktu tikai minējumu par kaut kā iespējamību, piemēram: *Viņš [domāts A. Šķēle] ar rūgtumu atzīmēja, ka patlaban pensijas tiek maksātas uz aizņemšanās rēķina un tie, kas maksā sociālo nodokli, pašlaik nevarot būt droši, ka valsts viņus nodrošinās ar pensiju.* (Neatkarīgā Rīta Avīze, turpmāk – NRA). Zīmīgi, ka netiešajā runā šajā teikumā lietotas 4 verbu formas, bet tikai viena no tām ir atstāstījuma izteiksme. Runājot par kādas citas personas uzskatiem vai atstāstot tās teikto, var izmantot gan atstāstījuma, gan arī īstenības izteiksmi. Istenības izteiksmi nereti lieto tad, ja stāstītājam vai rakstītājam ir neitrāla attieksme vai tas piekrīt, uzticas kāda teiktajam: *Viņš [domāts V. Guginskis] apgalvo, ka pret viņu notiekošās akcijas ir Kremļa kampaņa neatkarīgo mediju apkļusināšanai un prezidenta Vladimira Putina personiskā vendeta.* (NRA). Ja atstāsta ko tādu, par ko ir droša pārliecība, vai grib tādu radīt, atstāstījuma izteiksme netiešajā runā diezgan bieži netiek izmantota: TP

uzskata, ka Latvijai nepieciešama ilglaicīga valdība, kas jāveido trim Saeimā visplašāk pārstāvētajām labējām partijām. (NRA).

Atstāstījuma izteiksmi izmanto, pat neminot konkrētu informācijas sniedzēju, bet it kā tikai kaut kur dzirdēto vai lasīto gadījumos, kad informācija žurnālistam liekas neticama: *Skolu remontiem no šiem līdzekļiem šogad esot iztērēti jau kādi trīs miljoni.* (NRA). Runa ir par Pasaules bankas izglītības projektiem atvēlēto naudu.

Atstāstījuma izteiksmi lieto, lai izteiktu neticību, šaubas vai ironizētu par kāda teikto: *Uzaicinājumu uz sarunām kā nav, tā nav... Būšot. Tā vismaz sola.* (Vakara Ziņas, turpmāk – VZ). Vēl cits piemērs: *Raugi, Latvijas paviljons Pasaules izstādē "EXPO 2000" neesot gana labs, nu, nepatīkot tas augstprātīgajam vācu kundziņam.* (VZ). Šajā gadījumā izteikta klaja ironija par pretsparu bāleliņu kritikai. Atstāstījuma izteiksme noder gadījumos, kad min ko tādu, ko autors uzskata par neiespējamu, neticamu, paradoksālu: *Daudzas lietas, kas liekas pavisam smieklīgas, izrādījušās par vareniem stūrakmeņiem. Kaut vai – proletariāta diktatūra! Ubagi un plikadīdas valdīšot! Vai iespējama vēl lielāka ačgārnība!* (A. Eglītis).

Ar atstāstījuma izteiksmi žurnālists pauž savu negatīvo attieksmi, parasti izsaka informāciju un faktus, kurus neatbalsta vai vērtē negatīvi. Piemēram, Ainars Vladimirovs raksta: *Kamēr godīgākā publika no militārajām struktūrām pamazām tiek izskausta kā budžu šķira pirmajos padomju gados, tikmēr valsts budžeta plānotāji gatavojas uz urrā ielēkt NATO vilcienā. Aizsardzības vajadzībām nu būšot jātērē jau divi procenti nacionālā kopprodukta.* (VZ).

Atstāstījuma izteiksme iederas tekstos, kas pauž krasi negatīvu, izsmejošu attieksmi: *Politiku šļupsti, ka esot šausmīgi grūti izskaidrot sabiedrībai saprotamā valodā liberālā tirgus darbības principus un mehānismus, var vienīgi viest šaubas par iecerēto pasākumu patiesajiem mērķiem.* (Diena). Ar atstāstījuma izteiksmes palīdzību žurnālists var it kā distancēties situācijā, ja viņš nepiekrīt kādas personas izteikumiem, neatbalsta kādu apgalvojumu vai vērtē to negatīvi: *Dzintars*

Ābiķis jau paspējis izmest piezīmi, ka jaunajam likumam vēl būšot nepieciešamas dažas korekcijas. (NRA).

Teksta autora vēlme norobežoties, uzsvērt to, ka nevis es, bet kāds cits vai citi ko saka, izpaužas gadījumos, kad apgalvojums ir negatīvs, savā ziņā pat riskants, un tad parasti izvēlas atstāstījuma izteiksmi: *Par jauno premjera amata kandidātu lauzts daudz šķēpu – daži uzskata, ka viņš ir godavīrs, bet citi bilst, ka Šķēle esot zaglis un mahinators. (VZ).* Atstāstījuma izteiksme tātad var būt izdevīgs valodisks paņēmieni, ja nepieciešama piesardzība, izsakot negatīvu viedokli vai uzskatu, kas varētu nepatikt ietekmīgiem spēkiem.

Atstāstījuma izteiksmi autors izvēlas, ja uzskata kādu informāciju par tukšām iedomām, fantāzijām vai vienkārši baumām. Tātad relatīvais mods var tikt izmantots kā nostāstu, baumu izteiksme: *viņš it kā esot redzēts Rīgā.* Pārstāstā par kādu notikumu (piemēram, *pulkvedis Kononovs ir uzrakstījis atlūgumu*), lai arī sniegtā informācija uzrakstīta īstenības izteiksmē, it kā pēkšņi un negaidot viens teikums var būt veidots atstāstījuma izteiksmē: *Pulkvedim esot bijušas arī sadzīviskus problēmas (VZ).* Tieši kas šo domu izteicis, nav nemaz norādīts. Ar atstāstījuma izteiksmi šajā gadījumā izpaužas gan žurnālistam Aivaram Tarvidam raksturīgā ironija, gan tas, ka par pulkveža atlūgumu kļīst dažādas runas.

Atstāstījuma izteiksmes nozīmē mēdz lietot nelokāmos divdabjus ar *-am, -amies, -ām, -āmies.* Vārdsavienojumus *teicās esam, sakies esam* u. tml. izmanto gadījumos, ja izteic apšaubāmus atzinumus, kuriem netic, ja ironizē par kāda teikto vai pat to izsmej, piem.: *Viņš radio teicās esam atklājis lielāko degvielas kontrabandu, kāda vien uzietā uz Latvijas sliežu ceļiem.* Tā par Tautas partijas vicelīderi Gundaru Bērziņu, dēvējot viņu turklāt par pārcentīgo Bērziņu, raksta Neatkarīgā Rīta Avīze. Cits piemērs: *Kamila teicās esam pilnīgi satriekta par notikušo. (Rīgas Viļņi).* Runa ir par prinča Čārlza draudzenes Kamilas Pārkeres Boulzas teikto sakarā ar princeses Diānas nāvi.

Pragmatiska nozīme piemīt **vēlējuma izteiksmei.** Piemēram, to lieto īstenības izteiksmes nākotnes vietā, ja notikumu gaita

nav vēlama un grib to iztēloties tikai kā iespējamību: *Iespējams, ka jau šodien Valsts prezidente Vaira Vīķe-Freiberga A. Šķēli varētu aicināt sastādīt jauno Ministru kabinetu, bet Saeima par kabineta apstiprināšanu varētu balsot šajā nedēļā vai nākamās sākumā.* (NRA). Tātad vēlējuma izteiksmi izmanto tad, ja vēlas akcentēt tikai iespējamības nokrāsu vai iespējamā perspektīva nav tīkama un ar vēlējuma izteiksmi it kā cenšas mazināt nepatīkamo realitāti. Ar vēlējuma izteiksmi var izsacīt arī nedrošību: *Varētu mēģināt pārbēgt pie Ķēvieša..* (A. Eglītis). Taču vēlējuma izteiksme gluži pretēji var arī būt un ir valodas etiķetes un pieklājīgas, smalkas izteiksmes piederums: *Ar ko varētu pakalpot?* (A. Eglītis), *Vai tu nevarētu man drusku palīdzēt?* (A. Eglītis).

Spēcīgs ietekmēšanas līdzeklis var būt **vajadzības izteiksme**, kuras kategoriskumu izmanto, lai iedvesmotu sevi un citus, piemēram: *Pārmaiņām jābūt. Situācija tām ir nobriedusi.* (NRA). Reklāmā debitīvs funkcionē kā pragmatiskās nepieciešamības izteicējs: *jums jāpērk šis dators.*

Dažādas attieksmes un vērtējuma niansas izteic laika un izteiksmju formu mija neliela teksta ietvaros, piem.: *V. Vīķe-Freiberga līdz ceturtdienai konsultēsies par Valsts valodas likumu, aģentūrai LETA sacīja Valsts prezidenta preses centra pārstāve Aiva Rozenberga. Pēc konsultācijām par jauno Valsts valodas likumu būsot skaidrs, vai šis likums tiks izsludināts vai ne.* (NRA). **Nākotni** lieto, lai neitralizētu, neizceltu notiekošo gadījumos, kad baidās pārsteigties ar konstatējumu: *Nu, kollega, ko teiksit par jauno orķestri? Es domāju, ka Glīta, tas ir, Rājuma jaunkundze, būs jau pastāstījusi par mūsu orķestri...* (A. Eglītis). Ar nākotnes lietošanu pagātnes vai tagadnes vietā izsaka minējumu, salīdzināsim: *Bruto. Jūsu gaišība... ir noticis kas briesmīgs. Meistara Lionardo glezna ir nozudusi. Hercogs. Nozudusi? Manā pilī? Nerunā niekus. Lionardo to būs iznesis kādā citā telpā. Viņš labprāt aplūko savus darbus dažādās gaismās.* (A. Eglītis).

Starp citu, **salikto nākotni** izvēlas gadījumos, ja vēlas izteikt tikai minējumu par kaut ko nevēlamu, ko tādu, ko vērtē negatīvi:

"Paklausies", viņš uztraucās, ieskatījies Orestam sejā, "tu taču nebūsi dzīvojis visu šo laiku velns sazina kādos sapņos?" (A. Eglītis). Saliktās nākotnes pragmatiskā loma izpaužas situācijās, kad grib kādu nomierināt, dodot nepatīkamiem faktiem kādu tos neitralizējošu skaidrojumu. Lūk, kāds ir skaidrojums par to, ka Konstancei rādās bojā gājušī Beatrise: *Tu beidzamajā laikā būsi daudz strādājusi ar piedzīvojumu literatūru, kas lasītāju prāta kairināšanai izmanto mistiku.* (Monika Zīle).

Var runāt par politiskās un komercireklāmas vīzijas formām, pie kurām pieder **apgalvojuma tagadne**, piem.: *Vesels darbinieks – labs darbinieks! Uzņēmēj, apdrošinot darbinieku veselību, Tu nodrošini uzņēmuma augšupeju!* Nozīmīga ir **pragmatiskā nākotne**, kuras uzdevums ir pārliecināt par vēlamā iespējamību, veidot nākotnes tēlu vai uzburt nākotnes vīziju pēc principa *dari, un tev būs*. Tātad tā funkcionē kā pārliecinātāja par vēlamā iespējamību, piem.: *Lasot "Dienas Biznesu", Jūs varēsiet palīdzēt saviem bērniem un mazbērniem apgūt tirgus ekonomikas pamatus un sekmēsiet viņu profesijas izvēli visai dzīvei.* Vēl cits piemērs: *Šis dators jums izmaksās lēti pat tad, ja pārkat to tikai mācībām un pēc pusgada pirkstiet jaunu.*

Manipulācijas ar vārdiem, laiku un izteiksmju formām raksturīgas politiskajai demagoģijai. Formu iespējas šajā cīņās laukā, nebeidzamo sacīkšu arēnā neapšaubāmi pārspēj paši vārdi kā tādi, kas dod lieliskas iespējas slēpt patiesās domas un lietu būtību, jaukt tautai galvu. Kutelīgās situācijās politiķi mēdz izvēlēties vārdus, kas it kā neitralizē aso situāciju, ir neskaidri un tautas lielākajai daļai nesaprotami. Šim nolūkam labi noder svešvārdi: *„Valdis Birkavs izteicies, ka Latvija varētu "modificēt" nule kā pieņemto Valodu likumu..* (VZ). Šajā teikumā turklāt izmantots atstāstījuma izteiksmes nozīmē lietots divdabīgs *izteicies*. Ar to pausta ne vien piesardzība, bet arī ironija par iespējamo Birkava lavierēšanu. Bens Latkovskis (NRA), rakstot par demagoģijas profesoriem, norāda, ka tie, kas runā par Latvenergo sadalīšanu, paši šo vārdu *sadalīšana* nelieto, jo tā vietā ir gudri skanošs svešvārds *restrukturizācija*.

Politiska un līdz ar to pragmatiska nozīme ir tam, kā lietas un parādības tiek nosauktas vai, mainoties situācijai, pārdēvētas. Piem.: *Kopš koloniālās sistēmas sabrukuma eiropieši izmanto daudz smalkākas un efektīvākas kolonizācijas metodes. Piemēram, zemes un īpašumu pirkšanu svešā teritorijā un sev labvēlīgu likumu panākšanu, ko viņi paši dēvē par "ārvalstu investīcijām labvēlīgu vidi"*. (NRA). Lūk, ko Bens Latkovskis raksta par mūsu ierēdņu terminoloģisko jaunradi un viņu iecienīto Ēzopa valodu: *Labklājības ministrijas Sociālās attīstības departamenta vadītāja Inita Pauloviča paziņoja, ka Latvijā 5 līdz 7 procenti iedzīvotāju dzīvo absolūtā nabadzībā, bet 80% zināmā trūkumā*. (NRA). Kas gan jāsaprot ar *absolūto nabadzību*? Saucot lietas īstajos vārdos – tie ir cilvēki, kuri cieš *badu* vai kuri, kā norāda autors, cieš hronisku *badu*.

Spēles ar vārdiem un verbu formām pastiprina **vietniekvārdu** *es, tu, mēs, jūs, viss, visi* izmantošana. Spilgti to atklāj A. Eglītis: *Visiem pastāvīgi jāredz šie vārdi: Rūdijs Rumba uz kongresu! ..Tiem jāiekaļas viņu smadzenēs. Šim sauklim jādeg viņu apziņā.. Mēs uzvarēsim!*

Kā spēcīgs pozitīvu vai negatīvu emociju izteicējs līdzeklis kalpo vietniekvārda *viss* formas. Tās lieto patētiskas sajūsmas vai pārspīlēta izmisuma brīžos. Atkārtotas *viss* formas var sugestēt, noskaņot negatīvi – vai gluži pretēji – iedvest pārliecību par kaut ko varenu, nozīmīgu. Salīdzināsim: *Viss ir beigts! Viss ir pagalam! Viss pasaulē ir tikai māņi, viltus un blēdības!* Vai pavisam cita noskaņa: *Viss nāks atpakaļ! Mēs atgūsim visu zaudēto!* (A. Eglītis). Vai arī: *Teve nepietiek tikai ar pietiekami! Teve vajag vairāk! Daudz vairāk. Teve vajag visu!* (A. Eglītis).

Vietniekvārdu *viss* var izmantot, lai panāktu kāpinājumu, saasinātu uzmanību, sabiezinātu krāsas, piem.: *Runāt par augstu amatvīru tieksmēm uzdzīvot uz nodokļu maksātāju kakla ir kļuvis gandrīz garlaicīgi. Visi zina, ka augstie vīri to vien dara kā pērk ar datorizētiem mušu sitamajiem visaprīkotākos volvo..* (NRA). Vai cits piemērs: *Pēc pirmā koncerta mēs esam slaveni. Mūs*

daudzina visās malās, visās avīzēs. Kritiķi, komponisti, visi mūs slavēs. (A. Eglītis).

Kā politiskajā, tā komercreklāmā, lai mudinātu uz uzticēšanos, pašāvēību un paklausīšanu, reizēm tiek identificēti jēdzieni *mēs* un *jūs*: *Mēs – tie esat jūs, vēlētāji. Mēs nākam izpildīt jūsu gribu.* Šāda tipa frāzes var tikt veidotas kā sava veida pragmatisks kalambūrs: *Jūs varat nezināt, bet mēs zinām, ko jums vajag* (optikas veikala reklāma).

Nepazīstamu cilvēku, lasītāju uzrunāšana ar *tu* ir ne tikai Amerikas vai Rietumu mode, bet mūsdienā vēlme būt tuvam, vienotam ar lasītāju, tā izteic aicinājumu uzticēties, vēlēšanos būt, kā saka, savam cilvēkam, savējam, piemēram: *Nezinu, kā tev, cienījamo lasītāj, bet mani satricē šis olimpiskais miers, kādā Saeimas politiķi uzņēma ziņu, ka Rīgas pilī viņu veikums atzīts par likumdošanas brāķi.* (Dainis Lemešonoks, NRA). Izmantojot *tu*, tiek novērstas oficiālās barjeras vai formālā atsvešinātība, sak, mēs esam vienoti un kopā, esam vienoti savās interesēs. Šī nozīme, proti, tas, ka esi starp mums, starp savējiem, saglabājas, lietojot vienskaitļa otrās personas pavēles izteiksmes formas, kas turklāt ir īsākas un līdz ar to dinamiskākas par daudzskaitļa otrās personas formām, salīdzināsim reklāmas piemērus: *Nenokavējiet! Ienesiet gaismu un siltumu savā mājā! Nem otu un sāk! Nāc un piedalies!*

Cilvēku pārliecināšanai, iedvesmošanai uz kādu lietu noder personu vietniekvārdu atkārtošana, piem.: *Tev ir gaiša galva. Iedomājies – tu būsi pirmais vijolnieks, koncertmeistars. Tu spēlē visas solo partijas.* (A. Eglītis).

Vietniekvārda *es* atkārtošana pauž stingru apņemšanos vai vēlmi iestāstīt otram, ka kaut ko noteikti darīs. Lūk, kā Brempelis ar vārdiem apstrādā savu sievastēvu: *Es atmaksāšu. Es strādāšu. Es atstāšu augstskolu un sameklēšu vietu. Jā, es to darīšu. Es došos – kaut vai uz Rēzekni!* (A. Eglītis).

Vietniekvārdu *tu, jūs* un citu koncentrācija raksturīga gadījumiem, kad vēlas pieglaimoties, pamatoti vai nepamatoti cildināt sevi vai kādu citu. Meistarīgi tas parādīts A. Eglīša darbos, piemēram: *Es jūs vēroju un aprīnoju jau ilgi. Jūsu*

gaume, asprāts, pianistes spējas, spožā karjera, kas atveras jūsu priekšā, to visu es esmu novērtējis. Jūs esat vienīgā sievietē visā pilsētā, ko es varu no sirds cienīt...

Katrs no mums apgalvos, ka politiskajai un komercireklāmai raksturīga **komparatīva** un **superlatīva** formu lietošana. Taču gan politiskajos, gan īpaši reklāmas tekstos komparatīva un superlatīva formas ir zaudējušas savu reālo salīdzinājuma nozīmi un semantiski it kā neitralizējušas. Tās kļuvušas par tīri pragmatisku reklāmas izteiksmes līdzekli, lai piesaistītu patērētāju uzmanību, proti, ja piedāvājam, tad piedāvājam labāko: *Pasaulē klusākā trauku mazgājamā mašīna, nosusina traukus visīsākajā laikā; visizdevīgākās, vislabākās, viszemākās cenas, visplašākā izvēle* u. c.

Valodā izpaužas skaitļa *trīs* jeb trejādības maģija, piem.: *Tā nevar! Tev jācinās! Tev jāatbrīvojas no garīgās un miesīgās verdzības! Tev jātiek no šīs raganas Jolantas vaļā!* (A. Eglītis). Trīs lietu piesaukšana un trīs vārdu vai vārdformu minēšana samērā raksturīga kā politiskās, tā komercireklāmas tekstiem: *Kongresam, Amerikai, visai pasaulei nepieciešama jauna vadība, jaunas nākotnes vīzijas, jaunas, radošas domas.* (A. Eglītis). Un reklāmas piemēri: *Negaidiet, nāciet un pērciet uzreiz!* Vai arī: *Ēd, priecājies un tievē!* (Svara vērotāji). Tātad emocionāli un pragmatiski piesātinātos tekstos samērā bieži panāk kāpinājumu ar trīs vārdu nosaukšanu, ar trīskāršu kādas formas lietošanu.

The Pragmatic Aspects of the Semantics of Words and their Forms

Summary

Not only the words themselves, but also their forms fulfil an additional task – they directly or indirectly express a certain attitude, help to convince and create an image.

The present paper considers the connotational meanings of the Mood forms of the Verb in Latvian, specifically dwelling on the pragmatics of the forms of the Indicative Mood (or the Conjunctive Mood) in indirect speech.

Special attention has been paid to manipulations with words, tense and mood forms of the Verb which are typical of political texts and commercial advertisements. It has been pointed out that puns are created by the use of such pronouns as *es, tu, mēs, jūs, viss, visi* (*I, you, we, everything, all*) and their repetition.

The article describes the comparative and superlative forms most characteristic of political texts and commercial advertisements, the specific semantic use and the neutralization of the real meaning of the comparison.

Розанна КУРПНИЕЦЕ**Прагматическая интерпретация рекламного дискурса (формально-смысловой аспект)**

Прагмалингвистический подход к изучению рекламного дискурса предполагает освещение среди прочих проблемы связности речевых актов/высказываний в процессе динамического развертывания дискурсных структур. В общем виде прагматические аспекты связности находят выражение "в том единстве частей текста, которое интерпретируется как решение конкретных стратегических и тактических задач" [Демьянков 1981: 373]. В нашем случае рассмотрению будет подлежать блок взаимодействующих инициальных и медиальных речевых актов/высказываний, на текстовом уровне манифестируемых слоганом и основной частью рекламных объявлений. Коммуникативные стратегии этих компонентов текста коррелируют с их сложившимися функциями (привлечение внимания и информирование), а речевые тактики – с выбором слова.

Мы исходим из того, что связность имеет адресатоцентрическую направленность, поскольку "входит в интерпретацию текста, не являясь его свойством как такового" [Демьянков, там же]. Установление параметров связности выводит на факторы понимания рекламного текста и может расцениваться как составная часть большой и актуальной проблемы прагматики связного текста, впервые получившей освещение в концепции Т. А. ван Дейка [Дейк, 1979] и послужившей основой нового направления в лингвистике – коммуникативной теории текста.

Как известно, ван Дейк, предложив свой вариант описания механизма взаимодействия речевых актов, отметил наличие функциональной зависимости между последовательностями РА как составляющих дискурса и дал общую характеристику целому ряду макрокатегорий, среди которых – глобальный речевой акт; глобальная связность;

семантическая и прагматическая макроструктуры [Дейк 1989: 36].

Согласно его концепции, глобальный речевой акт подчиняет себе остальные речевые акты; он получает осмысление в единстве всех своих частей в терминах общего намерения и общей коммуникативной цели. Проекция этого понятия на рекламный дискурс позволяет высказать предположение, что "глобальный речевой акт" здесь следует определять, исходя из общего признака, свойственного любому коммуникативному процессу. Поскольку таковым является передача информации от рекламодателя к потенциальному потребителю, то "глобальным" в рекламе может считаться информационный РА, или **информатив**, что согласуется и со многими дефинициями рекламы, напр., "Реклама – ознакомление потребителя с товарами и услугами, которые предлагает данное производственное, торговое, транспортное или иное предприятие" [Воронов, Павлов 1970: 176].

Глобальная связность, в отличие от локальной, образуемой отношениями между пропозициями ("связность пропозиций следующих друг за другом предложений"), также имеет общую природу и "характеризует дискурс в целом или большие его фрагменты" [Дейк 1989: 41].

Мы полагаем, что "глобальная связность" в рекламном дискурсе опирается на последовательность речевых действий, находящихся в функциональной зависимости, которая может носить различный характер, в том числе и формально-смысловой.

К видам формально-смысловых отношений между взаимодействующими высказываниями традиционно относят:

ЭКСПЛАНАТОРНЫЕ, имеющие место при объяснении пропозиционального содержания доминирующего РА;

КОРРЕКЦИИ, функция которых в исправлении, добавлении содержания предшествующего РА;

ЭКСПАНСИИ, заключающиеся в спецификации либо

генерализации доминирующего высказывания;

КОММЕНТИРОВАНИЯ, цели которых ясно отражены в "прозрачной" семантике термина.

Заметим, что реальная семантико-пропозициональная сложность рекламного дискурса, а также специфика его референции позволяют утвердиться в мысли о высокой степени слитности объяснительных и специфичных отношений. Рекламный дискурс прежде всего ориентирован на репродуктивную референцию, однако в соответствии с референциальной точкой зрения "специфичное высказывание должно соотноситься с определенным объектом" [Изворска 1997: 21]. Этого "определенного (в строгом смысле слова) объекта" в рекламном дискурсе нет и быть не может, поскольку потенциальному потребителю предлагается товар или услуга, о которых он должен составить себе представление. Вместе с тем полный отказ от актуализации в рекламе отношений специфичности также не представляется целесообразным, ведь главное свойство специфичных высказываний все-таки заключается в их идущей от номинативного плана определенности. В рекламном тексте определенность, безусловно, проявляется, несмотря на то, что референтом рекламных высказываний часто выступает имидж, который отражает символические ценности товара, "созданные не в процессе его производства, а придуманные в процессе производства рекламы, т.е. дополнительные психологические ценности, не имеющие никакого отношения к функциональной ценности товара [Феофанов 1974: 141]." При этом функцию референциального спецификатора часто берет на себя визуальная (иконическая) часть рекламного объявления (при ее наличии) или же видеоряд.

Непосредственным следствием высказанных положений является выделение в рекламном дискурсе совмещенного **экспланаторно-специфичного** типа отношений, при актуализации которого происходит информационное разъяснение пропозиции первого порядка и одновременное

снятие неопределенности высказывания путем
опредмечивания содержания:

*** ДЕШЕВО!**

Мебель для дома и офиса в розницу со склада в Риге.

*** ВСЕ ДЛЯ РЕМОНТА**

лаки, краски, шпатлевки, клеи, герметики, цемент, гипс в магазине ул. Бривибас 117.

*** ПО ВСЕЙ ТЕРРИТОРИИ ЛАТВИИ!**

Производственно-строительная фирма выполняет: ремонтно-строительные работы от проекта до сдачи "под ключ"; электромонтажные и вентиляционные работы; изготовление дверей, окон, лоджий.

Разъяснению часто подлежат ключевые (наиболее важные) и тематические слова дискурса, выводящие на предмет рекламы, а также дейктические элементы – знаки указательного поля, которые, как правило, имеют относительное значение. Дейктики, не являясь названиями лиц, предметов, "выделяют и дифференцируют факты ...относительно координат речевого акта" [Уфимцева 1974: 166] или служат для актуализации компонентов ситуации и компонентов денотативного содержания высказывания. Необходимость конкретизации этих элементов слогана обусловлена максимально обобщенным характером передаваемой ими информации. А сфера референции дейктиков "покрывает" не только реальные единицы дискурса, но и "виртуальные", реконструируемые адресатом в процессе восприятия и интерпретации рекламного сообщения:

*** ЭТО ДЕЛАЕМ ТОЛЬКО МЫ!**

Стальные пожаробезопасные двери

*** ЕСЛИ ТЫ ГОТОВ К СОВЕРШЕНСТВУ!**

(реклама автомобиля "Хюндай")

Имена собственные, вовлеченные в процедуру разъяснения и спецификации, тоже выступают носителями конкретной информации, поскольку выводят на адресанта сообщения:

***НОВАЯ ДЕПОЗИТНАЯ ПРОГРАММА SAULES BANKA.**

Постоянные клиенты банка – владельцы расчетных карточек – могут дополнительно заработать, переведя при помощи банкомата свои деньги на депозит.

*** ЦЕЛЬ БЕЗ КОМПРОМИССОВ!**

Baltcom GSM

или репрезентируют денотат, точно называя предмет рекламы:

*** КАССОВАЯ СИСТЕМА CASH MANAGER – ЛУЧШЕЕ РЕШЕНИЕ ДЛЯ ВАШЕГО БИЗНЕСА!**

Возможности: регистрация товаров и услуг; оперативное изменение цен...

***ВЫБИРАЙ, ПОКУПАЙ, ПОЛЬЗУЙСЯ!**

Полноцветные, тематические приложения к журналу "ДОМОСТРОЙ".

*** ОБУВЬ ДЛЯ ВАШЕГО АВТОМОБИЛЯ!**

*Качественные и недорогие шины **BARUM CONTINENTAL** и других европейских производителей.*

Примеры проявления совмещенных экспланаторно-специфичных отношений могут быть обобщены в виде универсальных моделей:

– "действие – его объект":

*** ВЫ ВЫБИРАЕТЕ САМИ:**

Доминиканская Республика, Ямайка, ЮАР, Кения, Мексика.

– "намерение – лучший способ его реализации":

*** ХОТИТЕ ОТКРЫТЬ ДЛЯ СЕБЯ МИР?**

Начните со Стокгольма!

– "рекламируемый объект – его полезные свойства и функции":

*** СИЛА РОЖДЕСТВА – РОЖДЕНИЕ СИЛЫ**

Gerivait Pharmaton Для улучшения самочувствия. Для уменьшения усталости. Мультивитамины, микроэлементы, минеральные вещества, женьшень.

– "услуга – ее характеристика":

*** НОВАЯ УСЛУГА! РАЗМЕЩЕНИЕ РЕКЛАМЫ В ЭЛЕКТРОННОЙ ВЕРСИИ ГАЗЕТЫ!**

Ваша рекламная заставка может включать в себя: название фирмы, род деятельности, адрес; короткий (3-4 слова) рекламный лозунг и расширенную информацию о фирме.

Заклучим, что разъяснение и спецификация всегда конкретизируют содержание слогана, "заземляя" абстрактные смыслы и ассоциации посредством соотнесения с предметом рекламы, с конкретным видом услуг, т.е. с содержанием главной пропозиции:

*** ВСЕ В ТВОИХ РУКАХ!**

Выбор тканей, расцветок и ассортимента.

Устойчивость явления понижения абстрактности и отвлеченности, которое происходит в рекламном тексте на вертикальном срезе, позволяет заключить, что рекламный текст подчиняется общетекстовым законам развития содержания [Акишина 1979; Пешкова 1987 и др.] и динамики человеческого мышления: конкретное – абстрактное – конкретное [Серебренников 1988: 148; Колшанский 1975: 51].

Отношения **коррекции** проявляют себя в рекламных текстах как дополнительная информация частного свойства,

как некий содержательный "штрих", уточняющий пропозицию первого порядка:

** КАЖДАЯ ТРЕТЬЯ ЖЕНЩИНА В ЕВРОПЕ НОСИТ
КОЛГОТКИ GOLDEN LADY!*

ARMONJA 15, 25, 40 DEN Колготки для праздничного настроения!

GOLDEN UP Стройнят на два размера!

TONIC 50, 70, 100 DEN Теплые колготки, которые почти не рвутся!

REPOSE 20, 40, 70 DEN Ваши ноги не чувствуют усталости!

** ДОМ ЗА ОДНО ЛЕТО!*

Битумные кровельные покрытия. Термоблоки наружных стен. Наружные и внутренние двери. Раздвижные двери для шкафов. Подвесные потолки.

** С ТРАСС АВТОРАЛЛИ TOYOTA CASTROL*

В мире авторалли TOYOTA первенствует с 1998 года.

Отношения **комментирования** представлены рекламными объявлениями, как правило, увеличенного формата, где комментирующий речевой акт включает в себя развернутую аргументацию рекламного лозунга, например,

** САМ СЕБЕ МИНИСТР ФИНАНСОВ*

Человек, который умеет эффективно управлять своими деньгами, чувствует себя уверенно и способен экономить и разумно тратить. Это доступно каждому, особенно, если помощником вы выбираете банк. АО Латвияс Крайбанка – консервативный, стабильный банк с самой широкой сетью филиалов в Латвии – предлагает Тебе новую расчетную карту для сбережений и платежей: Krājkarte. О сохранности Твоих денег позаботится банк. Пользуйся свободно своими сбережениями с помощью расчетной

карты. Получай наличные деньги со своего счета в любом из более чем 100 банкоматов в Риге и Латвии, покупай и плати за услуги в Риге, Латвии и во всем мире.

Занимай деньги в счет будущих поступлений.

Проиллюстрированная тесная спаянность смысловых отношений в рекламном дискурсе может быть объяснена, во-первых, многоаспектностью предмета рекламы, который как реальный предмет или вид услуги обладает объективными характеристиками, а как товар, "ищущий" своего покупателя, – субъективными (поскольку все рекламные объекты репрезентируются в форме их осмысления и "переживания" говорящим, то представление о предмете рекламы всегда формируется субъективно); во-вторых, интенциональностью дискурса, его установкой на воздействие.

В большинстве приведенных контекстов нашло проявление общее семантическое свойство (семантическая универсалия) – понижение абстрактности содержания в направлении "слоган – основная часть", что на коммуникативном уровне может быть интерпретировано как реализация принципа коммуникативной комплементарности, который заключается в осуществляемом слоганом возбуждении интереса у потенциального потребителя предметов рекламы и удовлетворении его содержанием центральной части, оформленным соответствующим интенции типом содержательной структуры. Кроме того, данная рекламная универсалия корреспондирует с описанным в современных прагматических исследованиях таким общим свойством детализации и конкретизации высказывания, как тенденция к позитивному отношению к адресату [Почепцов 1987: 55], которая актуализируется в русле свойственной рекламному дискурсу общей установки на адресата (так называемый Q-принцип Л. Хорна). Указанный Принцип, в свою очередь, реализуется через некоторые частные принципы речевого общения (П. Грайс,

Р. Лакофф, Дж. Лич и др.), а именно: Принцип Кооперации, включающий постулаты релевантности и способа [Грайс 1985], регулирующие релевантность и ясность передаваемой информации, а также Постулат такта в формулировке Дж. Лича, который гласит: – "...максимизируй выгоды для адресата" [Leech 1983: 123], что в рекламном дискурсе имеет первостепенное значение.

Мы полагаем, что в рекламе Q-принцип проявляется не только при реализации формально-смысловых отношений, но и как общая тенденция к устранению информативных лагун, возникающих в сознании адресата при восприятии рекламного сообщения; как тенденция к устранению неопределенности текстовой информации и как реализация Принципа Интереса [Leech 1983: 146], предполагающего в данном случае содержательную новизну, нестандартность речевых ходов и как следствие – референциальную непредсказуемость.

Таким образом, формально-смысловые отношения оказывают существенное влияние на процесс понимания рекламного сообщения и его прагматическую интерпретацию.

Литература

1. Акишина 1979 – Акишина А. А. Структура целого текста. Москва, 1979.
2. Воронов, Павлов 1970 – Воронов К. Г., Павлов К. Л. Организация и техника внешней торговли. Москва, 1970.
3. Грайс 1985 – Грайс Г. П. Логика и речевое общение // Новое в зарубежной лингвистике. Вып. 16. Лингвистическая прагматика. Москва, 1985.
4. Дейк 1978 – Дейк Т. А. ван. Вопросы прагматики текста. Москва: Прогресс, 1978.
5. Дейк 1989 – Дейк Т. А. ван. Язык. Познание. Коммуникация. Москва, 1989.

6. Демьянков 1981 – Демьянков В. З. Прагматические основы интерпретации высказывания. // Изв. АН СССР. Сер. лит. и яз. 1981. Т. 40, № 4. С. 368 – 377.
7. Изворска 1997 – Изворска Р. Формальная семантика // Фундаментальные направления современной американской лингвистики / Под редакцией А. А. Кибрика, И. М. Кобозевой и И. А. Секериной. Москва, 1997.
8. Колшанский 1975 – Колшанский Г. В. Соотношение субъективных и объективных факторов в языке. Москва, 1975.
9. Пешкова 1987 – Пешкова Н. П. К вопросу построения лингвистической классификации текстов. // Типы коммуникации и содержательный аспект языка. Сборник научных трудов. Москва, Ин-т языкознания АН СССР, 1987.
10. Почепцов 1987 – Почепцов Г. Г. Коммуникативные аспекты семантики. Киев, 1987.
11. Серебренников 1988 – Серебренников Б. А. Роль человеческого фактора в языке. Язык и мышление. Москва, 1988.
12. Уфимцева 1974 – Уфимцева А. А. Типы словесных знаков. Москва, 1974.
13. Феофанов 1974 – Феофанов О. А. США: Реклама и общество. Москва, 1974.
14. Leech 1983 – Leech G. N. Principles of Pragmatics. – London; New York., 1983.

Pragmatic Interpretation of Advertisement Discourse

Summary

This paper identifies pragmatic aspects in the field of textual links for advertising slogans. Parameters of linking are determined inside the textual block "slogans-main part" describing the specific aspects of formal and cognitive connections presented.

Problems evaluated in this paper constitute a step in research of new factors important for interpretation and understanding of advertising text.

Reklāmas diskursa pragmatiskā interpretācija

Kopsavilkums

Raksts ir veltīts reklāmas sludinājumu tekstu sakārtojuma pragmatiskajiem aspektiem. Sakārtojuma parametri tika noskaidroti, izmantojot teksta bloku "sauklis – galvenā satura daļa", aprakstot to formāli jēdzienisko sakarību specifiku, kas veidojas mijiedarbojušos teicienu starpā.

Rakstā iztirzātās problēmas palīdz izcelt jaunus faktorus, kas nosaka reklāmas sludinājumu tekstu interpretāciju un izpratni.

Ineta STADGALE**Dažas īpatnības jaundibināto uzņēmumu
nosaukumu veidošanā**

20. gadsimta pēdējā desmitgade bijusi iezīmīga valodas politikas jomā. Latviešu valodas praktiskajai situācijai šajā laika posmā raksturīgas vairākas būtiskas pazīmes.

"Var teikt, ka leksikas aktualizēšanās un jaunu leksisko vienību veidošanās process ir daudz straujāks, nekā tas bija pirms gadiem desmit, divdesmit." (EV). Starp galvenajiem iemesliem tika minēti: a) straujāks un dinamiskāks kļuvis dzīves ritms; b) demokrātiskie procesi sabiedrībā pieļauj lielāku izteiksmes brīvību; c) mainījušās cilvēku savstarpējās attiecības, zudusi agrākā sasaistītība. Situāciju uzņēmumu nosaukumu veidošanas jomā nosaka objektīvie procesi valstī un sabiedrībā, tó ietekmē dažādi lēmumi, likumi, noteikumi u. tml. I. Druviete atzīst, ka "specifiska Latvijas problēma ir arī valodas lietojums uzņēmumu un organizāciju nosaukumos. Valodu likumā (1992) un Valsts valodas likumā noteikts, ka iestāžu, uzņēmumu (uzņēmējsabiedrību) u. tml. nosaukumi veidojami un dodami latviešu valodā. Tas attiecas arī uz kopuzņēmumiem, ja tie ir pakļauti Latvijas jurisdikcijai. Šīs normas nepieciešamība lingvistiskās vides veidošanai Latvijā ir saprotama (...)." (DI). Analizējot latviešu valodas pozīcijas Latvijā, I. Druviete min vairākus pozitīvus un vairākus negatīvus faktorus; starp tiem kā faktori, kuru ietekme ir negatīva, tiek minēti: 1. Konkurentvalodu augstākā tirgus vērtība un starptautisko valodu statuss. 2. Valsts institūciju un sabiedrības nespēja nodrošināt latviešu valodas lietošanu uzņēmējdarbības sfērā. 3. Sabiedrības lingvistiskās integrācijas problēmu reducēšana uz latviešu valodas apguvi minoritāšu vidū. 4. Valodas politikas juridiskā aspekta nenovērtēšana. 5. Paralēlu nekoordinētu struktūru darbība valodas politikas jomā. 6. Krievu valodas dominēšana sabiedrības informācijas un izklaides sfērā (īpaši TV). 7. Krievijas un dažu starptautisko organizāciju kampaņas par šķietamo

krievvalodīgo iedzīvotāju diskrimināciju Latvijā. 8. Latviešu minoritātes komplekss. (DI).

Valodiskās situācijas analīzei un tendenču noskaidrošanai uzņēmējdarbībā uzņēmumu nosaukumu jomā desmit gadu laikā tika skatīti Liepājas pilsētas domes rīcībā esošie dati un uzņēmumu reģistrs. Kopš 90. gadu sākuma Liepājā nodibināti ap 4000 uzņēmumu. Sīkāk tika aplūkoti 1991./1992. un 1998. gadā dibināto uzņēmumu nosaukumi, kopskaitā – 1084.

Liepājas uzņēmumu nosaukumos populāri ir aizguvumi, apliecinot tēzi, ka mūsdienās vispopulārākā ir galvenā starptautiskās terminoloģijas ģenerētāja – angļu valoda. 90. gadu sākumā aizguvumi no angļu valodas proporcionalitātes ziņā ir apmēram vienlīdzīgās pozīcijās ar aizguvumiem no krievu valodas, bet 90. gadu beigās angļu valodas ietekme jau vairākkārtīgi pārsniedz krievu valodas ietekmi. Liepājas individuālo uzņēmumu nosaukumu nomenklatūrdaļā starp *darbniecām, saloniem, bāzēm, kioskiem, klubiem, birojiem, veikaliem, centriem, aģentūrām* ir arī *firmas, servisi* u. tml.:

a) *serviss*. Uzņēmumu reģistrā kā tiešajos, tā simboliskajos nosaukumos pārstāvēts gan angļuvalodais, gan latviskais (*pakalpojumu* uzņēmums) variants: *Viļinska pakalpojumu birojs "Arta"*, *Šubina rituālo pakalpojumu sniegšanas firma "Astra"*, *M. Vizbuļa transporta pakalpojumu un remonta uzņēmums "Helios"*; *A. Ščekotova automātisko sistēmu serviss, Tikoņenko medicīniskā servisa firma, G. Spiguļa firma "G. S. autoserviss"*. Desmitgades beigās reģistrēto uzņēmumu starpā pakalpojumu sniegšanas uzņēmumu ir salīdzinoši maz, un to nosaukumu nomenklatūrdaļā pārsvarā izmantots ir latviskais ekvivalents: *"SPĪDUMS S" Šeļestas pakalpojumu sniegšanas individuālais uzņēmums, KOKOREVAS VETERINĀRO PAKALPOJUMU INDIVIDUĀLAIS UZŅĒMUMS* u. c. Angliscisms *serviss* (vairs tikai 5 nosaukumos) sastopams gan vārdkopās, gan saliktenos: *"RIETUMU KONSULTĀCIJU SERVISS" SIA, Liepājas filiāle, "AGROSERVISS LIEPĀJA" SIA,*

"EKSPRESS SERVISS" SIA, "AUTOSERVISS TOSMARE" SIA, "RIETTRANSSERVISS" Terentjeva daudznozaru individuālais uzņēmums.

b) **firma**. 1991./1992. gada uzņēmumu reģistrā pietiekami plaši pārstāvēti gan apzīmējums *uzņēmums*, gan *firma*. Abi varianti ir pieļaujami, otrais variants atbilst mūsdienu latviešu valodas normatīvajām prasībām un ir dziļi iesaņojies valodā. Interesanti, ka 1998. gadā reģistrēto uzņēmumu nosaukumu starpā nav neviena piemēra, kur nomenklatūrdaļā būtu izmantots anglicisms *firma*. Šo 90. gadu sākumā tik populāro un bieži daudznozīmīgo vārdu desmitgades beigās ir aizstājis latviskais ekvivalents *uzņēmums* gan vārdu savienojumos, gan salikteņos: **"KORATS" Mikrjukova daudznozaru individuālais uzņēmums, "LIEPĀJAS BARONS" Barona daudznozaru individuālais uzņēmums, "RI & K" Kicenko individuālais komercuzņēmums** u. c.

Anglicismi izmantoti arī nosaukumu diferencētājdaļā, īpaši 90. gadu sākumā:

a) **marketings, menedžments**. Interesanti, ka dažas firmas Liepājā jau 1991./1992. gadā nodarbojušās ar *marketingu* un *menedžmentu*: Stavrovska **marketinga firma, Menedžmenta un marketinga firma "Dzintars un dēls", M. Gvozda menedžmenta un marketinga firma, Marketinga un menedžmenta firma "A. Mediņš & Co"**. Vārds latviešu rakstos pirmoreiz parādījies 1971. gadā. Minēto uzņēmumu nosaukumos ir notikusi šī anglicisma nozīmes sašaurināšana līdz vārda *market* nozīmei ('tirgus'), proti – pirkšanas un pārdošanas attiecībām. Latviski runājot, tā ir tā pati starpniekdarbība, ar ko nodarbojas daudzi individuālie uzņēmēji, un vārds pats ir šķītis pievilcīgs sava jaunā un svaigā angļiskā skanējuma dēļ. Arī vārds *menedžments* ir kritis par upuri aizrautībai ar svešo un skanīgo, jo pēc sava satura nevar būt uzņēmuma profila izteicējs. Šādus uzņēmumus vairs nesastop starp 1998. gadā dibinātajiem uzņēmumiem.

b) **business**. Latviešu valodā nostiprinājies arī anglicisms *business*, ko ikdienā attiecina uz visdažādākā veida finansiālajām darbībām. *Business* ir viens no mūsu laika vislielākās

nepieciešamības un modes vārdiem. 90. gadu sākumā *business* gandrīz bija pavisam izspiedis no valodas savu latvisko sinonīmu *uzņēmējdarbība* un kļuvis par ļoti ērtu vispārējas lietošanas vārdu. Šis anglicisms sastopams arī Liepājas privātu uzņēmumu nosaukumos gan adaptētā, latviskā formā, gan oriģinālrakstībā. Viens piemērs atrodams arī 1998. gadā reģistrēto uzņēmumu nosaukumu starpā: "**BALTIJAS BIZNESA CENTRS**" SIA.

c) *brokers*. Tikai 1991./1992. gadā dibināto Liepājas individuālo uzņēmumu starpā reģistrētas arī divas *brokeru* firmas: *Livčāna brokeru firma "Mari Līv"*, *Haikina brokeru firma "Inveko"*. Nav motivētas nepieciešamības aizvietot latvisko ekvivalentu *starpnieks* ar angļu barbarismu *brokers*. Šis vārds uzskatāms par vienu no kārtējiem modes aizguvumiem un norāda vai nu uz simpātijām pret ārišķīgo, vai arī uz neapmierinātību ar latvisko ekvivalentu, vai – tā nezināšanu.

d) *komerc-*. Ļoti populāri diferencētājdaļā ir vārdi ar sakni *komerc-*, un vērojama paplašināta vārda *komerciāls* (*komerc-*) nozīme. *Komercfirma*, *komercuzņēmums*, *komerciālā firma*, *komerciālais uzņēmums* u. tml. ir biežāk sastopamie apzīmējumi visā uzņēmumu reģistrā.

Nepieņemama ir šo apzīmējumu papildināšana vēl ar latviešu valodas sinonīmiem – *tirdzniecības*, *tirdzniecisks* (-ka) u. tml.: *I. Belova tirdzniecības komercfirma*. Pareizi: *I. Belova komercfirma* vai *I. Belova tirdzniecības firma*. Acīmredzot, šāda veida darinājumus ir veicinājis jau agrāk tautā akceptētais nelogiskais apzīmējums *komercveikals*. Deviņdesmito gadu sākumā apzīmējuma *komercveikals* nozīme ikdienas valodā tika paplašināta: 'privātveikals; kooperatīvais veikals'. Šī nozīme desmitgades beigās ir zudusi, arī pats apzīmējums vairs nav dzirdams. Deviņdesmito gadu beigās nosaukumos dominē latviskais sinonīms. Populārais aizguvums ar sakni *komerc-* 1998. gadā ir tikai piecu jaukto nosaukumu nomenklatūrdaļā: "*VIGO K*" Kirijas individuālais *komercuzņēmums*, "*RI & K*" Kicenko individuālais *komercuzņēmums*, "*NAOMI PLUS*" Voronova individuālais *ražošanas komercuzņēmums*, "*ROSE*"

Galljamovas individuālais ražošanas komercuzņēmums, "VARIANTS Z" Zemiša individuālais komercuzņēmums. Pārējos gadījumos ir izmantots latviskā ekvivalenta *tirdzniecība* ģenitīva locījums.

Visplašāko analizēto uzņēmumu nosaukumu grupu veido simboliskie nosaukumi. Liepājas individuālo uzņēmumu reģistrā (1991./1992.) par simboliskajiem nosaukumiem izmantoti ne tikai angļu cilmes īpašvārdi, bet arī visdažādāko nozīmju neadaptētie angļu valodas lietvārdi un pēc angļu valodas vārddarināšanas modeļiem veidotie darinājumi ar latviskām galotnēm. Sastop neadaptētus, nepielāgotus angļu valodas vārdus (arī personvārdus) simbolisko nosaukumu funkcijā: *K. Bugajeva komercfirma "Help", help* – angl. 'palīdzēt, palīdzība'¹, *O. Bakikova komercfirma "Nord", Nord* – angl. 'ziemeļi', *Voliševa uzņēmums "Cinema", cinema* – angl. 'kinoteātris', *V. Perovas ražošanas komercfirma "Labor", labor* – angl. 'darbs' u. tml. (kopā 19); *V. Rosņa komercfirma "Rony"*. Desmitgades beigās šāda veida nosaukumi vairs nav sastopami.

1991./1992. gadā vērojami arī no angļu valodas vārdu un internacionālismu saknēm veidoti: a) strupformu salikteņi: *Šabanova komercfirma "Balt-import-export"*, *B. Dubrovska valodu centrs "Interbalt"*, *A. Dmitrijeva celtniecības un starpniecības firma "Neobalt"*, b) salikteņi, kuru nozīme bieži nav izprotama: *Šeļakovas komercfirma "Shelwill"*.

Simbolisko nosaukumu funkcijā izmantoti angļu valodas vārdu savienojumi: *S. Mosejeva ražošanas firmas "Mode of life"* ('dzīvesveids'), *V. Soļaņikova aģentūra "Baltic Business"* ('Baltijas bizness'), *Kalēja komercfirma "Baltic Service"* ('Baltijas pakalpojumi'). Starp 1998. gadā reģistrētajiem uzņēmumiem ir jau astoņi uzņēmumi, kuru nosaukumā ir vārdkopa no diviem vai vairākiem angļu valodas vārdiem, personvārdiem vai iniciāļiem. Šie ir ārvalstu uzņēmumi vai

¹ Šeit un turpmāk nozīmju skaidrošanai izmantota Angļu–latviešu vārdnīca, R.: Jāņa sēta, 1997.

kopuzņēmumi, kas tieši saistīti ar Liepājas ostas darbību – naftas, kokmateriālu, metāllūžņu, kravu pakalpojumu uzņēmumi, vai arī tie ir kopuzņēmumi vai ārvalstu firmu filiāles: **"VITAL TRADING" SIA**, **"LIEPAJA SCRAP RECYCLING" SIA**, **"WM H. MULLER BALTIC LTD" SIA** Liepājas filiāle, **"GLEN OIL" SIA**, **"LIEPAJA BULK TERMINAL LTD" Liepājas speciālās ekonomiskās zonas SIA**, **"ATLANTIC SEAFOOD ENTERPRISE" SIA**. Vairākos no šiem nosaukumiem simboliskā nosaukuma sastāvā ir arī saīsinājums LTD (angļu 'limited'), kam seko nomenklatūrdaļa ar latviešu ekvivalentu SIA: **"BRAXTON BUNKERING LIEPAJA LTD" SIA**, **"PIEMARE – TRANSWIDE SERVICES – TERMINAL" līgumsabiedrība ar pilnu atbildību**. Nosaukumu veidošanas norādījumi⁷ nepieļauj šī angļu valodas saīsinājuma izmantošanu. Tā kā Liepājas osta un SEZ ir atzīti par visa reģiona ekonomikas vilcēj spēku, sagaidāms, ka šī veida uzņēmumu un līdz ar to arī šādu nosaukumu skaits nākotnē pieaugs.

Starp 1991./1992. gada simboliskajiem nosaukumiem ir vārdu savienojumi, kuros apvienoti gan latviešu, gan angļu valodā rakstīti vārdi: *Apiņa komercfirma "Liepājas international"* u. c. Šāda tipa nosaukumi nav pieļaujami.

Sastopami nesaprotamas nozīmes vārdi, kuru grafiskais attēlojums atgādina angļu valodas vārdu formu: *Jenkova tirdzniecības un starpniecības uzņēmums "Flech"*. Neatšifrējama nozīme ir arī vairāku vārdu savienojumu un salikto komponentiem: *"Shon bussiness nova"*, *"Ellat higiēna"* u. c.

Vērojami arī šādi darinājumi: angļu (iespējams, arī kādas starpniekvalodas) valodas vārda izruna latviešu valodas ortogrāfijā, kam pievienota latviešu valodas lietvārda galotne -s: *Leonīda Mihailova ražošanas firma "Kalors"*.

⁷ Pēc: *Latvijas Republikas Valsts valodas centrs*. Īpašvārdu rakstība. – R., 1998; *Skujiņa V.* Latviešu valoda lietišķajos rakstos. R.: Zvaigzne ABC, 1999.

Konstatēts arī ģermāņu alfabēta burtu izmantojums: "Tabors-*W*".

90. gados dibināto (galvenokārt tieši desmitgades sākumā) simbolisko uzņēmumu nosaukumos daudz tiek lietoti arī krievu valodas lietvārdi. Šo nosaukumu veidošanā pārsvarā izmantoti šādi principi:

1) krievu valodas vārds tiek transkribēts latviešu valodas ortogrāfijā, nevis tulkots latviski: *Mordjuka ražošanas komercfirma "Stil"*, latviski: "*Stils*"; *Sajdajeva komercfirma "Udača"*, latviski: "*Veiksme*"; *Tagiļeva komercfirma "Majak"*, latviski: "*Bāka*" u. c. (Vēl arī: "*Polonez*", "*Vodoļej*", "*Granat*", "*Kontakt*", "*Rubež*", "*Kļuč*", "*Mečta*", "*Debjut*", "*Splav*", "*Šans*" u. c. piemēri.) Šāda veida nosaukumu ir visai daudz 1991./1992. gada uzņēmumu reģistrā, bet tādus vairs nesastop 1998. gadā dibināto uzņēmumu reģistrā.

2) latviešu ortogrāfijā rakstītam krievu sugasvārdam pievienota latviešu valodas lietvārda galotne (bieži vien – kļūdaina): *Morganenko ateljē "Bizons"*, pareizi: "*Bizonis*", *J. Perpuča remonta un celtniecības uzņēmums "Epigons"*, pareizi: "*Epigonis*", *Pronjajevas repetitoru firma "Integrals"*, pareizi: "*Integrālis*", *T. Aišpures ražošanas komercfirma "Triada"*, pareizi: "*Triāde*". Šādi nosaukumi nav raksturīgi 90. gadu beigās dibinātajiem uzņēmumiem.

90. gados dibināto uzņēmumu nosaukumos diferencētājdaļā bieži izmantots īpašnieka uzvārds, un vērojamas atkāpes no normas uzvārda formas rakstībā un novietojumā. Desmitgades sākumā dotajiem nosaukumiem raksturīgs:

- a) morfoloģiskas kļūdas uzvārda formas rakstībā – nominatīva formas lietojums ģenitīva vietā: *A. Griģis tirdzniecības firma "Krists"*, pareizi: *A. Griģa tirdzniecības firma "Krists"*.
- b) īpašnieka divdaļīgā uzvārda abas daļas netiek dotas ģenitīva locījumā: *A. Markuss-Narvila sabiedriskās*

¹ Šeit un turpmāk izmantota Latviešu valodas vārdnīca. R.: Avots, 1987.

ēdināšanas firma "Madara", pareizi' A. Markusa-Narvila sabiedriskās ēdināšanas firma "Madara".

- c) Īpašnieka uzvārds netiek iekļauts latviešu valodas deklināciju sistēmā: *V. Bagluš remonta un celtniecības firma "Vasa", pareizi: V. Bagluša/as u. c.*

Īpašnieka uzvārds ne vienmēr ir novietots nomenklatūras nosaukuma sākumā vai aiz vietvārda: *Liepājas ražošanas – komercfirma O. Šudlers "Vilcēns".* Nelatvisks vairākos gadījumos ir arī uzvārda novietojums vārda priekšā: *Vovks Sergeja komercfirma "ISSA".*

Personvārdi uzņēmumu simbolisko nosaukumu funkcijā ir visai izplatīta parādība analizējamajā uzņēmumu reģistrā kā desmitgades sākumā, tā beigās. No cilmes viedokļa tiek izmantoti: 1) gan latviešu vidē iesakņojušies, gan retāk izmantoti vārdi, kuri reģistrēti kalendārā: Ivars, Matīss, Una, Arturs u. c., kopā 50; 2) slāvu (pārsvarā krievu) personvārdi: *INNA, JEĻENA, GAĻINA, ALESJA, AĻONA*, kopā 7; 3) angļu personvārdi: *RODŽERS*; 4) citu tautību personvārdi: *GAJANE, SERGIO, ARAMISS*, kopā 5. Simbolisko nosaukumu funkcijā izmantotas arī dažādas personvārdu formas:

- 1) personvārdu īsinātas formas: *DIMA* (no Dmitrijs), *VIKA* (no Viktorija), kopā 4; 2) personvārdu deminutīvformas: *SAŠEŅKA* 3) personvārds kopā ar palīgvārdu: *PIE OĻEGA*, 4) personvārds kopā ar apzīmētāju: *MELNAIS PĒTERIS*.

Vairākos šāda veida simboliskajos nosaukumos desmitgades sākumā vērojamas morfoloģiskas kļūdas un neatbilstība latviešu valodas gramatiskās sistēmas prasībām. Tās ir šādas: 1) krievu un citu tautību personvārdu bezgalotnes formu izmantojums: *Beļauska ražošanas un tirdzniecības firma "VADIM",* pareizi: *"VADIMS"; V. Šulika ražošanas komercfirma "RUSLAN",*

* Šeit un turpmāk pēc: *Latvijas Republikas Valsts valodas centrs. Īpašvārdu rakstība. R., 1998; Latvijas Republikas Valsts valodas centrs. Par vārdu un uzvārdu lietošanu un rakstību latviešu literārajā valodā. R., 1999.*

pareizi: **"RUSLANS"**; kopā 8 nosaukumi; 2) īpašvārdiskajos nosaukumos nav ņemta vērā to atbilstība personvārdiem latviešu valodā, galvenokārt patskaņu kvantitātes ziņā: *Jurberga tirdzniecības uzņēmums "ELINA"*, vēlams⁵: **"ELĪNA"**; *Porhuma ražošanas komercfirma "REGINA"*, vēlams: **"REGĪNA"**. 1998. gadā dibināto uzņēmumu skaitā visi simboliskā nosaukuma funkcijā izmantotie personvārdi (ar vai bez papildu apzīmējumiem) atbilst latviešu valodas prasībām: **"HELGA"**, **"KRISTA I"**, **"SAMANTA M"** u. c.

Nereti arī simboliskā nosaukuma funkcijā tiek izmantots īpašnieka uzvārds (**"Felds"**, **"Krievkalns"**, **"Švarcmans"**, **"Maļiņins"** u. c.), vārds vai vārda pirmais burts un uzvārds: **"V. Stonis"**, **"P. Zaharovs"**, **"V. Jablonskis"**, **"Boriss Gusts"** u. c., kā arī vārds un uzvārds kopā ar nomenklatūras (un pat diferencētāju) vārdu: **"A. Auziņas juridiskais centrs"**, **"Ā. Butkus celtniecība"**, **"A. Guterova celtniecība"**.

Citas raksturīgākās īpatnības un kļūdas simboliskajos nosaukumos, kas vērojamas arī 1998. gadā dibināto uzņēmumu nosaukumos:

1) **pareizrakstības kļūdas**: *Mickeviča tirdzniecības uzņēmums "Edelvaiss"*, pareizi: **"Ēdelveiss"**, *Skvorcova tirdzniecības un ražošanas uzņēmums "Ahats"*, pareizi: **"Ahāts"**, **"ELEKSĪRS"** *Šupiņas daudznozaru individuālais uzņēmums*, pareizi: **"ELIKSĪRS"** u. c.

2) simbolisko nosaukumu funkcijā izmantoti **barbarismi**: **"PROVE AK"** *Rožcenkova individuālais ražošanas uzņēmums*.

3) pat ārzemju firmu un produktu nosaukumu (gan precīzi, gan neprecīzi atveidotu) izmantošana simboliskā nosaukuma funkcijā: **"ESTRELA"** u. c. Arī šādi nosaukumi nav pieļaujami.

Uzņēmumu nosaukumu veidošanas jomā Liepājā, salīdzinot situāciju desmitgades sākumā un beigās, pašlaik ir vērojamas

⁵ Pēc: *Siliņš K.* Latviešu personvārdu vārdnīca. – R.: Zinātne, 1990.

šādas tendences:

- 1) tiešo nosaukumu veidošanā starp nomenklatūras un raksturotājevārdiem dominē latviešu valodas ekvivalenti;
- 2) diferencētājdaļā tiek lietots lietvārda ģenitīvs;
- 3) nav vērojama neatbilstība normai vietvārda vai īpašnieka vārda un uzvārda novietojumā vai rakstībā;
- 4) simbolisko nosaukumu veidošanā praktiski vairs neizmanto transliterētus latīņu, krievu vai angļu vārdus;
- 5) simboliskie nosaukumi ir iekļauti latviešu valodas gramatiskajā sistēmā;
- 6) palielinās ārvalstu uzņēmumu skaits un līdz ar to arī angļu valodā doto nosaukumu skaits.

Kopumā var teikt, ka, ieejot 21. gadsimtā, latviešu valodas kā valsts valodas funkcionēšana šajā konkrētajā uzņēmējdarbības aspektā – nosaukumu veidošanā – Liepājā ir apmierinoša. Jaundibināto uzņēmumu nosaukumi ir interesants materiāls arī tālākiem pētījumiem citā aspektā, piemēram, populāri ir iniciālsaliekteņi un jaundarinājumi simbolisko nosaukumu funkcijā, liela dažādība vērojama nosaukumos, kas apzīmē partnerību, un citi jautājumi.

Saīsinājumi un literatūra

EV – *Ernstsonē V.* Paliekošais un mainīgais deviņdesmito gadu sarunvalodā. // Valodas statika un dinamika. Akadēmiķa J. Endzelīna 123. dzimšanas dienas atceres zinātniskās konferences tēzes. R.: Latviešu valodas institūts, 17. lpp.

DI – *Druviēte I.* Latvijas valodas politika Eiropas Savienības kontekstā. R., 1998, 129. lpp.

Angļu-latviešu vārdnīca. R.: Jāņa sēta, 1997.

Baldunčiks A. Anglicismi latviešu valodā. R.: Zinātne, 1989.

Enciklopēdiskā vārdnīca. 1992.

Latviešu valodas vārdnīca. R.: Avots, 1987.

Latvijas Republikas Valsts valodas centrs. Īpašvārdu rakstība. R., 1998.

Latvijas Republikas Valsts valodas centrs. Par vārdu un uzvārdu lietošanu un rakstību latviešu literārajā valodā. R., 1999.

Siliņš K. Latviešu personvārdu vārdnīca. R.: Zinātne, 1990.

Skujiņa V. Valsts valodas prasmei lietvedības dokumentos. R., 1993.

Skujiņa V. Latviešu valoda lietišķajos rakstos. R.: Zvaigzne ABC, 1999.

Svešvārdu vārdnīca. R.: Jumava, 1999.

Peculiarities of the Names of the New Enterprises

Summary

The study is devoted to an aspect of Latvian language in the sphere of entrepreneurship that has been pointed out as a specific problem of the state language in Latvia. The author highlights the main characteristic features in the field of names of newly established enterprises in Liepāja by comparing the situation in the beginning of 90ies with the situation at the end of the decade. The picture is continuously changing: some of the fashionable lexical units and linguistic means of the period of 1991 and 1992 (e.g. a great variety of loans of English and Russian origin, non-adapted words of foreign languages, mainly English and Russian etc.) are not popular anymore among the names of enterprises founded in 1998 (although words of English origin are still widely represented in nomenclature and among symbolic names). The situation in 1998 can be characterised as more favourable, orderly and corresponding to the regulations of both Latvian grammar and legislation.

Anitra TĪSIŅA**Krāsu apzīmējumu kā apkārtējās vides elementu asociatīvo saikņu atspoguļojums**

Asociatīvā domāšana ir viena no cilvēka uztveres un domāšanas kategorijām, kam raksturīgs reālās īstenības parādību saistījums mūsu apziņā.

J. Uljanovs "Latviešu-krievu asociatīvās vārdnīcas" ievaddaļā uzsver, ka "ziņas par asociācijām, kas reģistrētas vārdnīcā, atspoguļo īpaši nozīmīgus semantiskos sakarus, kas pilnīgi objektīvi raksturo nacionālās vēstures un kultūras īpatnības, etnogrāfisko problemātiku, sociālpsiholoģiskās normas.." un ka "visas šīs nacionālvēsturiskās īpatnības un etnokultūras tradīcijas, sociālpsiholoģiskās normas un ievirzes, kas tiek atspoguļotas verbālajās asociācijās, tiek apgūtas.. daudzu gadu valodiskās pieredzes gaitā".¹

Runājot par asociatīvās domāšanas sakaru ar valodas parādībām, daudz interesanta dod vērojumi par krāsu uztveri un krāsu nosaukumu asociatīvo sasaisti ar tuvākām vai tālākām līdzīgām krāsu parādībām.

Īpaši spilgti tas izpaužas saliktajos krāsu nosaukumos. Turklāt saliktajiem krāsu nosaukumiem zināmā mērā piemīt lielāka abstrakcijas pakāpe nekā krāsu apzīmējumiem, kas izteikti ar salīdzinājuma konstrukciju. Manuprāt, krāsas nosaukuma asociatīvā sasaiste ar reāliju salikteņos ir vairāk automatiska, spontāna nekā krāsas nosaukumā, kas izteikts ar salīdzinājuma konstrukciju, kur asociācijas radīšanai izmantoti tradicionāli, jau valodā dziļi iesakņojušies salīdzinājumi, piemēram, *sarkans kā vēzis, pelēks kā zeme, balts kā krīts, melns kā piķis* u. tml., te mazāk iespējami īpatnēji, okazionāli, individuāli lietojumi.

Krāsu nosaukumu salikteņiem (arī vārdkopām) piemīt lielāka variabilitāte lietojuma un uztveres ziņā, tie ir kompaktāki, ērtāk

¹ Ю. Е. Улянов. Латышско-русский ассоциативный словарь. Р.: Зинатне, 1988, 5.

lietojami un tiem nav tik tiešas sasaistes ar konkrēto objektu kā krāsu nosaukumiem, kas izteikti ar salīdzinājuma konstrukciju vai garāka apraksta palīdzību. Piemēram divi citāti:

Tohtojs smejas. Zobi balti kā sniegs kalnu virsotnēs.

(I. Ziedonis. "Dzejnieka dienasgrāmata". R., 1965, 28. lpp.)

.. *Salums vēroja Kārlēna.. seju – tādiem patukliem vaidziņiem, sniegbaltiem zobiem..*

(L. Purs. "Gaismas staru lokā". R., 1966, 318. lpp.)

Tas, ka saliktenim *sniegbalts* piemīt lielāks kompakturnāve nekā ar salīdzinājuma konstrukciju izteiktajai krāsai, redzams arī *Latviešu literārās valodas vārdnīcā* (LLVV), kur saliktenim *sniegbalts* dots skaidrojums: *ļoti balts, intensīvi balts* (LLVV R., 1991, 72. sēj., 58. lpp.). Tādējādi ar salikteni *sniegbalts* iespējams izteikt intensīvi baltu krāsu ar vienu vārdu, turpretim, lai šo baltās krāsas toni izteiktu aprakstoši, bieži vien nepieciešams garāks paskaidrojums. Asociatīvais sakars gan abos gadījumos šķiet identisks. Protams, nav noliedzams, ka arī šāda uztvere ir tīri subjektīva.

Vēl viens piemērs, ko gribētu minēt, runājot tieši par krāsas nosaukuma asociatīvo sasaisti ar reāliju, ir krāsas nosaukums *zāleszaļš*, kura pamatā ir salīdzinājums *zaļš kā zāle*, taču lietotāja apziņā krāsas nosaukums *zāleszaļš* ir jau attālinājies no reālijas *zāle*. Asociatīvās domāšanas rezultātā, piesaistot krāsas nosaukumu citu reāliju krāsai, notiek attālināšanās no pirmavota un rodas individuālā asociācija. Piemēram, *bieškrāsa, ceriņkrāsa, lašukrāsa, aveņkrāsa* nav viena konkrēta krāsas toņa apzīmējumi, jo arī pašai ar šo krāsu apzīmētajai reālijai ne vienmēr piemīt viens un tas pats noteiktās krāsas tonis, un tādējādi katra atsevišķa indivīda apziņā attiecīgais krāsas nosaukums asociatīvi var saistīties ar pavisam atšķirīgu kādas krāsas toni.

Baltkrievu valodnieks A. Suprūns uzskata, ka "… patiesībā tās vai citas valodas lietotājiem ir daudz noturīgu, daudziem cilvēkiem piemītošu asociāciju. Dažkārt tādas asociācijas dēvē

par standartasociācijām un saka, ka tās veido asociatīvo normu."²

Kā piemērus šādiem standartasociāciju gadījumiem krāsu nosaukumu sakarā varētu minēt saliktos krāsu nosaukumus *sniegbalts, debeszils, asinssarkans, zāleszaļš, jūraszils* u. tml. Par to liecina pētījumi, kuru rezultāts redzams "Latviešu-krievu asociatīvajā vārdnīcā" (Ю. Е. Ульянов. Латышско-русский ассоциативный словарь. Р.: Зинатне, 1988), kur atsevišķiem krāsu nosaukumiem, kas izmantoti kā stimula vārdi, doti atbilstu varianti, kas bieži sastopami kā saliktoņa atkarīgie komponenti, piemēram,

krāsas nosaukumam **balts** (sniegti 149 atbilstu varianti, aptaujāts 521 respondents) 147 gadījumos sniegta atbilde **sniegs**;

krāsas nosaukumam **dzeltens** (sniegti 145 atbilstu varianti, aptaujāti 516 respondenti) 52 gadījumos sniegta atbilde **pienene**, 17 gadījumos – **citrons**;

krāsas nosaukumam **gaišzils** (sniegti 132 atbilstu varianti, aptaujāti 510 respondenti) 105 gadījumos sniegta atbilde **ūdens**, 95 gadījumos – **debess**, 9 gadījumos – **jūra** (interesanti atzīmēt, ka stimula vārdam **jūra** (sniegti 134 atbilstu varianti, aptaujāti 511 respondenti) 77 gadījumos respondenti (un tas ir vislielākais skaits) kā pirmo asociāciju nosaukuši krāsas nosaukumu **zils**);

krāsas nosaukumam **melns** (sniegti 122 atbilstu varianti, aptaujāti 522 respondenti) 17 gadījumos dota atbilde **nakts**, 8 gadījumos – **ogle**;

krāsas nosaukumam **sarkans** – (sniegti 129 atbilstu varianti, aptaujāti 518 respondenti) 48 gadījumos sniegta atbilde **asinis**, 14 gadījumos – **uguns**;

krāsas nosaukumam **zaļš** (sniegti 127 atbilstu varianti, aptaujāti 510 respondenti) 147 gadījumos dota atbilde **zāle**.

Būdam asociatīvi saistīts ar realitāti, krāsas nosaukums sāk pats savu dzīvi. Saikne ar pirmavotu vairs nav precīza, tā kļuvusi variabla, taču vēl aizvien palīdz kādas konkrētas reālijas krāsas raksturošanā. Tā, piemēram, krāsas nosaukums *debeszils*

² Citēts pēc: Ю. Е. Ульянов. Латышско-русский ассоциативный словарь. Р.: Зинатне, 1988, 10.

asociatīvās domāšanas rezultātā nepārprotami lietotāju apziņā saistās ar *koši gaišzils* tiktāl, ka starp tiem pat liekama vienlīdzības zīme, kaut gan reāli debesu krāsa dažādos diennakts un gada laikos reāli var variēties no svinpelēka līdz pat bāli zilganam.

Minētā tipa krāsas nosaukumi (*sniegbalts, debeszils, zāleszaļš, jūraszils, pieneņdzeltens, pelnu pelēks, lašu sārts* u. tml.) ir konkrētas vides, reāliju raksturotāji. Minēšu dažus piemērus:

Zaļganpelēkā lampa ar abažūru banānu dzeltenā krāsā raidīja viņas sejā mietpilsoniski mierīgu gaismu.

(A. Truajā. "Egletjēru ģimene"

(no franču valodas tulkojusi Inta Sīpolniece).

R., 1990, 85. lpp.)

.. iedzēla sāpīga, kairinoša doma – ņemt un aiziet. Paņemt līdzī sarkano platmali un kontrastējošo, tiešām sniegbalto sniegu, jo ko gan vairāk?

(A. Auziņš. "Lietus slapja sniega veidā". R., 1994, 184. lpp.)

.. acis [Britānijas kaķim] lielas, labi atvērtas, apaļas.. dzintardzeltenas..

(V. Klučniece. "Kaķi mūsu mājās". R., 1993, 105. lpp.)

Dažkārt asociatīvais saistījums var būt subjektīvs, īpaši tas redzams vārda mākslā. Literārā darbā saliktie krāsas nosaukumi var tuvināt lasītāju reālības izpratnei, bet tie var būt arī subjektīvas asociācijas rezultāts.

Minēšu piemēru, kur krāsas nosaukuma galvenā funkcija nav parādīt krāsu, bet gan iespējamo autores priekšstatu, šādi paspilgtinot darba fragmentā ietvertu dzīvespriecīgo noskaņu:

Spiegdamas kliegdamas zilītes plīvo apkārt, dzīvas, dzi-īvas, dzi-ī-īvas, aizdedz puteni olīvzaļām ugunīm..

(R. Ezera. "Zvaigžņu lietus". R., 1994, 18. lpp.)

Vēl viens piemērs, kur autora pirmais iespaids par kādu noteiktu vietu radījis asociāciju ar krāsu, iespējams, dominējošo attiecīgās pilsētas arhitektūrā, kas konkrētajā tekstā piedēvēta visam pilsētas koptēlam:

.. tad vēl pēc astoņdesmit kilometriem izbāž galvu Madride smilšpelēkā.. akmens grimā.

(G. Repše. "Septiņi stāsti par mīlu". R., 1992, 113. lpp.)

Tāpat nepārprotami asociatīvā uztvere ir pamatā raksturojumam citātā:

Vjetnamiete smaida vainīgu bērna smaidu vaskaļganajā sejā un krieviski teic, ka viņas vārds ir Zan-Zan..

(G. Repše. "Ēnu apokrifs". R., 1996, 21. lpp.)

Subjektīvā asociācija var sakņoties reālā pieredzē. Kā viens no piemēriem te minams krāsas nosaukums *suņbrūns*. Iespējams, krāsas nosaukuma pirmsākums ir autora saskare ar kādu reālu suni brūnā krāsā. Šo pirmo konkrēto dzīvnieka brūno muguru rakstnieks darbā asociatīvi attiecina uz noteiktu brūnās krāsas toni, kas realitātē var piemist tikai vienam konkrētam, lasītājam nezināmam sunim.

"Man apriebies tas zīda kankars," Malle nikni šņāc un iegērbjas milzīgā, suņbrūnajā rītakleitā.

(G. Repše. "Septiņi stāsti par mīlu". R., 1992, 73. lpp.)

Pēc šī un līdzīgiem modeļiem tiek darināti okazonālie saliktie krāsas nosaukumi, kas ir mākslas darba tēlainības komponenti un dzīvo daiļdarbā, kura dēļ tie radīti. Okazonālie krāsu nosaukumu salikteņi paver plašu lauku lasītāja asociatīvajai domāšanai, kas katram lasītājam katrā konkrētā gadījumā ļauj iztēloties viņam tuvu toni.

Vēl tālāka okazionalizācijas pakāpe salīdzinājumā ar okazonālajiem krāsas nosaukumiem *suņbrūns*, *ērgēlzaļš*, *priekšautzils* u. tml. ir krāsu nosaukumu salikteņi *suņukrāsa*, *pasteļkrāsa* u. c. Šo krāsu uztvere var būt ļoti individuāla. Tā, piemēram, *suņukrāsa* kāda lietotāja uztverē var saistīties ar kādu patīkamu, mīļu brūnās krāsas toni, ja šim cilvēkam suņi patīk, bet tikpat labi, ja cilvēkam suns ir nepatīkams, minētā krāsa viņa uztverē varētu saistīties ar ko nepatīkamu, pat nicināmu. Tāpat, piemēram, *pasteļkrāsa* var saistīties gan ar ko mājīgu, siltu, gan arī ar ko neizteismīgu, blāvu, kam pietrūkst spilgtuma. Visos

šais gadījumos krāsa ir ļoti nenoteikta un tikai mūsu individuālā asociācija piešķir tai konkrētumu. Šie krāsas nosaukumi, kas ir izauguši no konkrētā, no saistības ar kādu konkrētu reāliju, ir kļuvuši abstrakti, kad to saistība ar reāliju pilnībā zudusi, un tikai katrs atsevišķs lietotājs attiecīgo krāsas toni atkal padara konkrētu.

Cita veida krāsas nosaukumi ir tie, kuri veidojas kā starppakāpe starp pirmās grupas saliktajiem krāsu nosaukumiem, tādiem kā *biešukrāsa*, *citrondzeltens*, un okazionālajiem krāsu nosaukumiem. Tādi ir krāsas nosaukumi *smaragdzaļš*, *rožsarkans*, *tabakbrūns*, *sūnzaļš* u. c. Pamatā šiem krāsas nosaukumiem ir noteikta dārgakmens, noteiktas rožu šķirnes, noteikta augs u. tml. krāsa, kas lietotāja apziņā jau attālinājusies no pirmavota, un tādējādi lietotājam rodas iespēja diezgan plaši variēt toņus un intensitāti kādas noteiktas krāsas robežās, piemēram:

Parādījās meiča, tērpusies pistācijas koka krāsas zamsādas jakā, rūtainā beretē ar lielu bumbuli, .. cimdiem rokās, bālām lūpām, spulgu un skaidru skatienu.

(A. Truajā. "Egletjēru ģimene"

(no franču valodas tulkojusi Inta Sīpolniece).

R., 1990, 522. lpp.)

Karola bija uzsmaidījusi viņam.. Un viņš bija uztvēris viņas maigo un skumjo skatienu mitra šifera krāsā. Pazemīga lūguma pilnu skatienu.

(A. Truajā. "Egletjēru ģimene"

(no franču valodas tulkojusi Inta Sīpolniece).

R., 1990, 581. lpp.)

Šis lietusmētelis bija pievilcīgs.. Arī ocelota ādas trīsceturtdaļgaruma mētelis. Tāpat kostīms kritušu lapu krāsā. Viņš atcerējās visas Karolas kleitas.

(A. Truajā. "Egletjēru ģimene"

(no franču valodas tulkojusi Inta Sīpolniece).

R., 1990, 582. lpp.)

Interesants no individuālās uztveres viedokļa ir krāsas nosaukums *svinpelēks*, kas ir, pirmkārt, vizuāls un, otrkārt,

emocionāls raksturotājs: vispirms tas ir kāds noteikts pelēkās krāsas tonis, taču tieši saliktais krāsas nosaukums piešķir konkrētajai krāsai papildu emocionālu funkciju, kas nepiemīt vienkāršajam krāsas nosaukumam *pelēks*. Salikteņa pirmais komponents *svin-* ietver sevī gan svina konkrēto pelēkumu, gan arī svina kā metāla smagumu, kas var atstāt arī emocionāla smaguma, nomāktības iespaidu.

Tas redzams arī piemēros no literatūras:

.. *dzeltenbrūnie dekoratīvo gurķu staipekņi sētu režģos, reta dūmu strūkliņa svīnpeļēkajās, smagajās debesīs – tas kopā radīja īpašu, pamestības, vientulības un arī dīvainas pievilcības gaisotni.*

(A. Auziņš. "Lietus slapja sniega veidā". R., 1994, 151. lpp.)

.. *snieg.. pār jūras svīnpeļēkiem dziļumiem klusi, balti un dziļi snieg.*

(M. Čaklais. "Zāļu diena". R., 1972, 9. lpp.)

Īpašu asociatīvu nozīmi krāsas nosaukumam piešķir tās lietojums pārnestajā nozīmē runas līmenī, piemēram, krāsas nosaukuma *salātzaļš* lietojums pārnestā nozīmē citātā

Salātzaļā jaunībā mums katram ir savs dzejisks naivums, kas sadurē ar īsto dzīvi pārvēršas prozā.

(A. Auziņš. "Lietus slapja sniega veidā". R., 1994, 180. lpp.), kur krāsas nosaukumā var būt ietverts jautra, labdabīga naivuma pilns laiks, bet gluži tāpat pieļaujama minētā krāsas nosaukuma citāda interpretācija – ironiskā, kur krāsas nosaukuma pamatā var būt likta jauna, nepieredzējuša cilvēka iesauka *salāts* (kas, savukārt, cēlies no krievu valodas vārda *салата*, kam ar nozīmi *nevēl*. (неодобр.) dota nozīme *Неопытный, неумелый человек*. (О. И. Ожегов и Н. Ю. Шведова. "Толковый словарь русского языка". Москва: АЗЪ, 1994, стр. 682.).

Pieredze par kādai reālijai raksturīgo krāsu var piesaistīt šo krāsas apzīmējumu konkrētai reālijai tiktāl, ka šāds savienojums iegūst kādas noteiktas īstenības parādības simbola raksturojumu, piemēram, melna volga samērā nesenā pagātnē vai balts limuzīns mūsu dienās var tikt lietots kā labklājības apzīmējums, melni

automašīnu logi – kā "morālās netikumības" simbols, sniegbalta lidmašīna konkrētajā tekstā kā triumfa, greznības simbols:

Viņam [Lāču medniekam] no Sibīrijas vairs neesot bail. .. iespējams, ka atgriezīšoties no šīs bagātās un varenās zemes ne tikai melnā volgā, bet pat sniegbaltā lidmašīnā.

(Stāsti. (A. Jakubāns. "Lāču mednieka pēdējā sieva".) R., 1988, 83. lpp.)

Praksē dažkārt, lai apzīmētu kādu krāsas toni, krāsas nosaukums pats nemaz netiek lietots, bet gan tiek nosaukta tikai reālija (konkrēta vai abstrakta), kam konkrētā krāsa (realitātē vai iztēlē, kas, savukārt, arī balstīta asociācijā) piemīt. Šāds princips tiek izmantots vienīgi gadījumos, kad pēc esošās informācijas mērķauditorijai nepārprotami ir skaidrs, ka konkrētajā gadījumā ir runa tieši par krāsām, krāsu toņiem. Šāda prakse tiek izmantota dažādos katalogos. Piemēri no *Ori flame* kosmētikas kataloga: *maigais persiks, ziemas persiks, liegie ceriņi, ceriņu salna, dabas simfonija, krēslas roze, vēsā plūme, rozes asara, āboliņa dūmaka, burvīgais apelsīns, versmainie virši* u. tml. Jāpiezīmē, ka šiem, katalogos minētajiem, krāsu nosaukumiem bieži raksturīga tik liela abstrakcijas pakāpe, ka bez līdzās dota krāsas parauga konkrēto krāsas toni potenciālajam lietotājam diez vai izdotos uzminēt.

Asociatīvi krāsa bieži pārvēršas simbolā, tas ir krāsu simbolisms, kura pamatā ir vesels asociāciju (vispirms tiešo – ar konkrētu reāliju saistīto) un kultūrpieredzes asociāciju kopums, tā, piemēram, Herdera Simbolu vārdnīcā vārdam *brūns* dotas simboliskās nozīmes *zemes un rudens krāsa* (28.), vārdam *dzeltens* – *tuvs zeltam, gaismai un saulei .. zeltaini dzeltens – labais, gaišais, sēra dzeltens – ļaunais, velnišķais* (43.), vārdam *sarkans* dota simboliskā nozīme *uguns un asins krāsa* (125.), vārdam *zaļš* – *augu valsts, pavasara plaukuma, ūdens, dzīvības, svaiguma krāsa* (161.), vārdam *zils* – *debesu, tāluma, ūdens krāsa* (165.) u. tml.³

³ Sk. Herdera vārdnīca. Simboli. R., 1993.

Taču krāsu simboliskā nozīme ir jau cita pētījuma temats, tāpēc šajā rakstā iepriekšminētā problēma tikai ieskicēta.

Kopumā secināms, ka saliktie krāsu nosaukumi latviešu valodā ir daudzpusīgi un spilgti apkārtējās vides raksturotāji, un liela nozīme šai ziņā ir tieši mūsu katra asociatīvajai pasaules uztverei.

Farbenbenennungen als Widerspiegelung der assoziativen Beziehungen von Elementen der äußeren Umwelt

Zusammenfassung

Assoziatives Denken ist eine Kategorie der Auffassung und des Denkens jedes Menschen. Die Auskunft geben in dieser Hinsicht die Betrachtungen über die Auffassung einer Farbe und die assoziative Verknüpfung der Farbenbenennungen mit näheren und weiteren Farberscheinungen. Z. B., solche Farbenbezeichnungen wie *bieškrāsa*, *cerīnkrāsa*, *lašukrāsa*, *aveņkrāsa* usw. sind keinesfalls Farbenbezeichnungen eines konkreten Tones, weil auch diejenigen Realien, die diese Farben bezeichnen, nicht immer denselben Ton der betreffenden Farben besitzen. Somit verbindet sich im Bewußtsein jedes einzelnen Individuums assoziativ die entsprechende Farbenbenennung durch einen völlig unterschiedlichen Farbenton.

Die genannten Typen von Farbenbenennungen sind für konkrete Umwelt, Realien charakteristisch.

Manchmal kann die assoziative Verknüpfung subjektiv sein, besonders ist es in der schöngeistigen Literatur zu beobachten. Als einen Beispiel kann man hier die Farbenbenennung *suņbrāns* nennen. Es ist möglich, daß dieser Farbenbezeichnung eine Beziehung des Autors mit einem realen Hund mit brauner Behaarung zugrunde liegt. Diesen konkreten braunen Rücken des Tieres bezieht der Autor in seiner Arbeit assoziativ auf einen bestimmten Hund, der dem Leser unbekannt ist. Nach diesem und ähnlichen Modellen werden die okkasionell zusammengesetzten Farbenbenennungen gebildet, die als Komponenten der Bildlichkeit jedes Werkes dienen.

Noch eine höhere Stufe der Okkasionalität bilden (im Vergleich mit der okkasionellen Farbenbenennung *suņbrāns*) solche Farbenbenennungen wie *suņukrāsa*, *pasteļkrāsa* u. ä. Die Auffassung dieser Farben kann sehr individuell sein. Z. B., *suņukrāsa* kann in der Auffassung eines Benutzers mit einem angenehmen, warmen, lieben

braunen Farbton in Verbindung stehen. Aber, falls der Mensch die Hunde nicht lieb hat, könnte auch die erwähnte Farbe in seiner Auffassung unangenehme, sogar verachtenswerte Assoziationen erwecken. Diese Farbenbenennungen, auf einer bestimmten Realie gestützt, reichen ins Abstrakte hinein, wo die Verknüpfung mit den Realien völlig verschwunden ist. Nur jeder beliebige Benutzer wählt den entsprechenden Ton für einen konkreten Ton.

Eine andere Art bilden die Farbenbenennungen *smaragdzaļš*, *rožsarkans*, *tabakbrūns*, *sūnzaļš* u. a. Diesen Farbenbenennungen liegen bestimmte Edelsteine, bestimmte Sorten von Rosen, bestimmte Farbe einer Pflanze usw. zugrunde, die in der Auffassung des Benutzers der Urquelle fern stehen. Der Benutzer kann so weit mit den Tönen und ihrer Intensität im Rahmen einer Farbe variieren.

Kazimieras GARŠVA

Apie lietuviškos kilmės vietovardžius Latvijos Respublikoje

1. Lietuviškos kilmės vietovardžių ypatybės ir skyrimo kriterijai.

Latvių ir lietuvių kalbų tikriniai vardai, ypač vandenvardžiai, gyvenamųjų vietų vardai (oikonomimai) rodo baltų kalbų plotą, istoriją ir kontaktus. Pagal priebalsių *š, ž, k, g* atitikmenis vietovardžiuose K. Būga nustatinėjo, kad į Sėlą, Žiemgalą ir Kuršą lietuviai ėmė keltis po 527 m. prasidėjusio genčių kraustymosi ar po lietuvių ir latvių kalbų atsiskyrimo VIII a. Iki 900–1200 metų šių garsų latviai, žiemgaliai, sėliai ir kuršiai dar nebuvo pakeitę. Todėl dabar lietuviškai tariama *Ilžė, Šaukas, Laukesà* (Sėla), *Šešėvė, Aukė, Yslikis, Vegeriai* (Žiemgala), *Kuršas, Šātės, Ūžputė, Žemālė, Kivýliai, Rūkiava, Gegrėnai* ir kiti (Kuršas), o latviškai – *Ilze, Sauka, Laucesa, Seseve, Auce, Īslīce, Vedzere* ir t.t. (1).

Iki XIII a. žiemgalių kalbos garsai *k', g', š, ž* ir gal *an, en, in, un* nebuvo kartu su tokiais pat latvių kalbos garsais išvirte *c, dz, s, z, uo, ie, ī, ū*, plg. *Ķirveļi* (Sesava, plg. lie. *kirvis*, la. *cirvis*), *Ruģeļi* (Ceraukste, lie. *rugys*, la. *rudzis*), *Langas* (Bukaičiai), *Lanka* (Džūkstė, Mežuotnė) ir t.t. Daugelis šių vietovardžių atsirado ne prieš minėtą garsų virtimą naujesniais, o jau po jo ir dėl lietuvių kalbos aplinkos liko mažiau adaptuoti prie latvių kalbos. Tokių garsų yra ne tik žiemgalių, bet ir kuršių (plg. *Girkalni* Dunika), sėlių kalbos plote (*Viduģiri* Garšvinė).

Svarbiausias šio straipsnio medžiagos šaltinis buvo Janio Endzelyno "Latvijas vietu vārdi" (II, 1925), 1981 m. perspausdintas jo "Rinktiniuose raštuose" (Endzelīns J. Darbu izlase. T. 4. D. 1. Rīga. 1981. 127.–302. lpp.)^{*}. Daug XX a. pr.

^{*} Izmantojot J. Endzelīna publicēto vietvārdu materiālu, šajā rakstā nav atspoguļota minētajā publikācijā ar dažādu burtu formu un pēdiņu palīdzību ietvertā informācija par atsevišķu skaņu un formu autentiskuma pakāpi. *Red.*

užrašytų vietovardžių dabar yra išnykę arba dar labiau sulatvinti.
(3)

Lietuviškos kilmės vietovardžių Latvijoje daugėja: 1) iš šiaurės į pietus (link Lietuvos) ir iš dalies 2) iš vakarų į rytus (kur liko daugiau lietuvių gyventų vietų). Lietuviškos kilmės tikrinių žodžių yra mažiau negu bendrinių žodžių lituanizmų, jų paplitimas ne visai sutampa.

2. Kuržemės lietuviškos kilmės tikriniai vardai

Kuržemėje daugiausia lietuviškos (žemaitiškos) kilmės vietovardžių yra į pietus nuo Liepojos ir Priekulės, ypač piečiau Bartuvos upės. Abipus dabartinės Lietuvos ir Latvijos Respublikų sienos paplitusi ir istorinės Žemaitijos oikonomų pabaiga *-aičiai (-aiši)*, taip pat priesagos *-išk-*, *-eik-* ir t. t.

Liepojos apskrityje lietuviškos kilmės gali būti, pavyzdžiui, šie tikriniai vardai: *Ėirti, Kaiři, Ķibuři, Trinīči, Vadži* (Barta), *Ģirkalni, Kaiři, Kalvaiči, Raiši, Raudišķi, Sudmanti, Vašķi* (Dunika), *Ģeļži, Ģiļži, Ruģi, Sandari* (Gaviezė), *Ģedėrti, Ģeļži, Ģirukalni, Kaiři, Ķepali, Lankuči* (Nyca), *Daukants, Dārdeģi, Gaidis, Ģegužs, Ģeistauts, Ģibietis, Ģigas, Ģīrnus, Kalnišķis, Klampis, Kūršis, Ķetverts, Ķiburis, Ķišķis, Lankutis, Šuķis, Trūkšma* (Rukiava), *Danči, Dižgaiļi, Ģeļži, Ģildēni, Ģiļži, Ģinuši, Ģirti* (Tadaikiai), *Ģiři, Āžeļi* (Vecpilis).

Aizputės apskrityje kilmės atžvilgiu su lietuvių kalbą gali būti susije, pavyzdžiui: (Aizvikiai: 9 vietovardžiai su priesaga *-išk-*), *Maži, Tilišķi, Ruzeiki, Simaitišķi* (Bata), *Balkaiši, Limbaiši, Rukaiši, Jānaiši, Mišeiki* (Brinkiai), *Šalti, Daukšine, Mežaiči, Jānaiši* (Gramzda), *Buivīdi, Ķeiri, Klaiši, Mažeiki* (Kaletai), *Bičoļi, Māckus kalva, Skrabulišķe* (Pormsatai).

Tarp Ežerės ir Ancės lituanizmai paplitę arčiau sienos. Rubos valsčiuje buvo 3 oikonomai su priesaga *-aiš-*, 1 – *-eik-*, Vilcės valsčiuje – 4 su *-aiš-*, 1 – su *-eik-*, 1 – su *-išk-* ir t. t. Šiame krašte buvo ir *Ģiņi, Krausurbji, Namiķi, Margis* (miškas), *Palanga* (pieva) ir t. t.

3. Žiemgalos lietuviškos kilmės vietovardžiai

Nemaža lietuvių buvo pasienyje tarp Bukaičių ir Skaistkalnės. Tai rodytų ir Jelgavos (Duobelės) apskrities vietovardžiai *Buivīdi*, *Deguči*, *Gaidži*, *Kvieči*, *Smilgi* (net 20 oikonimų su žodžio pabaiga *-aiši* < *-aičiai*, 3 – su *-eiki* < *-eikiai*, Bukaičiai), *Dičkaļi* (<Didžkalniai), *Gaidēļi*, *Rauģēļi*, *Žebri* (Elēja; 8 oikonimai su priesaga *-išķ*, 2 – su *-aiš-*, 1 – su *-eik-*), *Dārģi*, *Dičkaļi*, *Gruždzi*, *Ķeri*, *Ķirkuči*, *Ķirveļi*, *Sirmanti*, *Liži*, *Uskuri* (Sesava), *Bičuļi*, *Ģinguļi*, *Klumpji*, *Vaiki* (Švētē), *Gudriķi*, *Ģerīņi*, *Ģinguļi*, *Kuršēni*, *Ķerkšļi*, *Ķepuri*, *Plepji*, *Ruģēļi* (Zaleniekai). Lietuvių gyventame visame Latvijos paribyje yra daug oikonimų, kurių lietuviškos kilmės galimuma rodo garsų atitikmenys arba (ir) žodžio šaknis.

4. Sėlos lietuviški oikonimai

Sėlą užėmė buvusioji Alūkštos apskritis. Lietuvių gyventame plote Sėloje ir kitur liko apie 800 gyvenamųjų vietų vardų su priesaga *-išķ-*, kurią čia turėjo tik lietuviai⁴. Latgalos ir viso Latvijos paribio oikonimai su lietuviška priesaga *-išķ-* yra atsiradę XV–XVIII a. Nuo 1676 m. šaltiniuose minimi *Juražiški* (Naujnio apyl.). Alūkštos apskrityje labiausiai įvairavo oikonimų su priesaga *-išķ-* skaičius. Šiaurės vakarinėje dalyje *-išķis* buvo nuo 1 iki 10% (Susėja, Garšvinė, Rubinai), centrinėje – nuo 21 iki 29% (Dvietas, Pilkalnis, Bebrinė ir t. t.), o pietryčiuose – net 52–55% (Demenė, Skrudėlynė). (4) Tai rodo ir oikonimų darybos polinkį, ir buvusį lietuvių skaičių: prie oikonimų su priesaga *-išķ-* prisideda dar 5–15% kitų lietuviškos kilmės vietovardžių. Kai kurie nelietuviškai užrašyti vietovardžiai išlaiko lietuvių šnektų ypatybes: puntininkavimą (*Ūžuļi* Bebrinė, *Užuļi* Pilskalnė, *Kumpinišķi* Kalkuonė ir Kurcumas), nedėsninę priebalsio *l* vertimą *u* (*Bautrišķi* Kaplava), tarmiškus priešdėlius *anta-*, *až(u)-*.

Alūkštos apskrityje lietuviškos kilmės galėjo būti: *Degsnis*, *Ģeidāni*, *Kalvišķi*, *Rūkas* (< **Riūkos*), *Skārdupnieki* (< **Skardupys*) (Aknysta), *Baltišķi*, *Bartišķi*, *Birži*, *Dėgutišķi*, *Dirbelišķi*, *Diņģeļkalns*, *Kaladišķi*, *Kāupišķi*, *Kukulišķi*, *Ķeiri*,

Lubartiški, Lugariški, Matejiški, Plepji, Reiniški, Rudāki, Teviški, Tiltiški, Trantiški, Ūžuļi, Vendeliški (15 oikonimų su priesaga *-išķ-* Bebrinė), *Bautriški, Braģiški, Dumariški, Gusiški, Juriški, Kalniški, Kalviški, Katiški, Kurmeliški, Paudriški, Putremiški, Rusteiki, Voitiški, Matuliški* (13 oikonimų su priesaga *-išķ-* Kaplava), *Dirvāniški, Ģedreitiški, Peviški, Petriniški, Piļķeliški, Pliķiški, Svēntaduoniški, Šakališki, Šuķeliški* (iš viso per 25 oikonimų su priesaga *-išķ-*, Demenė), *Pērķūniški, Sādiški, Šauri, Trunkuci* (iš viso 12 vietovardžių su priesaga *-išķ-*, Dvietas), *Viduģiri, Deglis, Sarbinta* (4 vietovardžiai su priesaga *-išķ-*, Gāršvinė), *Kumpiniški, Paupiški, Veģimiški* (36 oikonimai su priesaga *-išķ-*, Kalkuonė), *Antakoļi, Ažozeri, Ažupiški, Grebļi, Kumpiniški, Smiļģiniški, Stumbrina, Šarķiški, Ģirviški* (32 – su *-išķ-*, Kurcumas), *Dideliški, Dirvāni, Pakuliški* (9 – su *-išķ-*, Lašai), *Dumblina, Pliķiški, Raguliški, Šadeiki, Šakali, Šarniški, Užuļi, Vaikuļi, Varliški* (20 – su *-išķ-*, Pilskalnė), *Giliški, Iļģine, Jauniķi, Juostēļi, Karkliške, Svuiļi, Vaideniški, Vidži* (34 – su *-išķ-*, Pruodė), *Ģereniškas, Dirvāns* (10 – su *-išķ-*, Rubinai), *Dirvāniški, Kumpini* (32 – su *-išķ-*, Saliēna), *Kampiški, Šērņiški* (22 – su *-išķ-*, Skrudėlynė), *Paupina* (20 – su *-išķ-*, Rauda).

K. Būga, vietovardžius rinkęs iš 1912 metų šaltinio, kai kuriuose Alūkštos apskrities valsčiuose su *-iškių* nurodo net 7 vietovardžius (Saliēna), 10 (Demenė, Kalkuonė), 12 (Skrudėlynė), 17 (Bebrinė) daugiau negu J. Endzėlynas. Pagal 1993 m. iš topografinių šaltinių rinktus duomenis Sėloje, kairiojoje Dauguvos pusėje, Demenės valsčiuje lietuvių kalbos kilmės gali būti dar ir šie vietovardžiai: *Buividiški, Daukšāni, Jesuniški, Keistuti, Matulāniški, Mintauti*;

Laukesos valsčiuje: *Aļģērdova, Bruzguliški, Daukšti, Dulķina, Eiginiški, Gervaniški* (ež.) (ir *Dzervanišku*), *Griniški, Kumpiņi* "Kampiniai", *Kumpiniški, Labuti/Labudi*;

Pilskalnės valsčiuje: *Gudela kalns, Kimšu pļava, Laiški, Šakali*;

Kurcumo valsčiuje: *Ažukalni, Butrimi* (dab. *Brāļi*), *Gerviški, Juneli* (dab. *Līgotnes*), *Miškini, Rimšiški* (dab. *Egles*), *Rudminiški* (dab. *Aužani*), *Svilpiški* (dab. *Atpūtas*);

Lašų valsčiuje: *Gudeliški, Kalediški, Kuniga pļava*;

Dvieta valsčiuje: *Brasta, Kardeli* ir t. t.

Daugpilio apylinkėse: *Gaideliškys* (laukas), *Leitiniškys* (pieva prie Dauguvos). (5)

5. Latgalos lietuviškos kilmės vietovardžiai

Daugiausia lietuviškos kilmės tikrinių vardų yra Latgaloje. Palei Daugpilio–Rėzeknės kelią yra *Kaušeliškas* (Naujinis), *Jurgeliškas* (Bikerniekai), *Šeškiņa ež.* (Ambeliai), *Gudeli, Stašuļi, Šaudiņu ež.* (Malta), *Vaičuli* (Rėzna), *Eisuļi, Jurgeli* (Dricėnai). Rėzeknės raj. Ciskodo apylinkėse buvo *Gaiduļi, Gīrnakaliai* (la. *Dzīrkaļi*), *Gruzdīļi, Jaskūnai* (dab. *Kukuči*), *Kėdainiai* (la. *Keidāņi*), *Pilviliai, Subinaitė* (ežeras ir kaimas).

Kraslavos apylinkių lietuvininkai paliko vietovardžius *Ašari* (ež. ir k.), *Beržine, Gintauti, Misiūnai, Suveizdiškys, Uodegėnai, Užvalda, Žmuidzini, Žuri*, pavardes *Baliūlis, Bičiuolis, Misiūnas, Paliepis, Sūveizda, Šīrvis* (nežinant autentiškos lietuviškos formos, pateikiama latviška). Šiauriau greičiausiai lietuvių buvo praminti šie ežerai: *Ašari Kumbulių apyl.* (kitose maždaug penkiolikoje Latvijos vietovių yra šaknis *Asar-*, plg. *asaris*), *Ķiški, Vaišji* (Aulēja), *Margancis* Skaistos apyl. (t. y. *Mārgantis* "raibstantis, pasidarantis margas"), *Narūts* (Dagda), *Žirklītis* (Puša), *Marguču ezers.* Rodos, tik lietuviai galėjo praminti kaimus *Gaveiki, Kazeiki, Vidži* (Kaunata), *Plaučiški, Staskuni* (Agluona) ir t. t. Lietuvių kalbos substratą Uokros valsčiuje (Jaunuokros apyl.) rodo 1762 m. inventorių vietovardžiai *Budryszki, Dunczyszki, Sandaryszki, Szniukuciszki, Zwirbliszki*, pavardės *Patumsis, Pietkun, Zwirblis/Žvirblis*.

Daug lietuvių turėjo gyventi maždaug 20 km ruože tarp Ruobežniekų ir Asūnės, plg. ežerus *Žabinka, Samanu* (lie. *sāmanos*, la. *sūnas*), gyvenamųjų paviėtų pavadinimus *Giluci* (dar plg. *Možeļa, Gilucia*), *Mažeiki/Možowajki* (t.y. *Mažavaikiai*), *Paukštova, Samaniškys, Žuļi*, pavardes *Butkun,*

Daugirt, Czekel, Grazul (ir *Gražul*), *Eymanowiczowas, Eyrwidowas, Kolada, Litwiński, Subocz, Szukiel*. 1749 m. užrašyta ir pavardė *Matulunas* (ne *Matuluns* ar *Matulun*) – žmogus, pasisakęs šią pavardę su pilna galūne, turėjo kalbėti lietuviškai. Šiauriau yra *Stašuliški, Vaišči* (Bukmuiža), ežerai *Gintuve* (Svariniai), *Šešku* (Pasienė), kaimai *Šilki* (Istra), *Šimeji* (Gaurai).

Dalies vietovardžių šaknys greičiausiai paveldėtos iš baltų prokalbės: *Degšne, Dubezers, Dubake, Dublins, Dumbli, Dumblina, Luksti, Sproga, Svižu ezers, Žvirine* ir t. t. Arčiau Lietuvos sienos, kur neseniai tęsėsi arba tebesitęsia lietuvių kalbos plotas (tarp Daugpilio ir Zarasų, Subāčiaus ir Neretų) dauguma vietovardžių yra lietuvių kilmės. Vilianų apylinkės kaimas *Švedeliai* bus atsiradęs po 1601 ar 1625 m., kai Rėzeknė užėmė švedai. Jei netoliese tada nebūtų gyvenę lietuviai, istoriniai šaltiniai kaimo vardą rašytų vien *Zviedreni* (taip J. Endzelyno rinkinyje (2)). Lietuviai Latgaloje apsigyveno kai kur prieš slavų kolonizaciją, todėl po 1666 m. rusai sentikiai ir dar vėliau baltarusiai įsikūrė kaimuose su lietuviškais (baltiškais) pavadinimais: *Deneliški* ir kt. (Ciskodo apyl.), *Butkūni, Auguši, Vaiciuleva* (Indra), *Auguleva, Maišeji, Mažeiki* (Ruobežniekai).

Vietovardžiai, turintys latvišką šaknį (*braman-, ruben-, strad-, smildz-* ir t. t.), rodo, kad lietuviai ten atsikėlė į latgalių gyvenvietes ir prie latviškų pavadinimų pridėjo tik priesagą *-išk-*. Keltasi jau esant krikščioniškiems vardams su šaknimi *Adam-, Mikel-, Roman-* ir net latgalių pavardėms (*Caltan-, Juren-, Melder-* ir t. t.) (6).

Vietovardžiai su etnonimiška šaknimi *lietavn-, leiš-, litv-* iš esmės sutampa su senuoju lietuvininkų plotu ir ypač su priesagos *-išk-* oikonimais. Didesnė dalis minėtų etnoniminių oikonimų kaip tik yra tose apylinkėse, kur buvo didžiausias vietovardžių su priesaga *-išk-* procentas (15–4%): Maltos, Agluonos, Kraslavos, Ruobežniekų, Viškių, Andrupenės apylinkės. Tai patvirtina, jog vietovardžių priesagą *-išk-* daugiausia platino lietuviai (nors kai kur ji galbūt galėjo susidaryti ir iš latgalių pavardžių bei slavų priesagos *k(i)*).

6. Apibendrinimas

Galima manyti, jog apie VIII a. rytiniai baltai jau gyveno dabartiniame Lietuvos ir Latvijos respublikų pasienyje.

Toliausiai į šiaurę lietuviai buvo apgyvenę Latgalą. Latgalių ir lietuvių šnektos ypač panašios.

Pietiniame dabartinės Latvijos pakraštyje, kur gyveno ar tebegyvena gimtąją kalbą išlaikę lietuviai, ir toliau į šiaurę latvių kalboje liko nemaža lietuvių kalbos kilmės bendrinių ir tikrinių žodžių: *gerkle* "kakls", *girts* "piedzēries", *lašieņi* "speķis", *svirs* "klēts", *šakaļs* "sausš zars", *šiltinē*, *Ģintuve*, *Gudeļi*, *Margancis*, *Šešķina* ir t. t. Nēra labai aišķių kriterijū atskirti lietuvių ir latvių kalbū skolinius ir bendrus abiejū kalbū žodžius.

Tiek dvibalsiai *an*, *en*, *in*, *un*, tiek ir priebalsiai *k'*, *g'*, *š*, *ž* paplitę visame lietuvių ir latvių kalbū paribyje, plg.: *Gintauti*, *Beržine* (Kraslava), *Gervišķi*, *Ažožeri*, *Svilpišķi* (Kurcumas), *Gilišķi* (Subačius), *Viduģiri* (Garšvinē), *Giraiķi* (Aknysta), *Ruģeļi* (Ceraukstē), *Ķirveļi* (Sesava), *Ģirkalni* (Dunika). Tokiū vietovardžiu daugiausia buvusiam lietuvių kalbos plote ir arčiau jo, todēl galima manyti, jog tai yra lietuvių kalbos palikimas.

Tose vietose Latvijoje yra ir mažiausiai 30 vietovardžiu, kuriū šakņj sudaro lietuvių etnonimas. Bent 21 vietovardis yra šaknies *leiš-*, 4 – *leit-*, 3 – *liet-*, plg.: *Leišuri* (Bauskē, Barbelē), *Leitīši* (Jelgava), *Lietavnieķi* (Zasa, Rēzeknē), dar plg. *Žamaiči* (Budbergē). Daugiausia tokiū vietovardžiu tarp Bauskēs ir Jēlgavos, bet pasitaiko net abipus Rygōs įlankos. Daugiausia lietuvišķos kilmēs tikriniu vardu yra pietryčiu Latvijoje, Latgaloje. Sprendžiant iš garsū atitikmenū, žodžiu šakņū, priesagū, tarp Daugpilio ir Lýksnos galētū būti lietuvišķos kilmēs hidronimū su išlaikytaiš *š*, *ž*, (*Šņezers*, *Šņupe*, *Šaltupe*), – latgaliai vietovardžius būtū praminę su priebalsiaiš *s*, *z*.

Tarp Kurcumo ir Daugpilio yra apie 30 oikonimū su priesaga *-išķ-*, Subačiaus (la. *Subate*) krašte – 14, Aknystōs – 16, Yslikio – 3, Elējos – 6, Rūkiavos – 1. Žemaičiu ir vidurio aukštaičiu oikonimū žodžiu pabaiga *-aičiai* (latviškai *-aiši*) Latvijoje, kaip ir gretimame lietuvių kalbos plote, labiausiai paplitusi tarp Yslikio ir Aucēs. Liko daug ir lietuvių kalbos kilmēs pavardžiu:

Gaidelis, Ruġelis (Daugpilio apyl.), *Guds, Žmuida* (Ciskodas) ir t. t. Visuose išvardintuose plotuose turėjo būti vartojama lietuvių kalba, kai kur išlikusi iki XIX a. ar iki šiol. (7).

Literatūra

1. Būga K. Rinktiniai raštai. Vilnius, 1961, t. 3, p. 97, 98, 100, 244, 266–268, 578–579, 748, 931.
2. Endzelīns J. Darbu izlase. Rīga, 1981, t. 4, d. 1, p. 147–301.
3. Būga K. Min. veik., p. 565.
4. Būga K. Min. veik., p. 100, 245, 565–570.
5. Rinko Daugpilio mokytoja Inga Peterė.
6. Plg. Garšva K. Lietuvių ir latvių kalbų ryšiai // *Lituanistica*, 1996, t. 4, p. 5–15.
7. Už pastabas dėkoju L. Baluodei, L. Leikumai.

Toponyms of Lithuanian Origin in the Republic of Latvia

Summary

About the 8th century the Eastern Balts are supposed to have been already settled in the territory of the present Lithuanian–Latvian border.

The most northern Lithuanian settlement was Latgale. The dialects of Latgalians and Lithuanians are notable for their close similarity.

Considerable part of linguistic objects originating from the Lithuanian language remained in the Latvian language in the southern edge of the present day Latvia, where the Lithuanians, who maintained their native language, live or lived, as well as further to the North. These are general and proper nouns like *ġerkle* 'kakls', *ġirts* 'piedzēries', *lašeņi* 'speķis', *svirs* 'klēts', *šakaļs* 'sausss zars', *šiltine*; *Gintuve*, *Gudeļi*, *Margancis*, *Šeškiņa* etc. There are no distinct criteria of distinguishing between the loanwords and general words of both Lithuanian and Latvian languages.

Par lietuviskas cilmes vietvārdiem Latvijas Republikā

Kopsavilkums

Vēsturnieki uzskata, ka apmēram 8. gadsimtā austrumbalti jau bija apmetušies abpus tagadējai robežai starp Lietuvu un Latviju. Vistālāk uz ziemeļiem lokalizētās dzīvesvietas atradās Latgalē. Kā zināms, latgaliešu izloksnes ir no visām latviešu valodas izloksnēm vistuvāk lietuviešu valodai.

Lietuviešu valodas interferences pēdas latviešu valodā vislielākā skaitā ir konstatējamās mūsdienu Latvijas dienviddaļā, kur dzīvo vai kādreiz ir dzīvojuši valodas ziņā neasimilēti lietuvieši. Šeit reģistrēti gan lietuviskas cilmes apvidvārdi, piemēram, *ģerkle* 'kakls', *ģirts* 'piedzēries', *lašēni* 'speķis', *svirs* 'klēts', *šakals* 'sausis zars', gan arī cilmes ziņā ar lietuviešu valodu saistīti vietvārdi, piemēram, *Gintuve*, *Gudeļi*, *Margancis*, *Šeškiņa* u. c. Nav tāda lingvistiska kritērija, kas ļautu nešaubīgi nošķirt lietuviskas cilmes aizguvumus latviešu valodā no kopīgas cilmes mantotiem vārdiem.

Indrė BROKARTAITĖ-PLADIENĖ**Lietuvos oikonimai vokiškuose tekstuose**

Oikonimai, t. y. miestų, miestelių ir kaimų vardai, sudaro gana didelę vietovardžių dalį. Jie "turi tik vadinamąją pirminę (buvusią vietovardžio susidarymo metu reikšmę), nereikia sąvokų ir neverčiami iš vienos kalbos į kitą. Oikonimai padeda aiškinti kalbos istorijos dalykus, turi išlaikę ir tokių kalbos faktų, kurie svarbūs tautų etnogenezės, migracijos, etninės istorijos problemoms spręsti" (Enciklopedija 1999: 652). Oikonimai dažniausiai tiriami 3 aspektais: etimologiniu, darybiniu ir semantiniu. Dar vienas tyrinėjimų aspektas – oikonimų funkcionavimas kitų kalbų tekstuose.

Lietuviškas realijas aprašančiuose pastarojo dešimtmečio tekstuose vokiečių kalba (oficialiojoje spaudoje – O, S, Z; regioninio pobūdžio laikraščiuose – DN, R; enciklopedinio pobūdžio leidiniuose – PR; pažintinėse knygose – GW, AK, į vokiečių kalbą išverstuose lietuvių autorių grožiniuose kūrinuose – AB, K; vokiečių autorių grožiniuose kūrinuose apie Lietuvą – JB, taip pat interneto puslapiuose)¹ ypač dažnai sutinkami Lietuvos oikonimai. Jų perteikimo formų įvairovė skatina apžvelgti vyraujančias perteikimo tendencijas. Vokiški tekstai pasirinkti neatsitiktinai: dauguma oikonimų (ypač buvusiam Klaipėdos krašte) atspindi sudėtingus istorinius Lietuvos ir Vokietijos santykius, aptariant jų vardų rašymą neužtenka vien sinchronijos ir lingvistinių duomenų, aiškinimai turi remtis ir diachronija, todėl darbe pasitelkiamos etimologinės ir semantinės oikonimų analizės, kurias pateikia A. Vanagas ir Mažosios Lietuvos toponimų tyrinėtojas V. Pėteraitis.

Vokiškuose tekstuose susiduriama su Lietuvos oikonimų perteikimo įvairove. Kokias pasirinkimo galimybes turi autoriai? Lietuvos oikonimai vokiškuose tekstuose gali būti fiksuojami vienu iš trijų būdų, kaip tai numato vokiečių kalbos rašybos

¹ Santrumpos pateikiamos pagal gale esantį šaltinių sąrašą, toliau tekste pateikiant pavyzdžius skliausteliuose rašoma atitinkama pavadinimo santrumpa bei data – diena, mėnuo, metai (jei tai spauda) ir puslapis.

taisyklės, kodifikuojančios kitų kalbų vietovardžių perteikimą (Duden 1984: 640)².

Žinomesni ir dažniau vartojami oikonimai perteikiami istorinėmis vokiškomis formomis (historische deutsche Formen). Dėl lietuviškų garsų ir priegaidžių tarimo niuansų jau XIII amžiaus vokiečių metraščiuose minimi pakitę Lietuvos miestų ir miestelių vardai. Gramatiniu požiūriu kitimas vyko dviem lygmenimis: lietuviški oikonimai buvo apvokietinami arba suvokietinami.

Apvokietinimas – gramatinė adaptacija, rašymas pagal apytikrį tarimą, asimiliaciją, pvz., *Taurogen* (Tauragė), *Pogegen* (Pagėgiai), *Crottingen* (Kretingalė), *Nidden* (Nida) ir kt. Tokias apvokietintas formas turi ne vien buvusio Klaipėdos krašto oikonimai. Šis procesas stebimas metraščiuose jau nuo XIII a. ir aprėpia daug svarbių Lietuvos miestų vardų:

- *Wilna* (Vilnius). Tai išskirtinis atvejis – Lietuvos sostinės pavadinimas fiksuojamas vokiškuose tekstuose forma, kurą galima vadinti lotyniška, nes ji minima lotyniškuose 1323 metų kunigaikščio Gedimino laiškuose, ordino kronikose adekvačiai rašoma *Wilna*, *Vilno*. Šią formą vartoja ir kitos kalbos, pvz., latvių *Viļņa*, o lietuvių kalboje neįsitvirtino iš upės vardo *Vilnia* atsiradęs miesto vardas *Vilnia*. Jo vietą užėmė kitas šio vardo variantas su lietuvių kalbai būdinga vietovardžių galūne *-ius*, t. y. *Vilnius*. Apvokietintas formas turi ir kiti senieji Europos miestai: *Warschau* (lenk. Warszawa), *Moskau* (rus. Москва).

- *Kauen* (Kaunas). Vokiška forma minima metraščiuose nuo 1362 metų: *Cawen*, *Cauen*.

- *Schaulen* (Šiauliai), vokiška forma minima metraščiuose nuo XIII amžiaus.

- *Birsten*, *Birstan* (Birštonas), minimas kryžiuočių ordino kelių į Lietuvą aprašymuose jau XIV amžiuje.

² Nuo 1998 m. rugpjūčio 1 d. Vokietijoje pradėtos diegti naujosios rašybos taisyklės, kurios nuo 2005 m. turės būti oficialiai vartojamos. Tuo tarpu svetimų kalbų tikrinių žodžių rašybos taisyklės išlieka tos pačios.

Kartais gramatinę adaptaciją būna sunku beįžvelgti, pvz., *Memel* (Klaipėda) yra apvokietintas Nemuno upės vardas, mat tais laikais manyta, kad Kuršių marių sąsmauka ties Klaipėda yra Nemuno žiotys, o *Memel* – vokiečių kalboje susidaręs vardo Nemunas fonetinis variantas (*Nemunas* > *Memone* > *Memole* > *Memel*).

Išnagrinėjus visus surinktus pavyzdžius galima teigti, kad kai kurių oikonimų vokiškos formos istoriškai yra pirminės, o lietuviškos išvestos iš jų, taigi susiduriama su aplietuvinimo atvejais, pvz., *Kuršių Neringa* (gretiminės lytys *Kuršių Nerija*, *Kopos*, *Užmaris*). A. Vanago duomenimis oikonimo *Neringa* nepažįsta nei latvių, nei lietuvių kalbos tarmės, nei senieji raštai. Manoma, kad iš pradžių prūsų kalboje buvo lytis **Nerija*, kuri žymėjo kitą panašų pusiasalį – Aistmarių Neriją. Ji vokiečių kalboje dėl fonetinio reiškinių, būdingo rytų vokiečių kalbų dialektams, kai "prieš priešakinės eilės balsius, ypač po priebalsių *l*, *r* vietoj *j* buvo rašoma *g* ir bendriniuose ir tikriniuose žodžiuose" (Vanagas 1996: 154), pavirto į *Neringe*, *Nerunge*, *Nehrung*. Ordino ekspansijai plečiantis į šiaurę, vokiečiai, norėdami atskirti Aistmarių Neriją nuo Kuršių Nerijos, pavadino pastarąją *Kurische Nehrung*. *Neringa* yra per raštus atėjusi vokiško varianto *Nehrung* aplietuvinta forma.

Oikonimų rašymas apvokietinant (eindeutschende Schreibung der fremden Formen). Apie istoriškai susiklosčiusį apvokietinimą jau kalbėta, čia galima kalbėti apie šiuolaikinį oikonimų apvokietinimą. Dabar taikoma fonetinė adaptacija, tačiau tai būna tik dalinis apvokietinimas, kurį galima vadinti nepavykusio originalaus perteikimo pasekme, nes dažniausiai pakeičiama tik viena ar kelios raidės, pvz., *Tyтуwenai* (Tytuvėnai), *Schiauliai* (Šiauliai), *Sapyškis* (Zapyškis), ir išlaikoma lietuviška galūnė, o būtent vokiška galūnė ir yra svarbiausias apvokietinimo rodiklis, plg. apvokietintą formą *Sizilien* (ital. *Sicilia*) (Duden 1984: 640). Tokius raidžių pakeitimus tik sąlygiškai galima vadinti apvokietinimu, jis čia nėra išbaigtas ir neturi istorinio pagrindo. Lietuvos oikonimų

apvokietinimas dar nėra ištobulintas dėl jų nedažno vartojimo, dažnai tai yra okazionalūs.

Kita istorinės vokiškos formos atsiradimo priežastis – **suvokietinimas** (oikonimo šaknis keičiama vokišku atitikmeniu, t. y. verčiama į vokiečių kalbą). Čia jau nepaisoma principo, kad miestų ir miestelių vardai neverčiami. Suvokietinimo priežastys dažnai esti politinės (pvz., stipri germanizacija Mažojoje Lietuvoje 1938 metais, kai senieji lietuviški miestelių vardai pakeisti naujais). "Rytprūsiai yra Vokietija, todėl ir vietovardžiai čia turi būti tik vokiški arba tik "prūsiški" – tokias instrukcijas buvo gavusi vietovardžių keitimo komisija <...> Pirmiausia krito *Stalupėnai*, nes vietovardis lietuviškas, ir jį pakeitė į *Ebenrode*" (Pėteraitis 1997: 586). Vietovardžiai tuo laikotarpiu vokieinti sistemingai: Mažosios Lietuvos *Budwehten* (Būdviečiai) pakeisti į *Altenkirch*, *Lasdehnen* (Lazdynai) į *Haselberg*, *Schilehnen* (Šilėnai) į *Schillfelde*, *Walterkehmen* (Valtarkiemis) į *Grosswaltersdorf* (Pėteraitis 1997: 591–597). Suvokietintuose pavadinimuose pridėtos lekšemos *Berg* "kalnas", *Felde* "laukai", *Dorf* "kaimas", kurių neturi lietuviški vietovardžiai. Tekstuose randama suvokietinta Šilutės miesto vardo forma *Heydekrug* kiek stebina, nes iš pirmo žvilgsnio tai taip pat nėra tikslus miesto vardo vertimas į vokiečių kalbą. Tačiau būtina prisiminti, jog vardas Šilutė atsirado tik 1923 metais, iki tol šis miestas vadintas Šilokarčema – vokiškas *Heydekrug* yra tikslus šio vietovardžio vertinys (vok. *Heyde* "šilas", vok. *Krug* "karčema, smuklė").

Įsigilinus į krašto istoriją, susipažinus su miestų vardu formavimusi įvairiais laikotarpiais, daug ką galima iš jų sužinoti. Šiuo metu suvienytoje Vokietijoje pasidarė prieinami įvairaus pobūdžio Mažosios Lietuvos XVII–XVIII amžiaus dokumentai (turto ir mokesčių sąrašai, bažnyčių registracijos knygos), reprezentuojantys lietuvių vardyną (Drotvinas 1997: 81). Todėl svarbūs yra lietuvių onomastikos istoriniai tyrinėjimai.

Perteikimas **originalo kalba** (Originalsprache), t. y. lietuviškomis formomis: *Alytus*, *Pasvalys*, *Biržai*, *Druskininkai*, *Ignalina*, *Kėdainiai* ir kt. Šiuo būdu dažniausiai perteikiami

palyginti nauji miestų vardai, neturintys vokiškų formų: *Jonava*, *Kaišiadorys*. Tačiau perteikimas lietuviškomis formomis neretai būna problemiškas, nors iš esmės tai yra paprasčiausias būdas, jei tik autoriams žinomas tikslus pavadinimas lietuvių kalba. Daug netikslumų, pastebėtų leidiniuose, sąlygoja grynai techninės galimybės – vokiečių kalbos abėcėlėje nėra raidžių su tokiais diakritiniais ženklais kaip lietuvių kalboje (*š*, *ž*, *ė* ir pan.) ir autoriai tai bando kompensuoti apvokietindami, pvz., *Schiauliai* (lie. *š* = vok. *sch*).

Iš vietovardžių perteikimo būdų apžvalgos akivaizdu, kad kai kurių miestų vardai rašomi visais trimis būdais: istorinė forma *Schaulen* (R 3/1998: 46, PR: 386) – apvokietinta forma *Schiauliai* (R 3/1998: 46) – originalo kalba *Šiauliai* (AB:135, PR: 386, JB: 73, K: 19, GW: 149), taip pat ir netiksliai *Siauliai* (DN September 1997: 3). Tekstų autoriai laviruoja tarp lojalumo vokiečių skaitytojui ir pagarbos lietuvių kalbai. Formos pasirinkimą lemia teksto paskirtis, bet negalima atmesti ir individualios autoriaus pozicijos.

Interneto puslapiuose originali lietuviška ir istorinė vokiška formos vartojamos paraleliai, čia dažniausiai minimos poilsiavietės ar Vakarų Lietuvos miestai: *Juodkrantė / Schwarzort*, *Klaipėda / Memel*, *Nida / Nidden*, nes tai patogu vokiečių turistams. Publicistinio supažindinamojo pobūdžio leidiniuose pragmatiniais tikslais taip pat linkstama pateikti abi šias formas:

- die Stadt *Wilna* (deutsch) bzw. *Vilnius* (litauisch) (AK: 11),
- *Kaunas* (deutsch: *Kauen*, polnisch: *Kovno*) (AK: 14),
- *Kaunas*, russ. bis 1915 *Kowno*, dt. früher *Kauen* (PR: 386),
- *Šilutė (Heydekrug)* (PR: 385).

Tokiuose tekstuose bent jau pirmą kartą minint miesto vardą vartojamos abi formos, o vėliau autoriai vartoja tik lietuviškąją. Miestai, neturintys vokiškų formų tradicijos, išlaiko lietuvių kalbos rašybą: *Telšiai*, *Plungė*, *Palanga*, *Druskininkai* (PR: 386).

Pastarojo dešimtmečio publicistikoje ir enciklopedinio pobūdžio leidiniuose linkstama išlaikyti formų rašybos istorinį nuoseklumą. Vokiškas miesto vardas *Memel* (Klaipėda) ir *Memelland* (Klaipėdos kraštas) vartojami skliausteliuose kaip pagalbiniai variantai ir tik kalbant apie laikotarpį, kai Klaipėda priklausė Vokietijai ar istoriškai buvo sprendžiamas šio krašto klausimas:

- Im Gebiet von *Klaipėda* (ehem. ostpreuss. *Memelland*) (PR: 381) /Klaipėdos krašte, buvusiame Rytprūsių Memelände/.

- Über die Ergebnisse ihrer Forschungen zu deutsch-litauischen Verhältnissen im *Memelland* berichten zwei Wissenschaftler aus *Klaipėda* (O 7/1997: 703) /Savo tyrinėjimų apie vokiečių-lietuvių santykius Klaipėdos krašte (Memelände) rezultatus apibendrina du mokslininkai iš Klaipėdos/.

Oficialieji Vokietijos dienraščiai mini daugelio Lietuvos miestų vardus, čia taip pat išlaikomas istorinis nuoseklumas:

- *Klaipėda*, das frühere *Memel* (Z 16 04 1998: 6).

Pastebima tendencija vartoti istorinę vokišką Vilniaus formą *Wilna* (taip oficialiuose raštuose vadinama ir Vokietijos ambasada Vilniuje – Deutsche Botschaft *Wilna*):

- Seit 1579 besteht die Universität von *Wilna* (PR: 383) /Nuo 1579 metų gyvuoja Vilniaus universitetas/.

Spaudos ypatybė – kiekvieno žurnalisto individualus požiūris sąlygoja tokią formų vartojimo įvairovę. Pavyzdžiui, straipsniuose, kur dalijamasi įspūdziais apie Lietuvą, vartojama vien lietuviška vietovardžio forma *Vilnius*:

- Das sei keine echt litauische Stadt, wird einem in *Vilnius* gesagt (S 8/1998: 68) /Tai nėra grynai lietuviškas miestas, sakoma Vilniuje/.

Grožinėje literatūroje lemiamas yra subjektyvus autoriaus požiūris ir vaizduojamų realijų santykis su istoriniu laikmečiu. Į vokiečių kalbą išverstuose lietuvių autorių (A. Bieliausko, V. Žilinskaitės ir kt.) grožiniuose kūriniuose, vaizduojančiuose šiandieninį gyvenimą, išlaikoma originalo kalbos oikonomų

forma, pvz., *Jonava* (AB: 135), *Kėdainiai* (K: 55), *Klaipėda* (AB: 150), *Šiauliai* (AB: 150), *Vievis* (AB: 11), *Vilnius* (K: 55).

Originalius Lietuvos oikonimų vardus pateikia ir Klaipėdos krašto autorius J. Bobrovskis (J. Bobrowski): *Kaunas* (JB: 93), *Šiauliai* (JB: 73). Jis vartoja ir lietuvišką *Neringos* miesto vardo formą. Bet tai daroma ekspresyvumo sumetimais, nes ši forma aptinkama padavime:

• Wie auch noch heute der Damm nach dem Mägdelein Neringa benannt wird: *Neringa*, die *Kurische Nehrung* (JB: 92) /Ir šiandien pylimas vadinamas mergelės vardu: Neringa, Kuršių Nerija/.

Šio autoriaus kūriniuose dažniausiai minimi Klaipėdos krašto oikonimai. Klaipėdos krašte susidarė unikali etnokultūrinė ir etnopolitinė situacija. Tai ilgą laiką administracinėmis ribomis nuo Lietuvos atskirta ir istorijos bėgyje susiformavusi savita teritorija. "Šio krašto gyventojų daugumą visą laiką sudarė lietuviai (apie 90%). Ši teritorija kai kuriais atžvilgiais sudaro lyg ir atskirą geografinį vienetą: vakaruose – jūra, rytuose – Žemaičių aukštuma, pietuose – Nemunas. Susisiekimo su šiuo kraštu būta prasto, ilgą laiką naudotasi senuoju sembu ir žemaičių kovų su kryžiuočiais keliu – iš Klaipėdos į Karaliaučių per Kuršių marias. Antra vertus, gal dėl to šis kraštas yra patyręs mažesnę germanizacijos, vokiečių kolonizacijos laipsnį, negu pietinė Mažosios Lietuvos dalis" (Razmukaitė 1994: 152). Romane "Litauische Claviere", pasirodžiusiame 1964 metais, kalbėdamas apie 1936 metų Klaipėdos krašto įvykius, J. Bobrovskis nukelia skaitytoją į Joninių šventę ant Rambyno kalno, supažindina su mėginimu kurti operą iš K. Donelaičio gyvenimo ir su pačiu Donelaičiu jau antrajame romano plane, kur "Metų" kūrėjas su savo poemos veikėjais parodomas Prūsijos kaimo vestuvėse. Autorius mini ir Mažosios Lietuvos oikonimų vardus. Visgi reikia konstatuoti, kad romane minimos autentiškos vietovės (žr. žemėlapi; oikonimai aptinkami ir žinyne (Péteraitis 1997). Norėdamas perteikti to meto atmosferą autorius vartoja apvokietintus gyvenamųjų vietų vardus, žemėlapyje jie pateikti lietuviškomis formomis: *Mehlkehmen* (JB: 111) – Mielkiemis,

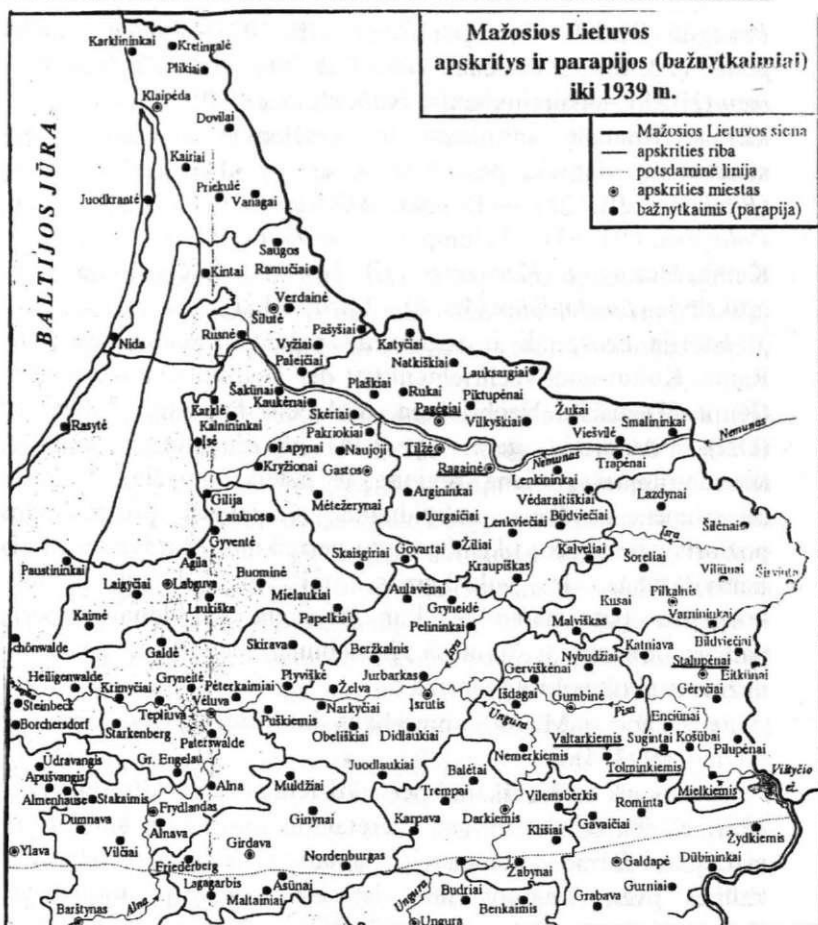
Pogegen (JB: 20) – Pagėgiai, *Ragnit* (JB: 102) – Ragainė, *Stallupönen* (JB: 8) – Stalupėnai, *Tilsit* (JB: 20) – Tilžė, *Tolmingkehmen* (JB: 8) – Tolminkiemis, *Walterkehmen* (JB: 111) – Valtarkiemis. Romane aptinkami ir žemėlapyje nepažymėti dar smulkesnių vietovių pavadinimai, esantys Pagėgių apskrityje (*Bitehnen* (JB: 25) – Bitėnai, *Mikieten* (JB: 20) – Mikytai, *Polompen* (JB: 63) – Palumpiai, *Prusellen* (JB: 17) – Prūseliai); Kuršių Neringoje (*Karwaiten* (JB: 14) – Karvaičiai); Gumbinės apskrityje (*Lasdinehlen* (JB: 8) – Lazdynėliai).

Istorija atsispindi ir regioninio pobūdžio leidiniuose "Die Raute. Kultur-und-Nachrichtenblatt der Deutschen aus Litauen" (R) ir "Deutsche Nachrichten. Vokiečių laikraštis Lietuvoje" (DN). Autoriai gerai pažįsta vaizduojamus dalykus, koncentruojasi į vieną regioną ir pateikia mažiau žinomus oikonimus, išryškėja individualus ir nevisai profesionalus požiūris į lietuviškų tikrinių vardų perteikimą. Čia lyg susiduria lietuviškumas ir vokiškumas, tai lyg dviejų kultūrų koegzistencijos atspindys, kur išryškėja individuali autorių patirtis. Šiuose leidiniuose pastebima tendencija pasirinkti dažniausiai tik vokiškas formas:

- Thomas-Mann-Sommerhaus in *Nidden* (DN April/Mai 1997: 4).

Autoriams sunku tiksliai perteikti Klaipėdos krašto oikonimų istorines vokiškąsias formas. Neretai šios prieš kelis šimtmečius sudarytos formos keičiamos, labiau pritaikomos dabartinei kalbai, pvz., Tolminkiemio istorinė vokiškoji forma yra *Tollmingkehmen* (Pėteraitis 1997: 408), tačiau tekstuose randama *Tolminkehmen* (DN April/Mai 1997: 7), *Tolmingkehmen* (JB: 8).

Galima pastebėti ir kitokių vokiškiems tekstams būdingų Lietuvos oikonimų formų netikslumų, kurie patvirtina, kad mažesnių miestų vardų perteikimas dar nėra visai nusistovėjęs. Publicistikoje tame pačiame tekste dažnai minima lietuviška ir vokiška formos, ir autoriams sunku jas abi tiksliai perteikti:

J. Bobrovskio romane "Litauische Claviere" minimi oikonimai pabraukti.

• *Nimmersatt* ... Einzig noch der Name *Nimerseta* auf dem Busfahrtsplanschild erinnert an das einst nördlichste Dorf Deutschlands (Z 16 04 1998: 6) /Nimmersatt... Vien tik pavadinimas *Nimerseta* autobusų stotelės lentoje primena apie šiauriausią Vokietijos kaimą/.

Galima numanyti, kad autorių suklaidino pirmasis vokiškos formos komponentas, tačiau negalima atmesti ir korektūros klaidos galimybės.

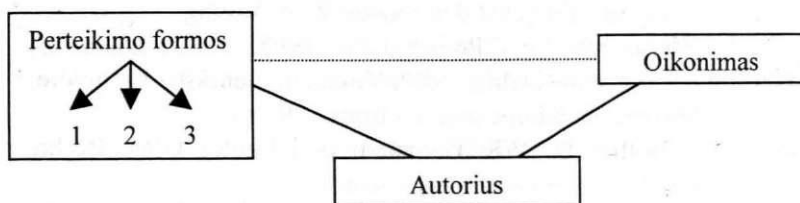
Būna ir priešingų atvejų, kai netiksliai pateikiama istorinė vokiška forma:

- *Birštonas (Birstein)* (R 3/1997: 37).

Turėtų būti *Birstan, Birsten*. Autorių galėjo suklaidinti antrasis vokiškos formos komponentas, kuris primena vok. *Stein* "akmuo".

Reziumuojant galima teigti, kad Lietuvos oikonimai yra specifinis leksikos sluoksnis, kurio perteikimo savitumai vokiškuose tekstuose sietini su platesniu kontekstu – Lietuvos ir Vokietijos tarpusavio santykių istorija. Išryškėja jų socialumas, istorinė priklausomybė.

Vokiečių autoriams Lietuvos oikonimai yra ta neekvivalentinė leksika, kurios perteikimui jie turi pasirinkimo laisvę – net tris kodifikuotus perteikimo būdus (istorinę vokišką, originalią lietuvišką ar apvokietintą šiuolaikinę formą), ir todėl oikonimų, ypač mažiau žinomų, rašyba vokiškuose tekstuose taip įvairuoja.

Brūkšninė linija rodo, kad lyg ir nėra stabilaus tiesioginio ryšio tarp oikonimo ir perteikimo formos (nes daugeliu atvejų įmanomos visos 3 formos). Ryšį savo žinių ir santykio su oikonimu dėka pasirinkdamas konkrečią formą sukuria autorius.

Perteikiant lietuviškus oikonimus vadovujamasi objektyviomis priežastimis, dažniausiai formos pasirinkimą sąlygoja teksto paskirtis, pvz., grožinėje literatūroje ir publicistikoje svarbus faktorius yra individualus autorių požiūris

bei vaizduojamų realiųjų vieta istoriniame kontekste (oikonimų formos čia tarnauja autentiško lietuviško ar vokiško kolorito perteikimui), enciklopedinio supažindinamojo tipo leidiniams aktualu, kad pateikta informacija būtų naudinga ir aiški (todėl čia dažniausiai paraleliai minimos istorinė vokiška ir originali lietuviška formos). Iš plataus tirtų leidinių spektro išsiskiria regioninio pobūdžio leidiniai, kuriuose minimi smulkesni oikonimai, esantys Klaipėdos krašte, pasitaiko ir labai subjektyvių formų pasirinkimo atvejų. Sunku perteikti miesto ar miestelio vardą, jei jis nėra pakankamai populiarus ar neturi vokiškos formos, nėra jo vartojimo tradicijos. Taip atsiranda dalinis apvokietinimas (kai pagal tarimą pakeičiamos kelios raidės). Spaudoje miestų vardų rašymo formų įvairovė paaiškinama kiekvieno autoriaus individualiu požiūriu į šią problemą. Akivaizdu, kad autorių pasirinkimo laisvės griežtai apibrėžti neįmanoma, galima tik apžvelgti tendencijas.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

- AB** – Bieliauskas A. Kreuze weiss wie Kerzen. (Ein Kaunas–Roman). Buchverlag der Morgen, Berlin, 1975.
- AK** – Sag nie, du gehst den letzten Weg. Verlag Wissenschaft und Politik, Köln, 1998.
- DN** – "Deutsche Nachrichten". Vokiečių mėnraštis Lietuvoje, leidžiamas Klaipėdoje, atkurtas 1997 m.
- GW** – Walter G. Wie Bernstein und bunt es Glas, Berlin, 1972.
- Internet – Puslapis internete: www.inyourpocket.com
- JB** – Bobrowski J. Litauische Claviere. dtv München, 1970.
- K** – Die Kühlschrankskiste und andere litauische Erzählungen. Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas. Vilnius, 1997.
- O** – "Osteuropa. Zeitschrift für die Gegenwartsfragen des Ostens"
- PR** – Rehder P. Das neue Osteuropa von A bis Z. München, 1993.

- R** – "Die Raute. Kultur-und-Nachrichtenblatt der Deutschen aus Litauen". Vokiečių išeivių iš Lietuvos mėnraštis, leidžiamas Arnsberge.
- S** – "Der Spiegel". Savaitinis žurnalas.
- Z** – "Die Zeit". Dienraštis.

LITERATŪRA

- Enciklopedija 1999** – Lietuvių kalbos enciklopedija. Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, Vilnius.
- Duden 1984** – Der grosse Duden Rechtschreibebuch. VEB Bibliographisches Institut Leipzig.
- Drotvinas 1997** – Drotvinas V. Mažosios Lietuvos vardyno šaltiniai Vokietijos archyvuose //Lietuvių kalbotyros klausimai XXXVIII. Lietuvių kalbos instituto leidykla, Vilnius.
- Pėteraitis 1997** – Pėteraitis V. Mažosios Lietuvos ir Tvankstos vietovardžiai. Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, Vilnius.
- Razmukaitė 1994** – Razmukaitė M. Klaipėdos krašto oikonimija (leksinės ir struktūrinės ypatybės) //Lietuvių kalbotyros klausimai XXXI. Kalbos normalizacijos klausimai. Mokslo ir enciklopedijų leidykla, Vilnius. P.152–162.
- Vanagas 1996** – Vanagas A. Lietuvos miestų vardai. Vilnius.

Litauische Oikonyme in deutschen Texten

Zusammenfassung

Das Ziel des vorliegenden Beitrags besteht darin, die Resultate darzulegen, die sich aus der Analyse der litauischen Oikonyme (Örtlichkeitsnamen) in deutschen Texten (in einigen Tageszeitungen und Fachzeitschriften, in der deutschen schöngeistigen Literatur und in Übersetzungen der litauischen Literatur, in Enzyklopädien und auch im Internet) ergeben. In der deutschen Sprache sind drei Wiedergabeprozesse der fremden Oikonyme verfügbar, die auch litauische Oikonyme betreffen: 1) historische deutsche Formen, z. B. *Wilna* (Vilnius), *Kauen* (Kaunas), *Schaulen* (Šiauliai); 2) gegenwärtige eindeutschende Schreibung der litauischen Formen, z. B. *Schiauliai* (Šiauliai), *Sapyškis* (Zapyškis), *Tytuwenai* (Tytuvėnai); 3) Schreibung in der Originalsprache, z. B. *Alytus*, *Šiauliai*, *Biržai*. Auf Grund des seltenen Gebrauches kommen in vielen Fällen auch Korrekturfehler vor.

Aus dieser Untersuchung ist folgende Schlußfolgerung zu ziehen: bei der Erklärung der Wahl zwischen diesen drei Formen stützt man sich nicht nur auf objektive Bedingungen (im Internet und in der Presse werden pragmatische Ziele verfolgt), sondern auch auf subjektive Gründe und Einstellungen der Autoren. Besonders große Schwierigkeiten bereitet die Wiedergabe der Oikonyme des Gebietes Klaipėda (Memelgebiet), weil sie in enger Abhängigkeit von der Geschichte stehen. Manche davon sollen präzisiert werden.

Lietuvas oikonīmi vācu tekstos

Kopsavilkums

Vācu valodā rakstītajos tekstos par Lietuvu, tās politiskās, ekonomiskās, sabiedriskās un kultūras dzīves reālajām sastopami lietuviešu oikonīmi. Aplūkojot pilsētu nosaukumu atveides tendences Vācijā pēdējās desmitgades laikā iespiestajos tekstos, tiek ņemts vērā arī vēsturiskais materiāls.

Lietuvas oikonīmi vācu valodā var būt atveidojami trejādi:

1) vēsturiski nostiprinājušās vāciskas formas, piem., *Wilna* (Vilnius), *Kauen* (Kaunas), *Schaulen* (Šiauliai);

2) pilsētu nosaukumu vāciskojušs teksta rakstīšanas brīdī – tam nav vēsturiska pamata, bieži vien tas ir okacionāla rakstura, piem., *Schiauliai* (Šiauliai), *Sapyškis* (Zapyškis), *Tytuwenai* (Tytuvėnai);

3) pilsētu nosaukumi rakstāmi lietuviešu valodā, piem., Alytus, Šiauliai, Biržai.

Vācu tekstos sastopami arī acīmredzami neprecīzi atveidoti pilsētu nosaukumi. Īpaši daudz grūtību rada Klaipēdas novada oikonīmu atveide, tā ir saistīta ar vēsturiskajām izmaiņām.

Atveides formas izvēli nosaka teksta veids, taču to ietekmē arī autora personiskā attieksme. Autora mērķis ir apmierināt vācu lasītāja intereses, vienlaikus izrādot cieņu lietuviešu valodai un saglabājot mūsdienu pilsētu nosaukumu formas.

Marija RAZMUKAITĖ**Kelios pastabos dėl oikonimų derivatų su
priesagomis *-inink-* (tarm. *-inyk-*), *-nink-* (tarm. *-nyk-*)
paplitimo Lietuvoje**

Tiriant Lietuvos gyvenamųjų vietų vardus, arba oikonimus, jų darybos aspektu išryškėja tam tikri darybiniai modeliai, apspręsti tiek leksemų, iš kurių padaromi ar vedami oikonimai, tiek ir paties arealo specifikos. Apžvelgus Lietuvos oikonimų derivatus, padarytus sufiksacijos būdu¹, paaiškėjo, jog šalia vyraujančių ir pačių produktyviausių oikonimų daryboje universaliųjų priesagų su *-išk-*², tuose pačiuose plotuose fiksuojamos ir įvairios kitos mažiau produktyvios priesagos. Sunku pasakyti, neištyrus visų realiųjų, kas nulėmė tokį priesagų įvairumą ir įvairumą: substratas, psichologiniai tam tikrų žmonių grupių ypatumai ar dar kas nors? Atsakymą į tokį klausimą neretai gali duoti lingvistiniai ir ekstralingvistiniai duomenys, bendros istorikų, filologų, archeologų ir kitų sričių specialistų pastangos tai išsiaiškinti. Tačiau, matyt, darybos formantai ne mažiau gali suteikti informacijos apie priklausymą kalbai ar dialektui nei etimologiniai ar pan. tyrinėjimai.

Šiuo atveju kyla klausimas dėl neproduktyvaus oikonimų darybos būdo su priesagomis *-inink-*, *-nink-* (tarm. *-inyk-*, *-nyk-*) derivatų, nesudarančių vientiso arealo, sporadiškai išsidėsčiusių paupėse ar kitose nepertoliausiai vandens telkinių ir pan. vietose, paplitimo Lietuvoje.

Bendrinės leksikos lygmenyje priesagos *-inink-* (tarm. *-inyk-*), *-nink-* (tarm. *-nyk-*) vediniai žymi tiek vardažodinės ypatybės turėtojus (*dařžininkas*, *girininkas* ir pan.), tiek vietos bei kitas reikšmes (*karviniňkas* "karvidė", *kiauliniňkas*

¹ Žr. Razmukaiťė M. Lietuvos priesaginiai oikonimai: Daktaro disertacija.– Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, Vytauto Didžiojo Universitetas, 1998.

² Ten pat, p. 110-113.

"kiaulidė" ir pan.)³. Onimų lygmenyje dalis oikonimų, turinčių morfemą *-inink-* (tarm. *-inyk-*), *-nink-* (tarm. *-nyk-*) yra pluralia tantum formos iš ypatybės turėtojų pavadinimų: *Bāčkininkai* k.: *bāčkininkas*; *Bitininkai* k.: *bitininkas*; *Daržininkai* k.: *daržininkas* ir t. t. P. Skardžius "Lietuvių kalbos žodžių daryboje", pateikdamas pluoštą tikrinių vardų, turinčių šią priesagą, jų neapibūdina ir nevertina darybos požiūriu⁴. Tačiau priesaginės darybos oikonimų tyrimai⁵ rodo, jog šios priesagos derivatai paprastai sudaromi iš vandenvardžių ir apeliatyvų (t.y. fiziografinių, geobotaninių terminų bei kitų žemės paviršiaus pavadinimų ir pan.). Šių darinių susidaro du aiškesni arealai.

Vakarinėje Lietuvos dalyje: iš vandenvardžių: *Ant-ininkai* k. (Šll)⁶: up. *Áncia*; *Baūkšt-ininkai* k. (Klp): up. *Baūkštė*; *Gég-ininkai* k. (Šlu): up. *Gégė*; *Sařt-ininkai* k. (Trg): up. *Sařtė*; *Trump-iniņkai* k. (Trg): up. *Trumņpė*; *Verž-iniņkai* k. (Šlu): up. *Vėržas*; *Žib-iniņkai* k. (Krtņ): up. *Žibà*; iš apeliatyvų: *Bėršt-ininkai* (< **Beržt-ininkai*) k. (Šlu): *bėržta* "beržinė žemė, kur auga beržai"⁷; *Birž-ininkai* k. (Klp): *biržis* "biržė; dirvoje padaryta žymė, žymeklis"; *Biržtv-ininkai* k. (Krtņ): *biržtva* "beržynas; baltamiškis"; *Dvárč-ininkai* k. (Krtņ), k. (Skd): *dvarčius* "dvariukas, palivarkas"; *Láuž-ininkai* k. (Trg): *láužas* "sena lūšna, sukrypusi troba"; *Šak-iniņkai* k. (Šlu): *šakà* "upės ar ežero atsišakojimas" ir kt.

³ Žr. Lietuvių kalbos atlasas. T. 3. Morfologija. Vilnius, 1991, p. 128–129.

⁴ Žr. Skardžius P. Lietuvių kalbos žodžių daryba. Vilnius, 1943, p. 141–146, 148.

⁵ Žr. Razmukaitė M. Ten pat, p. 20, 24, 30.

⁶ Skliausteliuose nurodyta rajono vardo sutrumpinimas. Duomenys (oikonimai) imami iš "Lietuvos TSR administracinio-teritorinio suskirstymo žinyno" (D. 2., Vilnius, 1976), vandenvardžiai – iš "Lietuvos TSR upių ir ežerų vardyno" (Vilnius, 1963).

⁷ Dėl bendrinių žodžių ir jų reikšmių aiškinimo žr. Lietuvių kalbos žodynas. T. 1–19 (Vilnius, 1968–1999).

Pietų bei Rytų Lietuvoje: iš vandenvardžių: *Alš-iniškai*⁸ k. (Prn): up. *Alšià, Alš-*; *Áng-ininkai* k. (Al): ež. *Angy̯s; Ates-niškai* k. (Al): ež. *Atesy̯s; Drabuž-iniškai* k. (Al), *Drabuž-niškai* k. (Al): ež. *Drabūžis; Dūlg-ininkai* k. (Lzd): ež. *Dūlgas; Dusél-ninkai* k. (Al): ež. *Dusēlē; Eĭm-ininkai* k. (An): up. *Eĭmē; Glúos-ninkai* k. (Al): up. *Glúosnē; Grúož-ninkai* k. (Trak): up. *Grúožē, ež. Gruožy̯s; Īlg-ininkai* k. (Vrn): ež. *Īlgis; Juost-iniškai* k. (An): up. *Juostà, Júosta; Kertau-niškai* k. (Kš): ež. *Kertūs; Mūs-ninkai* mstl. (Šr): up. *Mūsē; Nevėž-niškai* k. (An, Pn): up. *Nevėžis; Obel-niškai* (< **Obelij-ninkai*) k. (Al): ež. *Obelijà; Plasap-niškai* (< **Plasaup-ninkai*) k. (Al): up. *Plasāupē; Peršék-ininkai* k. (Al): up. *Peršékē; Sám-ninkai* vs. (Trak): up. *Sāmē, ež. Sāmis; Spengl-iniškai* k. (Trak): ež. *Spenglà; Strėv-iniškai* k. (Trak): up. *Strėvà; Ša`č-ininkai* mst., k. (Šlčn): up. *Šalčià; Šiekšt-iniškai* k. (Brž): up. *Šiekšt-; Vabal-niškai* mst. (Brž): up. *Vabalà; Viev-iniškai* 2 k. (Trak): ež. *Vievis; Vilk-iniškai* k. (Lzd): up. *Vīlkē; Virk-ininkai* k. (Prn): up. *Virkiūs; iš apeliatyvų: Bukt-ininkai* k. (Al): sl. *buktà (buktas)* "upės ar ežero įlanka; žemės plotas, apsuptas vandens arba miško"; *Drusk-ininkai* k. (Al), k. (Šlčn): *druskà; Dub-iniškai* k. (Vrn): *dùbē* "įdubimas, slėnys"; *Koplyč-ninkai* k. (V): *koplyčià; Mark-iniškai* k. (Trak): *markà* "vieta (kūdra) linams merkti, linmarka"; *Pāser-ninkai* (< **Paseirij-ninkai*) 2 k. (Lzd): **paseirijai, *paseirijys*, t.y. vietos pagal ež. Seirijį arba up. Seirą; *Pasod-niškai* k. (Šr): *pasod-* "vieta prie sodo" arba *pasóda* "žemės sklypas miške, duodamas eiguliui; žemė, kur stovi sodyba"; *Prūd-ninkai* k. (Kš): sl. *prūdas* "tvenkinys"; *Puřv-ininkai* k. (Kš), k. (Prn): *puřvas* "purvynė"; *Rūd-ninkai* k. (Mrj), k., vs. (Šlčn): *rūdà, rūd-* "prasta, pelkėta žemė"; *Sal-iniškai* k. (V): *salà* "kaimas"; *Šātr-ininkai* k. (V): *šatrà* "ilga, plona šaka, virptis, kartis, žalga"; *Šul-iniškai* k.

⁸ Čia duotos oficialiojoje vartosenoje įsigalėjusios lytys su *-inink-*, *-nink-* priesagomis; tarminės šio arealo lytys turi *-inyk-*, *-nyk-* afiksą.

(Trak): *šūlas* "įkastas klojimo durų, medinio šulinio rentinio, vartų, tilto ir kt. stulpas"; *Trāk-ininkai* k. (Al), k. (An): *trākas* "iškiršta ar išdegusi miško vieta, skynimas"; *Ūlyč-ninkai* k. (Šr), k. (Ukm): sl. *ūlyčìa* "kaimo gatvė, kaimas"; *Ūp-ninkai* k. (Jon): *ùpè* ir kt. Čia išvardinti tik derivatai, nors dalis jų gali būti traktuojami kaip pluralia tantum formos iš gyventojų pavadinimų, susijusių su asmenų veikla, amatu, gyvenama vieta ar pan. Prie viso to reikėtų pasakyti, kad ir pluoštas oikonimų, kilusių iš bendrinių asmenų pavadinimų, turinčių priesagas *-inink-*, *-nink-*, sudarančių pluralia tantum oikonimų lytis, paplitę, galima sakyti, tuose pačiuose plotuose. Pavyzdžiui, vakarinėje Lietuvos dalyje: *Eidiniņkai* k. (Pln): *eidiniņkas*; *Kiauliniņkai* k. (Rs): *kiauliniņkas*; *Meškiniņkai* k. (Jrb): *meškiniņkas*; *Naujiniņkai* 3 k. (Jrb), k. (Šlu): *naujiniņkas*; *Pieviniņkai* k. (Šll): **pieviniņkas*, plg. *pievininkas*; *Raitiniņkai* k. (Rs): **raitiniņkas*, plg. *raitininkas*; *Smaliniņkai* k., mst. (Jrb): *smaliniņkas*; *Talkiniņkai* k. (Klm), k. (Rs): *talkiniņkas* ir kt.; pietinėje ir rytinėje Lietuvos dalyje: *Bāčkininkai* k. (Prn), k. (Švnč): *bāčkininkas*; *Dařžininkai* k. (Ign), k. (Vrn): *dařžininkas*; *Mēdininkai* k. (An), k. (Pn), k. (Ut), k. (Vlkv): *mēdininkas*; *Mūrgininkai* k. (V): *mūrgininkas*; *Mūrininkai* k. (V): *mūrininkas*; *Naujiniņkai* k. (Prn), k. (Šlčn), k. (Vlkv): *naujiniņkas*; *Padvariniņkai* k. (Šlčn): *padvarininkas*; *Raitiniņkai* k. (Al), k. (Vrn): **raitiniņkas*, plg. *raitininkas*; *Rātininkai* k. (Al): *rātininkas*; *Valākininkai* k. (Šlčn): *valākininkas* ir kt. Vienas kitas šio tipo oikonimas fiksuojamas šiaurės Lietuvoje, palatvijų⁹: *Bitininkai* k. (Akm): *bitininkas*; *Rubēžninkai* k. (Jnš): **rubēžninkas*; *Žuviniņkai* k. (Šl): *žuviniņkas* ir pan.

Žemaičiuose, vakarų ir vidurio Lietuvoje, didžiojoje rytų

⁹ Šio tipo oikonimų, turinčių priesagos lat. atitikmenį *-eniek-*, *-niek-* nemaža yra Latvijoje: *Kalnenieki*, *Oralnieki*, *Robežnieki*, *Silenieki* ir t.t. (žr. D a m b e V. Latvijas apdzīvoto vietu un to iedzīvotāju nosaukumi. Rīga, 1990).

Lietuvos dalyje šio tipo vedinių nepasitaiko. Vakarų Lietuvos pačiu pakraščiu besidriekiančių iki pat sienos su Kaliningrado sritimi, t. y. Karaliaučiaus kraštu, oikonimų su *-inink-*, *-nink-* plotas, galima sakyti, sutampa su Rytprūsių, arba Mažosios Lietuvos, šiaurinės dalies plotu, t. y. buvusio Klaipėdos krašto teritorija, nuo kurios jau einant į pietus (į pietinę Mažosios Lietuvos dalį), šios priesagos vediniai išplitę visuotinai¹⁰. Tad galima manyti, jog šie pajūrio dariniai su *-inink-*, *-nink-* priesagomis sudaro vientisą teritoriją, nulemtą tam tikrų istorinių aplinkybių, susiklosčiusių ilgą izoliacijos laikotarpį išgyvenusiame krašte.

Priesagų *-inink-*(*-inik-*) ir *-enink-*(*-enik-*) dariniai populiarūs visoje Rytprūsių teritorijoje iki pat pietinių jos pakraščių: *Albenicken* (Švent), *Angilnyken* (Švent), *Balweniken* (Švent), *Dobeniken* (Pr.Yl), *Garbeninken* (Rast), *Garseniken* (Jhns), *Grabeniken* (Mor), *Lekeniken* (Gird), *Lunckeniken* (Léc), *Prustenik* (Zens), *Satteniken* (Unz), *Wangeniken* (Pr. Ol) ir t. t.

Pažvelgus į Lietuvos pietvakarinės dalies žemėlapi matyti, jog darinių su minėtu formantu yra ir šiaurės Lietuvos sienos, tačiau čia fiksuoti oikonimai daugiausia yra pluralia tantum lytis, o ne derivatai, pvz.: *Bařtininkai* k. (Vlkv): *bařtininkas* "drevininkas, bitininkas"; *Daržiniņkai* k. (Vlkv): *daržiniņkas*; *Pervāzninkai* k. (Šk): sl. *pervāzninkas* "keltininkas" ir kt. Ir tik toliau į rytus, abipus Nemuno, pradeda rodytis derivatų (žr. psl. 2–3). Tokių darinių aptinkama ir pietinėse buvusiose etninėse žemėse dabartinėje Baltarusijoje, Gařdino, Lydōs, Ařmenōs apylinkėse: *Advėrninkai*, *Drūskininkai*, *Gėrvininkai*, *Balatniņkai*, *Klėtkiniņkai* ir t. t.¹¹

¹⁰ Žr. Razmukaitė M. Klaipėdos krašto oikonimija. – Lietuvių kalbotyros klausimai. T. 31, p. 156; Razmukaitė M. Kelios pastabos apie Prūsų Lietuvos priesaginės darybos (ir priesagėta) oikonimija. – Lietuvių kalbotyros klausimai. T. 36, p. 79–80.

¹¹ Žr. sąrašą Lietuvių kalboje vartotinos tradicinės Baltarusijos Respublikos (Gudijos) vietovardžių formos. – Gimtoji kalba. 1999, Nr. 9, 10, 11, 12; 2000, Nr. 1, 2.

Mėginimas minėtų Lietuvos derivatų paplitimą sieti su jotvingių arealu ir jų substratu¹² nebūtų pagrįstas, nes turint omeny naujausių tyrimų duomenis, jotvingių arealo šiaurinė riba¹³ būtų Kaūnas – Žiezmāriai – Vīevis – Šālčininkai. Archeologai jotvinginiškų elementų randa taip pat pietinėje Lietuvos dalyje, tiek į rytus, tiek į vakarus nuo Nemuno¹⁴ (į pietus nuo Šešūpės – Neriės upių linijos). Turint omeny tai, jog šie duomenys tik nedidele dalimi sutampa su šios priesagos derivatų plotu Lietuvoje, galima manyti, jog pastarieji dariniai yra kitas, galbūt naujesnis reiškiny.

Pagal Ipatijaus metraščius ir kitus istorijos šaltinius, kuriuos išsamiai išanalizavęs lenkų istorikas J. Ochmanskis¹⁵, prūsų kilties bartų sukilėlių, kovojusių su Kryžiuočių ordinu, dalis 13 a. viduryje atsikelia į Lietuvą ir apsigyvena Gařdino srityje. Didysis Lietuvos kunigaikštis Traidenis apgyvendina juos dar ir Slānime. Vėliau jau kunigaikščio Kęstučio laikais minimi bartai, gyvenantys Gařdino ir Pelesės apylinkėse. Apie 1637 m. istorijos

¹² Plg. R a z m u k a i t ė M. Min. disertacija, p. 102.

¹³ Dėl šiaurinių bei rytinių jotvingiško arealo ribų daugiausia yra kalbėję ir rašę A. Vidugiris (žr. Vidugiris A. Dėl Zietelos šnekotos priklausomybės ir kilmės. – Lietuvių kalbotyros klausimai. T. 36, 1996, p. 127–137; Vidugiris A. Iš pamąstymų dėl jotvingių rytinių ribų. Pranešimo tezės. Pranešimas skaitytas konferencijoje "Vakarų baltų kalbų ir kultūrų relikvai". Klaipėda, 1994, p. 14); Z. Zinkevičius (žr. Zinkevičius Z. Lietuvių kalbos istorija. D. 2. Iki pirmųjų raštų. Vilnius, 1987, p. 40–53), A. Nepokupnas (žr. Н е п о к у п н ы й А. П. К поискам языковых следов ятвягов к востоку от Немана. – Этнографические и лингвистические аспекты этнической истории балтских народов. Рига, 1980, p. 137–145), daugiausia argumentų ribų teorijai paremti pateikę iš leksikos, fonetikos bei morfologijos sričių.

¹⁴ Žr. Lietuvos TSR archeologijos atlasas. T. 3. Vilnius, 1977 (8 ir 9 žemėl.).

¹⁵ Žr. Ochmański J. Skolwa i Borcie. – Z polskich studiów slawistycznych. Seria 4: Historia. Warszawa, 1972; dar žr. Lietuvių etnogenezę. Vilnius, 1987, p. 225.

šaltiniai mini jau ir Bařščių seniūniją (Lydōs paviete) ir joje kilsius nesutarimus. Iš šaltinių, ypač vēlesnių, matyti, jog bartai vēliau buvo įkurdinti apie Nēmuno vidurupį, Neriēs žemupį ir prie Meřkio. Bartų apgyventas vietas liudija ir *barč-*, *bart-* šaknies vietų vardai Lietuvoje ir etninėse Lietuvos žemėse: *Bařčiai* 2 k. (Lzd), k. (Šr), k. (Trak), k. (Vrn), *Barčiai* vs. (Trak), *Bařcialaukis* vs. (V), *Bařčiškės* vs. (Ukm), *Bartėliai* k. (Lzd), k. (Vrn), *Bartėliškė* k. (Zr), *Bařtlaukė* k. (ŠI), *Bařtlaukis* k. (TI), *Bařčiai* k. (Ašm), k. (Vrnv), *Bartėliai* k. (Ašm), *Barčėkai* k. (Ščiut), *Barčėkų Pelesà* k. (Vrnv) ir kt. Šie vietų vardai ne tik patvirtina bartų gyvenamas vietas, bet ir tą faktą, jog bartų dalyvavimas Lietuvos gyvenime nekelia abejonių. Matyt, bartų būta gerų meistrų, nes DLK jiems buvo suteikta ir tam tikrų privilegijų: jie statė tiltus taikos ir karo metu, prirėikus tarnavo DLK kariuomenėje. Tai, kad tiltų statyba buvo viena iš svarbesnių bartų priedermių DLK, liudija, matyt, ir Kazimiero Jogailaičio 1486 m. raštas dėl tilto statymo ties Kaunu¹⁶. Visai įmanomas dalykas, kad bartai, statydami tiltus, kūrė savo gyvenvietes atokiai nuo kitų gyvenviečių, netoli upių ar kitų vandens telkinių.

Turint galvoje tai, jog bartai, atsikeldami į naujas vietas, galėjo pernešti į naują teritoriją ir savus oikonimų darybos tipus, kurie buvo gana produktyvūs ankstesnėje jų gyvenamojoje teritorijoje, galima būtų paaiškinti ir oikonimų su formantu *-inink-*, *-nink-* paplitimą šalia kitokių vedinių, šalia derivatų ir su kitokiomis Lietuvos oikonimams būdingomis priesagomis.

Sutrumpinimai (vietų vardų)

Akm – Akmėnės r.

Al – Alytaūs r.

An – Anykščių r.

Ašm – Ašmenės r. (Baltarusija)

Brž – Biržų r.

¹⁶ Žr. O c h m a n s k i J. Ten pat, p. 87.

- Gird – Girdavà (dab. Železnodorožnyj, Kaliningrado sr.)
Ign – Ignalinos r.
Jhns – Johanisburgas (dab. Jansborkas, Lenkija)
Jnš – Jōniškio r.
Jon – Jonavōs r.
Jrb – Jūrbarko r.
Klm – Kēlmės r.
Klp – Klaipėdos r.
Krtm – Kretingōs r.
Kš – Kaišiadoriū r.
Lēc – Lēcious (dab. Gižycko, Lenkija)
Lzd – Lazdijū r.
Mor – Morongas (Lenkija)
Mrj – Marijāmpolės r.
Pln – Plūngės r.
Pn – Pānevėžio r.
Pr. Yl. – Prūsū Ylavà (dab. Bagrationovsk, Kaliningrado sr.)
Pr. Ol – Prūsū Olāndija (dab. Pasłek, Lenkija)
Prn – Prienū r.
Rast – Rastenburgas (dab. Kętrzyn, Lenkija)
Rs – Rasėiniū r.
Skd – Skuōdo r.
Ščiut – Ščiūtino r. (Baltarusija)
Šk – Šakiū r.
Šl – Šiauliū r.
Šlčn – Šālčininkū r.
Šll – Šilālės r.
Šlu – Šilūtės r.
Šr – Širvintū r.
Švent – Šventāpilė (dab. Mamonovo, Kaliningrado sr.)
Švnč – Švenčioniū r.
Tl – Telšiū r.
Trak – Trākū r.
Trg – Tauragės r.
Ukm – Ukmergės r.
Unz – Unztrapis (dab. Kurortnoje, Kaliningrado sr.)
Ut – Utenōs r.
V – Vilniaus r.

Vlkv – Vilkaviškio r.

Vrn – Varėnės r.

Vrnv – Varanavo r. (Baltarusija)

Zens – Zensburgas (dab. Mragovo, Lenkija)

Zr – Zarasų r.

Kiti sutrumpinimai

ež. – ežeras

k. – kaimas

lat. – latvių kalba

r. – rajonas

sl. – slavizmas

up. – upė

vs. – viensėdis

Einige Bemerkungen zur Verbreitung suffixaler Oikonyme mit *-inink-*, *-nink-* (mundartl. *-inyk-*, *-nyk-*) in Litauen

Zusammenfassung

Im Artikel werden Derivate von Oikonymen, die mit den unproduktiven Suffixen *-inink-*, *-nink-* (mundartl. *-inyk-*, *-nyk-*) gebildet sind, sowie ihre Verbreitung in Litauen behandelt. Analogische Derivate sind in Klein Litauen (mit *-enink-*, *-inink-*), im Gebiet Alt-Preußens (mit *-enīk-*, *-nīk-*) verbreitet. Es wird die Vermutung geäußert, daß die Derivate mit *-inink-*, *-nink-* vom 13. Jh. in den von den geflohenen Barten besiedelten Ortschaften des Großfürstentums Litauen verbreitet sind.

Evija LIPARTE

La. *nost* vs. *malā* vs. *zemē* un lie. *žemēn* vs. *šalin* semantiskās attiecības literārajā valodā un izloksnēs

Nemot par pamatu abu aplūkojamo valodu – latviešu un lietu-
viešu valodas – standartvariānta, t.i., literārās valodas piemērus,
kā arī nozīmju iedalījumu no LLVV un LKŽ attiecīgajiem šķir-
kļiem, rakstā mēģināts no jauna definēt vairāku semantiski atšķi-
rīgu, bet vienlaikus tuvu vietas adverbu – la. *nost*, *zemē*, lie.
šalin, *žemyn*, vietas apstākļa (adverbiāļa¹) funkcijā lietotu sub-
stantīvu locījumu formu – la. *malā*, lie. *žemēn*, un prepozicionāl-
frāžu – la. *uz zemes*, *uz zemi*, *pie zemes*, *gar zemi*, *pie malas*, lie.
ī šali, *ī zemeņ*, *ant žemēs*, *prie žemēs* – nozīmes un formulēt visu
šo leksēmu resp. konstrukciju semantiskās attiecības, kā arī
kopīgo un atšķirīgo to lietojumā latviešu un lietuviešu valodā.²
Tā kā abu aplūkojamo valodu izloksnēs minēto adverbiāļu
semantika un lietojums atšķiras no literārās valodas, uzmanība
tiks pievērsta arī atsevišķiem izloksņu piemēriem.

Norādot to, kas visiem apskatāmajiem adverbiāļiem ir kopīgs,
par latviešu un lietuviešu valodas leksēmām (t.i., adverbiem
un substantīvu lokatīviem) jārunā atsevišķi.

Visām minētajām latviešu valodas leksēmām piemīt vairākas
kopīgas semantiskas un gramatiski semantiskas pazīmes:

¹ "Adverbial" ir starptautiskais kopnosaukums visām tām sintaktiska-
jām funkcijām, kas var būt izteiktas ar dažādiem semantiskajiem lī-
dzekļiem (sk. Bußmann 50, Metzler 11–12) un raksturo darbības vietu,
laiku, veidu u. tml. Latviešu valodnieciskajā literatūrā šis teikuma lo-
ceklis tradicionāli tiek saukts par apstākli. Tā kā rakstā tiks aplūkoti gan
adverbi, gan adverbējušās substantīvu locījumu formas, tad visas šīs
sinonīmiskās leksēmas un arī prepozicionālas konstrukcijas, kuras var
tikt lietotas adverbiālā nozīmē, kopā tiks sauktas par adverbiāļiem.

² Balstoties uz leksikogrāfiskajos avotos iekļautajiem piemēriem, kā arī
autorekscerptiem no daļlīteratūras, populārzinātniskās literatūras un
periodikas, aplūkojamo adverbiāļu semantiskos laukus mēģināts parādīt
shematiski.

- 1) tās var norādīt vietu, kur kaut kas atrodas resp. notiek [+stat]³ vai uz kuru kaut kas virzās resp. tiek virzīts⁴ [+din];
- 2) augšminētā vieta bieži vien nav konkrēta, nav definēta; tā var arī vispār nebūt relevantā;
- 3) apskatāmās leksēmas var biedroties ar bezpriedēkļa verbu, veidojot vienu gramatiski semantisku valodas vienību – partikulverbu, vai arī ar priedēkļverbu, veidojot partikulāru priedēkļverbu (sk. tālāk);
- 4) kā partikulverba sastāvdaļas visas šīs leksēmas atbilst resp. korelē ar verba priedēkļiem *no-*⁵ un *pa-*.

Lietuviešu valodas leksēmām piemīt tikai pazīme [+din], t.i., tās norāda tikai tādu vietu, uz kuru kaut kas virzās resp. tiek virzīts. Trīs pārējās semantiskās un gramatiski semantiskās pazīmes raksturīgas arī lietuviešu valodas adverbiem resp. substantīvu illatīviem.

Prepozicionālfrāzēm atšķirībā no adverbiem un substantīvu lokatīviem abās valodās nepiemīt pazīme [+stat], bet tikai pazīme [+din]. Arī par partikulverbu vai partikulāru priedēkļverbu sastāvdaļu prepozicionālfrāzes netiek uzskatītas, jo šādi verbi ir gramatiskas konstrukcijas, ko veido 2 leksēmas (kuras noteiktās formās var arī saaukt kopā, veidojot vienu leksēmu),

³ Tā kā adverbs ir verba pavadoņi, tad adverbs (un arī adverbs) statistiskumu vai dinamiskumu parasti nosaka verbs, kuru tas pavada. Ja teikumā verba nav, adverbs statistiskumu vai dinamiskumu noteikt ir daudz grūtāk (sk. tālāk).

⁴ Verba kausativitāte un transitivitāte vai intransitivitāte šai gadījumā nav relevantas pazīmes, tāpēc, aprakstot aplūkojamo adverbs (adverbs) semantiku, norādīts tikai, ka kaut kas virzās resp. tiek virzīts, kā arī sniegti piemēri gan ar intransitīviem, gan ar transitīviem verbsiem.

⁵ Tā kā šajā rakstā uzmanība tiks pievērsta divām galvenajām polisēmiskā priedēkļa *no-* nozīmēm, tās tiks apzīmētas ar: *no-*₁ 'atdalīšana, attālināšana (nost)' un *no-*₂ 'virzība vertikālā plaknē uz leju (zemē)'; līdzīgi verba priedēkļa *no-* nozīmes un tam atbilstošie adverbs raksturoti arī citu autoru darbos (sk., piem., Staltmane 1958, 19). Priedēklis *no-* (bez marķējuma) šeit apzīmē polisēmisku priedēkli, kurā atsevišķas nozīmes nav izšķiramas.

kaut arī no semantiskā viedokļa atsevišķās leksēmas un prepozicionālfāzes ir sinonīmiskas.

Tālāk katrs adverbs resp. adverbīālis tiks apskatīts atsevišķi.

1. La. *nost*

Etimoloģiski latviešu valodas adverbs *nost* uzlūkojams par salikteni – priedēklis *no-* savienojumā ar atvasinājumu *stu* (vai *sta*) no rekonstruēta ide. **stā-* 'stāvēt'. Tātad tas, kas ir, resp., atrodas *nost*, ir tāds, kas stāv attālinājies (vai attālināts) no kaut kā. Balstoties tikai uz šo adverbs *nost* etimoloģiju, iespējams izvirzīt pieņēmumu, ka šis adverbs var apzīmēt arī pašu attālināšanu resp. attālināšanos no kaut kā – ja tam piemīt pazīme [+din]. Kā jau teikts, adverbs statiskumu vai dinamiskumu un arī nozīmi kopumā nosaka verbs, kuru minētais adverbs pavada. Arī LLVV V 690–692 adverbs *nost* nozīmes ir grupētas pēc tā, ar kādu verbu šis adverbs konkrētajā gadījumā saistīts.

Shematiski adverbs *nost* semantisko lauku rāda 1. shēma.

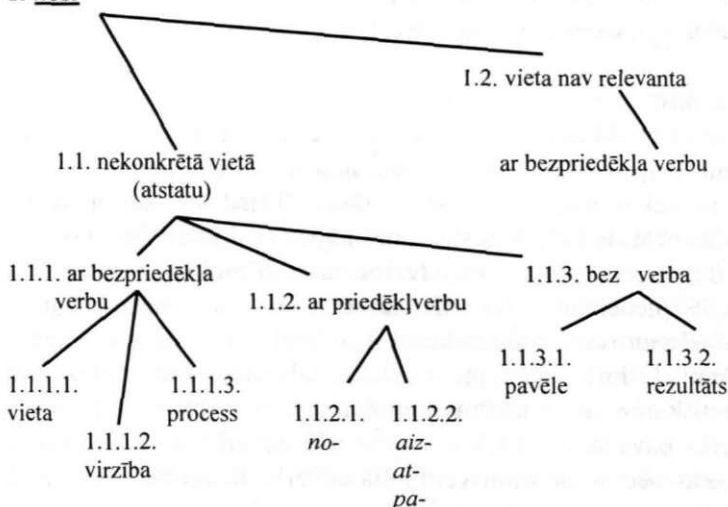
1.1. Adverbs *nost* apzīmē nekonkrētu atrašanās vietu, kas ir atstatu – tā, ka kaut kas nav klāt, tam nav saskares, sakara ar kādu priekšmetu vai citu vietu.

1.1.1. Saistījumā ar bezpriedēkļa verbu.

1.1.1.1. Vieta [+stat], kur kaut kas, kāds atrodas, piem., *Aina, kas visu laiku bija turējusies gabaliņu nost, nāca .. Ieviņš 1, 96, .. it kā viens no ģimenes sirgtu ar šausmīgi lipīgu kaiti un pārējiem tādēļ būtu jāturas nostāk*. Rubene 1, 114, vai kur kaut kas norisinās, piem., .. *mitrais gaisms smags – tajā noslāpst arī divus soļus nostāk cēlies troksnis*. Niedre 15, 156 (LLVV V 690), *Divas divstāvu mājas turējās nomaļus no citām jaunākām(..) Pilsēta ar saviem trokšņiem joņoja gabaliņu nostāk pa lielo ielu .. Tamsons 1, 10.*⁶

⁶ Nedziļinoties dažādās attāluma niansēs resp. pakāpēs (piem., "Komparatīv *nuostāk, nuostāki*, weiter fort; *nuostiņāk*, etwas weiter fort" ME II 857; "Adverbs *nost* pārākās pakāpes formu *nostāk* lieto tikai vietas nozīmē .." Gailums 1968, 236 u. c.; savukārt *paiet mazliet nostāk* vs. *paiet mazliet nost* vedina domāt, ka *nostāk* varētu būt *nost* pamazinā-

1. shēma.

1. nost

1.1.1.2. Virzība [+din], kas apzīmēta ar adverbu *nost* savienojumā ar bezpriedēkļa verbu, var norādīt gan to, ka kāds (retāk: kaut kas) virzās, piem., "*Mūc nost, es celšos, ka nepasitu tevi gar zemi!*" Zigmonte 2, 14 (LLVV V 690), .. *Lācis [=suns] griežas no lielceļa nost.* Belševica 4, 36, *Barbara .. kļiedza, lai mēs beidzam blisināties un ceļojam no laukuma nost.* Mārtuža 1, 80, .. *uzkļiedza: "Taisies nost!"* Leimane 2, 103, gan arī to, ka kaut kas (vai kāds) tiek virzīts, piem., "*Sviež [dēli] nost!*" dažreiz viņš kļiedza. Dziļums 1,133, *Tad seši puiši cēla zārku no ratiem nost ..* Jaunsudrabiņš 2,123 (LLVV I 64), *Tagad gan vajadzēja grūst kaķi nost, bet ..* Belševica 4, 28.

1.1.1.3. Ar adverbu *nost* var būt apzīmēts arī process [+din] ← kaut kā atdalīšana, kur primārā ir pati ar verbu apzīmētā darbība un tās gaidāmais rezultāts, nevis šī procesa norises vieta vai virziens. Tātad lokālā nozīme ir stipri pavājinājusies, tomēr tā vēl

mā pakāpē, t.i., vieta, kas atrodas *nostāk*, ir tuvāk nekā vieta, kas apzīmēta ar *nost*, utt.), *nostāk* šeit uzlūkots par adverbu *nost* variantu, līdzīgi kā LLVV V 690, kur šķirkļa vārds ir "**nost**, retāk **nostāk**, apst.", tātad bez norādes uz komparatīvu.

jūtama, piem., .. *lai cērt nost to veco, pārplēsto ābeli* .. Upīts 4, 138 (LLVV I 62–63), .. *viens [talcinieks] lai apdarina celmus, tas ir – loba mizu nost, lai* .. Talcis 1, 29 (LLVV I 192), .. *ka senos laikos cilvēkiem cirtuši galvas nost*. Belševica 4, 14, – *Nāc iekšā, Erna, gērbies nost*. Repše 3, 81, .. *bet tolaik tās bija ķīmiskās lūpenes un nost gāja laikam tikai ar veļaspulveri*. Repše 3, 37–38, ◆ *Dzīvam ādu plēst nost* LLVV I 38, .. *ļaudis no nezināmiem kļaidoņiem kratījās nost kā no ļauniem sērgoņiem*. Leimane 1, 21. Tāpat arī latviešu valodas izloksnēs, piem., *kaļpeļi tak i nuō jādabū* EIV I 241, [linu] *roušen² jou nu grūt gāj' – sāpej² mugur's un ruōk's², kamer viņ's nuōsti² dabuj'* Idū (Kagaine 1992, 218). Šeit arī augšzemnieku dialekta izloksnēs, piem., Kalupē lietojamā idioma *sviēstiēs nuōstīn 'pārstāt draudzēties, satikties (ar kādu) – padz'eivava kuōdu lāiku kūpā, a jāu tāisuōs s'v'īs't'īs' nūstyn*. KIV II 461.

Šo divu apakšgrupu (1.1.1.2 un 1.1.1.3) adverbā *nost* savienojumam ar bezpriedēkļa verbu raksturīga verba nepabeigtā veida jeb imperfekta kategorija, un šie savienojumi, kurus es saucu par partikulverbiem⁷, verba veida kategorijas opozīcijas ietvaros korelē ar pabeigto veidu jeb perfektu izsakošajiem priedēkļverbiem, piem., *Gāzām dārza vidū nost slaidos ozolus, vīksnas, gobas .. un zāģējām nogāztos kokus dēļos un būvbaļķos*. Birznieks-Upītis III, 95 (LLVV III 91)⁸. Uz šo parādību norādīts lielākajā daļā latviešu valodas gramatiku, kā arī daudzos

⁷ Šis termins apzīmē konstrukciju verbs + adverbs, kura uzlūkojama par vienu semantisku un gramatisku vienību, un ir pārņemts no ģermānistikas un somugristikas. Tā pamatā ir cits termins: *partikula* (v. *die Partikel*, somu *partikkeli*), kas plašākā nozīmē tiek lietots kā nelokāmo vārdšķiru kopīgs apzīmējums (sk. Metzler 453, Bußmann 561–562 u. c.). Par to, kādi un cik droši ir kritēriji partikulverbu atšķiršanai no citiem līdzīgiem divvārdu savienojumiem latviešu un lietuviešu valodā, sk. Liparte 2000, 51–52.

⁸ Pasvītrojumi mani.

zinātniskos rakstos un monogrāfijās⁹, tāpēc šeit to sīkāk neiztirzāšu. Ar *nost* parasti korelē verba priedēklis *no-*:

celt nost (imperf.) – *no-celt* (perf.),

kāpt nost (imperf.) – *no-kāpt* (perf.) utt.,

no-: *griezties nost* (imperf.) – *no-griezties* (perf.),

ģērbties nost (imperf.) – *no-ģērbties* (perf.),

bīdīt nost (imperf.) – *no-bīdīt* (perf.) utt.,

arī priedēklis *at-*, piem.,

dalīt nost (imperf.) – *no-dalīt, at-dalīt* (perf.),

ņemt nost (imperf.) – *no-ņemt, at-ņemt* (perf.).

1.1.2. Adverbs *nost* var pievienoties arī priedēk|verbiem ar priedēkli *no-*, retāk ar citiem priedēk|jiem. Šādus savienojumus es saucu par partikulāriem priedēk|verbiem, t.i., verbiem, kuriem ir gan partikula (plašākajā nozīmē), gan priedēklis. Atšķirībā no partikulverbiem (sk. iepriekš) partikulāri priedēk|verbi izsaka pabeigto darbības veidu jeb perfektu. Primārais šeit ir verba priedēklis, partikula tikai pastiprina tā (parasti lokālo) nozīmi.

1.1.2.1. *nost* [+din] pastiprina priedēk|a *no-* lokālo nozīmi; virzības plakne nav relevanta, piem., *Varbūt mammucis ar papuci uzkāpuši uz liela papīra un atkal nokāpuši nost?* Belševica 4, 6, *Nogrūst segu nost.* LLVV V 691, *Nocēlusi nost .. riteņus, Gaigala pārlicās pār silē ietaisīto [kaķu] mīgu un ..* Leimane 1, 63.

1.1.2.2. *nost* [+din] pastiprina priedēk|u *aiz-*, *at-* un *pa-* lokālo nozīmi; virzība notiek horizontālā plaknē, piem.,

aiz-: *Viņš tvēra pēc viņas rokas, bet veikli viņa izvairījās un aizlēca no viņa nost.* Blaumanis 6, 256 (LLVV I 81), .. *izrādē režisora radošā fantāzija brīžiem aizmaldījusies nost no pamatvirziena ..* LitM 58,6,3 (LLVV I 86), *Jā, tas ir Veinšteina kaps, un arī akmens radze no tā nav aizgrūsta nost.* Zigmonte 2, 120

⁹ Sk., piem., Endzelīns, Mīlenbahs 1923, 158–159; LGr 64, 960–964; MLGr I 571–572; BBGr 110–111; Gāters 1993, 481–485; Ozols 1958, 51–52; Draviņš, Rūķe 1958, 45–53; Staltmane 1958, 17–24; Kagaine 1992, 211–229; Liparte 1996, 30–32; cits viedoklis: Gailums 1968, 237–244.

(LLVV I 66), *Aizvētīt nost sīkos, nederīgos graudus.* (LLVV I 136), .. *viņš Jāni aizvilka nost no citiem [zvejniekiem] ..* Blaumanis III, 256 (LLVV I 136).

at-: Tas Pēterim šķebināja dūšu un spieda drošības dēļ mazliet no viņa atvilkties nostāk. Deglavs I₁, .. *viņa pieliecās Gatim tuvāk, bet viņš atvirzījās nostāk.* Rubene 2, 47, *Meiņa skaļi iebrēcas. Izbijies Ringfelds atlec [no viņas] nost.* Purapuķe 1, 34, *Uzsākot sportot, .. atbīdīju nost visu, kas varētu traucēt.* Mārtuža 1, 65, *Kāds nelabs spēks bija viņa acis pavilcis uz to pusi. .. un viņš tūlīt bija atmanījis un atrāvis tās nost.* Leimane 2, 39, *Vecmāmiņa .., atbīdījusi adīkli labi tālu no sevis nost, .. skaitīja acis.* Birznieks-Upītis IV, 346 (LLVV I 40), pārn.: .. *parādības [dzejnieces darbos] abstrahētas, atrautas nost no dzīves ..* Upīts 13, 178 (LLVV I 32), *Anna atbīdīja nost drūmās domas.* Upīts XII, 183 (LLVV I 341).¹⁰

pa-: .. izdzirdu kaut kur aiz muguras dūcam mašīnu. .., pakāpjos nost grāvmalē. Ezera 10, 148 (LLVV V 691), *Zāģētāji palec nost.* Egle sadreb .. un .. *krīt.* Belševica 4, 37, – *Paej nost, mērkaķi, ..!* Mārtuža 1, 265, *Gatis .. nosprieda, ka Anete tiši pagājusi nostāk, lai ..* Rubene 2, 48, *Brīviņu kungs .. ar elkoni viegli pabīdīja nost kādu vīreli.* Upīts 4, 341 (LLVV VI₁ 91), *Eposa izskaņā, .., M. Zālīte it kā pavērs skatu nost no situācijas epicentra ..* FL I 41.

1.1.3. Adverbs *nost* teikumā var būt arī bez verba vai vispār viens pats veidot visu teikumu. Atkarā no konteksta resp. situācijas šis adverbs var izteikt pavēli vai kādas jau notikušas darbības rezultātu (sekas).

1.1.3.1. Pavēli [+din?] adverbs parasti izsaka viens pats, piem., "*Nost!*" *Dāvis .. pabīda večuku sānis.* Dziļums 1,150, "(..) *Nost! Ejat nost!*" turpat, 183, vai arī kopā ar darbības (t.i., attālināmo vai iznīcināmo) subjektu resp. objektu, piem., "*Nost, puika, netaisies pa kājām!*" *policists sašutis viņam iegrūda duņķi ribās ..* Deglavs I₈, "*Krūmāju aiz ataugas nost un plēst augšā! Kam to*

¹⁰ Pēdējā piemērā lokālā nozīme stipri vājināta, izteiktāka ir procesa – kādas darbības vai cita procesa pārtraukšanas – nozīme. Par šādu citu adverbsiāju nozīmi sk. 1.1.1.3; 2.2.1.3; 3.2.1.3; 4.2.1.2.

parku tur audzēi?" Upīts 4, 652 (LLVV V 690), *"Nagus nost!"* viņš uzkliedza. *"Ko jūs viņai piekasāties?"* Vāczemnieks 5, 10 (LLVV V 691), *"Nost tagadējo valsts kārtību!"* – *"Nost ar strādnieku izsūkšanu!"* No visām pusēm skanēja kliegzieni .. Dinere 10, 65 (LLVV V 691), *♠ Cepuri nost!* sar. LLVV V 691.

1.1.3.2. Darbības rezultātu [+stat?] *nost* tāpat var izteikt viens pats, bez verba, piem., *"Paldies Dievam, slogs no kakla nost!"* Purapuķe 1, 100, .. *bet [kad nāk vecāmāte] glābt neko vairs nevar, tikai nost no krēsla un vienā lēcienā pie savas mantu kastes.* Beļševica 4, 10, vai biežāk kopā ar auxiliāro verbu (saitiņu) *būt*, piem., *Annele papurināja .. galvu, un visi lakati bij atkal nost.* Brigadere 2, 19 (LLVV 5,690).¹¹ Darbības rezultātu izsakošs *nost* viens pats, bez konteksta, ieguvis ME fiksēto idiomātisko nozīmi 'tot' ('miris, nedzīvs'): *nuost kā muša! saimniece bij uz reizi nuost* Etn. I, 108 (ME II 857), arī: sal. *"Visi guļ nostrādājušies kā nost .."* Blaumanis 6, 89 (LLVV V 692).

1.2. Atsevišķā zarā 1. shēmā izdalīta pazīme "vieta nav relevanta", kura izteikta tikai ar viena tipa savienojumu: *nost* ar bezpriedēkļa verbu. Semantiski tas tuvs *nost* savienojumam ar bezpriedēkļa verbu procesa nozīmē. Galvenā atšķirība ir tā, ka šeit pilnībā zudusi lokālā nozīme, bet par galveno kļuvusi kāda cita – fiziskas iznīcināšanas resp. bojāejas nozīme, piem., *Sist nost* (arī *zemē*) – nonāvēt. LLVV VII, 482–483, *"Ja traks suns ieskrien manā mājā, es taču sitīšu viņu nost."* Sakse 7, 69 (LLVV VII, 483), – *Kā tu domā, kādu sodu tiesa tiem negēļiem piespriedīs? – māte .. vaicāja. – Nost jau laikam nešaus?* Lukjanskis 7, 224, *Viņu mocīja un galēja gandrīz vai nost padarītais grēks.* Leimane 2, 100, *"Mums ir daudz tādu likumu, kas cilvēkus žņaudz nost!"* Dziļums 2, 90, *Dārzā .. lieli gliemeži tiesāja nost*

¹¹ Darbības rezultātu, arī noteiktu stāvokli apzīmējošs adverbs *nost*, kas atrodas verba priekšā, var ar no šā verba atvasinātu stāvokli apzīmējošu substantīvu saaukt kopā, veidojot vienu leksēmu, piem., *Labi iedītīte saimes ļaudis .. ģistās saimnieces nostbūšanu nemaz nejūt ..* Purapuķe 1,164. Verbu formas resp. valodas kļūdas ar šādu "neīstu priedēkli" *nost-* autorei līdz šim nav izdevies atrast. Par šo parādību kopumā sk. Mīlenbahs 28–29, MLGr I 370–372, Liparte 2000, 53.

*smilšainas zemenes. Dreika 1, 123, Dunduru negals. Ēd baronam zirgu nost .. Belševica 4, 7, Tad neviens nemirtu nost. Belševica 4, 12, Zēni slāpa vai nost aiz aizturētiem smiekliem. Branks 1, 23 (LLVV I 131), kaķis žurku žmoūdž², nedabū² jou nuōs² tik lēti Mazsalacā (Kagaine 1992, 218). Ar nozīmi 'nomirt, nobeigties' Ziemeļrietumvidzemes izloksnēs tiek lietotas arī perifrastiskas konstrukcijas *tikt nuost* un *palikt nuost* (turpat, 217).*

2. La. *malā*

Substantīva *mala* vienskaitļa lokatīva forma *malā* ir daļēji adverbējusies, t.i., zaudējusi tiešu sakaru ar šī substantīva nozīmēm.¹² LLVV V 69–70 šī forma gan nav izšķirta atsevišķā šķirklī kā adverbs, bet pie 1. noz. "Josla (kādā platībā), kas atrodas pie (šīs platības) robežas; josla, kas piekļaujas šai robežai" atsevišķi izdalīta lokatīva forma *malā* un arī prepozicionālfrāzes *pie malas, no malas* adverba nozīmē.

Arī 2. shēmā tiešās substantīva lokatīva nozīmes (kreisais zars) atšķirtas no adverbialajām nozīmēm (labais zars).

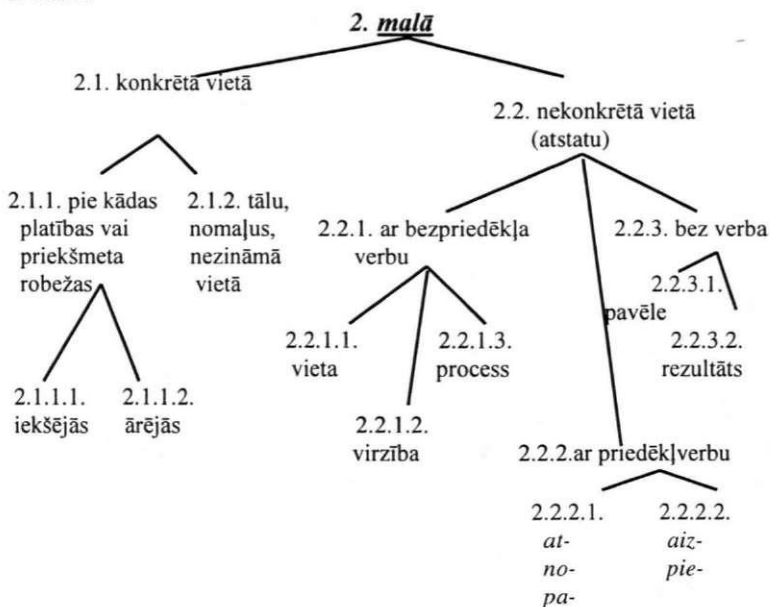
2.1. Substantīva lokatīvs, kurš norāda konkrētu vietu.

2.1.1. Vieta, kura atrodas pie kaut kā robežas.

2.1.1.1. Vieta, ko apzīmē lokatīvs *malā* vai prepozicionālfrāze *pie malas*, atrodas pie platības vai priekšmeta iekšējās robežas, ietilpst tajā, ir tā(s) daļa, piem., .. *Oņķa savu auto iemanījās atstāt lielās ielas malā .. Tamsons 1, 100, Pēc tam ieroci nolika uz sekcijas malas. Lukjanskis 8, 133, segas malā ieausts ornaments; izdarīt piezīmes grāmatas malā (vai uz malas); krūzes malā izdrupis robs; lauka malā starp rudziem plūcām rudzupuķes u. c.*

¹² Adverbizācija (v. Adverbialisierung – sk. Metzler 12) – kādas citas vārdšķiras vārda kļūšana par adverbu vārddarināšanas vai formveidošanas procesa rezultātā, mainoties tā funkcijai teikumā, semantikai un (parasti) formai. Par lietvārdu locījumu formu adverbizācijas problēmu latviešu valodā sk. Ozols 1958, 47–50.

2. shēma

2.1.1.2. Vieta atrodas pie kādas platības ārējās robežas (nav šīs platības daļa), piekļaujas šai robežai, piem., .. *viņš redzēja .. večiņas, kuras .. velēja drēbes upes malā* .. Ikstena 2, 85, *No-stājies .. kraujas pašā malā, ārsts dziedāja*. Graudiņa 1, 44, "*.. to jau zina pat Daugavas malā!*" Dziļums 2, 124, *sēņotāji iznāca meža malā; apsēsties ceļa malā uz akmens* u.c.

2.1.2. Vieta, kura ir kaut kur tālu, nezināmā vietā vai arī noteiktā virzienā, piem., .. *un piedevām visi gribēja brangi paēst, un svešā malā iegūts miežu vai rudzu pūrs bij garšīgāks*. Migla, Rūmnieks 1, 12, *Rieta malā gausi dzisa vakara blāzma*. A. Grigulis 9, 138 (LLVV V 70), *Ja viņa būtu jauna, nešauboties ietu ar tādu vīrieti līdz pašai pasaules malai!* Rubene 2, 115. Kaut arī nezināma, vieta, kas apzīmēta ar substantīvu *mala*, tomēr ir konkrēta.

Visos augšminētajos piemēros pie substantīva lokatīva *malā* ir kāds atribūts, parasti izteikts ar cita substantīva ģenitīva formu. Leksēma *mala* ir t. s. relacionālais substantīvs, kura valence pieprasa atribūtu (ģeneratīvajās gramatikās tas parasti tiek dēvēts

par komplementu).¹³ Bez tam *mala* ar savu komplementu var arī saaugt kopā vienā leksēmā, piem., *upmala, mežmala, ceļmala*.

2.2. *malā* adverba nozīmē – nekonkrētā vietā.

Šai gadījumā lokatīvs *malā*, arī prepozicionālfrāze *pie malas* ir adverbējušies, tiem vairs nav nepieciešams komplements.

Tāpat kā "īstajam" adverbam *nost*, arī šim *malā* (2. shēmas labais zars) semantika norādīta, balstoties uz tā spēju biedroties ar dažādiem verbiem.

2.2.1. *malā* ar bezpriedēkļa verbu.

2.2.1.1. Savienojumā ar bezpriedēkļa verbu *malā* var apzīmēt vietu [+stat], kur kaut kas ir, atrodas, notiek, piem., .. *nevienam dzejniekam nav tiesības stāvēt malā tautas katastrofas brīdī*.

J. Kalniņš 7, 456 (LLVV V 69), *Patiesībā viņam vairs nebija .. ar ko pierādīt, ka viņš stāv malā un lūkojas notiekošajā ..* Graudiņa 1, 62.¹⁴ *Kā tev nav kauna! Visi gatavojas sacensībām, bet tu sēdi malā!*

2.2.1.2. Adverbiāļa *malā* savienojums ar bezpriedēkļa verbu norāda (intransitīvu vai transitīvu) virzību [+din], piem., "*Vilis arī [aktīvi piedalījās]?" "Viņš bailīgāks, rāvās malā."* Dziļums 2, 250, *Viņas trimda .. bijusi citāda .. un viņu malā bīdījusi šķiriskā piederība, dzimums ..* FL I 124. Sinonīmiska *malā* šeit ir arī prepozicionālfrāze *pie malas*, piem., .. *pagalam sakaunējies rāvos pie malas*. Skujiņš 3, 19 (LLVV I 241),¹⁵

¹³ T. s. relacionālo substantīvu (sk. v. *relationale Substantive* – Steube 1996, 12–13, *relationaler Ausdruck* – Bußmann 643) valence pieprasa atribūtu, kurš ģeneratīvajā gramatikā tiek saukts par komplementu, t.i., obligātu leksēmas papildinājumu, kas norāda uz radniecības, daļas–veselā u. tml. attiecībām, piem., (*kā*) *tēvs*, (*kā*) *prezidents*, (*kā*) *kāja*, (*kā*) *stūris*, (*kā*) *mala*. Relacionālie substantīvi ir vienvalenti atšķirībā no pārējiem – nullvalentajiem substantīviem.

¹⁴ Adverbiālis *malā* šeit var saaugt kopā ar no verba atvasinātu substantīvu, veidojot darītāja vai stāvokļa nosaukumu, piem., *Tik daudzas reizes ticies ar nāvi kā malāstāvētājs, nepazina, kad tā paņēma uz gauda pašu* [=ārsts]! Graudiņa 1, 27. Par šo parādību sk. 11. parindi.

¹⁵ Jāpiezīmē, ka novilkst striktu robežu starp 2.1.1 un 2.2.1.2 ir gandrīz neiespējami tādos piemēros kā: *Viņš skraidīja gar krastmalu, sauca .. "Dullais, .., brauc malā!"* Dziļums 2, 74, "*Brauksim tagad malā un ..!*"

2.2.1.3. *malā* kopā ar bezpriedēkļa verbu apzīmē procesu [+din] – kāda cita procesa vai darbības pārtraukšanu, piem., *Liec to grāmatu tagad malā, izlasīsi vēlāk!* Sinonīmiska *malā* šeit ir arī prepozicionālfrāze *pie malas*, piem., *"Labāk met darbu pie malas un steigies .."* Purapuķe 1, 33, *Jāmet pie malas zūdišanās, jo..* Mārtuža 1, 188; arī: ♠ *Dabūt (arī nogādāt) pie malas* sar. – atbrīvoties (no kāda), parasti, fiziski iznīcinot. LLVV II 237..

2.2.2. *malā* ar priedēkļverbu (partikulārs priedēkļverbs).

2.2.2.1. Adverbiālis *malā* [+din] pastiprina priedēkļu *at-*, *no-*, *pa-* lokālo nozīmi vai arī norāda uz procesa (kāda cita procesa vai darbības pārtraukšanas) pabeigtību, piem.,

at-: *No valsts pārvaldes atbīdīta malā, .. viņa nocietinājās [sevī]..* Rozanova 1, *Ārsts bija izmēģinājis pasauli un sevi dažādos veidos, līdz pasaule atlika viņu malā, lai nodotos citiem jauniem .. zēniem.* Graudiņa 1, 44, *Ātrputriņš .. pievērsās dosjē, kuru bija atlicis malā ..* Dreika 1, 167,

no-: *Bet viņš ar to nelielījās, viņš gribēja nolīst malā un nogaidīt.* Dziļums 2, 268, *Ieva ir ar mieru darīt visu, lai nobīdītu malā nejaukos šķēršļus, kas ..* Leimane 2, 29, .. *marginalizācija – nobīdīšana pie malas, nobīdītība, atstumtība ..* FL I 123, *Ezeras [darbos] malā nostumtās sievietes asi disonē ar ..* FL I 127, *Anda: .. jums ir sirdsapziņa un līdzekļi novākt pie malas katru, kas jums stātos ceļā.* Upīts XIV, 591. (LLVV V 69),

pa-: *Tagad jāpavēro, vai ārsts pratīs paiet malā.* Graudiņa 1, 123, *Un tagad es .. pats pavilkšos pie malas.* Janovskis IV 170, *pà-ài molá, nas'iet' t'ä zàm kùoju* KIV I 592, *Pabīdījis citus apģērba gabalus pie malas, viņš ..* Janovskis IV 180.

2.2.2.2. Priedēkļu *aiz-*, *pie-* gadījumā adverbiālis *malā* pastiprina šo priedēkļu lokālo nozīmi – virzību [+din], kas parasti notiek horizontālā plaknē, piem.,

aiz-: *Sākumā stāvēju pavisam tuvu tribīnei, bet pēc tam pūlis mani aizstūma malā, un es vairs neko neredzēju.*

Uģis sagrieza laivu pret Kurzemes krastu un iegūla .. airos. Turpat, 240, .. *un beidzot laivinieks, .., piestūma mūs malā zem kupliem .. lazdu ceriem.* A. Eglītis 2, 9.

pie-: .. *Rauza apstaigā kuteri, aprauga, vai viss kārtībā, tur pievāc pie malas kasti, tur .. Zigmonte 2, 287 (LLVV I 251).*

2.3. Tāpat kā adverbs *nost*, arī adverbīālis *malā* teikumā var būt bez verba. Tiesa gan, šādi (iz)teikumi ar *malā* nav tik daudzveidīgi kā ar *nost*, un arī tiek lietoti daudz retāk.

2.3.1. *malā* ir bez verba vai viens pats veido teikumu, izsakot pavēli [+din?], piem., *Malā! Nemaisies pa kājām!*

2.3.2. *malā* izsaka rezultātu [+stat?] (parasti kopā ar auxiliāro verbu *būt*), piem., *Tagad es [pensionārs] esmu malā. Atstumts no visa, kas kādreiz bija neatņemama manas dzīves sastāvdaļa.*

3. La. *zemē*

Mūsdienās jau tiek šķirtas divas homonīmas leksēmas *zemē*: substantīva lokatīvs un adverbs (sk., piem., LLVV, LVV)¹⁶. Tā kā adverbs nenoliedzami izveidojies no adverbētas lokatīva formas, abu šo leksēmu semantika rādīta vienā – 3. shēmā.

3.1. *zemē* kā substantīva lokatīvs, kas apzīmē konkrētu vietu.

3.1.1. Šī vieta ir sauszemes virsējā kārtā, piem., *Iedurt lāpstu zemē. Iedzīt mietu zemē. Iegrimt zemē. Kukainis ielien zemē. LLVV VIII 597, Brīdi vēlāk jau balti gaudi krīt švirkstēdami valganajā zemē. Purapuķe 1, 55.*

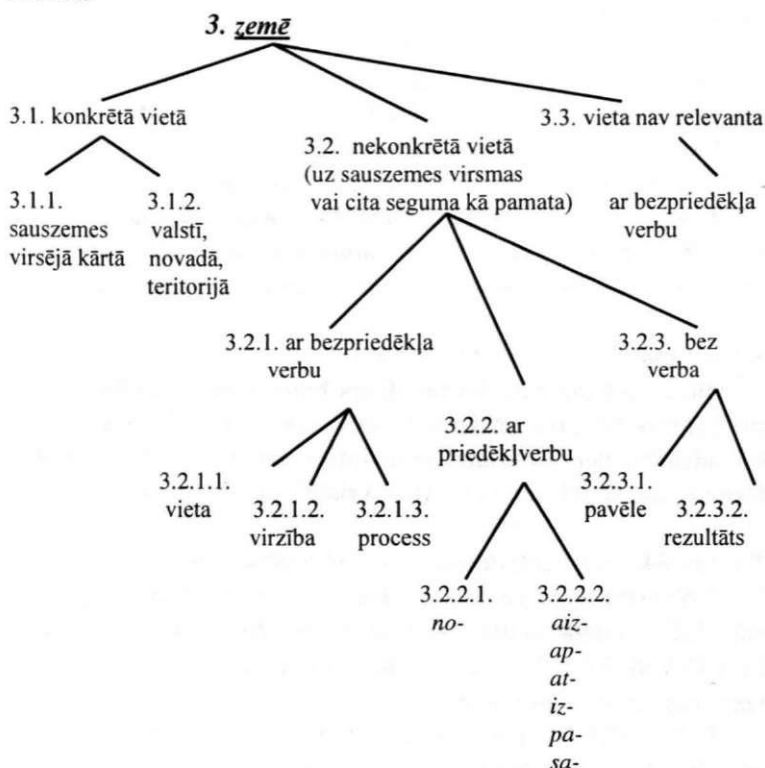
3.1.2. Konkrētā vieta atrodas kādā noteiktā teritorijā, ko nosauc polisēmiskais substantīvs *zeme* – valsts, novads, apgabals, reģions u. c. administratīvā iedalījuma vienības, piem., *Rīgā esot tāds kungs, tas skapējot zemi siltā zemē. Deglavs I₁, .. neizdzēsīs lepnos, brīvos gadus, kad latvieši bija paši kungi savā zemē. A. Eglītis 2, 7.*

3.2. Ar leksēmu *zemē* apzīmētā vieta nav konkrēta.

Šai gadījumā minētā leksēma nav cieši saistīta ar substantīva *zeme* semantiku, t.i., tā adverbējusies. Sinonīmiskas šeit var būt arī prepozicionālfrāzes *pie zemes* [+din] vai [+stat], *uz zemi* [+din], *uz zemes* [+stat], *gar zemi* [+din] vai [+stat], augšzemnieku dialektā, arī *da zemei* [+din].

¹⁶ Sal. ME IV 410, kur piemēri ar adverbēto formu izdalīti atsevišķā šķirklī, bet pati forma saukta par lokatīvu: "*zemē* (li. *zēmēje*), loc. s."

3. shēma

Kā adverbam leksēmai *zemē* nozīmes norādītas, balstoties uz verba, ar kuru tā var biedroties, tipu un semantiku.

3.2.1. *zemē* ar bezpriedēkļa verbu.

3.2.1.1. Savienojumā ar bezpriedēkļa verbu *zemē* var apzīmēt vietu [+stat], kur kaut kas atrodas, piem., *Sēdēt zemē. Zemē gulēja ābols*. LLVV VIII 601, *Bet nu papucis gulēja zemē un nekustējās*. Belševica 4, 30, vai kur kaut kas notiek resp. tiek darīts, piem., *Māte: Paliec nu gultā... – Tēvs: Jāpataisa zemē cīsis...* Blaumanis 6, 420 (LLVV VIII 601).

3.2.1.2. *zemē* norāda, ka ar bezpriedēkļa verbu izteiktā kustība [+din] notiek pret zemi vērstā virzienā, uz leju, lejup, piem., .. *ko lai tagad iesāk. Mesties tūlīt zemē no ārdiem?* Leimane 1, 48, *Kazaki .. sāka laisties zemē no krasta upes ielejā.* Sēlis 7, 291 (LLVV 8, 601), .. *viņš nojūdza zirgu, ar troksni sviezdams zemē abas ilksis.* Dziļums 1, 61, *Viņi ..ar rokām rādīja, lai metam zemē ieročus.* Lukjanskis 7, 122, tāpat arī Ziemeļlatvijas izloksnēs, piem., *tāda aūksta kraūja, gūove veļas nūo tā kalna zemē* ĒIV I 135, *ābelām ziē:d bīrst jo zeme* Draviņš, Rūķe 1958, 49, *nu suōl [jūrniekiem] naūd, lai nāk zemē* Mērsragā, *saūlīt laižas zemē* turpat (Liparte 1996, 31).¹⁷ Šādi virzību izsakoši savienojumi arī ir partikulverbi un *zemē* šeit korelē ar verba priedēkli *no-*, piem.,

kāpt zemē (imperf.) – *no-kāpt* (perf.),

raut zemē (imperf.) – *no-raut* (perf.) utt.

Sinonīmiskas šeit ir arī prepozicionālfrāzes *pie zemes, gar zemi, uz zemi*, piem., *Tēvs satver dēlu .. un spiež to pie zemes* [līdz dēls zaudē līdzsvaru un nokrīt]. Leimane 2, 142, .. *vecāmāte negaidīja, kamēr .. varēs krist gar zemi un raustīties.* Belševica 4, 40, pārn. *"Bēdīgi: caur tādu nebūšanu slīd veselās tautas labklājība uz zemi."* Purapuķe 1, 137. Šķiet, ka pie šīs grupas pieder arī pārn. 'skatīties zemē', piem., *Viņa tikai stāvēja kā sastingusi un lūkojās zemē.* Dreika 1, 115, .. *tie .. mulsiģiem skatiem urbās zemē.* Leimane 2, 157.

3.2.1.3. Latviešu valodas izloksnēs un sarunvalodā *zemē* kopā ar bezpriedēkļa verbu var izteikt arī procesu [+din], piem., *vakarā meta krēklu zemē un vilka citu. / .. / tēu i kafsti, vēlc svākus zemē. / jūdžišu zirgu zemē. / sēdi zemē, sēdi nuōst, kūo tu stāvi.* ĒIV III 755, *kuō tu neņem cepūr zeme?* Draviņš, Rūķe 1958, 49, *meitas ģērbās atkal zemē* Janš. B. 204 (ME IV 710). Šādi partikulverbi ar *zemē* ir sinonīmiski procesu izsakošiem partikulverbiem ar *nost* (sk.1.1.1.3).

3.2.2. *zemē* savienojumā ar priedēkļverbiem.

¹⁷ Pēdējā piemērā varētu būt arī procesa nozīme, sk. 3.2.1.3.

3.2.2.1. Savienojumā ar verbiem ar priedēkli *no-* veidojas partikulāri priedēk|verbi, kur *zemē* pastiprina *no-* nozīmi – virzību [+din] vertikālā plaknē uz leju, piem., *Nūja dobji nokrīt zemē* Leimane 2, 142, .. *tas [=Andrejs] kā apmāts nolaižas zemē uz akmens un .. turpat, 95, .. laizīt [saldējumu] vajag ar .. piedomāšanu, citādi vēl kāda pile garduma nokritīs zemē.* Belševica 4, 43, *Bet, .. ja viņš .. noskatās .. smuidru egles galotni un, .., to nozāgē un [auj tai kūleņojot novelties zemē ..* Dziļums 1, 74, .. *triecu dūri saniknotā vīrieša sejā. Viņš momentā nogāzās zemē un sāka skaļi vaidēt.* Lukjanskis 8, 85, *Lība pie kūts nometa ķipi zemē un ..* Upīts 4, 218 (LLVV I 269). Sinonīmiskas *zemē* šeit ir arī prepozicionālfrāzes *pie zemes, gar zemi, uz zemi*, piem., *Galva tam [zirgam] dziļi nokaras uz zemi un sāni cilājas ..* Purapuķe 1, 53, *Bet es jau .. biju .. apguvis tādus paņēmienu, ka man nekādas īpašas piepūles neprasītu* *Gunāru ātri vien nolikt gar zemi.* Lukjanskis 7, 84, *Iespaidīga izmēra dažādkrāsu taureņi, kuri notriektu pie zemes parasta lieluma ziedu, bet ..* Graudiņa 1, 12.

3.2.2.2. Savienojumā ar verbiem ar priedēk|iem *aiz-, ap-, at-, iz-, pa-, sa-* adverbijālis *zemē* akcentē darbības [+din] beigu punktu (uz sauszemes virsmas vai cita seguma kā pamata), jo šo priedēk|u lokālās pamatnozīmes ir citādas.

aiz-: mīlīti aizbirst aiz kasti zemē. ĒIV I 35;

ap-: Sieviete .. apsēdināja vīrieti zemē un pati .. Graudiņa 1, 116; *viņš apgūlās zemē;*

at-: Atlaidos zemē uz zāles, kas smaržoja.. Lasmanis 2, 51 (LLVV I 382);

iz-: Izliet ūdeni zemē. LLVV VIII 601, .. *sievai .. spainis izšūka zemē.* Čaklais 3, 43 (LLVV III 702), .. *viņa paklūp un pusslaucenes piena izlīst zemē.* Purapuķe 1, 164;

pa-: Es pabēru zemē graudus un pasaucu vistas;

sa-: Bērni sasēdās zemē ap bļodiņu un .. Sakse 2, 37 (LLVV I 178), *Lize .. saļimst bez samanas pie ores zemē.* Purapuķe 1, 156.

3.2.3. Adverbs *zemē* tāpat teikumā var būt bez verba.

3.2.3.1. Tādā gadījumā *zemē* izsaka pavēli [+din?], piem., dēlam, kurš uzrāpies uz jumta, māte uzsauc: *Marš, zemē!* vai: *Tūlīt zemē!*

3.2.3.2. *zemē* var arī rādīt jau notikušas darbības rezultātu [+stat?] (parasti kopā ar auxiliāro verbu *būt*), piem., *Viņš izberzēja acis un ar vienu lēcieni bija zemē no krāsns*. Deglavs I₂, *acs zemē* (adot), – *Ej un izber [spaini], lai varam savākt to, kas zemē*. Tamsons 1, 145.

3.3. Atsevišķā zarā 3. shēmā izdalīta pazīme "vieta nav relevanta", kura izteikta tikai ar viena tipa savienojumu: *zemē* ar bezpriedēkļa verbu. Semantiski tas tuvs *zemē* savienojumam ar bezpriedēkļa verbu procesa nozīmē un vēl tuvāks *nost* savienojumam ar bezpriedēkļa verbu (sk. 1.3.), piem., *kaut .. kā suni mani zemē šautu Zalktis* (ME IV 710), *lai sprāgstot zemē LP. VII, 586* (turpat); *Sist (arī kaut) zemē (arī nost) – nonāvēt. (..) Svešie tuvojās rāmiem soļiem. Tad kāds no meža vīriem iesaucās: "To ir tikai četri, tos viegli sitīsim zemē!"* A. Gulbis 1, 125 (LLVV VIII 602). Šādi *zemē* savienojumi ar verbu tāpat ir partikulverbi, kur *zemē* atbilst verba priedēklim *no-*. Šādi piemēri tāpat biežāki sarunvalodā un izloksnēs, piem., .. *kaūs tik zemē [cūku], svēki nāk virsū*. ĒIV III 755, *liēk² vis bērs² zeme a masalam. (..)* Jeros (Kagaine 1992, 228).

4. Lie. *šalin*

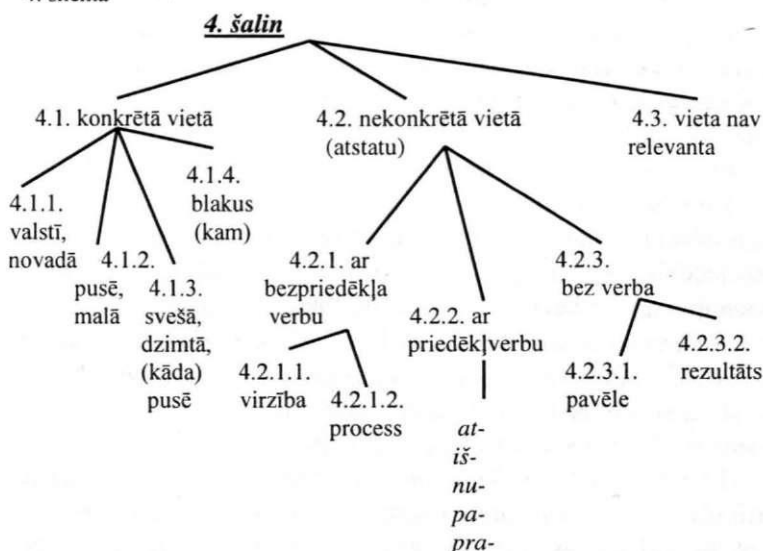
Mūsdienu lietuviešu valodā tiek šķirtas 3 homonīmas leksēmas *šalin*: substantīva illatīvs [+din], adverbs ([+din] vai [+stat]) un prepozīcija [+stat]. 4. shēmā mēģināts parādīt visu triju leksēmu nozīmju sistēmu un arī noteikt robežas starp tām.

4.1. *šalin* var apzīmēt konkrētu vietu, uz kuru kaut kas virzās resp. tiek virzīts vai kur kaut kas atrodas. Šī vieta var būt dažāda.

4.4.1. *šalin* kā substantīva illatīvs norāda valsti, novadu, uz kuru kaut kas virzās resp. tiek virzīts, piem., [ar] *iškeldins jau trejus metus svečion šalin išvykusiā marčią?* T, *kaip pritraukti mūsų šalin kitų kultūrų žmones ..* T, *Vokietijoje gyvenantis .. menininkas pernykščio savo vizito gimtojon šalin metu ..* T, pārnestā no-

zīmē arī 'mirušo valstība', piem., *Taip atsisveikinama su amžinosios medžioklēs šalin iškeliaujančiu bičiuliu T.*

4. shēma

4.1.2. *šalin* kā substantīva illatīvs apzīmē pusi, arī malu (sk. lā. *malā* – 2.1.1), uz kuru kaut kas virzās resp. tiek virzīts, piem., *Šventikai greitai pamato, katron šalin medžiai linksta. T, .. anot Vydūno, "gali savo gyvenimu išdirbti tautos gyvumo srovei tikrus takus, kurie vestu vienon šalin, vienan tikslan, būtent aukštyn, švieson, dorovèn". T, Gaudžadas laukia .. jos šalin [iš miško] T.*

4.1.3. *šalin* kā substantīva illatīvs apzīmē svešās mājas, svešo dzimtu, kur pēc kāzām nokļūst jaunā sieva; *eiti šalin* 'apprecēties (par sievieti)', piem., *Mergužēle mano, ..., kad tu nori šaliņ eiti, begu moki austi?* JV. (LKŽ XIV 446).¹⁸

4.1.4. *šalin* kā prepozīcija izloksnēs apzīmē vietu blakus kaut kam un ir sinonīmiska lietuviešu literārās valodas prepozīcijai *šalia*, piem., *Gal jau šaliņ Vilniaus lyja* Dgp. (LKŽ XIV 447).

¹⁸ Mūsdienās šī leksēma tiek lietota tikai kāzās, kā arī tiesā noteiktas (radnieku u. c.) grupas apzīmēšanai.

4.2. *šalin* kā nekonkrēta vieta, uz kuru kaut kas virzās resp. tiek virzīts. Šāds *šalin* ir adverbējies (sk. iepriekš), norāda kaut kā attālināšanu resp. attālināšanos vai atdalīšanu resp. atdalīšanos no kaut kā cita un kopā ar verbiem veido partikulverbus vs. partikulārus priedēkļverbus, tāpēc tā semantika skatīta savienojumā ar verbiem.

4.2.1. *šalin* ar bezpriedēkļa verbu (partikulverbs).

4.2.1.1. Šādi partikulverbi apzīmē virzību [+din], piem., .. *ir gulbinas, kiek pagirksējēs, nusivylēs plaukia šalin...* T, ..*iš R. Markevičienēs sodybos šalin spruko pusamžis vyras.* T, "*Eikite šalin nuo manęs, prakeiktieji, į amžinąją ugnį. ..*" T, *Tą uniformą, vaikine, mesk šalin, be jos bus lengviau ..* T, *Lietuvos ženklas – ne vilkas, o raitelis, vejantis vilką šalin.* T.

4.2.1.2. Apzīmē procesu [+din] – kāda cita procesa vai darbības pārtraukšanu, piem., – *Vaikeli, mesk šitą knygą šalin!* T, .. *skaitant kartais pasidaro labai šiurpu ir nejauku, norisi knygą dėti šalin ir kuo greičiau užmiršti ..* T, [jis] *Net nusipurtė, vydamas šalin nuodėmingas mintis...* Jauniškis 1,64, .. *tokią mintį tuoj vėjau šalin...* T, .. *kiekvienas judesys turi ginti šalin kasdienę rutiną.* T.

4.2.2. *šalin* ar priedēkļverbu (partikulārs priedēkļverbs). *šalin* pastiprina verba priedēkļa lokālo nozīmi, piem.,

at-: Ketindamas jį [šalika] gražinti sąvininkei, žengiau artyn, tačiau tuoj pat sutrikęs atšokau šalin .. T, *Aš .. atidėjau šalin savo plunksnakotį, kuriuo kažką rašiau, ..* T, *Luktelėjau, kol .. Gailius atidėjo šalin savo darbus, atsiduso ir išvertė [šiā knygā į lietuvių kalbā].* Kunčinas 3, 21.

iš-: Jeigu morkas reikia pirkti, išmeskite šalin šerdį. T, .. *analitinė mintis išstumia šalin aprašinėjimus, ..* T.

nu-: Po kelių smūgių per galvą gyvulus nubėgo šalin. T, *Žmonės tikėjo, kad varpų gausmas nugins šalin audros debesīs.* T, *Padavėjos bandė užremti duris, bet jas nustūmė šalin.* T, *Apstulbau, kai kartą zoologas Bonifacijus jėga nutempė mane šalin nuo malonaus pusamžio vyriškio, su kuriuo ..* Kunčinas 3, 33–34, *nepažystamieji, nerūpestingai šalin nusviedė kuprines, visą pusdienį .. šildosi saulutėje.* T.

pa-: *Besiartinantiems prie jo V. Poliakovas šaukė pasitraukti šalin*. T, *Prisidirbai iki ausų – pavarys [kiti tave] šalin nuo lovio, ir tiek*. T, *Kol naudojatės šia [valymo] priemone, patraukite šalin naminius gyvūnus*. T, *Tačiau per anksti šalin pavyta žiema, matyt, supyko ir vėl pažėrė sniego .. T.*

pra-: *o kai [jis] pamėgino įsiveržti į R. Žulio namą, šeimnininkas jį pragynė šalin grasindamas .. šautuvu*. T.

4.2.3. Adverbs *šalin* teikumā var būt arī bez verba vai vispār viens pats veidot visu teikumu. Atkarā no konteksta resp. situācijas šis adverbs var izteikt pavēli vai kādas jau notikušas darbības rezultātu (sekas).

4.2.3.1. Pavēli [+din?] šis adverbs parasti izsaka viens pats, piem., *Šalin, šalin šmeklos, šmeklelēs!* T, vai arī kopā ar darbības objektu, piem., *Šalin depresijā, tegyvuojā depresija – ji .. meilēs variklis!* Kunčinas 3, 136.

4.2.3.2. Arī jau notikušas darbības rezultātu [+stat?] *šalin* parasti apzīmē viens pats, bez verba, piem., .. *jiems [romanams] buvo nuskirtas tremtinių likimas: šalin iš literatūros, .. T, Kai ejo – kaip dūmas šalin* Skd. (LKŽ XIV 447), *supūvusią bulvę tik švyst šalin*. *šalin* savienojums ar auxiliāro verbu *būti* ieguvis frazeoloģisma nozīmi 'mirt, iet bojā', piem., *Smertis atejo, i buvo šalin* Rsn. (LKŽ XIV 447), vai 'saboģāties', piem., *Bulvės muno an pusēs yr[a] šalin* End. (turpat).

4.3. Atsevišķā zarā 4. shēmā izdalīta pazīme "vieta nav relevantā", kura izteikta ar partikulverbu, piem., *Rudenį, nuo kurių žmonių ėmė šalin karves, ėmė ir pašarą*. T. Semantiski tas tuvs *šalin* savienojumam ar bezpriedēkļa verbu procesa nozīmē (sk. 4.2.1.2). Galvenā atšķirība ir tā, ka šeit pilnībā zudusi lokālā nozīme, bet par galveno kļuvusi iznīcināšanas, kaitēšanas nozīme. Visvairāk tādu piemēru ir lietuviešu valodas izloksnēs, īpaši Ziemeļ- un Rietumlietuvā, piem., *Alyvinės obels turėsi rėžt šakas šalin* Snt. *sakau, ar visą ranką pjauti šalin reiks?* Vrd. *Vaikščioji kaip baidyklė – plaukus kirpk šalin* Jdr. *Lupa tas duris šalin atsispyręs* Trk. *Paskiau tą [v]andinį leisi apent šalin* Vvr. *Džiūna bulbelės šalin* Žr. (LKŽ XIV 446-447).

Atšķirībā no latviešu valodas šeit iespējami arī partikulāri priedēkļverbi, piem., *Nuskusk šaliņ tā žieve!* Jrb. *Po tam vēl nuvertē tā bokštā šaliņ Lk.* (turpat).

5. lie. žemēn / žemyn

Tās ir divas lietuviešu valodas leksēmas, kuras pieder pie dažādām vārdšķirām, bet var teikumā pildīt vienu – adverbiāla – funkciju un bieži tiek lietotas paralēli, tāpēc arī tām izveidota viena kopīga 5. shēma.¹⁹

5.1. *žemēn* kā substantīva illatīvs nosauc konkrētu vietu, uz kuru kaut kas virzās resp. tiek virzīts. Sinonīmiska šeit ir arī prepozicionālfrāze *ī žeme*.

5.1.1. Šī konkrētā vieta ir visa planēta *Zeme*, piem., *Astronautai jau sugrīžo Žemēn* vai (biežāk): *ī Žeme*.

5.1.2. Šī vieta ir sauszemes virsējā kārtā, piem., .. *netikētai išvydau keliolika žemēn padrikai subestu kryžiu*. Kunčinas 3, 38.

5.1.3. Konkrētā vieta ir kāda noteikta teritorija, ko apzīmē polisēmiskais substantīvs *žemē* – valsts, novads, apgabals, reģions u. c. administratīvā iedalījuma vienības, piem., *svečiai nuvažiavo Vytauto žemēn; dabar jis ējo ī žemaičiu žeme*.

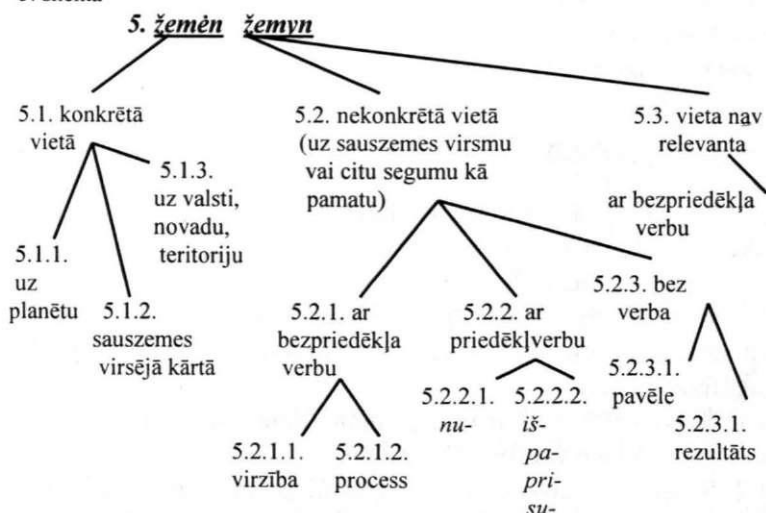
5.2. Adverbētā illatīva forma *žemēn* tāpat kā adverbs *žemyn* apzīmē nekonkrētu vietu, virzienu [+din], kādā kaut kas virzās resp. tiek virzīts. Šeit sinonīmiskas ir prepozicionālfrāzes *ī žeme*, *ant žemēs*, *prie žemēs*.

5.2.1. *žemēn / žemyn* ar bezpriedēkļa verbu (partikulverbs).

5.2.1.1. Savienojumā ar bezpriedēkļa verbu *žemēn / žemyn* lietuviešu literārajā valodā var norādīt tikai virzību [+din], piem., *Reģėjai: nuo Vyčio žirgo žemēn krito, nukrist negalėjo Stalinas .. T, Blankt, krito arklys prie žemēs.. Šts. (LKŽ I 885), Obuolys žemyn bāptelėjo Vlkv. (turpat, 649), pārn. .. kai įmonė pradėjo riedėti žemyn, stovintys arčiau katilo bandė spėti pasisemti gėrybių. T.*

¹⁹ Kā to traktē paši lietuviešu valodnieki, nav īsti skaidrs, jo L.KŽ 20. sējums vēl nav izdots, un DŽ nav ne šķirkļa *žemēn*, ne *žemyn*.

5. shēma

5.2.1.2. Lietuviešu valodas izloksnēs (īpaši Ziemeļ- un Rietumlietuvā), kā arī sarunvalodā *žemèn* / *žemyn* var apzīmēt arī procesu, piem., *Vilk ántvalkius žemèn!* Plik. (LKŽ I 178), *vētk žēmīe tū•n švārka* / *vē.sas èsè šlāps* Vksn: *má•uké•s kel.nè[s]* *žē•mie* Vrp. Dūnin. 453.

5.2.2. *žemèn* / *žemyn* savienojumā ar priedēkļverbu (partikulārs priedēkļverbs).

5.2.2.1. Ar vārdiem ar priedēkli *nu-* adverbiālis *žemèn* / *žemyn* pastiprina *nu-* nozīmi – virzību [+din] vertikālā plaknē uz leju, piem., .. *ardai su linais nukrito žemèn* Kp. (LKŽ I 292), *jei eglēs šakos .. būna nukarusios žemyn, vadinasi .. T, Drambliai sustojo, atsiklaupē, svečiai kopētēlėmis nulipo* [nuo jų nugarų] *žemèn*. Jauniškis 1, 88, *Besigrumdami .. nutēškēm ant žemēs telefoną*. Ivanauskaitė 2, 47.

5.2.2.2. Savienojumā ar vārdiem ar priedēkļiem *iš-*, *pa-*, *pri-*, *su-* adverbiālis *žemèn* un prepozicionālfāzēs akcentē darbības [+din] beigu punktu (uz sauszemes virsmas vai cita seguma kā pamata), bet adverbs *žemyn* – darbības virzienu, jo minēto priedēkļu lokālās pamatnozīmes ir citādas, piem.,

iš-: *Maišas atsirišo, ir grūdai išsibėrė ant žemės* Rm. (LKŽ I 773), *netyčia išpyliau vandenį žemėn.*

pa-: *Pažiro žemėn [nuo stalo] taurelių šukės.* Mackonytė 1, 37, *Paguldėti ant žemės.* (Valiulytė 1998, 96).

pri-: *Kiek daug žirnių priaižyta ant žemės žvirblių* Ktk. (Valiulytė 1998, 96), *jie primėtė žemėn (ant žemės) šiukšlių.*

su-: *Vaikai sumetė kuprines žemėn ir žaidė; Penki vienuoliai suklaupė eile žemėje (ant žemės)* Vien. (Valiulytė 1998, 97).

5.2.3. *žemėn / žemyn* teikumā var būt arī bez verba vai vispār viens pats veidot visu teikumu. Atkarā no konteksta resp. situācijas tas var izteikt pavēli vai kādas jau notikušas darbības rezultātu (sekas).

5.2.3.1. Pavēli [+din?] šis adverbialis parasti izsaka viens pats, piem., *Tuojau pat žemėn nuo medžio!*, vai arī kopā ar darbības objektu, piem., *Kojas žemėn nuo stalo!*

5.2.3.2. Arī jau notikušas darbības rezultātu [+stat?] *žemėn / žemyn* parasti apzīmē viens pats, bez verba, piem., *tas tik pļūkt žēmėn* Trk (Girdenis, Kačiuškienė 1986, 23), *An(à)s tik tą švarķą žēmėn!* Trk (turpat), *katinas tik strykt žemyn.*

5.3. Atsevišķā zarā shēmā izdalīta pazīme "vieta nav relevanta", kura izteikta tikai ar viena tipa savienojumu: *žemėn / žemyn* ar bezpriedēkļa verbu. Semantiski tas tuvs *žemėn / žemyn* savienojumam ar bezpriedēkļa verbu procesa nozīmē. Galvenā atšķirība ir tā, ka šeit pilnībā zudusi lokālā nozīme, bet par galveno kļuvusi kāda cita – iznīcināšanas nozīme. Šādi piemēri arī raksturīgi tikai sarunvalodai un ziemeļrietumzemaīšu un ziemeļaukštaišu izloksnēm, piem., *Lapės igavo arkliāsuskį ir sprogst žemėn* Šts. (LKŽ I 304), *Matau, kad ligoņis blogēja žemėn* Šts. (LKŽ I 940). Šajās izloksnēs sastopamos partikulverbus²⁰ ar latviešu literārās valodas atbilstmēm salīdzinājuši lietuviešu valodnieki A. Girdenis un G. Kačiuškienė 1986, 21).

²⁰ Lietuviešu valodnieki lieto citu terminu *perficientīvs*, ar ko apzīmē 3. verba veidu, kurš atrodas starp pabeigto un nepabeigto veidu un no pēdējā atšķiras ar to, ka darbība tuvojas beigām (sk. Girdenis, Kačiuškienė 1986, 21).

kiene. Visvairāk šādu perficientīvu fiksēts tieši ar partikulu *žemē(n)*, piem., *Kiřskit kóje žēmēn* Trk, *Prūdai vándens – skēsta i žemē tas vaikas* Lž, *Málku neturiù – žiēmą šalù i žēmę* Pp. (Girdenis, Kačiuškienė 1986, 21). Šeit sastopami arī tādi partikulverbi, kuriem latviešu valodā vispār nav atbilstmju, piem., *Vyras kriōk(i)a, kaūk(i)a žēmēn, o tà gyvātē juōk(i)as(i)* Trk (turpat), *vî•rs seīnas vērt / kāuk žēmî•n sùprūnti /Tirkřl. 17*. Pie pēdējā piemēra norādīts, ka šeit aktualizēts perficientīvs, radies pēc analogijas ar *mēřť žēmî•n, sprûokť žēmî•n*.²¹ Visu minēto leksēmu kā adverbu pamatnozīmi būtu iespējams formulēt šādi:

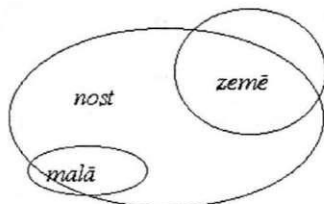
kaut kas tiek atdalīts, attālināts resp. atdalās, attālinās no kaut kā cita.

Diferenci šajā formulējumā ienes virziens, kādā šis process notiek resp. ir noticis:

- la. *nost* – virziens nav relevants kā horizontālā, tā vertikālā plaknē (ierobežojums: kustības sākumpunkts atrodas kāda objekta ārējā daļā (uz tā virsmas);
- la. *malā*, lie. *šalin* – virziens nav relevants, bet kustība (parasti) notiek tikai horizontālā plaknē;
- la. *zemē*, lie. *žēmēn* – virziens (ja vispār norādīts) ir relevants, t.i., tikai viens – kustība notiek tikai vertikālā plaknē no augšas uz leju.

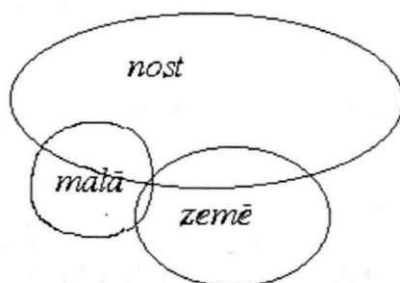
Shematiski šo adverbu semantiskos laukus var attēlot šādi:

latv.

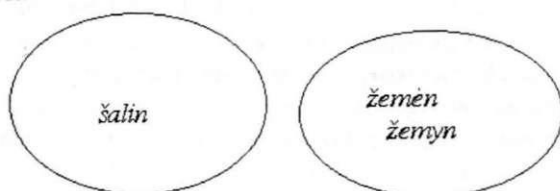
²¹ Tehnisku iemeslu dēļ piemēros no krājuma "Taip šneka tirkšlišķiaii" vienkārřota transkripcija.

Ja šai shēmā iekļautu arī *malā* un *zemē* kā substantīvu lokatīvu, t.i., konkrētās nozīmes (skat. 2.1. un 3.1.), tā izskatītos šādi:

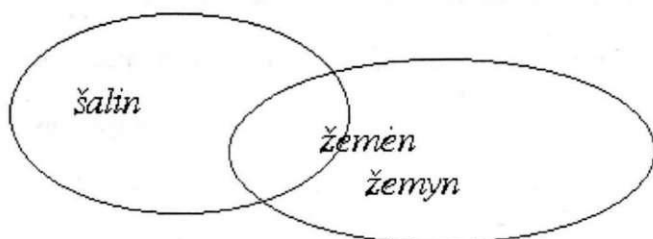

Lietuviešu literārajā valodā adverbu *šalin* un *žemēn / žemyn* semantiskie lauki savstarpēji nepārklājas:

liet.

Bet sarunvalodā, Lietuvas izloksnēs, kā arī tad, ja shēmā iekļautu arī konkrētās abu substantīvu illatīva nozīmes (sk. 4.1. un 5.1.), to semantiskie lauki savstarpēji pārklājas:

Tā kā šai rakstā aplūkoti adverbji var būt sinonīmiski arī ar citiem adverbiem resp. adverbjiļiem, piem., la. *nost* // *prom*, *nost*, *malā* // *sāņus*; *zemē* // *lejā*, *uz leju*, lie. *šalin* // *lauk*, *tolyn*, *žemyn* // *ī apačiq*; lie. *šalin* // la. *prom*, būtu nepieciešami līdzīgi pētījumi arī par citiem adverbjiļiem.

Izmantotā literatūra un avoti

- BBGr – Bērziņa-Baltiņa V. *Latviešu valodas gramatika*. Rīga: Zvaigzne ABC, b. g. (1. izd. – 1942.)
- Bußmann – Bußmann H. *Lexikon der Sprachwissenschaft*. 2., völlig neu bearbeitete Aufl. Stuttgart: Alfred Kröner Verlag, 1990.
- Draviņš K., Rūķe V. 1958: Verbalformen und undeklinierbare Redeteile der Mundart von Stenden. Lund: Håkan Ohlssons Boktryckeri.
- Dūnin. – Vitkauskas V. *Šiaurės rytų dūnininkų šnektų žodynas*. Vilnius: Mokslo, 1976.
- DŽ – Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. 4. leid. Red. S. Keinys. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000.
- Endzelīns J., Mīlenbahs K. *Latviešu gramatika*. Otrs, pārstrādāts izd. Rīga: Valtera un Rapas akc. sab., 1923.
- ĒIV – Kagaine E., Raģe S. *Ērgemes izloksnes vārdnīca*. 1.-3. sēj. Rīga: Zinātne, 1977.–1983.
- Gailums K. 1986: Distances adverbu semantika un sintaktiskās funkcijas mūsdienu latviešu literārajā valodā. – *Latviešu leksikas attīstība*. Rīga, 225.–247.
- Gāters A. 1993: *Lettische Syntax: Die Dainas*. Frankfurt am Main, Berlin, Bern, New York, Paris, Wien: Lang.
- Girdenis A., Kačiuškienė G. 1986: Paraleliniai reiškiniai latvių ir šiaurinių lietuvių veiksmažodžio sistemose. – *Kalbotyra* 37(1), Vilnius, 21.–27.
- Kagaine E. 1992: Semantiskie dialektismi Ziemeļrietumvidzemes izloksnēs. Rīga: Zinātne.
- KIV – Reķēna A. *Kalupes izloksnes vārdnīca*. 1.–2. sēj. Rīga: Latviešu valodas institūts, 1998.
- LGr – Endzelīns J. *Latviešu valodas gramatika*. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1951.

- Liparte E. 1996: Par dažiem partikulverbiem un to lietojumu Engures un Mērsraga izloksnē. – *Baltu Filoloģija* 6. Rīga, 30.–36.
- Liparte E. 2000: Priedēliniai ir partikuliniai veiksmažodžiai latvių ir lietuvių bendrinėse kalbose. – *Veiksmažodžio raidos klausimai*. Žurnalo "Tiltai" priedas Nr.1. Klaipėda, 51.–54.
- LKŽ I – *Lietuvių kalbos žodynas* 1, antras leidimas, red. J. Kruopas. Vilnius: Mintis, 1968.
- LKŽ XIV – *Lietuvių kalbos žodynas* 14, red. K. Ulvydas, Vilnius: Mokslas, 1986.
- LLVV – *Latviešu literārās valodas vārdnīca* 1.-8. sēj. Rīga: Zinātne, 1972.–1996.
- LVV – *Latviešu valodas vārdnīca*. Red. D. Guļevska. Rīga: Avots, 1987.
- ME – K. Mīlenbachs. *Latviešu valodas vārdnīca*. Rediģējis, papildinājis, turpinājis J. Endzelīns. 1.–4. sēj. Rīga, 1923.–1932.
- Metzler – Metzler Lexikon Sprache. Stuttgart, Weimar: Verlag J.B. Metzler, 1993.
- Mīlenbahs K. – Vācu rakstnieku kļūdas latviešu valodā. – *Darbu izlase*. 3. sēj. (tiek gatavota izdošanai).
- MLGr – *Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatika*. 1.–2. sēj. Rīga: LPSR ZA Izdevniecība, 1959, 1962.
- Ozols A. 1958: Adverbizācijas problēma un verbālās vārdkopas ar atkarīgiem adverbiem. – *Latvijas PSR ZA Vēstis* Nr. 12, 47.–56.
- Staltmane V. 1958: Verbu veidi mūsdienu latviešu literārajā valodā. – *LPSR ZA Valodas un literatūras institūta raksti* VII. Rīga, 5.–47.
- Steube A. 1996: *Einführung in die Syntaxtheorien* (Lehrmaterial). Universität Leipzig.
- Tirkšl. – Girdenis A. *Taip šneka tirkšliškiai*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996.
- Valiulytė E. 1998: *Dabartinės lietuvių kalbos sintaksiniai sinonimai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

Literārie avoti

- Piemēriem, kuri citēti no leksikogrāfiskiem avotiem (LLVV, LKŽ u. c.), pārņemti arī tajos lietotie šifri. Bez tam šajā rakstā izmantoti: Belševica 4 – Bille. Rīga, 1992.
- Degļavs – Augusts Degļavs. Rīga I. Teksts pieejams internetā: <http://www.ailab.lv/Teksti/Senie/ADegl/ADsat.htm> (romiešu

- skaitlis norāda romāna daļu, bet arābu skaitlis – šīs daļas no-
daļu). (1. izd. – Rīga, 1912.)
- Dreika 1 – Dagnija Dreika. Krimināletīdes. Rīga, 1997.
- Dziļums 1 – Alfrēds Dziļums. Celmenieki. Altgarge: J. Alkšņa apgāds,
1948.
- Dziļums 2 – Alfrēds Dziļums. Daugavas krāces. Rīga, 2000. (1. izd. –
ASV, 1964)
- FL I – Feministica Lettica. Nr. 1. Rīga, 1998.
- Graudiņa 1 – Ilze Graudiņa. Papīra debesis, audekla zeme. Rīga, 1998.
- Ieviņš 1 – Kārlis Ieviņš. Sidraba birzs. Rīga, 1996. (1. izd. – 1930.)
- Ivanauskaitē 2 – Jurga Ivanauskaitē. Agnijos Magija. Vilnius, 1995.
- Janovskis IV – Gunars Janovskis. Kopoti raksti. 4. sēj. Rīga, 1998.
- Jauniškis 1 – Bronius Jauniškis. Iškeiķes sužadētine. Vilnius, 2000.
- Kunčinas 3 – Jurgis Kunčinas. Kasdien ī karā. Vilnius, 2000.
- Leimane 2 – Ilona Leimane. Vilkaču mantiniece. Rīga, 1991. (1. izd. –
1942)
- Lukjanskis 7 – Egils Lukjanskis. Notiesātais. Rīga, 2000.
- Lukjanskis 8 – Egils Lukjanskis. Cilvēks naktī. Rīga, 2000.
- Mackonytē 1 – Mackonytē. Lošimas septyniaais laikrodžiaais. Vilnius,
1999.
- Mārtuža 1 – Eva Mārtuža. Izravētā sirds. Rīga, 1999.
- Migla, Rūmnieks 1 – Andrejs Migla, Valdis Rūmnieks. Kuršu vikingi.
Rīga, 1998.
- Purapuķe 1 – Jānis Purapuķe. Savs kaktiņš, savs stūrītis zemes. Rīga,
1990. (1. izd. – 1898)
- Repše 3 – Gundega Repše. Šolaiku bestiārijs. Identifikācijas. Rīga,
1994.
- Rozanova 1 – Jeļena Rozanova. Anna, Kurzemes hercogiene. Teksts
pieejams internetā: <http://ai1.mii.lv/teksti/t06.htm>
- Rubene 2 – Eva Rubene. Pilsētas bērni. Rīga, 1986.
- T – piemēri no Kauņas VDU izveidotā lietuviešu valodas tekstu kor-
pusa (*Lietuvių kalbos tekstynas*), kurš pieejams internetā:
<http://donelaitis.vdu.lt/tekstynas>.
- Tamsons 1 – Uģis Tamsons. Reņģu ēdāji. Rīga, 1999.

**Die semantischen Beziehungen von lett. *nost* vs. *malā* vs. *zemē*
und lit. *žemèn* vs. *šalin* in der Standardsprache und Mundarten**
Zusammenfassung

In diesem Beitrag wird die Semantik zusammen mit dem Gebrauch von mehreren semantisch nahen Adverbialien (d. h., Adverbien – lett. *nost*, *zemē*, lit. *šalin*, *žemyn*, adverbialisierten Kasusformen der Substantive – lett. *malā*, lit. *žemèn* sowie ihren synonymischen Präpositionalphrasen) in der lettischen und litauischen Sprache (Standardsprache und teilweise Mundarten) analysiert und schematisiert. Teilweise sind die Bedeutungen dieser Adverbien und die Beziehungen zwischen ihnen neu formuliert worden, unter der Berücksichtigung ihrer möglicher Verbindung bzw. Korrelation mit anderen Elementen der Sprache. In der ersten Linie betrifft es die sogen. Aktionsart-Korrelation der Verben, wo der Präfixverb die grammatische Bedeutung des Perfekts hat, z. B. lett. *no-kāpt*, lit. *nu-lipti*, und die entsprechende grammatische Bedeutung des Imperfekts durch ein Partikelverb, dessen Partikel ein Adverbiale ist, ausgedrückt wird, z. B. lett. *kāpt nost* od. *kāpt zemē*, lit. *lipti žemyn* / *žemèn*. Außerdem können sich die Adverbialien als Partikeln auch den Präfixverben anschließen und werden auf solche Weise zu Teilen der sogen. partikelierten Präfixverben, z. B. lett. *no-kāpt nost* od. *no-kāpt zemē*, lit. *nu-lipti žemyn* / *žemèn*.

Alle betrachteten Adverbialien haben eine gemeinsame Bedeutung: 'etwas entfernt sich', auch 'etwas teilt sich von etwas ab', z. B. lett. *iet nost*, *iet malā*, *krist zemē*, lit. *eiti šalin*, *kristi žemèn*, bzw. 'etwas wird von etwas od. jmdm. anderem entfernt, auch abgeteilt', z. B. lett. *plēst nost*, *mest zemē*, *likt malā*, lit. *stumti šalin*, *kirsti žemèn*. Eine Differenz bringt darin die Richtung, in welcher diese Bewegung stattfindet: lett. *nost* – die Richtung ist irrelevant, die Bewegung kann horizontal od. vertikal stattfinden; lett. *malā*, lit. *šalin* – die Richtung ist irrelevant, aber die Bewegung findet normalerweise nur horizontal statt; lett. *zemē*, lit. *žemèn* / *žemyn* – die Richtung, wenn überhaupt angegeben, ist nur eine – von oben nach unten.

Die Bedeutungen dieser Adverbialien sowie ihrer homonymischen Lexeme sind auch schematisch gezeigt. Ebenso sind die Beziehungen zwischen den Adverbialien in jeder Sprache sowie ihren Mundarten schematisch – mit Hilfe semantischer Felder – geschildert.

Um die Forschung zu vervollständigen, sollten ähnliche Studien zu den semantischen Feldern anderer Adverbialien, z. B. lett. *prom*, *lejā*, lit. *lauk(an)*, *tolyn*, *i apačią* durchgeführt werden.

Kersti BOIKO

Igauņu valodas savienojuma verbi un to atbilstmes
latviešu valodā (izpētes stāvoklis)I. TERMINOLOĢIJA, ATSEVIŠĶU TERMINU
SKAIDROJUMI UN PIEMĒRI.

Igauņu valodā ir četri verbu veidi:

- vienkāršie verbi (*lihtverb*),
 - saliktie verbi jeb verbi salikteni (*liitverb*),
 - savienojuma verbi (*ühendverb*),
 - izteicienu verbi ~ izteicienverbi (*väljendverb*),
- (Rätsep 1978, 21; Hasselblatt 1990, 39–42).

Viens no šiem verbu veidiem – savienojuma verbi – piesaistījis arī latviešu valodnieku uzmanību.

Izteicienverbs ir kādā konkrētā locījumā esoša nomena un verba konstrukcija. Nomena locījums nemainās, nomens nav aizstājams ar citu nomena, konstrukcijai ir idiomātisks raksturs (Rätsep 1978, 20–26), piem.,

aru (Sg. Part.) *saama* 'saprast'

aru 'prāts, saprāts' + *saama* 'dabūt, (ie)gūt; kļūt, tikt, tapt; varēt, spēt'

ausse (Sg. Ill.) *tōstma* 'celt godā'

au 'gods, cieņa' + *tōstma* '(pa)celt'

lōpule (Sg. All.) *viima* 'pabeigt'

lōpp 'beigas' + *viima* '(aiz)nest, (aiz)vest'

Savienojuma verbs (ig. *ühendverb*) ir verba savienojums ar prefiksāladverbu jeb afiksāladverbu.

Igauņu valodā verbs savienojumā ar prefiksāladverbu

- var saglabāt savu konkrēto nozīmi, kas tiek precizēta,
- var veidoties verba nozīmes pārnēsums (konstrukcijas elementi kopsummā dod kādu trešo nozīmi, kas nesakrīt ne ar viena konstrukcijas elementa nozīmi).

Atsevišķu adverbu savienojums ar verbu izsaka darbības perfektivitāti.

Teikumā savienojuma verbs veido sintaktisku vienību (skat. arī Boiko 1999a).

Prefiksāladverba funkcijas var veikt vietas, stāvokļa adverbi, kā arī perfektivitāti izsakošie adverbi (KT 1985 39–40).

edasi 'tālāk; uz priekšu' + *jōudma* 'spēt, varēt; paspēt, pagūt; nokļūt, sasniegt'

'1) virzīties, iet, tikt uz priekšu;

2) izsisties, izvīzīties, tikt uz augšu, tikt uz priekšu (dzīvē)'

Aben 63,107; EKS I 678; Hōim 45; Boiko 1999b

1. *Virzīties, iet, tikt uz priekšu.*

a. (telpiski)

Viletsal teel jōudsime vaevaliselt edasi. (EKS I 679)

'Ar grūtībām **virzījāties uz priekšu** pa slikto ceļu.'

Kui olin pisut edasi jōudnud ... , tuli ūks must auto ... (Donner 1996, 118)

'Kad **biju** nedaudz **ticis uz priekšu**..., nāca viena melna mašīna...'

b. *novēc. (laika ziņā)*

Aastad lendasid, aastad jōudsid tuule tuhinal edasi. (EKS I 679)

'Gadi lidoja, gadi **gāja uz priekšu** vēja spārnēm.'

2. *Būt veiksmīgam, panākt atzīšanu; veidot karjeru.*

Vend pole elus edasi jōudnud ... (Mutt 1995, 107)

'Brālis dzīvē **nav izsities** ...'

On tōos, ōpingutes, ametiredelil edasi jōudnud. (EKS I 679)

'**Ir izvīzījies** darbā, mācībās, pa karjeras kāpnēm.'

Pūuab elus edasi jōuda. (EKS I 679)

'Cenšas dzīvē **tikt uz augšu**.'

... ta oli [tōodega] heasti edasi jōudnud. (Pöder 1993, 3)

'... viņš **bija** [ar darbiem] labi **ticis uz priekšu**.'

lābi 'prep. (ar ģen.) caur; adv. cauri' + *ajama* 'dzīt; ar part. darīt, rīkoties, nodarboties'

'1) malt, samalt, izmalt; izdzīt caur, cauri;

2) apbraukāt; nobraukt;

3) izvērt;

4) tikt cauri, iztikt, izvilkt'
EKS I 60; Aben 42, 228; Hõim 270

1. Maļot sasmalcināt.

Ēma hakkas kōogis liha lābi ajama. (EKS I 60)
'Māte sāka virtuvē malt gaļu.'

Liha aetakse hakkmasinast lābi. (EKS III 252)
'Gaļu samaļ ar gaļas maļamo mašīnu.'

2. Izseparēt (pienu).

Piima lābi ajama. (EKS I 60)
'Izmalt pienu.'

3. Izdabūt (kam cauri).

Kes teab, palju inimesi sihukesest sōelast lābi aetakse ...
(Laipaik 1993, 109)

'Kas zina, cik daudz cilvēku tiks izdzīti caur šādu sietu ...'

4. Braukājot aptvert kādu teritoriju, pabūt (daudzās, visās vietās).

Terve ilm, pool Eestimaad lābi aetud. (EKS I 60)
'Vesela pasaule, puse Igaunijas ir apbraukāta.'

5. Braucot pārvarēt (kādu attālumu).

Autorallil tuli lābi ajada ligi 3000 kilomeetrit. (EKS I 60)
'Autorallijā bija jānobrauc aptuveni 3000 kilometru.'

6. Verot izvilkt (kam cauri).

Niiti nōelasilmast lābi ajama. (EKS I 60)
'Izvērt diegu caur adatas aci.'

7. Izklūt no nepatīkama stāvokļa nesodītam, neskartam u. tml.
Katsume heaga lābi ajada. (EKS I 425)

'Mēģināsim tikt cauri ar labu.'

8. Spēt pārtikt; izdzīvot; būt apmierinātam.

Rasketel aegadel tuleh vāhesega, piskuga lābi ajada. (EKS I 60)
'Grūtos laikos jāiztiek ar mazumiņu.'

9. sar. Panākt, ka (grūtos apstākļos) izdzīvo.

Kitsas see elamine on, aga ajame kevadeni lābi. (EKS I 60)
'Šaura tā dzīvošana ir, bet līdz pavasarim izvilksim.'

Savienojuma verbi raksturīgi arī lībiešu un somu valodai, piem., lībiešu valodas savienojuma verbi atrodami jau 19. gad-

simtā vāktajos tekstos:

jūr 'klāt'

jūrō saddō '(at)gadīties, notikt'

(līb. *saddō* 'krist; līt')

- Aš mingi *sadāb* sinnōn *jūr*, pida vast.
 - Wenn dir etwas zustösst, so halte Stand.
- SWGr 347.

'Ja tev kaut kas *atgadās*, izturi.'

kubb, kubbō 'kopā'

kubbō kuorņō 'savākt, salasīt'

(līb. *kuorņō* 'vākt, lasīt')

- Ta amād pienōd rāzōd *kuorņōb kubb*.
 - Er sammelt alle kleinen Bischen zusammen.
- SWGr 319.

'Viņš *savāc (salasa)* visus mazos krikumiņus.'

leb 'caur; cauri'

lebbō broušō 'izbraukt (cauri)'

(līb. *broušō* 'braukt')

- Mūtsāst *leb brouš* ja krūog jūrs pidāt.
 - Durch den Wald fahren und beim Krüge anhalten.
- SWGr 347.

'*Braukt* mežam *cauri* un pieturēt pie kroga.'

(Skat. Boiko 1999c)

II. LATVIEŠU VALODAS KONSTRUKCIJU VERBS + ADVERBS KĀ BALTIJAS JŪRAS SOMU VALODU IETEKMES REZULTĀTA KONSTATĒJUMS LATVIEŠU VALODNIECĪBĀ

Lībiešu un igauņu valodas savienojuma verbu ietekmei uz latviešu valodu uzmanību pievērsuši vairāki latviešu valodnieki.

1. Jau 1906. gadā J. Endzelīns sniedz nelielu sarakstu ar latviešu valodas vārdiem, kuriem priedēkli aizstāj apstākļa vārds. Vienlaikus J. Endzelīns norāda uz paralēlēm igauņu un lībiešu valodā un atzīst, ka minētās **Baltijas jūras somu valodas ietekmējušas šādu latviešu valodas konstrukciju rašanos** (Endz DI 653–654).

2. Aplūkojamo jautājumu J. Endzelīns vēlreiz skāris "Latviešu valodas gramatikā" (LGr 960–961), kur sniedzis nelielu virkni priedēkļverbu un paralēlās verbu konstrukcijas ar adverbiem:

<i>aiziet : iet priuofjā]m</i>	<i>nūokāpt : kāpj zemē</i>
<i>aizsiet : sien ciēt(i)</i>	<i>nuokasīt : kasa nuōst</i>
<i>apgāzt : gāž apkārt</i>	<i>pārnest : neš mājā(s)</i>
<i>atjemt : jēm nuōst</i>	<i>pārkāpt : kāpj pāri</i>
<i>atslēgt : slēdz vaļā</i>	<i>pārplēst : plēš pušu</i>
<i>atdzīt : dzēn atpakaļ</i>	<i>pielikt : liek klāt</i>
<i>atbraukt : brauc šurp</i>	<i>savilkt : vēļk kuōpā</i>
<i>dalikt : liek klāt</i>	<i>satvert : tveņ ciet(i)</i>
<i>ienest : neš iekšā</i>	<i>uzkāpt : kāpj aūgšā</i>
<i>izlist : lied laūkā jeb ārā</i>	<i>uzbrukt : brūk virsū</i>

"Latviešu valodas gramatikā" J. Endzelīns devis arī piemērus ar verbu + adverbu konstrukcijām teikumos, piem., *plēsuot pušu, bet nevaruot ... pārplēst* (LGr 961). Tāpat kā 1906. gadā, J. Endzelīns arī šeit atzīmē, ka "latviešu valodā, šķiet, tādu aizstājēju formu lietošana ir daudz plašāka nekā leišu valodā. Un latviešu aizstājējām formām atbilst nozīmes ziņā lībiešu un igauņu formas (somu valodās, kā zināms, nav verbu priedēkļu). Tā kā gandrīz visi lībieši ir pārlatvinājušies, tad **plašā aizstājēju formu lietošana latviešu valodā varbūt pa daļai ir lībiešu pārlatvinājuma sekas**" (LGr 961). Šajā gadījumā J. Endzelīns vairs nepiemin igauņu valodu kā iespējamo ietekmi devušo valodu.

(Te gribētos piebilst, ka K. Gailums pārus "priedēkļverbs = bezpriedēkļa verbs + adverbs" nosaucis par **leksiski semantiskajiem ekvivalentiem** (Gailums 1968, 240)).

3. Aplūkojamās tēmas sakarā par **semantiski gramatiskajām paralēlēm, kas latviešu valodā ir (vai varētu būt) veidojušās Baltijas somu valodu ietekmē**, runāts E. Kagaines un O. Buša rakstā "Dažas baltu un Baltijas somu valodu semantiskās paralēles" (Kagaine, Bušs 1985, 39–41). Valodnieki atzīmē, ka "sistemātiskas šo konstrukciju (*verbs* + *adverbs*) analīzes un salīdzinājuma joprojām trūkst. Analīzē noteikti būtu iekļaujams latviešu izlokšņu materiāls, jo pēc pašreizējiem vērojumiem izloksnēs minētā tipa vārdu savienojumi tiek biežāk lietoti nekā latviešu literārajā valodā un tiem ir paralēles ar Baltijas somu valodām ne tikai analogā sintaktiskā veidojumā un analogās pamatnozīmēs, bet arī analogās vai līdzīgās sekundārās nozīmēs ..."

E. Kagaine un O. Bušs snieguši arī vairākus interesantus konstrukciju *verbs* + *adverbs* piemērus, īpaši pievēršot uzmanību konstrukcijām ar verbu *likt* (Kagaine, Bušs 1985, 40–41).

4. Minētās tēmas analīzi E. Kagaine turpinājusi pētījumā "Semantiskie dialektismi Ziemeļrietumvidzemes izloksnēs". Nodaļā "Dialektālo leksiski semantisko variantu veidošanās citvalodu ietekmē" rakstīts: "Viens no virzieniem, kādā meklējamas semantiski gramatiskās paralēles baltu un Baltijas somu valodās, saistās ar visā latviešu valodā sastopamo prefiksālo verbu korelāciju" (Kagaine 1992, 211). Tālāk E. Kagaine min, ka iespējami divi korelācijas veidi:

a) bezprefiksāls *verbs* + *adverbs*;

b) prefiksāls *verbs* + *adverbs*

(Kagaine 1992, 212; MLLVGr I 571).

E. Kagaine atzīmē, ka īpaši bieži šādi korelācijas gadījumi sastopami Ziemeļrietumvidzemes izloksnēs (Kagaine 1992, 213).

E. Kagaine citējusi arī S. Raģes izteikumu par minētajām konstrukcijām. S. Raģe ir uzsvērusi, ka "tas ir viens no jutamākajiem puspārlatvināto lībiešu un igauņu uzspiestajiem zīmogiem latviešu valodai. **Daļēji tas varēja veidoties arī pierobežas latviešu divvalodības ietekmē**". E. Kagaine attīstījusi šo domu tālāk, uzsverot, ka šo konstrukciju semantika

tālāk varēja attīstīties arī pilnīgi patstāvīgi, izloksnēs rodoties jaunām nozīmēm un nozīmju niansēm (Kagainē 1992, 214).

E. Kagainē sniegusi arī virkni piemēru ar minētajām konstrukcijām.

5. Verbu un adverbu konstrukcijas kā vienu no lībiešu resp. somugru valodu ietekmes slāņiem latviešu valodas gramatikā minējusi arī M. Rudzīte (Rudzīte 1994, 295–296), īpaši atsaucoties uz J. Endzelīna izteikumiem šajā jautājumā.

6. Par konstrukcijām *virzības verbs + adverbs, to izplatību* latviešu sarunvalodā un **īpaši lībiskajā dialektā** rakstījusi arī E. Liparte (Liparte 1996, 30–36). Balstoties uz vācu un igauņu terminoloģijas tradīcijām, E. Liparte minētajām konstrukcijām piedāvājusi nosaukumu "partikulverbs". Tomēr gan igauņu, gan somu valodniecībā šādas konstrukcijas apzīmē termins, kura burtiskais tulkojums būtu "savienojuma verbs", sal. jau iepriekš minēto ig. *ühendverb* (Rätsep 1978, 26–35; EKG II 20–22), ko igauņu valodnieks E. Mūks pirmo reizi lietojis 1938.gadā (Rätsep 1978, 26), un sm. *yhdysverbi* (Närvänen 1992).

Atsaucoties uz vācu valodnieku K. Haselblatu, E. Liparte norāda, ka **igauņu valodā lielākā daļa (apm. 60%) partikulverbu ir kalki no vācu valodas**. Līdz ar to saskaņā ar lietuviešu valodnieka A. Rosina viedokli konstrukcijas *verbs + adverbs* var skaidrot arī ar vācu valodas ietekmi (Hasselblatt 1990, 205; Rosinas 1976, 199; Liparte 1996, 34).

Šeit varētu piebilst, ka igauņu valodas savienojuma verbi bieži vien semantiski ir tik bagāti, ka diez vai pat viena savienojuma verba visu pārnesto nozīmju rašanos ir ietekmējusi vācu valoda, turklāt K. Haselblata pētījumā nav apkopoti visi igauņu valodas savienojuma verbi. Diemžēl jāatzīst, ka pilnīga, apkopojoša, ar piemēriem bagāta pētījuma par šo tēmu igauņu valodniecībā vēl arvien nav.

E. Liparte ilustrējusi savu rakstu ar daudziem interesantiem piemēriem no Engures un Mērsraga izloksnēm, minot arī lībiešu valodas paralēles.

Kopumā var secināt, ka minētajiem valodniekiem ir šādi viedokļi par latviešu valodas konstrukcijām *verbs + adverbs*:
Izplatība: konstrukcijas sastopamas literārajā valodā, tomēr galvenokārt tās izplatītas sarunvalodā, no dialektiem minēts lībiskais dialekts, no konkrētām teritorijām – Ziemeļrietumvidzeme.

Cilme: konstrukcijas varētu būt radušās Baltijas jūras somu (lībiešu, igauņu) valodu ietekmē, tomēr nopietni apsverama arī iespējamā vācu valodas ietekme.

III. IGAUŅU VALODAS SAVIENOJUMA VERBU ATBILSMES LATVIEŠU LITERĀRAJĀ VALODĀ

Kā jau iepriekš tika minēts, igauņu valodā

- 1) verbs savienojumā ar afiksāladverbu var saglabāt savu konkrēto nozīmi, kas tiek precizēta,
- 2) savienojuma verbam var veidoties nozīmes pārnēsums.

Atbilstoši tam

1. gadījumā latviešu valodā igauņu valodas savienojuma verbam atbilst konstrukcija (*priedēkļ*)*verbs + adverbs*;
2. gadījumā latviešu valodā parasti sagaidāms cits verbs (resp. verbi), kas atspoguļo nozīmes pārnēsumu (skat. iepriekš piemērus ar *edasi jõudma* un *läbi ajama*).

Tomēr līdz šim analizētais materiāls liecina, ka 2. gadījumā latviešu valodā diezgan bieži apvienojas pirmais un otrais variants jeb veidojas konstrukcija *kāds cits verbs + adverbs*.

Iespējamā arī citādas igauņu valodas savienojuma verbu atbilsmes latviešu valodā.

1. Igauņu valodā daudzi vārdi veic gan adverbu, gan postpozīciju (retāk – prepozīciju) funkcijas, kā piemēru gribētos minēt *läbi prep.* (*ar ģen.*) 'caur, cauri'; *postp.* (*ar ģen.*); *adv.* 'cauri'.

Igauņu valodas savienojuma vārdiem ar afiksāladverbu *läbi* latviešu valodā var atbilst divējādas konstrukcijas:

- 1) *verbs + adverbs*;
- 2) *verbs + prepozīcija (+ lietvārds)*,
piem., läbi + imbuma 'iesūkties; uzsūkties'

Kindlast kaitsest polnud kerge läbi imbuda. (EKS I 561)

'Nebija viegli **izlavīties cauri** stingrajai apsardzei.'

läbi + **jooksma** 'skriet; tecēt (par ūdeni u. tml.)' EKS I 634;
Höim 271

Ātri šķērsot.

Jooksin kūla vahelt kiiresti läbi. (EKS I 634)

'Ātri **izskrēju cauri** ciemam.'

Kari jooksis odrast läbi. (EKS IV 8)

'Ganāmpulks **izskrēja caur** miežiem.'

läbi + **kihutama** 'kūdīt, musināt; joņot, drāzties, traukties'
EKS II 250

Izbraukt vai izdrāzties kaut kam cauri.

Rong kihutas jaamast läbi. (EKS II 250)

'Vilciens **izjōoja cauri** stacijai.'

Kihutasin sealt eile autoga läbi. (EKS II 250)

'Vakar **izdrāzos tur** ar mašīnu **cauri**.'

2. Savienojuma vārdiem ar afiksāladverbu *edasi* 'adv. tālāk; uz priekšu' latviešu valodā var atbilst arī konstrukcija
verbs + verbs infinitīvā.

edasi + **armastama** 'mīlēt'

Ta [=emand] armastab mind ikka veel edasi, ūtles aedniku sisehāal ... (Krusten 1992, 9)

'Viņa vēl arvien **turpina** mani **mīlēt**, sacīja dārznieka iekšējā balss ...'

edasi + **arutama** 'apspriest'

Kaks sōpra arutavad siin edasi ... (Kangro 1991, 213)

'Divi draugi **turpina** te **sprīest** ...'

"Hm, hm ..." arutab istuja edasi. (Luts 1965, 53)

""Hm, hm ..." sēdētājs **turpina** **sprīedelēt**.'

edasi + **elama** 'dzīvot'

Omeri nad [=surnud] elavad edasi mālestustes. (Laipaik 1996, 208)

'Tomēr viņi [=mirušie] **turpina dzīvot** atmiņās.'

IV. KONSTRUKCIJAS *VERBS* + *ADVERBS* AR NOZĪMES PĀRNESUMU LATVIEŠU VALODAS DIALEKTOS

Neapšaubāmi, meklējot igauņu valodas savienojumu verbu atbilstmes latviešu valodā, visvairāk darba prasa tieši tie savienojuma verbi, kuriem veidojas nozīmes pārnēsumi (te varētu runāt arī par savienojuma verba polisēmiju). Vai nozīmes pārnēsumi veidojas arī latviešu valodas konstrukcijām *verbs* + *adverbs*?

"Ērgemes izloknes vārdnīcā" atsevišķas šādas konstrukcijas izceltas kā stabili vārdu savienojumi vai arī kā frazeoloģismi, piem.,

likt aūgšā 'a) novietot (ko) vārīties, cepties; novietot (trauku ar produktiem) vārīšanai, cepšanai; b) novietot (gaļu) žāvēšanai' ĒIV II 233; arī Kagaine, Bušs 1985, 41;

likt ciēt 'aizvērt, aizdarīt; slēgt' ĒIV II 236; arī Kagaine, Bušs 1985, 40;

taisīt aūgšā 'a) būvēt; b) atjaunot (piemēram, pārbūvējot, salabojot); ĒIV III 519;

lekt vīrsū 'uzbrukt ar vārdiem, arī darīt (kādam) ko sliktu' ĒIV II 209;

liēt pīllu 'piedzirdīt' ĒIV II 229;

lūkāt pakajā 'pārbaudīt; uzraudzīt, uzmanīt' ĒIV II 248.

Šādu piemēru nav daudz, taču varbūt izdotos atrast vēl kādus, piem.,

a) *sešus zirgus jāu lika priekšā* [ku]mašīnai, *ka bi sliktāks cēlš* (ĒIV II 235) varētu kā stabilu vārdu savienojumu izdalīt *likt priekšā* 'iejūgt',

b) *baļņiē tāurīni liekās iekšā, ta i tāpaiņi ziņņi* ar skaidrojumu 'strauji virzīties (kur) iekšā un sākt (ko) bojāt' (ĒIV II 237) varētu izdalīt vārdu savienojumu *likties iekšā*,

c) *tas tā līmējās klāt tāt meitai ballē* ar skaidrojumu 'censties piesaistīt sev uzmanību, iegūt simpātijas' (ĒIV II 239) varētu izdalīt vārdu savienojumu *līmēties klāt*,

d) *žagatēni mātās a vari kūti iekšā* ar skaidrojumu 'censties iekļūt, kur nav atļauts, vēlams' (ĒIV II 272) varētu izdalīt vārdu savienojumu *mākties iekšā* utt.

Uz šādiem piemēriem E. Kagaine un O. Bušs norādījuši arī rakstā "Dažas baltu un Baltijas somu valodu semantiskās paralēles" (Kagaine, Bušs 1985), bez iepriekš minētajiem *likt augšā* un *likt ciet* te minēts arī *salikt* (arī *aizlikt*) *ciet* 'atstāt pēc stundām (skolā); neļaut, aizliegt (kur iet, doties u. tml.)' (Kagaine, Bušs 1985, 40–41).

Pētījumā "Semantiskie dialektismi Ziemeļrietumvidzemes izloksnēs" E. Kagaine minējusi vēl dažus šāda veida vārdu savienojumus, piem.,

iet pušu 'plīst; trūkt'

iet zemē 'rietēt'

nākt augšā 'dīgt'

nākt, krist virsū 'uzbrukt, uzklupt'

aiziet ciet 'aizvērties' (Kagaine 1992, 213)

Visumā varētu pievienoties E. Lipartei, ka konstrukcijas *verbs + adverbs* apzīmēšanai latviešu valodā varētu būt savs termins (Liparte 1996, 30) – vai nu *partikulverbs* saskaņā ar vācu terminoloģiju, vai varbūt *savienojuma verbs* saskaņā ar igauņu un somu valodniecības terminoloģiju.

Īpaši atzīmējama ir "Ērgemes izloksnes vārdnīcā" iedibinātā tradīcija izcelt šīs konstrukcijas kā stabilus vārdu savienojumus *verbu* vai *adverbu* šķirkļos. Ja pārnese rezultātā veidojušās nozīmes netiek dotas vārdnīcā, tekstu, kas ietver savienojuma *verbu*, nav iespējams pareizi izprast.

Domājams, ka īpaši tās *verbs + adverbs* konstrukcijas, kurām veidojas nozīmes pārnese, lielākoties varētu būt burtiskie tulkojumi no igauņu vai lībiešu valodas, īpaši, ja šīs konstrukcijas reģistrētas Igaunijas pierobežas izloksnēs vai

lībiskajā dialektā. No šāda viedokļa būtu interesanti papētīt arī Latvijas divvalodīgo igauņu latviešu valodu.

LITERATŪRA

Aben = Igaunu-latviešu vārdnīca. Rīga, 1967.

Boiko 1999a = K. Boiko. Igaunu valodas savienojuma verbi ar prefiksāladverbiem *alla* un *alt*. I daļa. – Linguistica Lettica IV. Rīga, 1999, 144.–193. lpp.

Boiko 1999b = K. Boiko. Būtiskākie igauņu valodas savienojuma verbi ar prefiksāladverbiem *edasi*, *eemale*, *esile* un to latviskās atbildes. 13 lpp. Iesniegts LU Svešvalodu fakultātes rakstu krājumam.

Boiko 1999c = K. Boiko. Lībiešu valodas Pizes izloknes savienojuma verbi 19. gadsimta laicīgajos tekstos. Iesniegts žurnālam "Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis", A daļa. 17 lpp.

ĒIV I–III = E. Kagaine, S. Raģe. Ērgemes izloknes vārdnīca. Rīga, 1977.–1983.

EKG II = M. Erelt, R. Kasik, H. Metslang u. c. Eesti keele grammatika II. Tallinn, 1993.

EKS I–V = Eesti kirjakeele seletussõnaraamat. I–V. Tallinn, 1988.–1998.

Endz. DI = J. Endzelīns. Latyšskije predlogi, II. – Darbu izlase, I sēj. Rīga, 1971, 521.–565. lpp.

Gailums 1968 = K. Gailums. Distances adverbu semantika un sintaktiskās funkcijas mūsdienu latviešu literārajā valodā. – Latviešu leksikas attīstība. Rīga, 1968, 225.–247. lpp.

Hasselblatt 1990 = C. Hasselblatt. Das estnische Partikelverb als Lehnübersetzung aus dem Deutschen. Wiesbaden, 1990.

Hõim = A. Hõim. Sünonüümisõnastik. Tallinn, 1991.

Kagaine 1992 = E. Kagaine. Semantiskie dialektismi Ziemeļrietumvidzemes izloksnēs. Rīga, 1992.

Kagaine, Bušs 1985 = E. Kagaine, O. Bušs. Dažas baltu un Baltijas somu valodu semantiskās paralēles. – Baltu valodas senāk un tagad. Rīga, 1985, 35.–44. lpp.

KT = Kirjakeele teataja 1976–1983. Tallinn, 1985.

LGr = J. Endzelīns. Latviešu valodas gramatika. Rīga, 1951.

Liparte 1996 = E. Liparte. Par dažiem partikulverbiem un to lietojumu Engures un Mērsraga izloksnē. – Baltu Filoloģija VI. Rīga, 1996, 30.–36.lpp.

MLLVGr = Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatika. I daļa. Fonētika un morfoloģija. Rīga, 1959.

Närvänen 1992 = M. Närvänen. Viron adverbillisten yhdysverbien suomentaminen. Studies in Languages. University of Joensuu, Faculty of Arts. Joensuu, 1992.

Rosinas 1976 = A. Rosinas. [Recenzija par] J. Kabelka "Latviu kalba". Baltistica XII (2). Vilnius 1976, 198.–200.

Rudzīte 1994 = M. Rudzīte. Latviešu un lībiešu valodas savstarpējā ietekme. – Lībieši. Rīga, 1994, 288.–319.lpp.

Rätsep 1978 = H. Rätsep. Eesti keele lihtlausete tüübid. Tallinn, 1978.

SWGr = Wiedemann, F. J. Joh. Andreas Sjögren's Livische Grammatik nebst Sprachproben. Joh. Andreas Sjögren's Gesammelte Schriften II (1). St.Petersburg, 1861.

LITERĀRIE AVOTI

Donner J. "President". Tallinn, 1996.

Kangro B. "Emajōgi" I. Tallinn, 1991.

Krusten P. "Laul kõrgel kaldal". Tallinn, 1992.

Luts O. "Suvi". Tallinn, 1965.

Mutt M. "Üleminekuæg". Tallinn, 1995.

Pöder R. "Külmnäpp". Tallinn, 1993.

Laipaik H. "Pelg". Tallinn, 1993.

Laipaik H. "Musta opaali rada". Tallinn, 1996.

The Phrasal Verbs of the Estonian Language and their Equivalents in Latvian (the State of Research)

Summary

The introductory part of the article deals with the verb classification in the Estonian linguistics. Some more theoretical information on the two verb kinds (*ühendverb* – phrasal verb; *väljendverb* – the constant construction of the verb and some case form of substantive) wellknown in Estonian but little known in Latvian is added. The phrasal verbs belong to the vocabulary of the Livonian and Finnish too, e.g., Livonian phrasal verbs can be found allready in the texts of the 19th century. Besides the other levels of language the contacts of the Estonian, Livonian on the one hand and the Latvian on the other hand can be found on the level of phrasal verbs too.

Some Latvian linguists have allready paid attention to the Latvian constructions *verb + adverb*. The small list of the *verb + adverb* constructions with their prefixal counterparts was presented by J. Endzelīns in 1906. J. Endzelīns presented also the equivalents of Latvian verbs in Estonian and Livonian and came to a decision, that these two Finnic languages have influenced the development of Latvian constructions.

Some other Latvian linguists have also dealt with this problem, e.g., S. Raģe, E. Kagaine, M. Rudzīte, O. Bušs, E. Liparte. They have the following opinions on the Latvian constructions *verb + adverb*:

1. these constructions belong to the standard Latvian but they are mostly used in the colloquial speech; as the dialect of more frequent use mostly the Livonian dialect is mentioned and as the territory – the north-western part of Vidzeme;
2. it is possible, that these Latvian constructions have developed under the influence of the Estonian and Livonian, therefore the German language can be seriously taken into the consideration.

The article deals with the possible counterparts of the Estonian phrasal verbs in standard Latvian. Therefore more interesting data can be found in the Latvian dialects (the data needs further investigation).

The author of the article supports the idea proposed by E. Liparte that Latvian constructions *verb + adverb* could have their own term in Latvian linguistics.

Juris GRIGORJEVS**Dažādu runātāju (sieviešu un vīriešu) izrunātu
patskaņu datu normalizēšana**

Kā zināms, klausītājam nav grūti atšifrēt teiktā saturu neatkarīgi no runātāja individuālajām īpašībām vai runas akta apstākļiem ar nosacījumu, ka saruna notiek pazīstamā valodā. Tas nozīmē, ka dzirdes aparāts un smadzenes veic akustiskā signāla atšifrēšanu pēc shēmas, kurā noteiktām akustiskā signāla īpašībām ir liela nozīme, bet citām – minimāla.

Akustiskās fonētikas teorija balstīta uz pieņēmumu, ka, mainot runas orgānu stāvokļus, mainās virs balss saitēm esošo ar gaisu pildīto tilpņu izmēru un formu attiecība, tātad – mainās supralaringālā balss trakta veidotā rezonatora akustiskās īpašības. Noteiktam runas orgānu stāvoklim atbilst noteikta lieluma un formas rezonators ar noteiktām rezonēšanas īpašībām, kas modulē skaņas avota radīto signālu, pārveidojot to mums pierastajās valodas skaņās. Balss trakta rezonanses pastiprina noteiktus skaņas avota radītā signāla komponentus. Tie akustiskajā skaņas spektrā parādās kā maksimālās enerģijas koncentrācijas vietas jeb formanti. Nosakot šo enerģijas koncentrācijas vietu jeb formantu centru frekvences, var noteikt rezonatora rezonanšu frekvences un no tām gūt informāciju par atbilstošā rezonatora formu. Diemžēl pastāv tāds fenomens kā artikulārā kompensācija, kad ar dažādiem runas orgānu stāvokļiem iespējams iegūt vienādu vai ļoti līdzīgu akustisko signālu. Tas neļauj saistīt noteiktas akustiskā signāla formantu frekvenču vērtības tikai ar vienu, noteiktu rezonatora formu. Turklāt dažas rezonatora lieluma un formas maiņas akustisko signālu ietekmē vairāk, citas – mazāk, tāpēc ir iespējami gadījumi, kad vienāda artikulātoru stāvokļu maiņa ietekmē iegūstamo akustisko signālu dažādā apjomā.

1. tabula. Latviešu valodas garo un īso patskaņu pamattona un pirmo četru formantu frekvenču vērtības hercos (Hz) un ilguma vērtības milisekundēs (ms). Katram patskanim norādīta vidējā statistiskā vērtība (VSV) un standartnovirze (SN), tās aprēķinātas trīs informantu (**vīriešu**) trīs reizes izrunātiem patskaņiem.

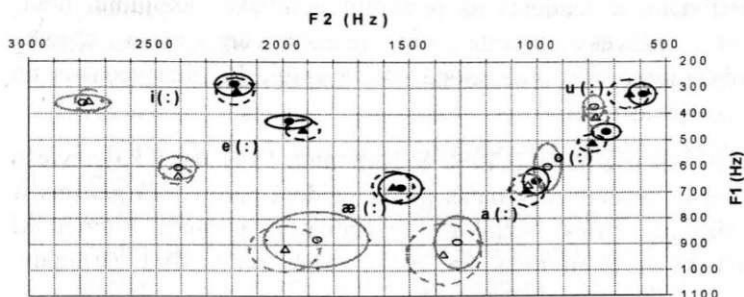
Patsk.	F0		F1		F2		F3		F4		Ilgums	
	VSV	SN	VSV	SN	VSV	SN	VSV	SN	VSV	SN	VSV	SN
/i:/	117	11	286	42	2189	76	2947	155	3734	286	487	156
/i/	128	7	312	52	2182	73	2894	196	3700	275	207	34
/e:/	114	14	426	26	1975	92	2644	117	3469	75	481	159
/e/	118	9	458	37	1921	66	2630	129	3483	127	208	40
/æ:/	113	16	681	58	1532	85	2488	51	3442	125	493	118
/æ/	111	9	675	60	1564	81	2485	44	3475	225	219	33
/a:/	110	12	657	50	1005	52	2668	70	3452	109	501	114
/a/	108	9	690	63	1044	69	2546	144	3458	168	229	40
/o:/	112	11	468	31	731	55	2503	167	3371	116	488	127
/o/	112	10	509	34	787	53	2474	81	3334	102	229	44
/u:/	120	10	325	41	589	51	2239	104	3210	88	436	110
/u/	120	8	323	54	642	79	2350	158	3121	60	192	25

2. tabula. Latviešu valodas garo un īso patskaņu pamattoņa un pirmo četru formantu frekvenču vērtības hercos (Hz) un ilguma vērtības milisekundēs (ms). Katram patskanim norādīta vidējā statistiskā vērtība (VSV) un standartnovirze (SN), tās aprēķinātas trīs informantu (**sieviešu**) trīs reizes izrunātiem patskaņiem.

Patsk.	F0		F1		F2		F3		F4		Ilgums	
	VSV	SN	VSV	SN	VSV	SN	VSV	SN	VSV	SN	VSV	SN
/i:/	223	29	360	30	2788	107	3336	182	4367	236	458	88
/i/	226	25	352	41	2767	54	3287	147	4353	208	224	68
/e:/	217	26	604	42	2411	75	3038	159	4359	173	492	74
/e/	221	27	634	33	2411	58	3054	184	4329	186	254	59
/æ:/	215	27	881	109	1863	206	2986	218	4299	117	473	71
/æ/	218	32	916	90	1993	137	3000	265	4299	150	245	64
/a:/	211	25	892	103	1313	91	2924	167	3993	168	486	54
/a/	218	30	938	120	1369	141	2951	253	4071	151	250	68
/o:/	214	26	602	91	960	52	2780	254	3884	86	490	75
/o/	216	33	670	44	1038	60	2897	219	3960	109	253	63
/u:/	213	28	374	44	778	40	3073	279	4014	118	428	83
/u/	215	27	412	38	773	47	3000	267	4066	146	197	37

Nav noliedzams tas, ka pastāv tieša saikne starp rezonatora rezonēšanas īpašībām (rezonansēm) un tā radīto akustisko signālu, kurā svarīgāko informāciju sniedz formantu frekvences vai spektrālā līkne kopumā.

Ja par galveno informāciju skaņas atpazīšanai uzskata akustiskā signāla formantu frekvences, rodas jautājums, kā iespējama vienas un tās pašas skaņas nekļūdīga pazīšana dažādu runātāju izrunā, kad gandrīz katram no tiem šīs formantu frekvences atšķirsies (sieviešu un vīriešu izrunas salīdzinājumam skat. formantu vidējās statistiskās vērtības (VSV) 1. un 2. tabulā un 1. attēlu).

- 1. attēls.** Latviešu valodas patskaņu izvietojums akustiskajā F2/F1 plaknē. Par patskaņu punktu koordinātām izmantotas 1. un 2. tabulā norādītās patskaņu pirmā (F1) un otrā (F2) formantu centru frekvenču vidējās statistiskās vērtības, bet patskaņu zonu robežu noteikšanai – šo pašu formantu standartnoviržu vērtības. Vīriešu izrunāto garo patskaņu punkti attēloti kā melni aplīši, bet īsie – kā melni trīsstūri, patskaņu zonas apzīmētas ar melnām elipsēm. Sieviešu izrunāto garo patskaņu punkti plaknē attēloti kā balti aplīši, bet īsie – kā balti trīsstūri, patskaņu zonas apzīmētas ar pelēkām elipsēm. Katram patskanim atbilstošie transkripcijas simboli izvietoti tā, lai tie atrastos pa vidu starp sieviešu un vīriešu izrunāto patskaņu zonām.

To objektīvi nosaka runātāju balss traktu fizioloģiskās īpatnības un dzīves laikā izveidojušies izrunas ieradumi. Kā tad mēs uztveram un atpazīstam valodas skaņas, ja dzirdes aparāta uzbūves fizioloģiskās īpašības nosaka vēl papildu ierobežojumus akustiskajā signālā ietvertās informācijas izmantošanai?

Skaidrs ir tas, ka mēs saklausām, piemēram, patskani /a/, neatkarīgi no tā, vai to izrunājis bērns, sieviete vai vīrietis. Tas nozīmē, ka dzirdes aparāts un smadzenes veic akustiskā signāla apstrādi, ko pieņemts saukt par normalizēšanu. Daļa zinātnieku uzskata, ka pietiek dzirdēt ļoti īsu runas fragmentu (no vienas skaņas līdz vienai zilbei), lai klausītājs spētu izdarīt secinājumus par runātājam piemītošajām runas aparāta īpatnībām un noteikt nepieciešamo korekciju uztveres pieskaņošanai. Šādas akustiskā signāla normalizēšanas rezultātā tiek samazinātas vai likvidētas atšķirības, ko nosaka dažādu runātāju individuālās īpašības. Laika gaitā ir izveidojušās vairākas teorijas, kurās normalizēšanas process skaidrots atkarībā no rezultātu lietojuma sfēras. Lielākoties šīs teorijas saistītas ar runas tehnoloģijas attīstību un ir tendētas uz rezultātu praktisku lietojumu, nevis dzirdes procesa izpratni. Šī iemesla un raksta apjoma ierobežojuma dēļ savā rakstā šoreiz aplūkošu tikai vecākās un vienkāršākās teorijas.

Jau sen ir zināms (Chiba & Kajiyama 1941 u.c.), ka sieviešu un bērnu virsbalsenes balss trakta veidotā rezonatora garums ir mazāks par vīriešu fizioloģiskā rezonatora garumu. Elementāri akustiski aprēķini rāda, ka, palielinoties rezonatora garumam, formantu frekvences samazinās.

$$F_n = (2n - 1) \times c / 4l \quad (1)$$

Šajā formulā F – formanta centra frekvences vērtība hercos (Hz), n – formanta numurs (numerāciju sāk no zemākās frekvences formanta – F_1 , F_2 utt.), c – skaņas kustības ātrums gaisā (aptuveni 35 000 cm/sek), l – rezonatora garums centimetros (cm).

Ir veikti dažādi pētījumi (Mol 1970; Rosner & Pickering 1994; Chiba & Kajiyama 1941; Fant 1966, 1975; Nordström 1975; Traunmüller 1984 u. c.), kuros pētīta cilvēka runas aparāta veidotā rezonatora garuma un formas izmaiņu ietekme uz akustisko signālu. Pēc šo pētījumu rezultātiem ir aprēķināti atšķirīgu runātāju datu normalizēšanas koeficienti. Pamatā ir

atziņa, ka balss trakta veidoto rezonatoru garumu skaitliskā attiecība ir apgriezti proporcionāla patskaņu formantu frekvenču vērtību (visprecīzāko atbilstmi dod zema pacēluma patskaņu trešie formanti) skaitliskajai attiecībai.

$$lv / ls = F3s / F3v \quad (2)$$

Šajā formulā ar v apzīmēts vīriešu, bet ar s – sieviešu rezonatora garums vai formanta frekvences vērtība, ar l – rezonatora garums, bet ar $F3$ – trešā formanta frekvences vērtība.

Šķiet, ka šo pētījumu pamatā ir bijusi vēlēšanās atrast visvienkāršāko metodi datu vienādošanai, kas būtu pietiekoši ekonomiska, lai to izmantotu inženiertehniskām vajadzībām.

Izmantojot formantu frekvenču datu normalizēšanas koeficientus, jāšķir divas datu normalizēšanas metodes:

- A. *vienmērīga datu normalizēšana*, kad visu patskaņu formantu frekvenču vērtības pārveido ar vienotu universālu koeficientu, kas atspoguļo rezonatoru garumu skaitlisko attiecību;
- B. *nevienmērīga datu normalizēšana*, kad ņem vērā rezonatoru veidojošo daļu (faringa un mutes dobuma) izmēru attiecību ietekmi uz katra patskaņa izrunu un akustiskajiem parametriem, aprēķinot normalizēšanas koeficientu katra patskaņa katram formantam atsevišķi.

A. VIENMĒRĪGA DATU NORMALIZĒŠANA

H. Mols (Mol 1970) savas teorijas aprakstam lieto vienmērīgu datu normalizēšanu. Tās rezultātā tiek panākts vienmērīgs visu patskaņu formantu frekvenču pārveidojums, izmantojot vienotu normalizēšanas koeficientu, kas iegūts, aprēķinot vīriešu un sieviešu balss traktu garumu skaitliskās attiecības neitrāla patskaņa ("šva") izrunas laikā. Tādā veidā H. Mols nonāk pie hipotēzes, ka patskaņu punktiem $F2/F1$ koordinātu plaknē būtu jānovietojas uz taisnēm, kas novilkta no koordinātu asu "0" krustpunkta. Šī hipotēze gan praksē neapstiprinās, jo vīriešu

balss trakts neveidojas, vienmērīgi palielinot sievietes balss traktu. Tā kā mainās balss trakta tilpņu lielumu attiecības, mainās arī dažādu patskaņu atšķirīgu formantu frekvenču skaitlisko lielumu savstarpējās attiecības. Līdz ar to patskaņu punkti F2/F1 plaknē tiek novirzīti no minētajām taisnēm. Tomēr vienmērīga datu normalizēšana krietni samazina atšķirības starp sieviešu un vīriešu izrunāto patskaņu novietojumu akustiskajā F2/F1 plaknē.

Vienmērīgu datu normalizēšanu ar koeficientu, kas iegūts, aprēķinot zema mēles pacēluma patskaņu ($F1 > 600$ Hz) trešā formanta vidējo skaitlisko lielumu attiecību vīriešu un sieviešu runātāju grupām, izmantojuši un savā darbā aizstāvējuši P.E. Nordstrēms un B. Lindbloms (Nordström & Lindblom 1975). Tieši šo patskaņu trešo formantu skaitliskās attiecības izvēli P.E. Nordstrēms un B. Lindbloms pamato ar to, ka tā vistuvāk atbilst rezonatoru garumu skaitliskajai attiecībai. Sekojot šo autoru paraugam, tika aprēķināti normalizēšanas koeficienti pēc zema mēles pacēluma patskaņu /a(:)/ un /æ(:)/ trešo formantu (F3) vidējām skaitliskām attiecībām. Lai atvieglotu aprēķinus un padarītu dažādas normalizēšanas metodes salīdzināmas, pamatojoties uz G. Fanta ieteikumiem (Fant 1975), P.E. Nordstrēma un B. Lindbloma piedāvātās normalizēšanas koeficienta aprēķināšanas metodes vietā lietota G. Fanta izstrādātā metode. Normalizēšanai lietojamais koeficients $k = 16,5\%$ (kopējs garajiem un īsajiem patskaņiem) tika iegūts no izolētu zema mēles pacēluma patskaņu datiem pēc G.Fanta (Fant 1966) formulas:

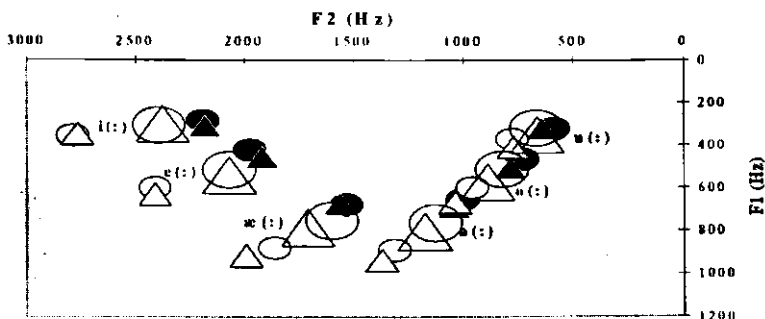
$$k = (F3s / F3v - 1) \times 100 \% . \quad (3)$$

Šajā formulā ar v apzīmēta vīriešu, bet ar s – sieviešu izruna. Izmantojot iegūto koeficientu ($k=16,5\%$), tika veikta 2. tabulā norādīto sieviešu izrunas akustisko datu vidējo statistisko vērtību vienmērīga normalizēšana, kuras grafiskais rezultāts redzams 2. attēlā. Lai samazinātu sieviešu izrunas datu atšķirību no

vīriešu izrunas datiem, 2. tabulā norādītās sievietu izrunāto patskaņu formantu VSV tika pārveidotas pēc formulas:

$$Fns^* = Fns / (k / 100\% + 1) = Fns / 1,165. \quad (4)$$

Ar n šajā formulā apzīmēts patskaņa formanta kārtas numurs (1., 2. utt.).

2. attēls. Vienmērīga izolēti izrunātu patskaņu datu normalizēšana ar koeficientu, kas iegūts, aprēķinot zema pacēluma patskaņu trešo formantu attiecību $F3s/F3v$ ($k=16,5\%$).

Patskaņu punktu koordinātām akustiskajā $F2/F1$ plaknē (2. attēlā) izmantotas mērījumos noteikto vīriešu izrunas datu VSV (1. tabula), ar melniem aplīšiem apzīmējot garos patskaņus, bet ar melniem trīsstūriem – īsos, un sievietu izrunas datu VSV (2. tabula), ar baltiem aplīšiem apzīmējot garos, bet ar baltiem trīsstūriem – īsos patskaņus. Normalizēšanas procesā iegūtās $F1s^*$ un $F2s^*$ formantu vērtības veido koordinātas lielajiem baltas krāsas simboliem (garie un īsie patskaņi apzīmēti atbilstoši).

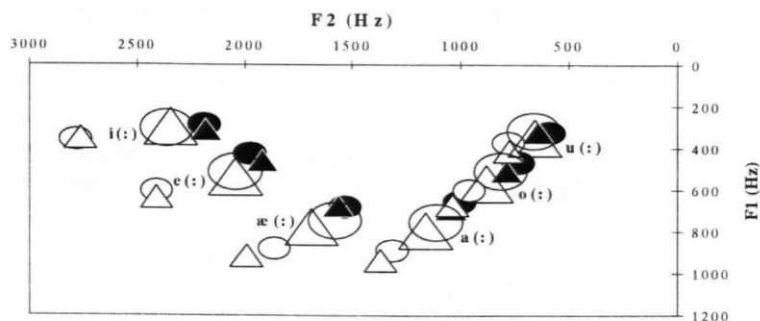
Attēlā vērojams, ka formantu datu normalizēšanas rezultātā sievietu izrunas datu atšķirība no vīriešu izrunas datiem samazināta par aptuveni $2/3$ (salīdzināšanai skat. mazos baltos (pirms normalizēšanas) un lielos baltos (pēc normalizēšanas) simbolus).

70. gados G. Fants ieteica vienmērīgas normalizēšanas koeficienta aprēķināšanā ņemt vērā arī patskaņa /i(:)/ otro un trešo formantu attiecības skaitliskos lielumus. Tas saistīts ar to, ka pubertātes periodā meiteņu un zēnu runas orgānu veidotie rezonatori palielinās atšķirīgi un, izmantojot /i(:)/ datus, šīs atšķirības var paredzēt. Normalizēšanas koeficienta aprēķināšanas formulu G. Fants modificē šādi:

$$k = (2k_{op} + \frac{1}{2}(k_{2i} + k_{3i})) / 3 \quad (5)$$

Šajā formulā ar k_{op} apzīmēts koeficients, kas aprēķināts no zema pacēluma patskaņu trešo formantu datu skaitliskās attiecības, bet ar k_{2i} un k_{3i} – koeficients, kas iegūts, aprēķinot vīriešu un sievietes izrunāta patskaņa /i(:)/ otro un trešo formantu vērtību skaitliskās attiecības. Izmantojot 1. un 2. tabulā dotās skaitliskās vērtības k_{2i} un k_{3i} aprēķināšanai un iepriekš aprēķināto k_{op} (16,5%), tika aprēķināts uzlabotais vienmērīgas normalizēšanas koeficients $k = 18\%$. Pārveidojot ar šo koeficientu 2. tabulā norādītos sievietes izrunas datus, tika veikta sievietes datu normalizēšana, kuras rezultāts redzams 3. attēlā.

Attēla izveides principi un simbolu lietojums 3. attēlā ir tāds pats kā 2. attēlā. Redzams, ka patskaņa /i(:)/ otro un trešo formantu attiecības skaitlisko lielumu izmantošana normalizēšanas koeficienta aprēķināšanā ir devusi nelielu uzlabojumu – normalizētie sievietes izrunas dati (lielie baltie simboli) akustiskajā plaknē novietoti tuvāk ar melnajiem simboliem apzīmētajiem vīriešu izrunas datiem. Lai arī atšķirība no normalizēšanas ar koeficientu, kas aprēķināts tikai no zema pacēluma patskaņu 3. formantu datiem ($k=16,5\%$), ir neliela, tā akustiskajā F2/F1 plaknē vēl vairāk tuvina sievietes izrunāto patskaņu zonas vīriešu izrunas zonām un samazina kvalitatīvi atšķirīgu patskaņu zonu pārklāšanos (skat. 2. un 3. attēlu).

3. attēls. Vienmērīga sieviešu izrunātu izolētu patskaņu datu normalizēšana ar uzlabotu koeficientu ($k=18\%$), kas iegūts, aprēķinos izmantojot zema pacēluma patskaņu un patskaņu /i(:)/ formantu datus.

No attēlos redzētā var secināt, ka pat visvienkāršākā normalizēšanas procedūra lielā mērā samazina runātāju fizioloģiski noteiktās akustisko datu atšķirības. Datu normalizēšanas efektivitāte pieaug atbilstoši normalizēšanas koeficienta aprēķināšanas pilnveidošanai.

B. NEVIENMĒRĪGA DATU NORMALIZĒŠANA

G. Fanta darbos (Fant 1966, 1975) aprakstīta nevienmērīga datu normalizēšana, kurā ņemta vērā faringa un mutes dobuma nevienmērīga palielināšanās, pubertātes vecumā veidojoties vīrieša balss traktam. Normalizēšanai lietojamie koeficienti (izteikti procentos – %) tiek iegūti atsevišķi katra patskaņa katram formantam, lietojot šādu formulu (Fant 1966):

$$kn = (Fns / Fnv - 1) \times 100 \% . \quad (6)$$

Šajā formulā ar v apzīmēta vīriešu izruna, bet ar s – sieviešu; ar n apzīmēts formanta F un tam atbilstošā normalizēšanas koeficienta k kārtas numurs.

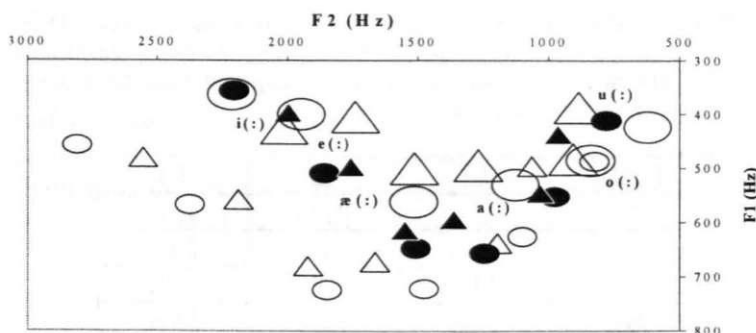
Izmantojot šo formulu un 1. un 2. tabulā norādītās izolētu patskaņu formantu centru frekvenču vidējās statistiskās vērtības

(VSV), tika aprēķināti normalizēšanas koeficienti katra patskaņa katram no pirmajiem četriem formantiem. Aprēķinu rezultāti redzami 3. tabulā.

3. tabula. Normalizēšanas koeficienti izteikti %, kas aprēķināti atsevišķi katra patskaņa katram formantam no 1. un 2. tabulā norādītajām izolētu patskaņu VSV.

Patsk.	k1	k2	k3	k4
/i:/	26%	27%	13%	17%
/e:/	42%	22%	15%	26%
/æ:/	29%	22%	20%	25%
/a:/	36%	31%	10%	16%
/o:/	29%	31%	11%	15%
/u:/	15%	32%	37%	25%
Patsk.	k1	k2	k3	k4
/i/	13%	27%	14%	18%
/e/	38%	26%	16%	24%
/æ/	36%	27%	21%	24%
/a/	36%	31%	16%	18%
/o/	32%	32%	17%	19%
/u/	28%	20%	28%	30%

Skaidrs, ka, lietojot 3. tabulā redzamos koeficientus 1. un 2. tabulā norādīto izolēto patskaņu VSV normalizēšanai, tiku iegūts ideāls rezultāts, t. i., pārveidotās sieviešu izrunas datu vērtības sakristu ar vīriešu izrunas datu vērtībām un pārveidotās vīriešu datu vērtības – ar sieviešu izrunas datu vērtībām, tāpēc veidot grafiku nebija lietderīgi. Lai pārbaudītu 3. tabulā norādīto koeficientu efektivitāti, ar tiem tika normalizēti teikumos /t/ fonētiskajā apkaimē izrunātu patskaņu dati (skat. 4. attēlu), kuru materiāla ierakstā piedalījās arī tie informanti, kas ierunāja izolētos patskaņus (Grigorjevs 1995: 82. lpp.).

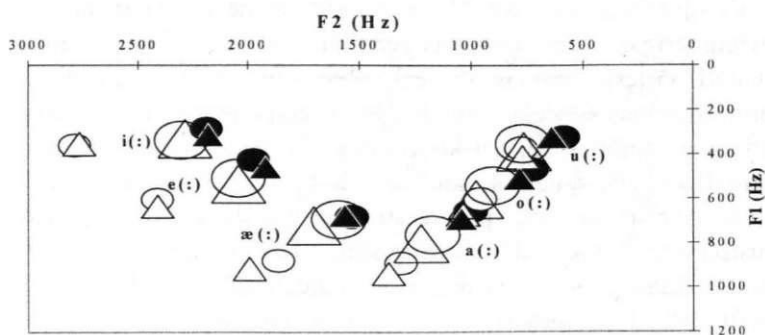
4. attēls. Teikumos /t/ fonētiskajā apkaimē sieviešu izrunātu patskaņu datu nevienmērīga normalizēšana ar koeficientiem (3. tabula), kas aprēķināti no izolētu patskaņu datiem.

Vērojot šādas normalizēšanas rezultātus, nevar nepamanīt, ka nevienmērīgas normalizēšanas rezultātā sieviešu izrunas dati ir tuvināti vīriešu izrunas datiem. Redzams arī tas, ka pirms normalizēšanas sieviešu izrunas dati attiecībā pret vīriešu izrunas datiem novietoti tālāk no koordinātu asu krustpunkta, bet pēc normalizēšanas, izņemot patskani /i(:)/, sieviešu izrunas dati, salīdzinot ar vīriešu, pārvietoti pat tuvāk koordinātu asu krustpunktam vai kādai no asīm. Tas nozīmē, ka šāda normalizēšana ir pārsniegusi nepieciešamo apjomu un koeficienti, kas aprēķināti no izolētu patskaņu datiem, šajā gadījumā nav visai efektīvi.

Līdz šim patskaņu datu normalizēšanai tika lietotas formulas, kuras atvasinātas no G. Fanta (Fant 1966: 23. lpp.) formulas. Pats G. Fants lietojis pēc šīs formulas iegūtus koeficientus, kas aprēķināti kā vidējie normalizēšanas koeficienti no 6 valodu patskaņu formantu frekvenču datiem (skat. Fant 1975 un 4. tabulu) un secinājis, ka tie visai efektīvi normalizē dažādu valodu datus un var tikt uzskatīti par universāliem. Izmantojot šos koeficientus, tika normalizēti izolētu latviešu valodas patskaņu dati (1. un 2. tabula).

4. tabula. Universālie normalizēšanas koeficienti izteikti % (Fant 1975: 5. lpp.), kas aprēķināti atsevišķi katra patskaņa katram formantam no 6 valodu (zviedru, amerikāņu angļu, dāņu, igauņu, holandiešu, serbu-horvātu) patskaņu formantu frekvenču datiem.

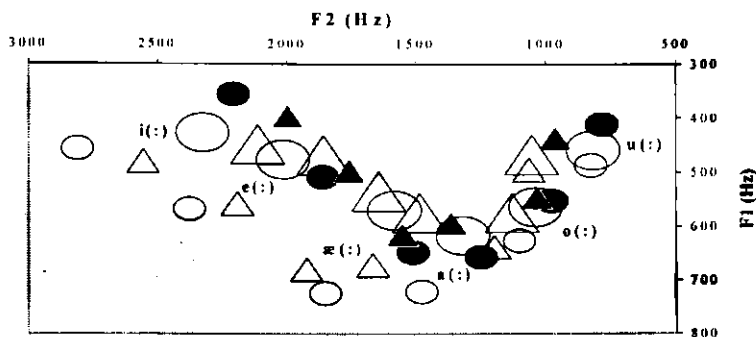
Patsk.	k1	k2	k3
/i:/	7%	21%	13%
/e:/	19%	18%	20%
/æ:/	27%	17%	18%
/a:/	17%	12%	15%
/o:/	11%	6%	13%
/u:/	6%	1%	23%

5. attēls. Nevienmērīga sieviešu izrunātu izolētu patskaņu datu normalizēšana ar G. Fanta (1975) universālajiem koeficientiem, kas aprēķināti atsevišķi katra patskaņa katram formantam no 6 valodu (zviedru, amerikāņu angļu, dāņu, igauņu, holandiešu, serbu-horvātu) akustiskajiem datiem (4. tabula).

Normalizēšanas rezultātu grafiskais rezultāts, ievērojot iepriekšējo attēlu veidošanas principus, dots 5. attēlā. Attēlā redzams, ka nevienmērīga sieviešu izrunas datu normalizēšana ar universālajiem G. Fanta koeficientiem, salīdzinot ar vienmērīgu normalizēšanu (skat. 2. un 3. attēlu), dod nedaudz labākus rezultātus vienīgi priekšējās rindas patskaņiem, bet pakaļējās un vidējās rindas patskaņu normalizēšanas rezultāti ir pat sliktāki. Tas nozīmē, ka vai nu G. Fanta aprēķinātie koeficienti nav

universāli, vai arī latviešu valodas patskaņiem piemīt sevišķas atšķirības no G. Fanta pētījumā izmantoto valodu patskaņiem. Iespējams, ka G. Fanta izmantotie patskaņu dati tika iegūti, analizējot materiālu, kur patskaņi bija nevis izolēti izrunāti, bet atradās kādu skaņu fonētiskajā apkaimē. Lai pārbaudītu pēdējo hipotēzi, ar G. Fanta koeficientiem tika normalizēti arī teikumos /t/ fonētiskajā apkaimē izrunātu patskaņu dati (skat. 6. attēlu).

6. attēls. Teikumos /t/ fonētiskajā apkaimē sieviešu izrunātu patskaņu datu nevienmērīga normalizēšana ar G. Fanta koeficientiem (4. tabula).

Salīdzinot 5. un 6. attēlu, redzams, ka /t/ fonētiskajā apkaimē izrunātu datu nevienmērīga normalizēšana ar G. Fanta universālajiem koeficientiem dod sliktākus rezultātus nekā to lietojums izolētu patskaņu datu normalizēšanai. Tāda pati aina bija vērojama 4. attēlā, nevienmērīgai normalizēšanai lietojot koeficientus, kas aprēķināti no izolēti izrunātu latviešu valodas patskaņu datiem. Tas norāda uz fonētiskās apkaimes ietekmi uz patskaņu kvalitāti. Lai iegūtu pēc iespējas universālus normalizēšanas koeficientus, tie būtu jāaprēķina no izolēti un visās iespējamās fonētiskās apkaimēs izrunātu patskaņu datiem. Ņemot vērā to, ka latviešu valodas patskaņu akustiskās īpašības ir pētītas samērā maz un ka raksta autoram bija pieejami tikai atbilstoši izolētu un teikumos /t/ fonētiskajā apkaimē 25 informantu izrunātu patskaņu formantu dati, uz šo datu pamata aprēķinātie vispārīgie normalizēšanas koeficienti (skat. 5. ta-

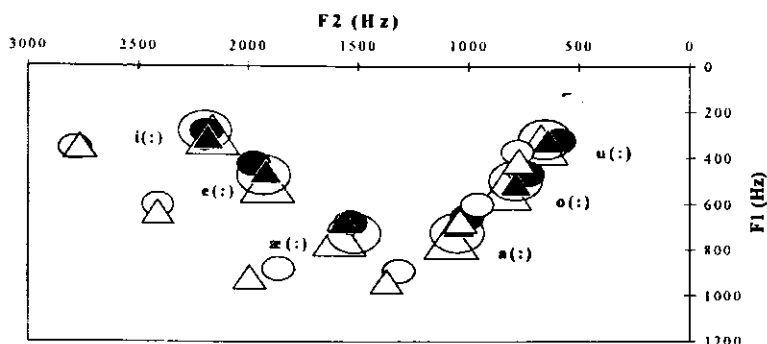
bulu) uzskatāmi par orientējošiem, nevis absolūtiem. Šie koeficienti būs uzskatāmi par vispārējiem, ja to lietošana dos labus rezultātus tiklab izolētu, kā teikumos /t/ fonētiskajā apkaimē izrunātu patskaņu formantu datu normalizēšanā.

5. tabula. Vispārējie normalizēšanas koeficienti izteikti %, kas aprēķināti atsevišķi katra patskaņa katram formantam no teikumos /t/ fonētiskajā apkaimē izrunātu patskaņu datiem (Grigorjevs 1995: 82. lpp.) un izolētu patskaņu VSV (1. un 2. tabula).

Patsk.	k1	k2	k3	k4
/i:/	27%	27%	18%	18%
/e:/	27%	25%	18%	24%
/æ:/	21%	23%	19%	22%
/a:/	23%	25%	13%	15%
/o:/	21%	22%	17%	16%
/u:/	17%	19%	30%	22%
Patsk.	k1	k2	k3	k4
/i/	17%	28%	17%	20%
/e/	25%	26%	17%	22%
/æ/	24%	26%	19%	22%
/a/	25%	27%	16%	18%
/o/	25%	24%	19%	18%
/u/	21%	15%	23%	24%

Izmantojot vispārējos normalizēšanas koeficientus (5. tabula), tika veikta 2. tabulā norādīto sieviešu izrunāto izolēto patskaņu VSV normalizēšana (skat. 7. attēlu).

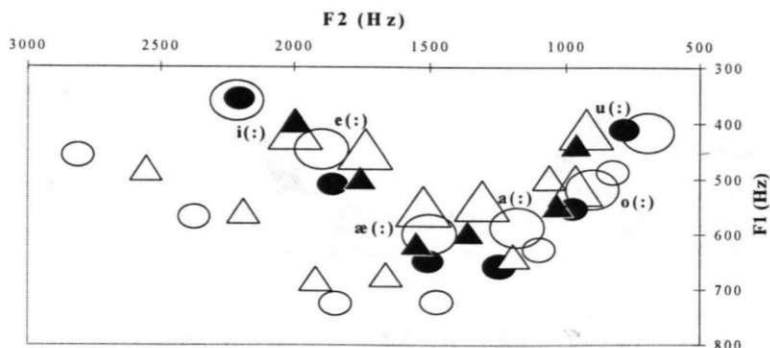
Attēlā redzams, ka vispārējo normalizēšanas koeficientu lietošana dod ļoti labus rezultātus izolētu patskaņu datu normalizēšanā. Īpaši labi tiek normalizēti priekšējās rindas patskaņu dati. Tas varētu būt skaidrojams ar to, ka šiem patskaņiem bija vērojama mazāka datu atšķirība starp izolētajiem un teikumos /t/ fonētiskajā apkaimē izrunātajiem patskaņiem. Lai pārliecinātos par iegūto normalizēšanas koeficientu efektivitāti,

7. attēls. Sieviešu izrunātu izolētu patskaņu datu nevienmērīga normalizēšana ar koeficientiem, kas aprēķināti no teikumos /t/ fonētiskajā apkaimē izrunātu un izolēti izrunātu patskaņu datiem (5. tabula).

ar tiem tika normalizēti arī teikumos /t/ fonētiskajā apkaimē izrunātu patskaņu dati. Šī pārveidojuma rezultāti grafiski atspoguļoti 8. attēlā. Arī šajā attēlā vērojams, ka vispārējo normalizēšanas koeficientu lietošana dod daudz tuvākas paredzamās formantu vērtības nekā no izolētiem patskaņiem aprēķinātu normalizēšanas koeficientu lietošana (salīdzinājumam skat. 4. attēlu). Ja salīdzina no izolētu patskaņu datiem aprēķināto un vispārējo normalizēšanas koeficientu efektivitāti teikumos /t/ fonētiskajā apkaimē izrunāto patskaņu datu normalizēšanā (skat. 4. un 8. attēlu), redzams, ka vispārējo normalizēšanas koeficientu lietošana dod ievērojami labākus rezultātus (8. attēls), t.i., normalizēšanas procesā aprēķinātās vērtības ir samērā tuvas reālajām, bez tam, spriežot tīri teorētiski, ir mazāka dažādām fonēmām atbilstošo patskaņu zonu saplūšanas iespējamība.

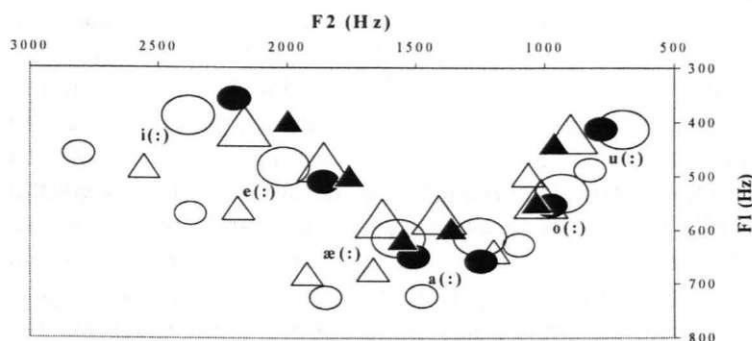
Iespējams, ka, lietojot vispārējos normalizēšanas koeficientus, kas būtu aprēķināti no izolētu patskaņu datiem un visās iespējamās fonētiskās apkaimēs pētītu patskaņu vidējiem statistiskajiem datiem, normalizēšanas rezultāti būtu vēl labāki par 7. un 8. attēlā redzamajiem. Bez tam, iespējams, ka labākus normalizēšanas rezultātus varētu panākt, ja lietotu modificētas normalizēšanas koeficientu aprēķināšanas formulas.

8. attēls. Teikumos /t/ fonētiskajā apkaimē sieviešu izrunātu patskaņu datu nevienmērīga normalizēšana ar vispārējiem normalizēšanas koeficientiem (5. tabula).

PĒTĪJUMA REZULTĀTI

Salīdzinot 2.–8. attēlā redzamos sieviešu izrunātu patskaņu datu normalizēšanas rezultātus, var secināt, ka izolētu patskaņu normalizēšanā vislabākie rezultāti (te netiek aplūkota normalizēšana ar koeficientiem, kas aprēķināti no pašu normalizējamo patskaņu datiem, jo tā būtu visefektīvākā šim skaņu materiālam, bet neatspoguļotu vispārējo lietojumu) ir iegūstami, lietojot vispārējos nevienmērīgas normalizēšanas koeficientus (5. tabula un 7. attēls). Kā nākamo pēc efektivitātes var minēt uzlaboto vienmērīgas normalizēšanas koeficientu (3. attēls, $k=18\%$), kura aprēķināšanā ņemti vērā arī patskaņu /i(:)/ otrā un trešā formanta dati, un G. Fanta universālos nevienmērīgas normalizēšanas koeficientus (4. tabula un 5. attēls). Lai novērtētu pieminēto koeficientu efektivitāti teikumos /t/ fonētiskajā apkaimē izrunātu patskaņu datu normalizēšanā, jāveic līdz šim trūkusī šo datu normalizēšana arī ar uzlaboto vienmērīgas normalizēšanas koeficientu $k=18\%$. Šādas normalizēšanas rezultāts redzams 9. attēlā.

9. attēls. Teikumos /t/ fonētiskajā apkaimē sieviešu izrunātu patskaņu datu vienmērīga normalizēšana ar koeficientu $k=18\%$.

Ja salīdzina teikumos /t/ fonētiskajā apkaimē sieviešu izrunātu patskaņu datu normalizēšanas rezultātus (4., 6., 8. un 9. attēls) ar izolētu patskaņu datu normalizēšanas rezultātiem (3., 5. un 7. attēls), vērojamas nopietnas atšķirības. Ja pieņem, ka izolētu patskaņu nevienmērīgā normalizēšanā visefektīvākie ir koeficienti, kas aprēķināti no izolētu patskaņu datiem (3. tabula), tad šo koeficientu efektivitāte teikumos /t/ fonētiskajā apkaimē izrunātu patskaņu datu normalizēšanā (4. attēls) ir viszemākā, ja neskaita patskaņus /i/ un /i:/, kuriem tiek iegūti gandrīz perfekti normalizēšanas rezultāti. Par izolētu patskaņu normalizēšanu sliktāki rezultāti vērojami arī tad, kad izmantoti G. Fanta universālie nevienmērīgas normalizēšanas koeficienti (6. attēls). Tomēr šo koeficientu lietojums dod labākus rezultātus visu patskaņu datu normalizēšanā, izņemot /i(:)/ un /u(:)/, nekā no izolētu patskaņu datiem aprēķināto koeficientu izmantošana. Ja salīdzina vispārējo nevienmērīgas normalizēšanas koeficientu (8. attēls) un uzlabotā vienmērīgas normalizēšanas koeficienta $k=18\%$ (9. attēls) efektivitāti teikumos /t/ fonētiskajā apkaimē izrunātu patskaņu datu normalizēšanā ar jau pieminēto koeficientu efektivitāti (4. un 6. attēls), vērojama normalizēšanas rezultātu uzlabošanās. Abos gadījumos (8. un 9. attēls) vīriešu (melnie simboli) un normalizētie sieviešu (lielie baltie simboli) dati veido kompaktākas patskaņu zonas akustiskajā F2/F1

plaknē, līdz minimumam samazinot dažādas kvalitātes patskaņu zonu pārklāšanos. Lai arī vispārējo nevienmērīgas normalizēšanas koeficientu lietošana dod labākus rezultātus patskaņu /i/ un /i:/ normalizēšanā (8. attēls), patskaņu /i/ un /i:/ zona pēc lieluma nav mazāka par to, kuru iegūst, normalizēšanā izmantojot uzlaboto vienmērīgas normalizēšanas koeficientu $k=18\%$ (9. attēls), turklāt pēdējā gadījumā nav vērojama pārklāšanās starp patskaņu /i(:)/ un /e(:)/ zonām. Arī pārējo patskaņu zonas, lietojot uzlaboto vienmērīgas normalizēšanas koeficientu, ir kompaktākas un savstarpēji labāk nošķirtas. Tas rāda, ka teikumos /t/ fonētiskajā apkaimē izrunātu patskaņu datu normalizēšanai ir izdevīgāk lietot tieši šo koeficientu, jo, pirmkārt, tāda normalizēšana dod labākus rezultātus un, otrkārt, koeficienta aprēķināšana un lietošana ir vienkāršāka, t.i., prasa mazāk darba. Uzlabotais vienmērīgas normalizēšanas koeficients turklāt atspoguļo fizioloģisko rezonatoru izmēru atšķirības, un tā efektivitāte ir mazāk pakļauta fonētiskās apkaimes ietekmei uz normalizējamo patskaņi.

Nobeigumā var secināt, ka jebkāda veida normalizēšanas koeficientu lietošana pilnībā nenovērš vīriešu un sieviešu izrunāto patskaņu formantu datu savstarpējās atšķirības. Tomēr pat vienmērīga datu normalizēšana ar vienotu koeficientu garajiem un īsajiem patskaņiem jūtami samazina minētās atšķirības (skat. 2., 3. un 9. attēlu), tā tuvinot vīriešu un sieviešu izrunas datus un ļaujot tos klasificēt kā piederīgus vienai un tai pašai kvalitatīvai kategorijai. Vispārējo nevienmērīgas normalizēšanas koeficientu lietošana (5. tabula) dod labākus rezultātus izolēti izrunātu patskaņu normalizēšanā (7. attēls), bet, normalizējot teikumos /t/ fonētiskajā apkaimē izrunātus patskaņus, rezultāti pasliktinās (8. attēls). Tas varētu tikt saistīts ar to, ka šo koeficientu aprēķināšanā nav ņemtas vērā citu fonētisko apkaimju ietekmes, tomēr tas ir maz ticams. Arī paša G. Fanta pētījumu rezultāti (Fant 1975) liecina, ka gan vienmērīgas normalizēšanas ar uzlaboto koeficientu, gan nevienmērīgas normalizēšanas ar universālajiem koeficientiem rezultāti būtiski neatšķiras, un tāpēc tehniskām vajadzībām ir

izdevīgāk lietot uzlabotos vienmērīgas normalizēšanas koeficientus.

LITERATŪRA

- Chiba & Kajiyama 1941** Chiba T. and Kajiyama M. (1941). The vowel – its nature and structure. Tokyo: Tokyo Kaiseikan.
- Fant 1966** Fant G. (1966). "A note on vocal tract size factors and non-uniform F-pattern scalings.", *Speech Transmission Laboratory – Quarterly Progress and Status Report* (Stockholm), **4 / 1966**, 22–30.
- Fant 1975** Fant G. (1975). "Non-uniform vowel normalization.", *Speech Transmission Laboratory – Quarterly Progress and Status Report* (Stockholm), **2–3 / 1975**, 1–19.
- Grigorjevs 1995** Grigorjevs J. (1995). "Latviešu literārās valodas patskaņu akustisks raksturojums", *Baltu filoloģija*, **5**, 81–83.
- Mol 1970** Mol, H. (1970). *Fundamentals of Phonetics*, Vol. 2. Mouton, The Hague.
- Nordström 1975** Nordström P.-E. (1975). "Attempts to simulate female and infant vocal tracts from male area functions.", *Speech Transmission Laboratory – Quarterly Progress and Status Report* (Stockholm), **2–3 / 1975**, 20–33.
- Nordström & Lindblom 1975** Nordström P.-E. and B. Lindblom (1975). "A normalization procedure for vowel formant data", *Proceedings of the 8th International Congress of Phonetic Sciences, Leeds, England*.
- Rosner & Pickering** Rosner B. and Pickering J. (1994). *Vowel perception and production*. Oxford: Oxford

1994 University Press.

Traunmüller Traunmüller, H. (1984). "Articulatory and
1984 perceptual factors controlling the age- and sex-conditioned variability in formant frequencies of vowels.", *Speech Communication*, 3, 49–61.

The Interspeaker Data Normalization of the Vowels Pronounced by Women and Men

Summary

During a speech act we change the shape and the size of the Supralaryngeal Vocal Tract (further – SVT) thus changing its resonating properties and achieving the production of acoustically different sounds. As the size and the shape of the SVT varies between different speakers to quite a large extent (and even more – between groups of men, women and children) to the same extent varies the acoustic information. The main information about the vowel quality is encoded into the formant pattern, but the absolute values of formant center frequencies vary significantly between men and women due to the size differences of their SVTs.

How can we perceive vowels pronounced by different speakers as the same, if they have different acoustic properties? The answer is simple – our hearing mechanism and the brain performs the interspeaker normalization. Since the early development of Artificial Intelligence and Speech Technology systems researchers and engineers have been interested in the mechanism of this normalization, especially for the use in technical applications such as speech synthesis and automatic recognition. The uniform and non-uniform normalization procedure described by Gunnar Fant is tested on the material of Latvian vowels. The uniform speaker normalization is based on the assumption that the length differences of the SVTs between men and women stand for all the differences in vowel formant values. Instead for the measuring the SVT length we can use the mean third formant frequency of the open vowels. The calculations of the coefficient for the uniform normalization can be further improved by taking into account the data of vowel /i(:)/.

For non-uniform normalization one has to calculate a normalization coefficient for every formant of every vowel. Such coefficients were calculated from the data of isolated Latvian vowels, as well as mean data of isolated vowels and vowels produced in sentences in the phonetic context of /t/.

Formant data of isolated vowels and vowels produced in sentences in phonetic context of /t/ were used to test all the coefficients. Additionally the universal coefficients calculated by Fant from the vowel formant data of 6 languages (Swedish, American English, Danish, Estonian, Dutch and Serbo-Croatian) were tested.

The investigation proved that the use of coefficients calculated from all available acoustic vowel data of Standard Latvian for non-uniform normalization gave only slightly better results than uniform normalization with the improved coefficient, that is calculated taking into account size differences between SVTs of men and women. The uniform normalization with the improved coefficient $k=18\%$ is effective enough in delimiting the zones of neighboring vowels and requires less time for calculations than non-uniform normalization, and therefore it can be suggested as the best choice for applications in Speech Technology.

GRĀMATU APSKATS
**Monogrāfija par krievu un igauņu izlokšņu
lingvistiskajiem kontaktiem**

Must M. Vene laensõnad cesti murretes. – Tallinn, Eesti
Keele Sihtasutus, 2000, 660 lk

2000. gadā klajā nāca plašs pētījums par krievu cilmes leksiskajiem aizguvumiem igauņu valodas izloksnēs. Darba autore – ievērojamā igauņu dialektoloģe Mari Muste (*Mari Must*) – šās parādības pētīšanai ir veltījusi vairākus gadu desmitus jau kopš savas zinātniskās darbības sākumiem, tā kā šo monogrāfiju var uzlūkot par ilgāka laika posma darbu apkopojumu un rezumējumu.

Monogrāfijā ir aplūkoti tikai dialektālie krievu cilmes leksiskie aizguvumi, kas nav sastopami igauņu literārajā valodā. Darba ievaddaļā dots īss pārskats par krievu cilmes aizguvumu pētīšanas vēsturi un aizguvumu grupējums (pēc senuma). Izdalītas 6 aizguvumu grupas, no kurām autore ir pievērsusies jaunāko laiku aizguvumu apskatam. Analizējamie vārdi izkārtoti šķirkļu veidā alfabēta secībā. Vispirms dots aplūkojamais vārds, tad izlokšnes vai avoti, kur šis vārds reģistrēts, tālāk seko nozīmes (vai nozīmju) skaidrojumi igauņu valodā (avotos reģistrēto vārdu nozīmju skaidrojumi doti tādā valodā, kā tie ir attiecīgajā avotā), ilustratīvie piemēri, vārds, kas ir aizguvuma pamatā, avota norāde un nozīmes skaidrojums. Ja nepieciešams, dotas arī cita veida norādes, piemēram, par kādas skaņas, formas rašanos, lietojuma īpatnībām. Šķirkļa beigās norādīti etimoloģiskie avoti un darbi, kur attiecīgais vārds minēts vai aplūkots. Piemēram:

kobras *kobra/s(s)*, *-(s)se* Jām (Jēmaja) Pār (Pērnavā) Tor (Tori) Rap (Rapla) JõeK (Jēlehtme) Kad (Kadrina) VJg (Viru Jāgupi) TaPõ (Tartu ziemeļdaļas izlokšnes) Hls (Halliste) Krk (Karksi) Ote (Otepe) Krl (Karula) Rõu (Reuge).. veeloom (ūdens dzīvnieks), piiber (bebrs)... Hupel 1780: 183 *kobras*, *bra* der Biber d.; Wied *kobras*, *(k)se* Biber; EÖS EKSS *kobras*, *kopra*

< **бобр** kobras, majajas, piiber (bebrs).

Sõnaalguline *k* on tekkinud dissimilatsiooni teel (värdade alguses *k* ir radies dismilācijas ceļā). Sõnale on lisandunud *as-* sufiks (vārdam ir pievienots sufikss *-as*).

Saareste 1924: 66... Posti 1960: 302–303, Mägiste EEW 3: 879, Raun 1982: 44...

väsang *väsang*, *-i* kimp, peotāis (nt maarohtusid, lõngu) (sainis, kušķis, saišķis; pilna sauja (zāles, dziju)) Kod (Kodavere) Wied *väsang -u* (Pp) ein Bündel Spāne (russ) < **вяза́нка** (hao-) kubu (nasta; kūlis); seljatāis (дров) [sic!] (muguras pilnums (malkas)); **вяза́нка** 1. ряд однородных предметов, связанных вместе; **вяза́нка** и **вяза́нка** то же, что *вяза́нка* POS 6: 112, 114 Mägiste EEW 12: 3989; vt III 32. П., 65.5.2.

Pēc šķirkļu apskata (19.–425. lpp.) seko aizguvumu fonētisko (konsonantu un vokāļu substitūcijas, palatalizācijas, uzsvara, pakāpju mijas), morfoloģisko (vārdu šķiru) un semantisko atbilstību raksturojums (489.–554. lpp.), kā arī galveno tematisko grupu un aizguvumu hronoloģijas apskats.

Monogrāfijā ir iekļautas arī 32 kartes, kurās kartografēti 30 parādību, priekšmetu un dzīvu būtņu nosaukumi (un to varianti), kas izloksnēs pārņemti no krievu valodas vai ienākuši ar tās starpniecību:

abar, *abarits* (zvejas rīks) < *оборез*, *astaskid* (īpaši apavi, zābaki) < *осаши́*, *hansa* (pašdarināts degvīns, kandža) < *ханжа́*, *jurka* (apģērba gabals – svārki, brunči) < *юбка*, *kaleska* (izbraucamie rati) < *коляска*, *kapsas* (kāposti) < *капуста*, *karman* (kabata) < *карман*, *kokurg* (maize, plācenis) < *кочо́ра*, *kravat* < *кравáть*, *kresla* (transportlīdzekļa sastāvdaļa) < *крéсло*, *kuli* (maiss) < *куль*, *kumak* (audums) < *кума́к*, *kussak* (josta) < *куша́к*, *kuurits* (zvejas rīks) < *ку́рица*, *lisna* (pārmērīgs, lieks) < *ли́шний*, *polut* (guļamtelpa) < *полáти*, *prostoi* (vienkāršs) < *простой*, *puignits* < *пугови́ца*, *puustus* < *пустой*, *pālin* (vērmele) < *польи́нь*, *pāternad* (apavi, vīzes) < *пaтepни*,

roguski (lūku pinums, maša) < *розожа, sara* < *capāū, sedelgas* (aizjūga piederums) < *cedēlka, sudakas* (zandarts) < *cydāk, truup* < *mpyōa, tserbak* < *чepnāk, tsirgas* < *чepkāccкyū, venitus* (celtnes balķu kārta, vainags) < *венеу, visnapuu* (ķiršu koks).

Var teikt, ka M. Mustes monogrāfija daudzējādā ziņā var interesēt arī baltu valodu pētniekus un pirmām kārtām latviešu dialektologus. Saistoši var būt vairāki aspekti:

1) par baltu un Baltijas jūras somu valodu kopīgajiem krievu cilmes aizguvumiem (pārlapojot monogrāfiju, var secināt, ka ir tematiskās grupas, kurās šī kopība jūtama visai izteikti, piemēram, krievu mēru un svaru apzīmējumi, ar tirdzniecību saistītā leksika (*garnica* un igauņu *karnits, barošņiks* 'zirgu uzpircējs, tirgotājs' un igauņu *parisnik*), transportlīdzekļu un to daļu nosaukumi u. c.);

2) par aizguvumu konstatāciju radniecīgās un neradniecīgās valodās (radniecīgās valodās (piemēram, baltu un slāvu valodās) ne vienmēr var noteikt, vai vārds aizgūts vai tā pamatā sena kopīga sakne; sal., piemēram, igauņu *kreska, kresla* (aizguvums < *кресло или кресла*) un latviešu *kreslis* (sk. ME II, 274, 276 *kreslis, krēsls*, LEV I 424);

3) par starpniekvalodu ietekmēm aizguvumos un starpniekvalodu lomu aizguvumu pārņemšanā;

4) par kopīgo aizguvumu semantiskajām izmaiņām un semantikas sazarosanos;

5) par aizguvumu variabilitāti, tās cēloņiem un citiem jautājumiem.

Arī latviešu valodas izloksnēs būtu lietderīgi inventarizēt un etimoloģiskā un hronoloģiskā aspektā pārlūkot jau apzinātos aizguvumus, ņemot vērā jaunākos etimoloģiskos pētījumus un atziņas.

Elga Kagaine

SVEICAM

Igaunu izlokšņu pētnieces jubileja

2000. gada 11. novembrī 80 gadu jubileju un vairāk nekā pusgadsimtu darba svētkus atzīmēja pazīstamā igauņu dialektoloģe, filoloģijas doktore Mari Muste (*Mari Must*). M. Muste dzimusi Tartu skolotāju ģimenē, 1946. gadā beigusi Tartu universitāti, bet kopš 40. gadu beigām viņas zinātniskā darbība ir saistīta ar Igaunijas Zinātņu akadēmijas Igaunu valodas institūtu. M. Mustes galvenais darba lauks ir izlokšņu materiālu vākšana, sistematizēšana un izpēte. Kā tas dialektoloģijā bieži ir vērojams, daudzi nākamie zinātnieki pētniecības gaitas sāk ar dzimtā novada un tā apkārtnējo izlokšņu un dialektu izziņāšanu. M. Mustei, ņemot vērā pētāmo parādību – krievu cilmes aizguvumus igauņu dialektos –, tās ir Igaunijas austrumu un dienvidaustrumu izlokšnes. Taču gadu gaitā pētāmo problēmu loks ir ievērojami sazarojies, tāpat paplašinājies izpētes areāls, uzkrāta bagāta pieredze, un zinātniskā darba rezultāti ietverti vairāk nekā 160 publikācijās. Bibliogrāfija apkopota zinātnieces jubilejai veltītajā rakstu krājumā "Inter dialectos nominaque" (Pühendusteos Mari Mustale 11. novembril 2000 – Tallinn, Eesti Keele Sihtasutus, 2000), kuru sagatavojuši M. Mustes kolēģi – somugristi no daudzām valstīm un pētniecības centriem.

Mari Muste ir vispusīga igauņu izlokšņu pētniece. Viņa ir vākusi izlokšņu materiālus vairāk nekā 80 izlokšnēs un darbojusies vairākās dialektoloģijas nozarēs. Viena no tām saistās ar izlokšņu tekstu apkopošanu, izlokšņu aprakstu veidošanu, rediģēšanu un publikāciju gatavošanu. M. Mustes redakcijā ir publicēti 5 izlokšņu tekstu krājumi (Eesti murded. I – V, Tallinn, 1961–1995), no tiem viņa pati ir sastādījusi divus: "Ziemeļigauņu dialekta vidusizlokšņu teksti" (Keskmurde tekstid. – Eesti murded. II, 1965, 448 lk); Ziemeļaustrumu piekrastes dialekta teksti (Kirderannikumurde tekstid. – Eesti

murded. V, 1995, 724 lk.); publicēts arī plašāks apcerējums par šo izloksni "Ziemeļaustrumu piekrastes dialekts. Pārskats par fonētiku un gramatiku" (Kirderannikumurre. Häälikuline ja grammatiline ülevade. – Tallinn, "Valgus", 1987, 408 lk), kā arī daudzi citi konkrētām izloksnēm un izlokšņu parādību analīzei veltīti raksti.

Otra ļoti nozīmīga M. Mustes zinātniskās darbības joma ir dialektālā leksikogrāfija, kur viņa ir devusi lielu ieguldījumu "Igauņu izlokšņu vārdnīcas" (Eesti murrete sõnaraamat. I köide, 1 – 5 vihik (*a – jaagup*). – Eesti Keele Instituut, Tallinn, 1994–1997) veidošanā. Tieši viņas vadības laikā (1956–1975) dialektoloģijas sektors sāka izvirzīt aizvien būtiskākus uzdevumus, tika izveidota izlokšņu vārdnīcas pamatkartotēka, 1968. gadā izdots "Igauņu izlokšņu vārdnīcas prospekt" (Eesti murrete sõnaraamatu prospekt. Toimetaja M. Muste. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut. Tallinn, 1968, 208 lk.). Par šiem jautājumiem M. Muste ir publicējusi gan teorētiskus, gan informatīvus rakstus (Murdesõnava kogu misest ja murdesõna mõistest. – Kodumurre 2. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Emakeele Selts. – Tallinn, 1960, 33–41 lk.; Über die Arbeit am estnische Dialektwörterbuch. – Zweiter Internationaler Finnougristenkongress. Helsinki, 23.–28. VIII 1965; Viron muresanakirja (Eesti murrete sõnaraamat. – Virittäjä 1968, nr 4, 386–390 lk.), tāpat arī praktiski piedalījusies šī kapitāldarba veidošanā, papildināšanā un rediģēšanā.

Trešā M. Mustes zinātniskās darbības nozare ir valodu kontaktu pētīšana. Jau vairākus gadu desmitus viņas izpētes lokā ir krievu un igauņu valodas lingvistiskie sakari izloksnēs. Šai tēmai veltīts arī viņas diplomdarbs un zinātņu kandidātes disertācija: "Krievu aizguvumi setu izloksnēs" (Vene laensõnad setu murdes. Diplomitöö. Tartu, 1946), "Krievu un igauņu attieksmju atspoguļojums Dienvidigaunijas izlokšņu leksikā" (Vene-eesti suhete kajastumine lõuna-eesti murrete sõnavaras. Dissertatsioon filoloogiateaduste kandidaadi teadusliku kraadi taotlemiseks. Tallinn, 1954). Gadu gaitā šī pētnieciskā tēma ir aizvien vairāk sazarojusies un nupat, 2000. gadā, kā šīs tēmas

vainagojums ir publicēta plaša monogrāfija "Krievu cilmes leksiskie aizguvumi igauņu valodas izloksnēs" (Vene laensõnad eesti murretes. – Tallinn, Eesti keele sihtasutus, 2000, 660 lk.).

60. un 70. gados M. Mustei bija izveidojusies laba sadarbība ar latviešu dialektoloģi Silviju Raģi (1928–1976), kura līdztekus citām nozarēm darbojās arī baltu un Baltijas jūras somu valodu sakaru jomā. Šīs sadarbības rezultātā notika arī zinātniskās informācijas apmaiņa, S. Raģe publicēja rakstus igauņu izdevumos, savukārt kolēģus informēja par darbiem, publikācijām un konferencēm Igaunijā. Arī pēc S. Raģes aiziešanas mūžībā M. Muste latviešu kolēģiem sniedza konsultācijas, gatavojot publicēšanai S. Raģes nepabeigto rakstu "Baltijas somu valodu aizguvumi latviešu valodā, ko pirmais etimoloģizējis J. Endzelīns" (Dialektālās leksikas jautājumi I. Rīga, "Zinātne", 1986, 18.–126. lpp.).

Lai atziņām un veiksmēm bagāti arī turpmākie gadi un darbi!

Elga Kagainē

*IN MEMORIAM***JONS ZEMVALDS BALKEVIČS**
1923 – 2000

Ir zudis vēl viens tilts, kas saistījis brāļu tautas – Lietuvu un Latviju: 2000. gada 6. decembrī mūžībā aizgājis izcils lietuviešu valodnieks, uzticams latviešu draugs Jons Zemvalds Balkevičs.

Dzimis 1923. gada 20. aprīlī Latvijas pierobežā – Gudeļu ciemā Roķišķu rajonā. Kauņā beidzis ģimnāziju un skolotāju semināru, viņš strādāja par skolotāju Neretā, Alizavā un Kauņā. 1949. gadā absolvējis Kauņas Universitāti (lietuviešu valodas un literatūras specialitāti), strādājis Kauņas Pedagoģiskajā skolā, bet kopš 1960. gada – Viļņas Universitātē. 1963. gadā aizstāvējis disertāciju, kopš 1966. gada – docents. Ilgu laiku bijis Vēstures un filoloģijas fakultātes (1964–1968), Filoloģijas fakultātes (1968–1975) prodekāns, vēlāk (1979–1984) dekāns.

Galvenā Jona Balkeviča zinātnisko interešu joma ir sintakse. Viņš publicējis augstskolu studentiem paredzēto "Mūsdienu lietuviešu valodas sintaksi" ("Dabartinės lietuvių kalbos sintaksė", 1963) – uz šī darba pamata aizstāvēta arī doktora disertācija. Tajā autors, pārāk neatraujoties no Jona Jablonska lietuviešu sintakses tradīcijām, ir ienesis daudz jauninājumu vairāku sintakses jautājumu interpretācijā.

Pēdējais Jona Balkeviča lielākais darbs, kas jau tapis, cīnoties ar smagu slimību, veltīts lietuviešu valodas predikatīvo konstrukciju sintaksei ("Lietuvių kalbos predikatiņu konstrukcijų sintaksė", 1998).

Vēl viens filoloģijas darba lauks, kam atdota daudz laika, spēka un enerģijas, ir leksikogrāfija. Kopā ar Jonu Kabelku sagatavota "Latviešu – lietuviešu valodas vārdnīca" (1977). Jons Balkevičs ir rediģējis arī "Lietuviešu-latviešu vārdnīcas" pirmo izdevumu (1964) un papildinājis šīs vārdnīcas otro izdevumu (1995), ievietojot tajā arī īsu lietuviešu valodas gramatikas pārskatu.

Savas darbīgās dzīves laikā viņš publicējis nozīmīgus rakstus par lietuviešu valodas sintakses un valodas kultūras jautājumiem. J. Balkevičs aktīvi darbojās, popularizējams latviešu valodu Lietuvā: sarakstīja scenāriju latviešu valodas stundām Lietuvas televīzijā, sagatavoja latviešu valodas mācību līdzekli patstāvīgai valodas apguvei (GŽ 1–11, 1993). Viņš ir izmēģinājis roku arī daiļliteratūras tulkošanā.

Visu tā laika Viļņas Universitātes filoloģijas studentu atmiņā daiļrunīgais Jons Balkevičs paliks mūžīgi kā Jons Zeltamute (Jonas Auksaburnis). Viņš patiesi bija orators vārda vislabākajā nozīmē: nav iespējams aizmirst viņa kaismīgās, tēlainās uzrunas pirmkursniekiem, kurās viņš prata pierādīt, ka tieši filologa specialitāte ir vislabākā pasaulē. Daudzo baltistu konferenču, kongresu, disertāciju aizstāvēšanu neoficiālās daļas galvenais runasvīrs bija tieši viņš – vienmēr smaidīgais, iznesīgais, staltais Balkevičs. Acīmredzot tāds viņš arī vēlējās palikt mūsu atmiņā, jo pēdējos gados, jau slimības nomākts, viņš stingri atteicās no tikšanās un pašēlošanas iespējām. Mūsu, viņa bijušo studentu, atmiņa noteikti saglabās tieši šādu lepna, nesalauzta cilvēka tēlu.

Ticu, ka tagad skanīgajā mūsu Zeltamutes balsī klausās eņģeļu koris. Te vietā būtu Bībeles vārdi: "Jo es jums došu muti un gudrību, kam nevarēs pretī runāt, nedz pretī stāvēt neviens no tiem, kas pretī jums ceļas." (Lūk. 21, 15)

Vieglas smiltis, dārgo Dekān!

Laimute Anelauskaite-Balode

HRONIKA

Romānisti tiekas Parīzē

No 17. līdz 21. jūlijam Parīzes kongresu pilī notika Franču valodas pasniedzēju federācijas X kongress, kur par lozungu tika izvēlēts slavenā franču leksikogrāfa Alēna Reja (*Alain Rey*) piedāvātais moto: Mūsdienīgums, dažādība, vienotība (*Modernité, diversité, solidarité*).

Franču valodas pasniedzēju starptautiskā federācija dibināta 1969. gadā un tā apvieno 130 valstu vairāk kā 70 000 franču valodas pasniedzējus visos kontinentos. Latvijas franču valodas pasniedzēju asociācija, pirmā tāda veida asociācija toreizējā PSRS, tika izveidota 1989. gadā un tajā pašā gadā arī uzņemta Franču valodas pasniedzēju starptautiskās federācijas (*FIPF*) sastāvā. Patlaban Latvijas franču valodas pasniedzēju asociācijā ir ap 50 biedru, no kuriem divi pārstāvji ar Moderno valodu fakultātes administrācijas atbalstu piedalījās Federācijas jubilejas kongresā kopā ar 2000 citiem kolēģiem, kuri pārstāvēja savu valstu nacionālās asociācijas.

Kongresa galvenā tematika bija daudzveidīga, un tā bija veltīta šādām tēmām:

- franču valodas ģeopolitiskais stāvoklis;
- franču valodas lingvistiskā politika;
- kontaktvalodu loma sociolingvistikas aspektā;
- didaktiskās stratēģijas aktualitātes;
- jauno tehnoloģiju izmantošana mācību procesā;
- franču valodas kulturoloģiskais aspekts;
- franču valodas gramatikas pasniegšanas problēmas utt.

Pārsteidzoši bija dzirdēt, ka daudzi referenti izteica bažas par franču valodas nākotni. Valodu, kurā runā vairāk kā 66 miljoni iedzīvotāju Eiropā vien, jau uzskata par apdraudētu, tā kā, spriežot pēc pesimistiskām XXI gadsimta prognozēm, pusei no visām pasaules valodām jāizzūd no lingvistiskās aprites. Kā izveidosies pēc gadiem 100 Eiropas lingvistiskā karte, kur

patlaban runā vēl 225 dažādās valodās, kāda būs hipervalodas (angļu) loma šajā kontekstā un kāda vieta piederēs franču valodai – šādi un līdzīgi jautājumi satrauca kongresa delegātus. Tiesa, pretējā puse izcēla franču valodas pozitīvo lomu daudzu valstu politiskajā, sabiedriskajā, ekonomiskajā, kultūras un zinātniskajā dzīvē un aicināja klātesošos vēl vairāk izvērst franču valodas apguvi, izmantojot gan mūsdienu tehnoloģiju (televīziju, internetu, datorus utt.), gan starpkulturālos kontaktus.

Organizētāji bija daudz darījuši, lai varētu kongresa dalībniekus iepazīstināt ar visjaunākajiem mācību materiāliem (grāmatām, vārdnīcām, izstrādņēm, kompaktdiskiem), tehnoloģijām un periodiku. Kongresa laikā darbojās dažādu valstu izdevniecību grāmatu izstādes, tūrisma firmas piedāvāja atlaides studiju braucieniem pa frankofonajām valstīm, asociācijas aicināja sadarboties jaunu materiālu izstrādē, apmainīties ar pieredzi un informāciju. Bagātā un daudzveidīgā kultūras programma tikai veicināja kontaktu izveidošanos un nostiprināšanos, kas viesu cerību tikties pēc četriem gadiem Atlantā (ASV).

Andrejs Bankavs

Valodu mācīšana XXI gadsimta rītausmā. FIPLV 20. kongress

FIPLV ir Moderno valodu pasniedzēju asociāciju Starptautiskā federācija. Tā dibināta 1931. gadā Parīzē līdz ar pirmā kongresa sasaukšanu. Turpmāk kongresi rīkoti dažādās pasaules valstīs reizi trijos gados. Kārtējā, 20. kongresa, kārtas skaitlis sakrīt ar sasaukšanas laiku – 2000. gadu. Iesoļojot jaunajā gadsimtā un jaunajā gadu tūkstošā, ir īstais laiks atgriezties FIPLV dzimšanas vietā – Parīzē. Šeit no 22. līdz 26. jūlijam Renē Dekarta universitātē notika Moderno valodu pasniedzēju asociāciju Starptautiskās federācijas (FIPLV) 20. pasaules kongress. Federācijas saīsinātais nosaukums FIPLV radies no federācijas nosaukuma franču valodā FEDERATION

INTERNATIONALE DES PROFESSEURS DE LANGES VIVANTES. Iepriekšējais kongress notika 1997. gadā Brazīlijā, un nākamais paredzēts 2003. gadā Nīderlandē.

FIPLV ir nevalstiska organizācija, kura sadarbojas ar UNESCO un Eiropas Padomi. Starptautiskās moderno valodu pasniedzēju asociāciju federācijas darbība vērsta uz:

- dzīvo valodu mācīšanu un mācīšanos, lai veicinātu saprašanos, sadarbību un draudzību starp pasaules tautām;

- dzīvo valodu apguves aktivizēšanu, atbalstīšanu un paplašināšanu, kā arī šo valodu mācīšanas metodikas uzlabošanu;

- daudzvalodu apguves secīgu un vienotu attīstību visās izglītības pakāpēs (pamata, vidējā, augstākā un visaugstākā) un pieaugušo tālākizglītībā;

- pasniedzēju profesionalitātes celšanu visos izglītības līmeņos;

- atbalstu, veidojot valodu pasniedzēju profesionālās asociācijas;

- FIPLV sadarbības koordinēšanu un paplašināšanu ar tajā ietilpstošajām pasniedzēju asociācijām;

- sadarbības rosināšanu starp dažādu valodu asociācijām katrā valstī, lai sekmētu dažādu valodu apguvi;

- nacionālo un internacionālo dalībnieku uzskatu un viedokļu respektēšanu.

Lai īstenotu šos darbības virzienus, izveidota FIPLV struktūra: Pasaules asambleja, Pasaules padome un Federācijas izpildkomiteja. Pasaules asambleja sanāk reizi trijos gados, Pasaules padome reizi gadā, bet Federācijas izpildkomiteja darbojas pastāvīgi. Pasaules padome ievēl Federācijas izpildkomiteju uz trijiem gadiem. No 1998. gada līdz 2000. gadam tās sastāvs ir šāds:

prezidents – Deniss Kaningems /*Denis Cunningham*/ (Austrālija);

viceprezidente – Tūla Pentila /*Tuula Penttilä*/ (Somija);

ģenerālsēkretāre – Džūdita Hamiltone /*Judith Hamilton*/ (Lielbritānija);

finansu pārzinis – Dīters Herolds /*Dieter Herold*/ (Vācija);
atbildīgā redaktore – Terēza Seka-Piskozuba /*Teresa Siek-Piskozub*/ (Polija).

FIPLV darbību reglamentē federācijas statūti. Atbilstoši statūtiem FIPLV ir uzsākusi reģionalizācijas procesu, lai sekmētu sadarbību ar dažādām moderno valodu pasniedzēju asociācijām visā pasaulē arī tajās valstīs, kurās FIPLV aktivitātes vēl nav pietiekami izvērstas.

Nemot vērā pasaules aktualitātes, kongresa vadmotīvs bija dažādu mūsdienu valodu apguves un dažādu tautu kultūras izpratnes problēmas XXI gadsimta rītausmā. Īpaši tika uzsvērts, ka nepieciešams sekmēt dažādu valodu apguvi un lietošanu, lai nepieļautu to izzušanu no pasaules valodu saimes. Mūsdienīgs veids, kā to īstenot, ir palielināt šo valodu izmantošanu internetā. Tādēļ kongresa dienas kārtībā tika iekļauti jautājumi, kas saistīti ar šādām tēmām.

1. Valodu apguvēju kultūras atšķirības.
 2. Valodu mācīšana atbilstoši attiecīgās valsts iedzīvotāju sociālajām vajadzībām, vadoties pēc UNESCO *Linguapax* programmas principiem.
 3. Dažādu valodu apguve visās izglītības pakāpēs un pieaugušo tālākizglītībā.
 4. Mācību programmas.
 5. Valodu mācīšana citu specialitāšu studentiem.
 6. Informācijas tehnoloģiju izmantošana valodu mācīšanā un apguvē.
 7. Valodu prasmju (runāšanas, rakstīšanas, klausīšanās un lasīšanas) izkopšana.
 8. Mācību metožu daudzveidība.
 9. Skolotāju apmācība un tālākizglītošana.
- Kongresā referēja dažādu valstu pārstāvji, tādējādi kongresa dalībniekiem bija iespēja diskutēt par valodu mācīšanas un metodiskā darba pieredzi daudz kultūru un daudzvalodu vidē, apspriest dažādu valstu augstāko mācību iestāžu mācību programmas un veidus, kā pilnveidot valodu mācīšanu citu

specialitāšu studentiem, kā rezultatīvi izmantot informācijas tehnoloģiju (IT) valodu mācīšanā un apgūvē.

Kongresa darbs tika organizēts tematiskās sekcijās. Kongresa dienās tika nolasīti 234 priekšlasījumi, kurus kongresa zinātniskā padome 26 cilvēku sastāvā pirms kongresa bija rūpīgi izvērtējusi un izraudzījusies iekļaušanai kongresa programmā. Šī raksta autore referēja par tēmu "Informācijas tehnoloģijas izmantošana svešvalodu apgūvē augstskolu līmenī". Savu uzstāšanos referentes sāka ar īsu ieskatu Eiropas ģeogrāfiskajā kartē, uz kuras ar sarkanu krāsu iezīmēta Latvija ar galvaspilsētu Rīgu un Francija ar galvaspilsētu un kongresa norises vietu Parīzi. Klausītāji īsumā tika iepazīstināti ar LU vēsturi, fakultātēm, zinātniski pētnieciskajiem institūtiem, studentu un pasniedzēju skaitu. Izklāsta turpinājumā sekoja referāta galvenā daļa, kurā referentes iepazīstināja klātesošos ar divu gadu garumā gūto pieredzi, izmantojot IT akadēmiskās rakstīšanas prasmju izkopšanā un uzlabošanā darbā ar pirmā un otrā kursa pilna un nepilna laika studentiem. IT izmantošana valodu prasmju attīstīšanā un pilnveidošanā dod iespēju variēt mācību metodes, lai gan nenoliedzami pasniedzējam tas ir darbietilpīgs process. IT ienākšana izglītības jomā ir neapturama. Jaunajām informācijas tehnoloģijām piemīt milzīgs mācību potenciāls, tomēr tās var uzskatīt tikai par vienu no palīg līdzekļiem mācību programmas mērķu sasniegšanai. Jaunākais no IT – internets – dod pozitīvus rezultātus valodu apgūvē, ja ir izstrādāta atbilstoša metodika un tā tiek lietota valodu mācīšanā un apgūvē. Raksta autore ir izanalizējušas akadēmiskās rakstīšanas mācību programmu un fakultātes specifiku, kā arī izstrādājušas šādus informācijas tehnoloģijas izmantošanas metodikas pamatprincipus 1. un 2. kursa studentu akadēmiskās rakstīšanas prasmju pilnveidošanai.

1. Docētājs ir darba procesa koordinators.
2. Sagatavošanās darbam ar IT notiek konsekutīvi:
 - 2.1. mācību programmas (kursa apraksta) īstermiņa un galamērķa izpēte;
 - 2.2. datorprasmes līmeņu apzināšana;

2.3. prasmju un zināšanu līmeņa saskaņošana un uzdevumu izvēle atbilstoši studentu datorprasmes līmenim. Pirmā kursa pirmajā semestrī tiek piedāvātas aktivitātes, kuru izpildei nepieciešama minimāla datorprasme;

2.4. katram no valodas prasmes veidiem (runāšana, klausīšanās, rakstīšana, lasīšana) jāizvēlas visatbilstošākā IT, kas visefektīvāk spēj uzlabot attiecīgās prasmes;

2.5. pirms darba sākšanas pasniedzējs informē par uzdevuma apjomu, mērķiem, atvēlēto laiku, izpildes termiņu un vērtēšanas kritērijiem;

2.6. pēc katra paveiktā uzdevuma studenti aizpilda aptaujas lapas par tā lietderīgumu.

Kongresa gaitā tā 494 dalībniekiem, kas pārstāvēja visus piecus kontinentus, bija iespējams aktīvi iesaistīties kongresa norisēs — noklausīties priekšlasījumus, piedalīties diskusijās, iesaistīties personiskajās sarunās, lai cits citu bagātinātu un nodibinātu kontaktus tālākai sadarbībai ar kolēģiem no dažādām valstīm.

*Rota Bankava,
Zigrīda Vinčela*

III Starptautiskais dialektologu un ģeolingvistu kongress Ļubļinā

2000. gada vasarā – no 24. jūlija līdz 29. jūlijam – Ļubļinā nu jau trešo reizi tikās dažādu pasaules valodu, dialektu un izlokšņu pētnieki. Šajā Polijas pilsētā kopā sanākuši bija vairāk nekā 150 valodnieku no apmēram 30 valstīm. Kongresu rīkoja Starptautiskā dialektologu un ģeolingvistu biedrība kopā ar Marijas Kirī-Sklodovskas universitāti Ļubļinā. Vislielākais dalībnieku skaits bija no Polijas un Krievijas, jo šajā kongresā darba valoda līdzās angļu, vācu, franču valodai bija arī krievu valoda. Raksturīgi, ka gan kongresu atklājot, gan sniedzot dažādu informāciju, vispirms auditorija tika uzrunāta poļu valodā, un tikai pēc tam teiktais tika tulkots visās četrās kongresa

darba valodās. Ar Latvijas Zinātnes padomes atbalstu mūsu valsti šajā kongresā varēja pārstāvēt seši valodnieki.

Atgādināsim, ka ģeolingvistika ir zinātne par valodu, dialektu un izlokšņu ģeogrāfisko izplatību, to statusu un sociāli ekonomiskajiem aspektiem. Mūsdienās pasaulē, kā zināms, izloksnēm un dialektiem kā runātās valodas pamatam tiek pievērsta liela uzmanība. Īpaši nozīmīga ir to izpēte ģeolingvistiskā aspektā, lai uzskatāmāk varētu rādīt valodu un dialektu savstarpējo mijiedarbību, kontaktus, pēdējā laikā arī jaunus lingvistiskos un kultūras reģionus, ko iezīmē valodas varianti.

Kongresa darbs noritēja vairākās plenārsēdēs, kurās tika nolasīti vispārīgākas un nozīmīgākas problēmas skaroši referāti. Tā, piemēram, Turku universitātes profesore S. Sārinena aplūkoja urāliešu valodu dialektu izpētes vēsturi, atzīstot, ka nozīmīgs šo dialektu materiāls atspoguļots "Eiropas valodu atlantā" (*Atlas Linguarum Europae*). Ukrainu valodnieks A. Nepokupnijs, analizējot 1649. gada uzvārdu sarakstu (*Пеерр Войска Запорожского 1649*), izteica atziņu, ka iepriekšējo gadsimtu lokālās antroponīmijas apzināšana ir viens no drošākajiem avotiem vēsturiskās ģeolingvistikas fragmentu rekonstrukcijā. Hirosimas universitātes profesors J. Ebata iepazīstināja ar apsveikumu un sasveicināšanās formulu dažādību Japānā, norādot uz to ciešo saistību ar cilvēku sadzīvi un mājokļa iekārtojumu.

Sekcijās nolasīto referātu skaits bija samērā līdzīgs. Šoreiz visplašāk pārstāvēta bija *mūsdienu dialektoloģijas pētīšanas metodēm* veltītā sekcija, kurā dažādu valodu izlokšņu un dialektu materiāls tika aplūkots vairākos valodas līmeņos (fonētikā, morfoloģijā, sintaksē), tika skarti arī, piemēram, valodas procesi sociāli izolētos dialektos. Daži referāti bija ar tīri praktisku un informatīvu ievirzi – par karšu datorizāciju, iznākušajiem pētījumiem dialektoloģijā u. c.

Tāpat daudz referātu bija *bilingvismam, multilingvismam, valodu kontaktiem un analogijām* veltītajā sekcijā. Te varējām dzirdēt vairāku poļu valodnieku ziņojumus par poļu valodu ārpus

Polijas – Čehijā, Baltkrievijā, Latvijā un Lietuvā. Par lietuviešu valodu Latvijā šajā sekcijā referēja mūsu kolēģe R. Kvašīte.

Izlokšņu un dialektu skatījums vēsturiskā aspektā izskanēja trijās radniecīgās sekcijās – *vēsturiskā dialektoloģija un valodas pārmaiņas, dialektu vēsturiskā diferenciacija un nacionālās valodas*, kā arī plaši pārstāvētajā *dialektoloģijas, onomastikas un etnolingvistikas* problēmām veltītajā sekcijā.

Vēsturiskās dialektoloģijas sekcijā tika skarti tādi jautājumi kā, piemēram, dialektu izveidošanās vēsture Japānā, valodu substrāta problēmas, etimoloģijas jautājumi. Šai sekcijā tika nolasīts arī A. Stafeckas referāts par rokraksta grāmatām Latgalē drukas aizlieguma laikā 19. gadsimta otrajā pusē, īpašu uzmanību pievēršot šo grāmatu valodas un autora dzimtās izloksnes saskarsmei.

Secijā, kura bija veltīta *izlokšņu vēsturiskajai diferenciacijai un to attieksmēm ar nacionālajām valodām*, tika nolasīti arī B. Bušmanes, B. Laumanes un I. Kurzemnieces referāti. B. Bušmane analizēja jēdziena 'iet raudzībās' apzīmējumus latviešu valodas izloksnēs, akcentējot valodu kontaktus, kā arī bagāto kultūrvēsturisko informāciju. B. Laumane semantiskā un etimoloģiskā aspektā aplūkoja latviešu tautas medicīnas leksiku saistībā ar seno rakstu avotu dotumiem. I. Kurzemnieces referātā, kas bija veltīts latviešu valodas izloksnēs reģistrēto žogu nosaukumu analīzei areālā un cilmes aspektā, tika iezīmēti vairāki novadi, kuros atklājas dažādu valodu kontakti. Šai sekcijā vēl varējām dzirdēt, piemēram, norvēģu profesora A. Dalena interesanto referātu par jaunnorvēģu valodu (kas ir arī otrā oficiāli atzītā valoda Norvēģijā), kura, izrādās, balstās uz ļoti senu dialektu, kaut gan pati jaunnorvēģu normētā valoda izveidota tikai 19. gadsimta 2. pusē.

Daudzu klausītāju uzmanību piesaistīja *dialektoloģijas, onomastikas un etnolingvistikas* sekcijā nolasītie referāti. Īpaši atzīmējams ir Maskavas valodnieces S. Tolstajas referāts. S. Tolstaja dalījās pieredzē, kas gūta, strādājot pie Poļesjes etnolingvistiskā atlanta. Šis darbs Ņ. Tolstoja vadībā tika aizsākts 60. gados ar mērķi radīt slāvistikā pirmo tautas kultūras

un šīs kultūras terminoloģijas atlantu. Līdz šim ir publicēts vairāk nekā 200 izmēģinājuma karšu, kurās atspoguļoti tautas kalendārie termini (tradīciju, paražu, personāžu, priekšmetu nosaukumi, verbālie komponenti – klišejas, atkārtojumi), mitoloģiskā leksika, folkloras teksti u. c. Taču 1986. gadā materiālu vākšanu pārtrauca Černobiļas katastrofa, tāpēc nav drošu cerību pabeigt šo darbu tuvākajā laikā.

Klausoties arī vairākus citus šīs sekcijas referātus, vēlreiz pārlicinājāmie, ka dialektoloģija, tāpat kā folkloras un onomastika, ir vistiešāk saistīta ar tautas dzīvi, kuras izpēti nepieciešama cieša saikne starp minētajām zinātnes nozarēm.

Valodas un dialekti, kā zināms, nepārtraukti mainās, un to savstarpējo ietekmju rezultātā nereti rodas jauni valodas varianti. Par šiem jautājumiem varējām dzirdēt *valodu interferencei un integrācijai* veltītajos referātos, piemēram, par čehu un poļu jauktajiem dialektiem, valodu un dialektu likteni to saskarsmes joslā. Šai sekcijā tika nolasīts arī A. Timuškas referāts par galvenajiem reģionālajiem kontaktiem latviešu valodā, īpaši uzsverot leksikogrāfiskajos avotos, Latviešu valodas dialektu atlanta Leksikas daļā, kā arī izlokšņu aprakstos ietvertu informāciju.

Atsevišķas sekcijas sēdes bija veltītas fundamentāliem pētījumiem – *dialektu atlantiem un vārdnīcām*. Ir jāatzīst, ka pēdējā desmitgadē mūsu kaimiņvalstīs ir aizsākti vai publicēti nozīmīgi darbi šai jomā. Baltkrievu valodnieks I. Jaškins savā referātā par baltkrievu izlokšņu leksikas atlantu (izdots 5 sējumos no 1993. gada līdz 1998. gadam) norādīja uz tā nozīmi gan baltkrievu valodas vēstures pētīšanā un mūsdienu baltkrievu terminoloģijas izstrādē, gan citu slāvu un arī baltu valodu kontaktu izpētē (piemēram, arhaismu, aizguvumu, semantisko ietekmju apzināšanā). Divi referāti bija veltīti topošajam Baltijas jūras somu valodu atlantam (*Atlas Linguarum Fennicarum – ALFE*). H. Nētare (Tallina) pievērsās debespušu nosaukumu atspoguļojumam ALFE kartēs, norādot arī uz vienu no problēmām (ar kuru, starp citu, nākas sastapties arī latviešu dialektologiem), proti, uz valodas materiāla neviendabīgumu,

kam ir dažādi cēloņi (piemēram, ilgais materiālu vākšanas periods – no 20. gadsimta sākuma līdz 90. gadu sākumam, nosaukumu kvantitatīvā atšķirība atsevišķās valodās resp. izloksnēs). V. Oja (Tallina) savukārt, piezīmējot, ka lielākā daļa ALFE ir onomasioloģiskas kartes, sīkāk pakavējās pie dažiem semantikas jautājumiem.

Jāpiebilst vēl arī, ka veselu nedēļu baudījām poļu kolēģu neviltoto viesmīlību un rūpes par kongresa dalībniekiem, kuriem tika organizētas gan interesantas ekskursijas uz Ļubļinas pils muzeju un vecpilsētu, brīvdabas muzeju, uz vēsturisko Zamoscas (Zamość) pilsētu. Varējām tikai apbrīnot gan vecāko, bet jo sevišķi jaunāko poļu kolēģu prasmi radīt atraisītu un jautru gaisotni noslēguma vakarā. Paldies viņiem par to! Nākamais, nu jau IV dialektologu un ģeolingvistu kongress paredzēts 2003. gadā Rīgā!

Brigita Bušmane,

Anna Stafacka

Somugristu kongress Tartu (baltistu skatījumā)

2000. gadā gan somugristi, gan baltisti sanāca katrs uz savu 9. starptautisko kongresu, turklāt tik tuvu viens otram, kā vēl nekad (baltisti, kā atceramies, Rīgā, savukārt somugristi – tikai pārsimts kilometru uz ziemeļiem, Tartu). Tiesa, atšķirībā no rudenīgi noskaņotajiem baltistiem somugristi priekšroku dod vasaras plaukumam, tādēļ savu kongresu tradicionāli rīko augustā (šoreiz no 7. līdz 13. augustam). Un vēl viena atšķirība – somugristu kongresā (līdzīgi kā slāvistu kongresā) tiekas ne tikai valodnieki, bet arī dažu citu humanitāro zinātnes nozaru pārstāvji (literatūrzinātnieki, folkloristi, kultūrvēsturnieki).

Oficiālajā sarakstā minēti 826 kongresa dalībnieki (apm. 25% gan bez referāta) no 23 valstīm – Igaunijas, Somijas, Ungārijas, Krievijas, Latvijas, Norvēģijas, Zviedrijas, Dānijas, Nīderlandes, Vācijas, Lielbritānijas, Francijas, Itālijas, Šveices, Austrijas, Luksemburgas, Čehijas, Slovākijas, Rumānijas, ASV, Kanādas, Austrālijas un Japānas (tas, ka kongresā nepiedalījās neviens Lietuvas somugrists, droši vien skaidrojams nevis ar intereses

trūkumu, bet gan ar visai augsto dalības maksu – USD 200, –, ko Latvijas pārstāvjiem sedza Latvijas Zinātnes padome). Karogmastos pie Tartu Universitātes plīvoja ne tikai minēto valstu nacionālie simboli; katra ar savu karogu te bija pārstāvētas arī tās somugru tautas, kuru valstiskums Krievijas Federācijas sastāvā ir vairāk vai mazāk simbolisks: karēļi, mordvieši, marieši, komieši, udmurti, hanti, mansi. Starp citu, kongresa kuluāros tika izplatīta arī angļu valodā nodrukāta skrejlapa, kurā visai asiem (bet acīmredzot patiesiem) vārdiem raksturots komiešu tautas apspiestais stāvoklis viņu dzimtenē un lūgts starptautisks morāls atbalsts.

Runājot par kongresa zinātnisko programmu, vispirms jāpiemin atklāšana ar kongresa patrona Igaunijas Republikas prezidenta Lenarta Meri uzrunu un kongresa rīcības komitejas priekšsēdētāja Tenu Seilentāla (*Tõnu Seilenthal*) runu astoņās valodās (igauņu, somu, ungāru, angļu, vācu, franču, krievu un latīņu; katrā no šīm valodām izskanēja patstāvīgs teksts, nevis iepriekšējā runas fragmenta tulkojums). Atklāšanas plenārsēdē tika nolasīts tikai viens zinātniskais referāts, tālāk darbs turpinājās kādās 15 sekcijās vienlaikus. Līdz ar to, protams, daudz kas interesants palika nedzirdēts, tostarp arī vairāki tuvāko kolēģu priekšlasījumi.

Latviešu valodnieki galvenokārt stāstīja par dažādām somugru valodu (resp. Baltijas jūras somu valodu) ietekmes pēdām latviešu valodā. Elga Kagaine, runādama par attieksmēm starp baltu un Baltijas jūras somu valodām no mūsdienu dialektoloģijas viedokļa, aplūkoja gan no jauna etimoloģizētus igauņu cilmes apvidvārdus (*korpas, kotika, loiba, porumi*), gan arī somugru valodu ietekmes rezultātus fonētikas, gramatikas un semantikas līmenī. Brigita Bušmane analizēja tos aizguvumus no Baltijas jūras somu valodām, kas kartografēti "Latviešu valodas dialektu atlantā" (apm. 100 vārdu, no kuriem tikai 2 – *pīlādzis* un *virca* – iekļāvušies arī latviešu literārajā valodā). Kersti Boiko etimoloģizēja dažus valodnieciskajā literatūrā mazāk aplūkotus aizguvumus no igauņu vai lībiešu valodas (*cireļi, čolpāt, jončāt, jonnis*). Ojārs Bušs runāja par iespējām, ko Somijas toponīmija

dod Latvijas vietvārdu cilmes meklējumos, ilustrējot šīs iespējas ar apsvērumiem par hidronīma *Venta*, oikonīma *Turaida* un vairāku Latvijas vietvārdu ar *Paun-* varbūtējo etimoloģiju. Savukārt ietekmes pretējā virzienā, proti, latviešu valodas ietekmi uz (Latvijas teritorijā runātajām) Baltijas jūras somu valodām aplūkoja mūsu vācu kolēģis Eberhards Vinklers (*Eberhard Winkler*), galveno vērību pievēršdams interferencei fonētikas un gramatikas līmenī. Baltu un somugru kontaktu atspoguļojumu mitoloģijā analizēja Aldis Pūtelis.

Starp kongresa darba formām bija arī tā sauktie simpoziji, kuros pēc katra referāta sekoja iepriekš sagatavots cita autora komentārs. Somugru valodu ģeolingvistiskajai izpētei un šīs izpētes rezultātu kartografēšanai veltītajā simpozijā Latvijas ZA ārzemju loceklis no Somijas Sepo Suhonens (*Seppo Suhonen*) referēja par ģeolingvistikas pamatprincipiem un to izmantojumu somu valodas atlantā, bet šī priekšlasījuma komentāru bija sagatavojuši latviešu dialektologi (E. Kagaine, B. Bušmane, B. Laumane, A. Timuška; nolasīja O. Bušs).

No referātiem, kuros tika analizēts baltistiem svešāks valodas materiāls, gribētos pieminēt dažus tādus, kas liek domāt par analogisku vai līdzīgu pētījumu iespējamību vai pat nepieciešamību latviešu valodniecībā. Somu vietvārdniece Terhi Ainiala referēja par pārmaiņām vietvārdos, t.i. par to, ka savā dabīgajā vidē eksistējoši vietvārdi nebūt nav sastingusi sistēma, kas dota reiz uz visiem laikiem; salīdzinot ar vairāku gadu desmitu atstarpi vietvārdus 9 Somijas ciematos, konstatēts, ka apmēram 30 gadu laikā nomainījušies ir no 1/3 līdz 3/4 visu vietējo vietvārdu (protams, galvenokārt runa ir par mikrotoponīmiem jeb āru vārdiem). Ar vairākiem rosinošiem pētījumiem iepazīstināja igauņu onomasti. Marja Kallasmä (*Marja Kallasmaa*) aplūkoja igauņu zemniekmāju nosaukumu saistību ar ģermāņu cilmes antroponīmiem; kā zināms, šis pats antroponīmu slānis ir atstājis jūtamas pēdas arī latviešu zemniekmāju nosaukumos. Heinikes Heinso (*Heinike Heinsoo*) atraktīvais ziņojums bija veltīts personvārdiem, ko lieto pārnestā nozīmē, piem., kā tautības apzīmējumu (analoģiski lietojumi

latviešu valodā ir *fricis* 'vācietis', *duņa* 'krieviete' utml.). Annika Husare (*Annika Hussar*) analizēja jaundzimušo personvārdus mūsdienu igauņu, krievu un it sevišķi jauktajās (igauņu-krievu) ģimenēs (savdabīga, Latvijā analogiskās situācijās nenovērota tendence ir dubultvārdu došana jaukto ģimeņu bērniem, izvēloties šos vārdus tā, lai viens no tiem pārstāvētu igauņisko, bet otrs – krievisko tradīciju, piem., *Kuldars Konstantīns* vai pat *Pauls Pāvels*); Latvijā pēdējos līdzīgos pētījumus pirms apmēram 20 gadiem veikusi Marija Semjonova.

Viens no simpozijiem tika pilnībā veltīts deskriptīvajai jeb onomatopoētiskajai leksikai. Starp vairāk nekā desmit referentiem bija arī Sepo Suhonens (viņš tātad kongresā referēja divreiz). Klausoties referenta apsvērumus par tēmu "Kas ir deskriptīvs lībiešu valodā?", gribot negribot bija jādomā, ka, lai atbildētu uz analogisku jautājumu par latviešu valodu, vēl nepieciešami itin apjomīgi pētījumi.

Kopumā jāatzīst, ka 9. starptautiskā somugristu kongresa rīkotāji godam tika galā gan ar kongresa darba izkārtšanu, gan arī ar 800 kongresa dalībnieku izmitināšanu un kultūras programmas organizēšanu (ekskursijas, 2 koncerti, 4 gandrīz vai grandiozas pieņemšanas jeb banketi un pat tā sauktais kongresa naktsklubs ar dziedāšanu un dejošanu neformālā gaisotnē).

Ojārs Bušs

Pie Sventājas latviešiem

Latviešu valodnieku, folkloristu, arī etnogrāfu uzmanību vienmēr ir saistījusi aiz mūsu valsts robežām dzīvojošo latviešu valoda, viņu garīgā un materiālā kultūra. Visai liela latviešu kopiena ir Lietuvas ziemeļrietumos – Sventājas, Būtiņģes apkārtnē, tas ir, novadā, ko 1921. gadā atdalīja no Latvijas un pievienoja Lietuvai. Lai gan gadu ritumā saiknes ar Latviju kļūst vājākas, vietējie latvieši, galvenokārt vecākā paaudze, cenšas saglabāt latviskās tradīcijas, arī valodu, pulcējas latviešu biedrībās, baznīcā. Starp citu, Būtiņģes baznīcai, kas atrodas dažus kilometrus no Latvijas robežas un kur dievkalpojumi

notiek latviešu valodā, vēl mūsdienās nodevu maksā ap 150 ģimeņu.

Šodien Sventāja ir kūrortpilsētas Palangas priekšpilsēta, kas vasarā ir iecienīta atpūtas vieta ne tikai lietuviešiem, bet arī citu valstu iedzīvotājiem. Jāatzīst, ka sventājieši ir viesmīlīgi saimnieki, kas it īpaši pēdējā desmitgadē cenšas sakopt savu apkārtni, uzcēlušī un iekārtojuši naktsmītnes, atpūtas vietas, atvēruši jaunas kafejnīcas, izvēršuši tirdzniecību un piedāvā dažādas izklaides iespējas.

Sventājas latviešu valodas izpētei ir pievērsušies arī lietuviešu valodnieki. Augusta nogalē, kad pilsētiņu bija atstājuši vairums atpūtnieku, te Klaipēdas universitātes Humanitāro zinātņu fakultātes Baltu valodniecības un etnoloģijas katedras docentes D. Kiseļūnaites vadībā ieradās 11 otrā kursa studentes strādāt dialektoloģijas praksē. Viņa bija uzaicinājusi arī Liepājas Pedagoģijas akadēmijas topošos filologus un pasniedzējus. Un tā trīs LPA 3. kursa filoloģes, profesore B. Laumane, docente I. Ozola un B. Bušmane iesaistījās Sventājas novada latviešu izloksnes apzināšanā un pierakstīšanā.

Pirmajā vakarā, lai iepazītos, uz tikšanos bija ieradušies ap divdesmit latviešu. Pie bagātiem galdiem valdīja latviešu valoda, raisījās dzīvas sarunas, un drīz vien sāka skanēt latviešu dziesmas. Lai gan vakarēšana bija mājas priekšā, brīžam uzlija un pūta visai stiprs jūras vējš, tas nespēja aplūsināt dziedātājus. Kad vējš mainīja virzienu, tas ieskandināja jūru un mūsu dziesmai piebalsoja arī jūras šalkoņa. Šķīrāmieš tikai ap pusnakti.

Tad sekoja trīs intensīva darba dienas. Sadalījāmieš 3–4 grupās. Katra grupa iztaujāja vismaz 8 teicējus. Mūsu rīcībā bija diktofoni. Visas sarunas tika ierakstītas kasetēs vienlaicīgi divos diktofonos, lai latviešu un lietuviešu valodnieku rīcībā būtu identisks materiāls. Sarunu tematika bija dažāda. Arī teicēji bija atšķirīgi – dažs runīgāks, cits zinīgs, taču atturīgāks, tāpēc bieži bija jāuzmundrina ar rosinošiem jautājumiem. Bet kopumā stāstījumi sniedza plašu ieskatu sventājiešu izloksnē – gan no fonētikas un gramatikas viedokļa, gan arī tās leksikā. Tie liecina

par šīs izloksnes tuvību Dienvidrietumkurzemes izloksnēm, it īpaši Rucavas izloksnei. Bet sventājiešu valodā saglabājušās vairākas senākas parādības, kas Dienvidkurzemes izloksnēs literārās valodas un citu faktoru ietekmē mūsdienās jau reti (vai retāk) sastopamas. Piemēram, fonētiskā skatījumā līdzīgi kā zemgaliskajās izloksnēs, kur raksturīga anaptikse, nereti saglabājies īss patskanis tautosillabiska *r* priekšā (*paŗslas*, *vaŗdeniece* 'vārdotāja', *zaŗki*), vērojama progresīva daļēja asimilācija noteiktajos adjektīvos vīriešu dzimtes vienskaitļa nominatīva formā (*baŗtais sviests*, *kūdaiš piens*), tiek lietots hipernormālisms *stuŗda* 'stunda'. No morfoloģiskām iezīmēm minami adjektīvi ar izskaņām *-ine*, *-inis*, kā arī substantīvi ar šīm izskaņām (*a kuoŗini kaŗuoti*; *bij tiŗ kruoŗcini* – *tiŗ svāŗki*), sastopamas nelokāmas piederības pronomenu formas (*mana tŗs*, *mana dŗls*, *mana bŗni*), daudzskaitļa datīva formas *mumis*, *tiŗms*, (*i*)*o*- un (*i*)*o*- celmu daudzskaitļa instrumentāļa formas ar *-is* (*pa kŗŗnis* 'dradziem' *sauca*; *pa seŗis*, *astuoŗis* 'kukuŗis [cepa]'), saglabājušies pagātnes *ē*-celmi (*apsŗce*, *cepe*, *kave*), 2. konjugācijas verbu ar *-uot* pagātnes formas ar *-avā-* (*liŗtava*, *lŗgava*, *negaŗŗava*). Leksikā vērojama lietuviešu valodas ietekme, no lietuviešu valodas, piemēram, aizgūti vārdi *bŗris* 'pulciņš', *puŗks* 'skaists', *pusmaŗŗkuone* 'kartupeļu un miltu biezputra', *ŗĩldiŗi* 'biezpiens'.

Valodnieku turpmākais uzdevums ir uz ieskaņotā materiāla pamata izveidot Sventājas izloksnes tekstu krājumu, kas būs tālāk izmantojams dialektoloģijas un valodas vēstures pētījumos.

Iepazīšanās ar Sventājas latviešiem liecināja, ka latviešu valodu visbiežāk lieto vecākā paaudze (20., 30. gados dzimušie), kurai latviešu valoda pa lielākai daļai bija bērniībā vienīgā valoda ģimenē. Viņu bērni nereti ir auguši jauktajās ģimenēs, tomēr arī valodu vēl prot. Bet mazbērni, kuriem tāpat parasti viens no vecākiem ir citas tautības pārstāvis (lietuvietis, retumis krievs), latviešu valodu ikdienā maz dzird (ja nedzīvo kopā ar

vecvecākiem), palaikam to saprot, bet latviski reti runā vai neprot runāt. Aktīvākie vecvecāki lūdz sūtīt viņiem ābece, bērnu grāmatas latviešu valodā, lai varētu mācīt mazbērniem valodu. Tātad vēl ir apziņa, ka ir jāsaglabā sava senču valoda.

Tāda ir valodas situācija Sventājā 80 gadus pēc atdalīšanās no Latvijas. Bet kāda tā būs vēl pēc 80 gadiem?

Brigita Bušmane

Starptautiskajā baltistu kongresā "Baltu valodas laikmetu griežos"

No 3. oktobra līdz 6. oktobrim Rīgā notika Starptautiskais baltistu kongress BALTISTICA IX ar simbolisku nosaukumu "Baltu valodas laikmetu griežos".

Pirms aplūkot šo kongresu skaitļos, faktos un zinātniskajā devumā, ir lietderīgi pievērsties baltistikas vēsturei.

Baltistu saietu sākotne meklējama 1964. gada nogalē, kad Viļņas universitātes Lietuviešu valodas katedras un Lietuviešu valodas institūta darbinieki sarīkoja pirmo baltistu konferenci. Tā bija veltīta baltu valodu vēstures jautājumiem. Konferencē piedalījās Viļņas, Rīgas, Maskavas un Kijevas pārstāvji un tika nolasīti 12 referāti. (Starp citu, šajā – devītajā – kongresā dalību bija pieteikuši pieci pirmās konferences referenti, taču ierasties varēja tikai divi – A. Nepokupnijs no Kijevas un S. Karaļūns no Viļņas.) Pēc pirmās tikšanās tika nolemts pulcēties konferencēs ik pēc pieciem gadiem. Vēlāk tās pārauga kongresos.

Sākot ar II baltistu konferenci 1970. gada maijā, mainījās dalībnieku ģeogrāfija – tajā bez bijušās Padomju Savienības baltistiem no Viļņas, Rīgas, Maskavas, Ļeņingradas (tagadējā Sanktpēterburga), Kijevas, Doņeckas un Rostovas pie Donas piedalījās arī ārvalstu zinātnieki no toreizējās Vācijas Demokrātiskās Republikas, Vācijas Federatīvās Republikas un Amerikas Savienotajām Valstīm, kuri nolasīja 26 referātus. III konferencē piedalījās arī baltisti no Polijas, Dienvidslāvijas, Norvēģijas un Šveices. 1980. gada septembrī IV baltistu saiets pirmo reizi notika Rīgā. Tika pieteikts 101 valodnieku un arī

folkloras pētnieku referāts (nolasīti vairāk nekā 90) no Latvijas, Lietuvas, Baltkrievijas, Krievijas, Ukrainas, Armēnijas, kā arī Polijas, abām Vācijām, ASV, Austrālijas, Itālijas, Norvēģijas, Zviedrijas. V baltistu konference atkal notika Viļņā 1985. gadā, un tajā piedalījās vairāk nekā 160 dalībnieki no Lietuvas, Latvijas, Krievijas, Baltkrievijas, Ukrainas, Igaunijas, Armēnijas, kā arī no Polijas, VDR, VFR, Čehoslovākijas, Dienvidslāvijas, ASV, Itālijas, Norvēģijas, Zviedrijas, Holandes un Šveices. VI Starptautiskajā baltistu kongresā, kas 1991. gadā atkal notika Viļņā, tika nolasīts ap 90 referātu, un dalībnieku rindās bija ne tikai visiem labi zināmi baltisti, bet arī daudzi jauni zinātnieki. VII baltistu kongresā saimnieku lomā iejutās Latvijas lingvisti, tas notika vasaras vidū, 1995. gada jūnijā, Jūrmalā un pulcēja kopā 110 zinātniekus no 13 valstīm. Uz VIII ārkārtas baltistu kongresu 1997. gada oktobrī Viļņā lietuviešu kolēģi, pieminēdami savas pirmās grāmatas – Martīna Mažvīda katehisma – 450 gadus, bija pulcinājuši 13 valstu pārstāvjus, kas nolasīja ap 70 referātu par vēsturiskās lingvistikas problēmām gan sinhroniskā, gan diahroniskā aspektā.

Un IX Starptautiskais baltistu kongress Rīgā. To ievadīja Valsts prezidentes Vairas Viķes-Freibergas ievadvārdi ar atzīnumu: "Tieši ar turpmākās attīstības akcentu šis kongress ir iezīmīgs, jo baltu valodām būs jādzīvo jaunajā mainīgajā Eiropā, kurā robežas tik viegli pārvaramas. Būsim pakļauti Eiropas un pasaules vējiem, un nebūs vairs dziļo mežu un purvu kā senatnē, kas mūs atšķir no citām tautām. Būs jāatrod nākotnē veidi, kā savu valodu kopt un attīstīt". Kā kopt un attīstīt baltu valodas, referātos un diskusijās (arī iepriekš publicētajā tēzu krājumā) mēģināja pierādīt 152 dalībnieki no 15 valstīm – Latvijas, Lietuvas, Vācijas, Polijas, Krievijas, Itālijas, Zviedrijas, Ukrainas, Norvēģijas, Somijas, Ungārijas, Nīderlandes, Igaunijas, Šveices un Lielbritānijas.

Starptautiskajos baltistu kongresos, kā zināms, tiek zinātnieki, kas baltu valodas pēta visdažādākajos aspektos. Kaut gan tradicionāli termins *baltistika* vairāk saistījās ar latviešu,

lietuviešu un senprūšu valodas vēstures izpēti, taču pēdējā desmitgadē arvien vairāk uzmanības tiek veltīts latviešu un lietuviešu valodas mūsdienu stāvokļa apzināšanai, turklāt ne tikai tīri lingvistiskā, bet arī sociolingvistiskā skatījumā, sniedzot zinātniskus ieteikumus valodas politikas veidošanai Latvijā un Lietuvā.

Plenārsēdē nolasītajā Inas Druvietes un Jāņa Valdmaņa referātā **Baltu valodas 21. gadsimtā** tika ar precīziem skaitļiem un formulējumiem raksturota un izvērtēta gan objektīvā situācija Latvijā un Lietuvā, gan arī subjektīvie faktori jeb "sociolingvistiskais klimats" (tostarp uz Ziemeļvalstu fona). Referenti secināja, ka "abas dzīvās baltu valodas attīstās atšķirīgi. Latviešu valoda funkcionē nelabvēlīgākā etnodemogrāfiskā un sociolingvistiskā situācijā ... Hipotētiskā līmenī var izteikt .. pieņēmumu par lietuviešu valodas kolektīva augstāku etnolingvistiskās vitalitātes indeksu. Latviešu pasivitāte valsts valodas lietošanā jeb minoritātes komplekss var kļūt par nozīmīgu faktoru latviešu valodas kā otrās valodas pratēju skaita visai lēnam pieaugumam, kas savukārt asimetriska bilingvisma situācijā var veicināt lingvistisko asimilāciju. Kopumā var atzīt, ka abu dzīvo baltu valodu perspektīvas 21. gadsimtā vērtējamas kā stabilas. Tomēr mazliet labāka prognoze ilgākā laika posmā gan objektīvu, gan subjektīvu iemeslu dēļ ir lietuviešu valodai." ("Latvijas Vēstnesis", 27.10.2000, 24. lpp.) Ar nozīmīgiem vispārinājumiem **Par dažiem latviešu valodas attīstības faktoriem un kritērijiem** šo referātu papildināja Aina Blinkena (šeit un turpmāk valodnieku teiktais ilustrēts ar citātiem no starptautiskā baltistu kongresa referātu tēžu krājuma): "Valodas pārmaiņas nosaka virkne **faktoru** – gan ārpuslingvistiski, gan lingvistiski. Nozīmīgāki ir ārpuslingvistiskie faktori:

1) valodas lietotāju sociālais stāvoklis; 2) kultūrvide un kultūras vispārīgais stāvoklis; 3) valodas statuss pārējo valstī konkurējošo valodu vidū; 4) izglītības statuss un līmenis; 5) valodniecības attīstības līmenis, g. k. konkrētās valodas izpētes līmenis; valodas lietotāju savas valodas vērtības apziņa un izpratne.

Lingvistisko valodas attīstības faktoru starpā nozīmīgākie ir:

1) vārdu sakņu bagātība, kas mantota no senākajiem slāņiem un radu valodām; 2) bagāta derivācijas sistēma; 3) atvērtība citu valodu vārdu uzņemšanai; 4) paņēmienu izveide citvalodu vārdu adaptācijai; 5) rakstības atbilstība valodas skaņu un formu atveides prasībām; 6) optimāla valodas normalizācija, visai tautai kopīga valodas varianta izveide un nostiprināšana, nenoliedzot arī zināmu pārmaiņu iespēju.

Valodas pārmaiņu kvalitātes noteikšanā ņemami vērā šādi kritēriji:

1) izsakāmā satura precīzas izpausmes un saprotamības iespēja; 2) izteiksmes līdzekļu ekonomija, nezaudējot satura precizitāti; 3) atbilstība latviešu valodas tradicionālajam lietojumam, galvenokārt gramatiskajā struktūrā; 4) valodas novitāšu atbilstība valodu attīstības universālajām tendencēm valodu internacionalizācijas virzienā; 5) valodas konotatīvo nianšu un pārnesto nozīmju niansēšanās; 6) funkcionāli stilistiskās daudzveidības mērķtiecīga kopšana."

Valentīna Skujiņa, runājot par **Nacionālās valodas noturīguma pamatiem gadsimtu gaitai**, secināja: "Pirmkārt, ir svarīgi, lai valoda būtu **dabiski** veidojusies tautas lietojumā (nevis mākslīgi konstruēta). Dabiskā valodā katrs vārds, katra izteiksme cieši, daudzdimensiāli saistīta ar visu valodas sistēmu.

.. Otrkārt, ir svarīgi, lai valoda būtu **vispusīgi attīstīta, bagāta**. Leksikas, izteiksmes bagātība veidojama, attīstāma uz pašu valodas bāzes. .. Cita valoda var būt kā palīgavots, kā paraugs jēdzienu izteikšanai. Aizguvumi kā nacionālās valodas bagātināšanas avots izmantojami sapratīgā samērā ar pašu valodas darinājumiem.

Treškārt, valodas noturīgumu sekmē tās **plašs lietojums**. Nacionālās valodas mūžs būs ilgāks, ja to lietos ne tikai kā ģimenes valodu vai arī kā tikai valdošo aprindu dokumentu valodu, bet gan, ja to lietos visdažādākajās funkcijās – dažādu nozaru jēdzienu izteikšanai zinātnē un praksē, viscaur ikdienas darījumos un citur. Plašais lietojums ir nacionālās valodas ārējais balsts (juridiski uz to var attiecināt apzīmējumu *de facto*).

Ceturtkārt, ir svarīgi, lai nacionālā valoda būtu stingri strukturāli organizēta sistēma. To nodrošina **gramatika** kā nacionālās valodas mugurkauls. Gramatika ir nacionālās valodas savdabīguma uzturētāja un nacionālās valodas noturīgums iekšējais balsts. ..

Piektkārt, nacionālās valodas aizsardzību un pastāvēšanu nodrošina ar likumu nostiprināts **juridiskais statuss** (*de jure*). Latviešu valodai to nodrošina Valsts valodas likums, kas latviešu valodu Latvijā atzīst par vienīgo valsts valodu, ievērojot konkrēto valodas situāciju valstī. Šāds papildu nodrošinājums latviešu valodai ir nepieciešams tādēļ, ka latvieši ir skaita ziņā neliela tauta, kuru Latvijā turklāt joprojām apdraud lielās kaimiņtautas un valodas".

Daiga Baltaiskalna, analizējama **Etnosu lingvistisko attieksmju ietekmi uz valodas situāciju Latvijā**, norādīja, ka ".. pētot lingvistiskās attieksmes, būtiskākais rādītājs ir dzimtā valoda. Aplūkojot datus par Latvijas minoritāšu dzimto valodu, jāsecina, ka visvairāk rusifikācijas procesam pakļāvusies .. germāņu valodu grupa (ebreji, vācieši) un slāvu valodu grupa (baltkrievi, poļi, ukraiņi). Liela daļa (53,9%) Latvijas minoritāšu pārstāvju ir rusificēti, un, kā liecina sociolingvistiskās aptaujas, to lingvistiskā attieksme būtībā atbilst krievvalodīgo iedzīvotāju uztverei, respektīvi, vērojams izteikts nihilisms gan pret latviešu valodu, gan pret sava etnosa valodu".

Jānis Sīlis (**Latviešu valoda internetā: valodu kontaktu un tulkošanas sociolingvistiskie aspekti**): "*Internetā* kopš tā veidošanas pirmsākumiem dominē angļu valoda .. Rezultātā "angliskojas" arī regulāru WWW lapu apmeklētāju *Interneta* latviešu valoda. Šo procesu veicina virtuālās komunikācijas dalībnieku iespējas pēc vēlēšanās saglabāt pilnīgu anonimitāti, kas ievērojami pazemina atbildības "sliksni". Atbildības trūkums izraisa paviršību un visatļautību ne vien viedokļu un vērtējumu formulējumos, bet arī latviešu literārās valodas normas ievērošanā visos valodas līmeņos. .. Latviešu valodā citvalodu ietekmē jau izveidojies arī īpašs *Interneta* "žargons" ar savām specifiskām "valodas normām". .. Kvalitatīvi jaunu

attīstību mašīntulkošanas jomā piedāvā Universālās tīkla valodas (UTV) programma (*Universal Networking Language Programme*). UTV ir *Internetam* domāta sistēma, kas cilvēkiem visā pasaulē ļaus sazināties savā dzimtajā valodā. Šī sistēma jau vistuvākajā laikā dos iespēju jebkuru pasaules valodu pārveidot UTV, bet no tās – jebkurā citā valodā".

Ļoti cieši ar mūsdienu valodas situāciju un tās izvirzītajām prasībām bija saistīti terminoloģijai veltītie refetāti.

Andrejs Veisbergs (**Juridiskos tekstos lietotā latviešu valoda – attīstības rezultāti 2000. gadā**) izdalīja 10 galvenās iezīmes, kas raksturo latviešu mūsdienu juridisko terminoloģiju un juridiskos tekstos lietoto valodu (piemēram: "Likumu valoda nav sarežģīta, bet bieži vien sarežģīta ir likumu interpretācijas valoda un juristu žargons; sarežģītība mēdz izpausties teikumu struktūrā, kuri palaiķam var būt ļoti garī, ar daudziem pakārtojuma un sakārtojuma sakariem"), secinādams, ka "mūsdienu latviešu juridisko tekstu valodu raksturo dažādas vēsturiskas un mūsdienīgas ietekmes, dažādu stilu sajaukums un skaidru principu trūkums". Māris Baltiņš (**Latviešu medicīnas terminoloģijas attīstības tendences 20. un 30. gados un mūsdienās: kopīgais un atšķirīgais**): "Abu laikmetu galvenā kopīgā iezīme ir procesu spontanitāte, izvirzot priekšplānā praktiskā darba veicēju – medicīnisko redaktoru. Konceptuāli apzinoties atšķirīgos terminoloģijas kopēju uzdevumus dažādos tās attīstības posmos, būtu nepieciešams rast jaunu lomu vienojošam centram, iespējams, pašreizējo terminoloģijas apakškomisiju pārveidojot, piemēram, par medicīnisko redaktoru padomi."

Angele Kaulakiene (*Angelē Kaulakienē*) (Viļņa; **Lietuviešu valodas terminoloģiskās leksikas avotu maiņas tendences**) runāja par to, ka pārāk daudz jaunu terminu tiek aizgūti no citām valodām: "Lai radītu kaut daļēju līdzsvaru starp savu un aizgūto terminoloģisko leksiku, vajadzētu balstīties uz mūsu [lietuviešu – I.J., O.B.] terminoloģijas pamatlicēja prof. S. Šalkauska formulēto valodas tīrības principu, ka "aizgūšana terminoloģijas vajadzībām ir attaisnojama pirmām kārtām tad, ja vajadzīgo

terminu nevar iegūt ne, piemērojot parastu tautas valodas vārdu, ne arī, veidojot jaunu salikteni vai atvasinājumu".. Terminoloģijas (un vispār leksikas) tīrības princips nenozīmē, ka tagad būtu jāatsakās no visiem lietotajiem aizguvumiem vai ka nedrīkstētu ielaist terminoloģijā nevienu jaunu aizguvumu. .. Taču pirmām kārtām jāaktualizē jau esošie aizguvumiem atbilstīgie lietuviešu valodas vārdi, kā arī jāveido vairāk lietuvisku terminu, kas varētu konkurēt ar aizguvumiem. Laiks rādīs, kuri no tiem ieviesīsies."

Ar būtiskām atziņām iepazīstināja arī valodnieki, kas strādā tradicionālās vēsturiskās baltistikas jomā. Benita Laumane (**Kursismu areāli un to interpretācija**): "Par kursismiem tradicionāli uzskata baltu cilmes vārdus, kuriem piemīt kuršu valodai raksturīgas fonētiskas vai morfoloģiskas īpatnības, piem., diftongiskie savienojumi *-an-*, *-en-*, *-in-*, *-un-*, kursiskais *ei* divskaņa *ie* vietā, īss patskanis *u* patskaņa *o* vietā .. Ģeolingvistiskā aspektā var konstatēt tādus Kurzemes apvidvārdus (cilmes ziņā mantotus vārdus), kas izplatīti visā Kurzemē (piem., *dīzs* 'liels', *dzīvāt*, *dzīvuot* 'strādāt', *spaiļe* 'siena vāls', *stulbs* 'akls'), gan tādus, kas sastopami tikai Rietumkurzemē (piem., *raņķis* 'kreilis') vai tikai Ziemeļkurzemē (piem., *plankums* 'siena apārnis'), gan arī šaurākus lokālismus.

Ģeogrāfiskais kritērijs ir problemātisks un nav viennozīmīgs vārdu hronoloģijas noteikšanā. Kurzemes kultūrvēsturiskajā apgabalā, kas lielā mērā atbilst kuršu valodas substrāta areālam, ar vienādu izplatību (līdzīgiem areāliem) var būt gan arhaismi, gan inovācijas ..Vairākos gadījumos leksēmas ar šauru izplatību (mūsdienās sporādiski reģistrētas leksēmas) var būt kuršu valodas relikti, sal., piem.: *ramīt*, *ramēt* 'apbedīt; aprakt' .."

Anatolijs Nepokupnijs (Kijeva; **Par robežu starp baltiem un slāviem Baltkrievijas teritorijā**), pamatojoties uz baltiskas cilmes substrātu baltkrievu valodas izloksnēs, iezīmē robežlīniju, kas mūsdienās atdala Baltkrievijas ziemeļrietumus no dienvidaustrumiem un kas senākā vēstures periodā acīmredzot bijusi robeža starp baltiem un slāviem.

Sims Karaļūns /*Simas Karaliūnas*/ (Kauņa; **Etnonīmi Latvijas teritorijā**) piedāvāja jaunus, oriģinālus cilmes skaidrojumus tautību nosaukumiem *latvieši* (saistīdams to ar vārdiem, kas nozīmē 'zeme; lauks'), *kurši*, *ventiņi*, *līvi*, *voti*.

Sauļus Ambrāzs /*Saulius Ambrasas*/ (Viļņa; **Baltu valodu savstarpējās attiecības no vārddarināšanas īpatnību viedokļa**): "Ir redzamas skaidras vārddarināšanas izogļos, kas apvieno lietuviešu .. un prūšu valodu, bet nošķir tās no latviešu valodas. Latviešu valodas sakari ar prūšu valodas vārddarināšanas sistēmu ir ievērojami vājāki. .. Referātā aplūkoti fakti ļauj runāt par rietumbaltu valodu ietekmi uz lietuviešu valodas vārddarināšanu un balsta dažu zinātnieku viedokli, ka rietumbaltu valodu robeža būtu jāpārceļ tālāk uz austrumiem .. un vispār būtu varbūt jāpārskata tradicionālais dalījums austrumbaltu un rietumbaltu valodās".

Riks H. Derksens /*Rick H. Derksen*/ (Leidene; **Piezīmes par baltu vārdu etimoloģijām**) analizēja dažus baltu valodu vārdus (piem., *glābt*, *kniebt*, *strups*, *stumbrs*, *gulbis*, *irbe*, *gūmurs*), kam ir atbilstmes slāvu, ģermāņu, romāņu un ķeltu valodās, bet kam fonētisku īpatnību dēļ nav ticama indoeiropiska cilme. Referents kvalificēja minētos vārdus kā aizguvumus no nezināmas Ziemeļeiropas substrāta valodas.

Skirmants Valents /*Skirmantas Valentas*/ (Šauļi; **Baltu teksta rekonstrukcija**): "Pētot minimālās sintagmas, no kurām sastāv antroponīmi, pamazām rodas baltu teksta rekonstrukcijas iespēja. Šī teksta galvenais tēls – karavīrs un valdnieks, kura vārds ir neapšaubāma eiloģija. No minimālajiem izteikumiem varēja rasties (varbūt arī bija radusies) baltu varoņdzeja. Divcelmu antroponīmu lielais daudzums un to stingrā struktūra liecina par dzejas tradīciju. Antroponīmos ieslēgtos dzejas tekstus nevar salīdzināt ar tautasdziesmām, taču acīmredzama ir līdzība ar sengrieķu (Homēra) un ģermāņu (Beovulfa) tekstiem."

Bonifācs Stundža /*Bonifacas Stundžia*/ (Viļņa; **Indoeiropiešu kolektīva kategorijas gramatikalizācija baltu valodās**) runāja par seno lietvārda kategoriju – kolektīvu (to varētu uzskatīt par daļēju analogu skaitļa kategorijām – vienskaitlim, divskaitlim,

daudzskaitlim), kura relikti saglabājušies lietuviešu valodā, arī slāvu valodās, bet nav latviešu valodā; tomēr vairumā gadījumu arī lietuviešu valodā šīs senās indoeiropiešu kategorijas vietā tagad ir kāda no skaitļa kategorijām.

Antons Breidaks (**Verba *būt/byut* pagātnes formu relikti ar sakni *buv-/byv-* latviešu valodas augšzemnieku izloksnēs**) formulēja trīs hipotēzes referāta nosaukumā minēto pagātnes formu cilmes izskaidrošanai: "Pirmkārt, tas var būt vecs mantojums un salīdzināms ar veclatīņu formu *fua-m*. Otrkārt, tas var būt baltu jauninājums.. Treškārt, celms **buva-* varētu būt atematiskā celma **bū-* pārveidojums.."

Senu, indoeiropiešu valodu darbības vārdos vērojamo fonētisku procesu sastatījumam bija veltīti trīs Klaipeņas valodniecību referāti – Audrones Kaukienes /*Audronē Kaukienē!* **Indoeiropiešu CeiC/CiC un CeuC/CuC darbības vārdu saknes baltu valodās**, Daļas Pakalnišķienes /*Dalia Pakalnišķienē!* **Indoeiropiešu infiksālo darbības vārdu refleksi lietuviešu valodā** un Aletas Homičenkienes /*Aleta Chomičenkienē!* **Darbības vārdu paralēles (*rauna/rauja* tips) baltu un tohāru valodās**.

Oļegs Poļakovs (Viļņa), runādams par dažām atbilstībām starp indoeiropiešu un baltu darbības vārdu formu sistēmu, secināja, ka "mūsdienu baltu valodu laiku sistēma ir specifisks jauninājums, jo senāk arī baltu valodās bijušas senās perfekta un aorista formas, kas savas attīstības gaitā – tāpat kā citās indoeiropiešu valodās – apvienojušās vienā laika formā."

Kari Liukonens /*Kari Liukkonen!* (Helsinki; **Par kādu baltu valodu īpatnību pirms 2500 gadiem**), analizēdams somu valodas baltismus, tostarp arī referenta paša etimoloģizētus, izvirzīja vairākas hipotēzes par dažu seno baltu dialektu fonētiskajām īpatnībām.

Nikolajs Mihailovs (Udine, Itālija; **Jauni soļi baltu mitoloģijas rekonstrukcijā**): "Šķiet, ka baltu mitoloģijas pētījumos, no vienas puses, beidzot ir pieņemta "zinātniskās rekonstrukcijas koncepcija", un, no otras puses, šāda rekonstrukcija saistīta ne tikai ar abstraktām fantāzijām, bet arī

ar senāku vēstures un mitoloģijas avotu nopietnu analīzi. Mainās arī viedoklis par baltu pagānības laiku pasaules uzskata izpēti: neviens vairs nešaubās, ka dažādām baltu ciltīm bija savi reliģiskie kultī, neviens vairs neapgalvo, ka hronisti visu izdomājuši un jau tāpēc vien nav vērts mēģināt rekonstruēt senās baltu reliģijas panorāmu". Ar konkrēta piemēra analīzi referents ilustrēja, ka ir iespējama arhaisku, autentisku, nerakstītu, kompilētu, izdomātu un pārprastu elementu zinātniska selekcija.

Jānošs Pustai /*János Puszta*/ (Sombatheja, Ungārija; **Par strukturālas *lingua franca* izveidošanos Centrāleiropā**) runāja par kopīgām iezīmēm, kas latīņu un vācu valodas ietekmē izveidojušās dažādu valodu struktūrā no Alpu un Adrijas reģiona līdz pat Baltijai, kaut gan starp šīm valodām ir gan flektīvās, gan aglutinatīvās, bet cilmes ziņā – gan indoeiropiešu, gan somugru valodas. Notiek strukturāla homogenizācija, t.i. šīs teritorijas valodas savstarpēji arvien vairāk tuvinās semantikā, morfoloģijā un sintaksē, neraugoties uz ģenētiski nosacītām atšķirībām vārdu krājumā.

Arī baltu valodu mūsdienu stāvoklis, mūsdienu struktūra vai atsevišķu valodas elementu repertuārs bija saistījis daudzu valodnieku uzmanību.

Aleksejs Andronovs (Sanktpēterburga; **Daži latviešu un lietuviešu sastatāmās morfoloģijas jautājumi**): "Baltu valodas, pateicoties to arhaiskumam, parasti ir salīdzinoši vēsturiskās izpētes objekts. Mazāk uzmanības līdz šim veltīts tika to salīdzinājumam sinhroniskā aspektā, kaut arī tās sniedz interesantu un bagātīgu materiālu gan sastatāmajai, gan teorētiskajai valodniecībai. Joprojām gandrīz nav speciālo pētījumu baltu valodu sastatāmajā gramatikā, bet esošos aprakstos līdzīgas parādības nereti tiek traktētas dažādi. Domājot par sastatāmo latviešu un lietuviešu valodas gramatiku, vispirms jāizveido vienota pieeja abu valodu faktu aprakstam". Referātā kā piemēri tika aplūkoti daži šāda apraksta jautājumi, kas saistīti ar lietvārdu. īpašības vārdu un darbības vārdu klasifikāciju formveidošanas tipos (piemēram, lietvārdu deklinācijās).

Aksels Holvuts */Axel Holvoet/* (Viņa; **Par latviešu un lietuviešu valodas atstāstījuma izteiksmes paradigmu**) rosināja pārskatīt dažus tradicionālus priekšstatus par baltu valodu verbu formu traktējumu un klasifikāciju. Savukārt Baiba Kangere (Stokholma; **Latviešu valodas divdabji: aprakstīšanas modeļi**) piedāvāja divdabju klasifikācijā pirmām kārtām balstīties uz kategorijām tagadne/pagātne; aktīvs/pasīvs un tālāko iedalījumu saistīt ar divdabju sintaktiskajām funkcijām. Nikole Naua */Nicole Naul/* (Ķīle; **Latviešu valodas vārdšķiru klasifikācijas iespējas**) atgādināja, ka "pēdējā laikā gan vispārīgajā valodniecībā, gan dažu filoloģijas nozaru pārstāvju vidū atjaunojusies diskusija par vārdu klasifikācijas sistēmām. .. Latviešu valodā diezgan skaidri var nošķirt lietvārdus, verbus un adjektīvus. Pārējie patstāvīgie vārdi ir grūtāk klasificējami. Pēc tradicionālās definīcijas vietniekvārdi, skaitļa vārdi un adverbji neveido homogēnu klasi, to vieta vārdšķiru hierarhiskajā sistēmā, kā arī to attiecības ar citām vārdšķirām ir neskaidras. .. Kādai klasifikācijas sistēmai ir jādod priekšroka, ir atkarīgs no tā, kādam nolūkam vārdus klasificē."

Ilze Lokmane (**Teikuma sintaktiskās un semantiskās attieksmes**): "Teikuma semantiskā struktūra nereti tiek pretstatīta sintaktiskajai tāpat, kā saturs tiek pretstatīts formai. Teikuma sintaktiskās struktūras analizē bieži noteicošie ir formālie kritēriji. Tomēr sintaktiskā struktūra nav identificējama ar formālo. Sintaktiskā struktūra arī ir semantiska, turklāt valodas semantiskā puse ir daudz bagātāka un sarežģītāka par formālo. .. Sintaksē nav iespējama valodas parādību klasificēšana, balstoties tikai uz formāliem vai tikai uz semantiskiem kritērijiem. Nosakot vārdformu sintaktiskās funkcijas, jāņem vērā pazīmju kopums: 1) loma relāciju struktūrā jeb dziļā semantika; 2) sintagmātiskie sakari teikumā, uz kuriem norāda formu atbilstme un vieta teikumā; 3) vieta valodas sistēmā jeb paradigmātiskie sakari ar citām līdzīgām parādībām."

Andra Kalnača (**Gramatisko formu polisēmija, sinonīmija un homonīmija – izpausme un atbilstmes latviešu valodā**): "Gramatisko formu polisēmija ir konteksta nosacīta gramatiskās

formas nozīmes variēšanās atkarībā no komunikatīvā mērķa un situācijas. .. Gramatisko formu **sinonīmija** ir konteksta nosacīts atšķirīgu vārdformu paralēls lietojums viena un tā paša satura izteikšanai. .. Gramatisko formu **homonīmija**, atšķirībā no leksiskās homonīmijas, nav saistīta ne ar gramatisko formu polisēmiju, ne ar sinonīmiju. Gramatisko formu homonīmijas cēlonis, iespējams, ir valodas vēsturiskā attīstība – latviešu valodā galvenokārt morfonoloģiski pārveidojoties un šķietami sakrītot viena vārda formām."

Sturla Bergs-Olsens */Sturla Berg-Olsen/* (Oslo; **Latviešu valodas locījumu lietošana partitīvajās un adverbālajās funkcijās senajos rakstos un mūsdienās**) formulēja hipotēzi, "ka latviešu valodā jau ilgu laiku notiek process, kur ģenitīvs zaudē partitīvās (dalāmās) un adverbālās (pieverba) funkcijas. Šī procesa rezultātā latviešu valodas ģenitīvs arvien lielākā mērā iegūst tīra adnomināla locījuma raksturu." Lai pārbaudītu minēto hipotēzi, referents aplūkoja locījumu lietošanu gan vēsturiskā skatījumā (senajos rakstos), gan mūsdienu valodā.

Aktuālus, vairāk vēl tikai nākotnē paredzamus procesus raksturoja un prognozēja Ieva Zauberga (**Latviešu valoda Eiropas Savienības standartizācijas prasību kontekstā**): "Dažādas valodas uz integrācijas un standartizācijas radīto spiedienu reaģē dažādi. .. Tiek izvirzīta hipotēze: jo "mazāka" valoda, jo vairāk tā pretojas endēmisko formu pārmaiņām. Tomēr tiek prognozēts, ka attieksme pret interferenci kļūs pielaidīgāka atbilstoši oriģināla kultūrai (šajā gadījumā ES institūcijām) piešķirtajam prestižam. Šo teoriju apstiprina, piemēram, tāds fakts, ka spāņu kultūra bez iebildēm pieņēmusi pārmaiņas, kas plaši ieviestas spāņu birokrātijas valodā, jo šī valsts ar entuziasmu atbalsta Eiropas unifikācijas procesus, kamēr somu kultūra visai skeptiski raugās uz Briseles jaunievedumiem, un tādēļ valoda nelabprāt absorbē svešās formas. Latviešu valodas attieksme pret jauninājumiem ir neviendabīga, kā jau tas raksturīgs visai mūsdienu kultūrai kopumā."

Savdabīgi viens otru papildināja Dainas Nītiņas (**Vārdu un vārdformu semantikas pragmatiskie aspekti**) un Aloīza Gudaviča */Aloyzas Gudavičius/* (Šauji: **Lietuviešu valodas leksikas aksioloģiskais aspekts**) referāti. D. Nītiņa runāja par to, ka "tekstā formām var būt īpaša nozīme, īpašs uzdevums vai papildu loma: tās palīdz iedvest noteiktu pārliecību, veidot kādu tēlu, vīziju vai vienkārši pastiprināti piesaista kaut kam uzmanību." Savukārt A. Gudavičs analizēja iespēju ar lietuviešu valodas vārdiem (un arī vārddarināšanas līdzekļiem) izteikt vērtējumu.

Starp latviešu un lietuviešu mūsdienu valodas pētniekiem jau ilgāku laiku vērojams nosacīts (kaut, protams, ne absolūts) darba dalījums: latviešu valodnieki visvairāk pievēršas leksikas izpētei, savukārt mūsu lietuviešu kolēģi intensīvi analizē valodas fonētiskās parādības. Arī Devītā starptautiskā baltistu kongresa darba gaita atspoguļoja šo tendenci. Latviešu leksikologi referēja par problēmām, kas saistītas ar apvidvārdu izpēti (Ilga Jansone **Daži seni galvassegu nosaukumi areālā aspektā (nāmat, kуска ..)**); Elga Kagaine **Ziemeļrietumvidzemes izlokšņu devums dialektālās leksikoloģijas attīstībā mūsdienās**; Brigita Bušmane **Baltijas jūras somu cilmes aizguvumu izplatība latviešu valodas izloksnēs (pēc LVDA materiāliem)**; Anna Stafecka **Leksikas analogijas latviešu un lietuviešu valodā: paralēles vai aizguvumi?**; Ineta Kurzemniece **Žogu nosaukumu nominācija baltu valodās**), par tautasdziesmu leksiku (Beatrise Reidzāne **Poētisko līdzekļu loma tautasdziesmu valodas semantikas attīstībā**; Jānis Rozenbergs (folklorists) **Lībieši latviešu tautasdziesmās**), par vārdiem jau esošajās un vēl topošajās vārdnīcās (Anitra Tīsiņa **Krāsu nosaukumi 17. gadsimta vācu-latviešu un latviešu-vācu vārdnīcās**; Astra Skrābane **Franču valodas neoloģismu latviskošana "Franču-latviešu vārdnīcā"**; Ilga Migla **Vācu-latviešu vārdnīcas un frazeoloģismu atveide tajās**), par terminoloģisko leksiku (Iveta Pūtele **Profesiju nosaukumu terminoloģiskās īpatnības dažādos laika posmos**; Regīna Kvašīte **Salikteni lietišķajos rakstos**), par teorētiskām mūsdienu

leksikoloģijas problēmām (Maija Arāja **Latviešu adverbu pētījumi un avoti**), par literārās valodas leksiku gan vairāk no etimoloģiskā viedokļa (Jurijs Hramovs **Slāvu un baltu kinoloģiskā leksika (tipoloģiskais aspekts diahronijā)**); Igors Koškins **Latviešu valodas vārds *miers* un baltu valodu slāvismu jautājums**), gan arī sastatāmā aspektā (Anta Buhārīna **Latviešu un lietuviešu valodas atvasināto īpašības vārdu semantiskā diferenciacija**). Lietuviešu leksikoloģiju pārstāvēja 4 referentes: Janina Švambarīte */Janina Švambarytė/* (Šauļi; **Ziemeļlietuvā pierobežas izlokšņu interjekcijas: vārddarināšana un nozīme**), Birute Jasiūnaite */Birutė Jasiūnaitė/* (Viļņa; **Lietuviešu valodas eifēmismu galvenās īpatnības**), Irena Terēze Ermanīte */Irena Teresė Ermanytė/* (Viļņa; **Konteksta antonīmi. Oksimoroni**) un Albina Auksoŗjūte */Albina Auksoriūtė/* (Viļņa; **L. Ivinska lietotie sēņu nosaukumi**). Par dažu vārdu etimoloģiju runāja Vītauts Rimša */Vytautas Rimša/* (Kauņa; **Šķietami aizguvumi baltu valodās**).

Ar leksikoloģiju cieši saistīta ir onomastika jeb īpašvārdu pētniecība; šo nozari kongresā pārstāvēja itin kupls valodnieku pulks – gan toponīmistu jeb vietvārdu pētnieki – Laimute Balode (***kirsn- / juod- / meln-* baltu hidronīmijā**), Ojārs Bušs (***Paeglis* latviešu vietvārdos**), Lidija Leikuma (**Latgales vietvārdu pieraksta jautājumi**), Andrejs Bankavs (**Perifrastisko oikonīmu tipoloģiskā analīze**), Grasilda Blažiene */Grasilda Blažienė/* (Viļņa; **Par Sembas senprūšu vietvārdiem ar sufiksu *-it-***), Kazimiers Garšva */Kazimieras Garšva/* (Viļņa; **Lietuviskas cilmes Latvijas vietvārdi**), Daļa Kiseļūnaite */Dalia Kiseliūnaitė/* (Klaipēda; **Par Kuršu nērijas vietvārdu oficiālajām un tradicionālajām formām**), gan antroponīmistu jeb personvārdu izpēti speciālisti – Alviņs Butkus */Alvydas Butkus/* un Genute Vitkute */Genutė Vitkutė/* (Kauņa; **Leišu iesaukas ar piedēkli *-(i)ukas***), Aušra Žemiene */Aušra Žemienė/* (Viļņa; **Par Mazās Lietuvas sieviešu uzvārdu darināšanu**), Čēsis Grenda */Česys Grenda/* (Šauļi; **Problēmas, kas rodas, transkribējot latviešu uzvārdus lietuviešu valodā**).

Par fonētikas jautājumiem savukārt runāja galvenokārt mūsu dienvienu kaimiņi: Genovaite Kačuškiene */Genovaitē Kačuškienē/* (Šauļi; **Vairākzilbju nomenu akcentuācijas tendences Panevėžas reģiona ziemeļdaļas izloksnē (auditīvs pētījums)**), Dangole Mikulēniene */Danguolē Mikulēniē/* (Viļņa; **Par cirkumflektīvo metatoniju lietuviešu un latviešu valodā**), Regina Petkevičiene */Regina Petkevičiēnē/* (Šauļi; **Lietuviešu valodas divzilbju bezsaduras vārdu iniciālās #V- un #VC_R- tipa zilbes**), Vids Kavaļausks */Vidas Kavaliauskas/* (Viļņa; **Mūsdienu lietuviešu valodas sufiksālo darbības vārdu akcentuācijas problēmas**), Jozs Pabrēža */Juožas Pabrēžal/* (Šauļi; **Nivelācijas tendences žemaišu pierobežas izloksnēs**), Edmunds Trumpa */Edmundas Trumpa/* (Viļņa/Rīga; **Garo augsta mēles pacēluma patskaņu kvalitāte (pēc lietuviešu valodas Pelesas izloksnes dotumiem)**), Zofija Babickiene */Zofija Babickienē/* (Viļņa; **Par kādu austrumaukštaišu zilbes intonācijas variantu**). Latvijas fonētiķus pārstāvēja Dace Markus (**Balsīgums – būtiska latviešu valodas skaņu fonoloģiskā pazīme**) un Dzintra Šulce (**Fonotaktikas pētījumi latviešu valodā**).

Dzīvu interesi izraisīja latviešu speciālistu referāti par datorlingvistikas tēmām un par datoru izmantošanas perspektīvām. Divi no šiem referātiem lingvistiski pieslejas iepriekšējai tēmai resp. fonētikai – Jura Grigorjeva **Dažādu runātāju (sieviešu un vīriešu) izrunātu patskaņu normalizēšana** un Ilzes Auziņas **Fonēmu bibliotēkas izstrāde, tās nozīme runas sintēzē**. Andrejs Spektors stāstīja par **Datorlingvistiku un tās resursiem**, Everita Milčonoka par **Vārda raksturojumu datorleksikonā**, bet abu minēto speciālistu kopējais referāts bija veltīts **Milenbaha – Endzelīna "Latviešu valodas vārdnīcas" elektroniskās versijas izveidei**. No matemātiskās lingvistikas pārstāvjiem, kas arī, protams, izmanto moderno informācijas tehnoloģiju, par **Latviešu valodas kvantitatīvajiem raksturojumiem** referēja Sarma Kļaviņa, bet par **Lietuviešu publicistikas valodas morfoloģijas**

attīstību no statistiskā viedokļa – Vida Žilinskiene /*Vida Žilinskienē!* (Viļņa).

Daži runātāji savu uzmanību veltīja problēmām, kas saistītas ar valodas mācīšanu – Ieva Zuicena (**Latviešu valodas apguve un vārdnīcas**), Viktorija Kuzina (**Eiropas intelektuālās mācību līdzekļi – sabiedrības integrācijas veicinātāji**), Ludmila Sečenova (**Dzimtās valodas semantisko īpatnību ietekme uz svešvalodas apguvi**), Meilute Ramoniene /*Meilutē Ramonienē!* (Viļņa; **Starpdisciplīnu sakari, mācot lietuviešu valodu kā svešvalodu**).

Tomēr nenoliedzami aktīvāki bija valodnieki, kas ar visai dažādās ievirzes referātiem pārstāvēja tādu tradicionālu nozari kā seno tekstu (arī vārdnīcu) izpēti. Daudz jaunas informācijas sniedza Pēteris Vanags (**G. Manceļa labojumi luterāņu rokasgrāmatā**), senas un ne tik senas vārdnīcas aplūkoja Evalda Jakaitiene /*Evalda Jakaitienē!* (Viļņa; **Daudznozīmīguma problēma lietuviešu valodas divvalodu vārdnīcās**) un Vidmants Kuprevičs /*Vidmantas Kuprevičius!* (Viļņa; **Ieskats t. s. Austrumizlokšņu un K. K. Daukšas rokraksta vārdnīcu lietuviskajos šķirkļa vārdos**). Par cita tipa tekstiem runāja Ona Aleknavičiene /*Ona Aleknavičienē!* (Viļņa; **Jona Bretkūna Postiles (1591) perikopju rediģēšanas avoti**), Jolanta Gelumbeckaite /*Jolanta Gelumbeckaitē!* (Viļņa; **Tā sauktā 1573. gada Volfenbiteles postile: fakti un minējumi**), Gina Kavaļūnaite /*Gina Kavaliūnaitē!* (Viļņa; **Samuela Boguslava Hilinska labojumi JD tekstā un to saiknes ar tulkojuma avotiem**), Jānis Kušķis (**Par latviešu 16. gadsimta tekstos iespējamām lībisko izlokšņu iezīmēm**), Silvija Pavide (**Būgenhāgena "Passio" latviski: par Vidzemes mācītāja Godharda Reimersa /*Godhard Reymers!* nozīmi kultūrā un par viņa devumu valodā**), Dzintra Lele-Rozentāle (**Valodas variants kā sociālās un nacionālās segregācijas līdzeklis. Sakarā ar kādu parodiju par latviešu linaudējiem 18. gs.**)

Šķiet, plašāk nekā citkārt baltistu kongresā bija pārstāvēti sintakses pētnieki: Maigone Beitiņa (**Piederības konstrukcijas veclatviešu tekstos**), Inta Freimane (**Redukcija resp. elipse**

latviešu valodas sintaksē). Marija Zavjalova (Maskava; Vērojumi par lietuviešu valodas sintaksi, pamatojoties uz eksperimentāla pētījuma rezultātiem), Pavels Vujčiks /*Pawel Wójcik*/ (Varšava; Modālo teikumu tipi un modāluma izteikšanas līdzekļi lietuviešu literārajā valodā), Vids Valskis /*Vidas Valskys*/ (Viļņa; Dažas predikatīvās konstrukcijas ar *neutrum* divdabjiem mūsdienu lietuviešu valodā un to atbilstes latviešu valodā), Zuzanne Pišele /*Susanne Pischell*/ (Berlīne; Formālās vārdkopas latviešu un lietuviešu juridiskajos tekstos (Krimināllikumā)), Artūrs Judžentis /*Artūras Judžentis*/ (Viļņa; No lietuviešu valodas salikto teikumu vēstures).

Semantika ir cieši saistīta ar tiem valodas līdzekļiem, kas realizē attiecīgās nozīmes. Tomēr atsevišķi var minēt referātus, kuros tieši semantiskais aspekts izvirzījās priekšplānā: Zaigas Ikeres Gadsimtam aizejot: 20. gs. semantikas teorijas, Ingas Klēveres (Sombatheja/Rīga) Konjunktīva funkcijas latviešu mūsdienu saziņas līdzekļu valodā, Imanta Šmideberga Latviešu valodas priedēkļverbu darbības pabeigtības nozīme skaidrojošā vārdnīcā, Evijas Lipartes (Viļņa) La. *nost* vs. *malū* vs. *zemē* un lie. *žemēn* vs. *šalin* semantiskās attieksmes literārajā valodā un izloksnēs, Jolanta Vaskeliene /*Jolanta Vaskelienė*/ (Šauļi; Vārddarināšanas sinonīmu nozīmju maiņas).

Kā jau katrā valodnieku tikšanās reizē, daudz uzmanības tika veltīts vārddarināšanas un vārdu uzbūves, resp., morfoloģijas jautājumiem. Par tiem runāja Gražina Akelaitiene /*Gražina Akelaitienė*/ (Viļņa; Vārda saknes patskaņu mija: morfonēmu modeļi un saknes struktūras tipi), Vilma Šaudiņa (J. Kulitāna "Gārsenes dialekta vārdnīcas" morfoloģiskās īpatnības), Anna Vulāne (Par dažām vārddarināšanas problēmām), Irīna Dimante (Vārddarināšanas procesi latviešu valodā. Leksēma *viršū*), Dzintra Paegle (Problēmjaautājumi morfoloģijas vēsturē), Maija Poiša (Dažas īpatnības vārdkopu un salikteņu veidojumā Vidzemes sēliskajās izloksnēs), Regina Rinkauskiene /*Regina Rinkauskienė*/ (Viļņa; Jauktās locīšanas

paradigmas polarizācija pēc dzimtes austrumaukštaišu dialekta Utenas izloksnē).

Sava tiesa uzmanības tika valodas praksei, valodas kultūrai, stilistikai. Šīm reālajām un aktuālajām problēmām savu referātu veltīja Gunta Ločmele (**Latvijas konferenču diskursa aspekti: tulkošanas normas**), Anita Načisčione (**Frazeoloģisko vienību stilistiskais lietojums reklāmā**), Laimute Stankevičiene */Laimutė Stankevičienė/* (Šauļi: **Nesen aizgūti anglicismi lietuviešu valodā: patiesi vai viltus draugi**), Audrone Bitiniene */Audronė Bitinienė/* (Viļņa: **Funkcionālo stilu tekstu lingvistiskās pazīmes latviešu un lietuviešu valodā**).

Un, kā vienmēr, stāstot par zinātniskiem saietiem, beigās vēl jāpiemin referāti, kas nav lāgā iederējušies nevienā no iepriekš sagatavotajiem plauktiņiem, taču tāpēc varbūt pat ir vēl interesantāki: Lindas Lauzes **Uzrunas formu lietojums latviešu valodā: alternācijas likumi**, Vinetas Ernstsones **Slengismi mūsdienu latviešu runā: situatīvais aspekts**, Kazimiera Župerkas */Kazimieras Župerka/* (Šauļi) **Par lietuviešu valodas cilmi: dzejas versijas**, Agra Timuškas **Ģeolingvistikas attīstība Latvijā pasaules valodniecības kontekstā**, Kornēlijas Pokrotnieces **Latviešu valodas nelokāmo divdabju liktenis**, Giedres Čepaitienes */Giedrė Čepaitienė/* (Šauļi) **Valodas etiķetes situāciju vērtējums lietuviešu un latviešu sakāmvārdos**, Danutas un Romana Roško */Danuta & Roman Roszko/* (Varšava) **Lietuviešu un poļu valodas konfrontatīvā gramatika**, Olgas Ozoliņas **Daži sastatāmās paremioloģijas aspekti**, Maijas Baltiņas **Valodas jaunrade gadsimtu gaitā**.

*Ojārs Bušs,
Ilga Jansone*

Desmitgades konference – atskats pagātnē un ieskats nākotnē

9. un 10. novembris Šauļos bija gan darba, gan svētku dienas – šajās dienās notika kārtējā, šogad jau desmitā, teksta pētījumiem veltīta konference. Parasti jubilejas ir tās reizes, kad

atskatāmieš pagātnē un izvērtējam, kas izdevies un kas ne sevišķi, un domājam par nākotni. Izņēmums nebija arī konference Šauļu universitātē. Ar ko gan iezīmējusies šī desmitgade konferenču norisē?

Atklājot plenārsēdi, Humanitārās fakultātes dekāne Genovaite Kačuškiene (*Genovaitė Kačiuškienė*) izteica savu prieku un gandarījumu par to, ka Šauļi jau desmit gadus piesaista dažādu valstu teksta pētniekus, ka viņi labprāt ar savu klātbūtni atbalsta konferenci. Tas ir organizētāju ieguldītā darba lielisks novērtējums. Un tieši šāda attieksme dod spēku darīt tādas darbus, par ko netiek atlīdzināts. Var tikai nosaukt katedras, kas rūpējušās par to, lai tādas konferences ik rudenī notiktu – Lietuviešu valodas katedra, Lietuviešu literatūras katedra un Krievu valodas katedra –, bet nevar aprakstīt un novērtēt katra organizētāja ieguldītā darba apjomu. Visu konferenču atbildīgais rīkotājs Kazimiers Župerka (*Kazimieras Župerka*) atskatījās uz pagājušajām konferencēm. Tematiski tās visas bijušas veltītas tekstam, taču katra kādam konkrētam aspektam: valodas un literatūras priekšmetu sakari (1991); literārā un lingvistiskā teksta analīze (1992); teksta kodēšana un dekodēšana (1993); teksts un zemteksts (1994); runātais un rakstītais teksts (1995); teksts un konteksts (1996); mākslinieciskie un komunikatīvie teksti (1997); teksta analīze un interpretācija (1998); teksta saturs un forma (1999) un šīgada konference "Teksts kā pasaules atspoguļotājs". Atskatoties uz pagātni, daudz pasaka statistika – bija interesanti uzzināt, cik valstu valodnieki, literatūrpētnieki un didaktikas speciālisti ir piedalījušies – izrādās, bijuši pieteikušies 529 referenti, starp tiem 164 no ārvalstīm. Visvairāk dalībnieku, protams, ir bijis no Lietuvas (galvenokārt no Šauļiem (194), Viļņas (105) un Kauņas (49)), bet ne mazums arī no Latvijas – 106 (Rīga – 59 referāti, Daugavpils (22) un Liepāja (16), Rēzekne (9)). Tāpat diezgan daudz ir piedalījušies referenti no Igaunijas (20), Krievijas (15), Baltkrievijas (11), Ukrainas (7) un Polijas (3), pa vienam no Bulgārijas un Slovēnijas. Īpaši liels gandarījums par to, ka konferencēs var noklausīties vērtīgus un saturīgus referātus arī par teksta pētīšanas teorētiskiem

aspektiem. Vairums no tiem, kā arī interesantākie konkrēto tekstu analīzes paraugi pēc Lietuviēšu valodas katedras vadītāja K. Župerkas iniciatīvas un viņa redakcijā ir apkopoti atsevišķā krājumā un nupat šī gada vasarā Šauļu universitātes izdevniecībā dienasgaismu ieraudzījusi grāmata "Teksta raksturojums" ("Teksto charakteristika"). Tajā līdzās daudzajiem lietuviēšu tekstologu rakstiem nozīmīgs ir arī prof. Jāņa Rozenberga ieguldījums.

Šajā jubilejas konferencē pavisam pieteikti 62 referāti, bet nolasīti 54. Konferences rīkotājiem bija īpaši patīkami, ka šoreiz ieradās arī viesi no attālākām valstīm – Igaunijas, Krievijas, Ukrainas. Latviju pārstāvēja Latviešu valodas institūta valodnieki: Ilga Jansone, kura pirmo reizi savu referātu ("*Valoda – pasaules atspoguļošanas līdzeklis*") lasīja konferences plenārsēdē, Ojārs Bušs (*Kādu realitāti atspoguļo mūsdienu personvārdi (priekšvārdi)?*), Anitra Tīsiņa (*Krāsu apzīmējumu kā apkārtējās vides elementu asociatīvo saikņu atspoguļojums*), tēzes bija atsūtījuši arī Ilga Migla (*Die okkasionell variierten Phraseologismen im Lettischen und ihre Wiedergabe im Deutschen (anhand der Werke von R. Ezera)*). Par Amerikas lietuviēšu oficiālo rakstu valodu kā emigrācijas valodas vides atspoguļojumu runāja Regīna Kvašīte, kas vienlaikus pārstāv arī Šauļu Universitāti. No Latvijas universitātes Moderno valodu fakultātes referātu lasīja Andrejs Bankavs (*Abreviatūras leksikogrāfijā*), no Pedagoģijas un psiholoģijas fakultātes – Jānis Rozenbergs (*Teksts kā pasaules atspoguļojums*). Visi viņi Šauļos viesojās jau ne pirmo reizi, savukārt pirmo reizi konferencē piedalījās Liepājas pedagoģijas akadēmijas valodnieki Linda Lauze (*Runātāja komunikatīvā nodoma īstenošana latviešu sarunvalodā*) un Oļegs Beļajevs (*Les approches semiologique et linguistique de la description d'une rue parisienne*), tika nolasīts arī viņu kolēģes Inetas Stadgales referāts (*Svešvārds – pasaules nosaucējs, integrētājs un vērtētājs*).

Runājot par konferences nākotni, no vienas puses, izskanēja doma pārtraukt šo tradīciju vai vismaz organizēt konferences retāk, piem., reizi divos gados. No otras puses, tika izteikts

viedoklis, ka viegli ir kaut ko sagraut, bet nav tik viegli uzsākt vai atdzīvināt. Ja nu tradīcija ir jau izveidojusies, tā būtu visiem spēkiem jāuztur, vēl jo vairāk tāpēc, ka nav nekādu pazīmju, kas liecinātu par tematu izsīkumu vai potenciālo referentu nevēlēšanos pieteikt savu līdzdalību. Kā teica daži viesi konferences noslēgumā notikušajā darba apspriešanā – bērnu (jau desmit gadus vecu!) nogalināt ir noziegums. Līdz ar to K. Župerkam nācās atzīt, ka zinātniskās sabiedrības spiediena rezultātā teksta pētniecības jautājumiem veltītas konferences Šauļos turpināsies arī XXI gadsimtā. Tagad atliek domāt par nākamā gada konferences tematu. Parasti, jau beidzot konferenci, tiek ieskicēta kāda iespējamā problemātika. Reizēm idejas devēji vai vismaz virziena iezīmētāji ir konferences viesi, tā notika arī šoreiz: profesors Anatolijs Nepokupnijs no Kijevas ieteica nosaukt nākamo konferenci "Teksta pētniecība: lingvistika un poētika". Iespējams, ka tieši tāds būs 11. konferences temats, to vēl lems rīcības komiteja. Arī norises laiks jau ir nostabilizējies un jādomā, ka nemainīsies – novembra pirmā puse.

Atskatoties uz desmitās konferences norisi, tika pārrunāti arī daži organizatoriski jautājumi, piem., par referātu tulkošanu svešvalodās. Parasti darba valodas ir vairākas, bet pieredze rāda, ka pagaidām svešvalodu zināšanas nav pietiekamas – īpaši tas attiecas uz latviešu un lietuviešu valodā lasāmiem referātiem. Bez tam jāņem vērā, ka parasti atbrauc kolēģi no Igaunijas, reizēm arī no citām ārvalstīm, tāpēc vienīgā izeja būtu iesaistīt konferences darbā studentus, kas studē krievu valodu – tā viņiem būtu laba prakse un labums arī konferences dalībniekiem. Viens otrs referāts tiek lasīts arī angļu vai franču un vācu valodā. Iespējams, ka arī tos varētu tulkot, jo Humanitārajā fakultātē studē topošie angļu, franču un vācu filologi. Tiem, kas domā par tulkus karjeru, pieredzes uzkrāšana būtu ļoti derīga.

Vēl daudzi runātāji apspriedē uzsvēra, ka vajadzētu aktivizēt skolotājus. Līdz šim daudzi no viņiem piedalījās universitātes rīkotajās teksta konferencēs pat ar referātiem – kad skolās skolotāji tika atestēti, vērtēta viņu kvalifikācija. Tagad, kad

atestācija ir beigusies, arī līdzdalība konferencēs ir samazinājusies līdz minimumam. Diemžēl arī klausītāju vidū vairs neredz skolotājus, lai gan tieši viņus varētu interesēt daudzi referāti, īpaši literatūras un didaktikas sekcijās, kur tiek runāts par dažādu tekstu analīzi skolā. Tāpēc nākotnē būtu jāpadomā, kā atkal ieinteresēt skolotājus, lai viņi piedalītos gan kā referenti, gan kā klausītāji. Vēl viena rezerve – studenti un maģistranti: viņu starp klausītājiem parasti arī nav daudz. Vajadzētu iesaistīt arī svešvalodu katedras pasniedzējus – pašlaik tikai viens otrs no viņiem piedalās, īpaši ar referātiem. Tātad nākotnē konferencei ir iespējas pilnveidoties un tāpēc vien ir vērts tradīciju turpināt. Uz tikšanos nākamajā rudenī Šauļu universitātē!

Regīna Kvašīte

Viļņa par Kanādu

11. novembrī pirmo reizi Viļņas Universitātē notika vienas dienas starptautiska zinātniska konference, veltīta Kanādas studijām. Atšķirībā no iepriekšējās konferences, kura notika 1997. gadā Rīgā, šajā konferencē krietni lielāka vērība tika pievērsta valodniecībai. Daudzējādā ziņā tas izskaidrojams ar Kanādas valdības patieso interesi izvērst Baltijā Kanādas studiju centru darbību un piesaistīt jaunus pētniekus kanadiānistikā, veicināt Baltijas zinātnieku stažēšanos Kanādas pētniecības centros. 2000. gadā Kanādas studiju centrs tika atklāts Viļņas universitātē. Analogs centrs veidojas Šauļu Universitātē (vadītāja Regīna Kvašīte). Arī Latvijas Universitātes Moderno valodu fakultātē tiek veikti nopietni priekšdarbi, lai 2001. gada vidū atklātu modernu centru, kas veicinātu Kanādas studiju izvēršanu Latvijā. Jau saņemtas pirmās grāmatu veltes no Bordo universitātes Kanādas centra. Kopš 2000. gada rudens fakultāte saņem Kanādas vēstniecības Latvijā preses materiālus angļu un franču valodā.

Viļņas konferencē par valodniecības jautājumiem referēja LU Romānistikas un Anglistikas nodaļas docētāji. Tatjana Gasuna aplūkoja Kanādas valdības sniegto palīdzību Latvijai juridiskās

terminoloģijas izstrādē, Andrejs Bankavs pievērsās Kanādas leksikogrāfu pieredzei jaunu vārdnīcu sagatavošanā (*piem., Dzimtes vārdnīca, Topoetnonīmu vārdnīca u. c.*). Romānistikas maģistrs Martins Olekšs analizēja Kanādas akādiešu dialekta īpatnības. Angliste Dace Strelēvica pievērsās cittautu valodnieku lomai Latvijas un Kanādas pamatiedzīvotāju valodas standartizācijā.

Viļņas universitātes kolēģu uzmanības centrā Kvebekas franču valodas morfosintaksiskie varianti (N. Teberiene) un Kvebekas provinces dialekti (J. Haritonova). Savukārt Šauļu universitātes docētāja R. Kvašīte detalizēti aplūkoja Kanādas tematikas atspoguļojumu Lietuvas presē.

Konferences gaitā tika precizēti turpmākās sadarbības meti ar Skandināvijas, Baltijas, Kanādas un Polijas kanadiānistiem.

Andrejs Bankavs

Baltijas valstu vietvārdnieki Viļņā

Vietvārdus pēta un ar to lietošanu saistītos praktiskos jautājumus profesionāli risina, kā zināms, ne tikai valodnieki, bet arī ģeogrāfi un dažu citu zinību nozaru pārstāvji. Dažādas ievirzes vietvārdnieki jeb toponīmistī darbojas ANO Ģeogrāfisko nosaukumu ekspertu grupā (UNGEGN), kas savu ikdienas darbību īsteno reģionālajās nodaļās. Viena no tādām reģionālām apakšvienībām ir UNGEGN Baltijas nodaļa, ko veido Igaunijas, Latvijas, Lietuvas un daļēji arī Krievijas vietvārdnieki (Krievijas līdzdalība ir mazliet specifiska, jo šis valsts pārstāvji vienlaicīgi darbojas arī vairākās citās UNGEGN nodaļās).

2000. gada 16.–17. novembrī UNGEGN Baltijas nodaļas vietvārdnieki sapulcējās uz savu 3. apspriedi; pēc Tallinas un Rīgas bija pienākusi kārtā tikties Lietuvā, Viļņā. Rīkotāju pienākumu nastu labprātīgi savos plecos bija uzvēlusi Lietuvas Republikas Seima Valsts valodas komisija un it sevišķi šīs komisijas enerģiskā priekšsēdētāja Dangole Mikulēniene (*Danguolė Mikulėnienė*).

UNGEGN darbības galvenais virziens ir ģeogrāfisko nosaukumu standartizācija, tādēļ arī Baltijas nodaļas apspriedēs vietvārdu standartizācijas jautājumi arvien ir uzmanības centrā. Visu nodaļas dalībvalstu pārstāvji informēja par pašreizējo situāciju šajā jomā savās valstīs, kā arī par vietvārdu standartizācijas tiesisko pamatu (kā zināms, Igaunijā jau vairākus gadus darbojas vietvārdu likums, 1997. gadā arī Krievijā pieņemts federālais likums "Par ģeogrāfisko objektu nosaukumiem"). Kā vienmēr šādās tikšanās reizēs, izskanēja arī jaunākā informācija par vietvārdu datu bāzēm un pēdējā laika toponīmisko materiālu publikācijām, tostarp Zinta Goba stāstīja par vietvārdiem Latvijas satelītkartē (M 1:50000) un dažās ģeogrāfiskās vietvārdu vārdnīcās.

Jau tradicionāla ir atšķirīgu viedokļu konfrontācija par izloksnēs lietoto vietvārdu standartizāciju, resp., par tā saukto pārceļšanu literārajā valodā. Arī šoreiz Lidija Leikuma norādīja uz daudzām ar Latgales vietvārdu rakstību un ar to "literarizēšanu" saistītām problēmām. Zane Cakule informēja par to, kā šīs problēmas tiek risinātas praksē, gatavojot Valsts zemes dienesta izdotās kartes. Igaunijas pārstāvis E. Sārs (*E. Saar*) stāstīja par to, kā Igaunijas pamatkartē (M 1:20000) tiek iekļauti Veru novada vietvārdi (šī novada iedzīvotāji runā no igauņu literārās valodas stipri atšķirīgā Dienvidigauņijas dialektā, kas dažkārt tiek uzskatīts pat par patstāvīgu valodu); šo vietvārdu rakstība kartē atspoguļo vietējo izrunu.

Vairāk valodnieciskā ievirzē domu apmaiņa notika arī sēdē, kas bija veltīta eksonīmiem (t.i., citvalstu vietvārdiem, kuru rakstība mūsu valodā nesaskan ar oriģinālu) un to skaita samazināšanas iespējām. Ojārs Bušs, runādams par eksonīmiem latviešu valodā, secināja, ka, piem., starp valstu nosaukumiem gandrīz visi ir eksonīmi un tikai daži – endonīmi (t.i., pilnīgi saskan ar attiecīgo vietvārdu tā oriģinālvalodā). Pēters Pells (*Peeter Päll*) raksturoja eksonīmus Igaunijas jaunākajās vārdnīcās un grāmatās, Marija Razmukaite šajā aspektā analizēja Latvijas vietvārdu rakstību lietuviešu valodā, bet Vidmants Butkus runāja par tradīcijas kritēriju ārzemju vietvārdu rakstībā.

Kaut gan apspriedei atvēlētais laiks nebija ilgs – tikai pusotra diena, rīkotāji paguva aizvest savus viesus arī uz Viļņas Operas teātri, uz Džuzepes Verdi operas "Dons Karloss" izrādi.

Apspriedes noslēgumā par UNGEGN Baltijas nodaļas priekšsēdētāju tika ievēlēta Vita Strautniece (Valsts zemes dienesta Toponīmijas laboratorijas vadītāja), par priekšsēdētājas vietnieku – Stasis Vaitekūns (ģeogrāfijas speciālists, Klaipēdas Universitātes rektors).

Ojārs Bušs

BIBLIOGRĀFIJA 2000**Grāmatas, brošūras, tēzes**

- Ādamsons Eduards, Kagaine Elga.* Vainižu izloknes vārdnīca. 1.–2. sēj. Rīga: LU LaVI, 2000, 543+567 lpp.
- Angļu-latviešu mācību vārdnīca.* Daļas izstrād. Maija Treilone (A–L), Rasma Mozere (M–Z). Rīga: Zvaigzne ABC, 2000, 650 lpp.
- Balode Sarmīte.* Kalncempju pagasta Kalnamuižas daļas izloknes apraksts. Zin. redaktore Anna Stafecka. Rīga: LU LaVI, 2000, 144 lpp.
- Baltu filoloģija IX.* Raksti baltu valodniecībā. LU Zinātniskie raksti 625. sējums. Redaktors Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2000, 244 lpp.
- Baltu valodas laikmetu griežos.* Starptautiskā baltistu kongresa Baltistica IX referātu tēzes. 03.10.2000–06.10.2000. Rīga: LU LaVI, 2000, 363 lpp.
- Bergmane Īra, Ziediņš Egons.* Vācu valodas pašmācība. 5. pārstr. un papild. izd. Rīga: Zvaigzne ABC, 2000, 310 lpp.
- Bibliotēkzinātnes, bibliogrāfijas, grāmatzinātnes un informācijas zinātnes termini.* 37. Sastād. Anna Mauliņa. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka, 2000, 89 lpp.
- Boiko Kersti.* Līvõ kēļ. Lībiešu valoda. Mazā mācību grāmata. Rīga: Līvu Savienība, 2000, 166 lpp.
- Dini Pjetro Umberto.* Baltu valodas. No itāliešu valodas tulk. Dace Meiere. Rīga: Jāņa Rozes apgāds, 2000, 574 lpp.
- Ekonomikas skaidrojošā vārdnīca.* 4478 termini ar tulkojumu angļu, vācu, franču un krievu valodā. Sast. aut. kol. Rutas Grēviņas vad. Rīga: Zinātne, 2000, 702 lpp.
- Elektroenerģētikas pamatterminu skaidrojums.* Sast. Kārlis Timmermanis, Andrejs Zviedris, Ilgvars Staltmanis, Valentīna Skujiņa. Rīga: LEB ETK, 2000, 70 lpp.
- Franču-latviešu vārdnīca.* Sast. Luīze Šternberga. Rīga: Avots, 2000, 480 lpp.
- Grīnberga Iveta, Pauliņa Ilze.* Nāc mums līdzi! Latviešu valoda cittautu valodas sākumskolai. 2. māc. gads. Rīga: Zvaigzne ABC, 2000, 126 lpp.
- Guļevska Dainuvīte, Miķelsone Aina, Porīte Tamāra.* Palīgs latviešu valodas pareizrakstībā. Rīga: Avots, 2000, 472 lpp.
- Jaunā latviešu-angļu vārdnīca.* Prof. Andreja Veisberga redakcijā. Aptuveni 60 000 pamatšķirkļu un frāžu. Rīga: SIA EAI, 2000, 850 lpp.
- Еременко Алла.* Грамматические особенности рекламных текстов. Автореферат. Москва, 2000, 15 стр.

- Kagainē Elga*. Dr. habil. philol. Elga Kagainē. Bibliogrāfija. Sast. Ilga Jansone. Rīga: LU LaVI, 2000, 26 lpp.
- Keiša Dzintra, Bodzēviča Ludmila, Kulatčovska Anita, Nogotkova Asja*. Deutsch – meine Wahl 2. Lehrbuch. Rīga: RaKa, 2000, 112 lpp.
- Keiša Dzintra, Bodzēviča Ludmila, Kulatčovska Anita, Nogotkova Asja*. Deutsch – meine Wahl 2. Arbeitsbuch. Rīga: RaKa, 2000, 104 lpp.
- Keiša Dzintra, Bodzēviča Ludmila, Kulatčovska Anita, Nogotkova Asja*. Deutsch – meine Wahl 2. Lehrerhandbuch. Rīga: RaKa, 2000, 111 lpp.
- Keiša Dzintra, Bodzēviča Ludmila, Kulatčovska Anita, Nogotkova Asja*. Deutsch – meine Wahl 2. Testheft. Rīga: RaKa, 2000.
- Keiša Dzintra, Bodzēviča Ludmila, Kulatčovska Anita, Nogotkova Asja*. Deutsch – meine Wahl 2. Glossar. Rīga: RaKa, 2000.
- Korsts Streipa Līga*. Vieglaiss ceļš uz angļu valodu. Rīga: Zvaigzne ABC, 2000, 349 lpp.
- Kramiņa Ingrīda*. Linguo-didactic theories underlying multi-purpose language acquisition. Rīga: University of Latvia, 2000, 223 lpp.
- Krievu-latviešu, latviešu-krievu vārdnīca*. Ap 11 000 vārdus. 2. pārstrād. un papild. izdevums. 1. vārdnīcas izdevumu pārstrād., papild., rediģ. Jekaterina Saveljeva, Marika Ķirīte. Rīga: Avots, 2000, 750 lpp.
- Krievu-latviešu politehniskā vārdnīca*. 2. papild. un pārstrādātais izdevums. Papildinātā izdevuma redaktore Jekaterina Saveljeva, Marika Ķirīte. Rīga: Avots, 2000, 807 lpp.
- Krievu-latviešu sarunvārdnīca*. Sast. Aivars Gavers. Redaktore Mirdza Streipa. Rīga: Avots, 2000, 286 lpp.
- Krūmiņa Brigita Baiba*. Latviešu-japāņu vārdnīca. Aptuveni 10 000 vārdus. Red. Guna Eglīte. Rīga: Zvaigzne ABC, 2000, 210 lpp.
- Lāce Rita*. Latviešu valoda 10.–12. klasei. Rīga: Zvaigzne ABC, 2000, 231 lpp.
- Latviešu-angļu vārdnīca*. Ap 22 000 vārdus. Sast. Dzintra Kalniņa. Rīga: Avots, 2000, 712 lpp.
- Latviešu-angļu vārdnīca*. Ap 42 000 vārdus. Divos sējumos. II. N–Ž. Sast. Dzintra Kalniņa. Rīga: Avots, 2000, 552 lpp.
- Latviešu-vācu, vācu-latviešu vārdnīca*. Ap 20 000 vārdus. Sast. Larisa Vjaterē. Rīga: Avots, 2000, 568 lpp.
- Latviešu-vācu sarunvārdnīca*. Sast. Larisa Vjaterē. Rīga: Avots, 2000, 200 lpp.
- Latviešu valodas sinonīmu vārdnīca skolām*. Sakārt. Eizēns Rauhvarģers. Red. Lolija Soma. Rīga: Zvaigzne ABC, 2000, 203 lpp.

Lejniece Gunta. Darba burtnīca latviešu valodas mācībā 4. klasei. Darbības vārds. Eksperimentāls praktikumus. Rīga: Zvaigzne ABC, 55 lpp.

Linguistica Lettica 6. Rīga: LU LaVI, 2000, 285 lpp.

Linguistica Lettica 7. Rīga: LU LaVI, 2000.

Paegle Dzintra. Vārds. Latv. val. burtn. 3. kl. 4. Rīga: Zvaigzne ABC, 2000, 86 lpp.

Paegle Dzintra. Vārds. Latv. val. burtn. 4. kl. 3. Rīga: Zvaigzne ABC, 2000, 72 lpp.

Paegle Dzintra. Vārds. Latv. val. burtn. 4. kl. 4. Rīga: Zvaigzne ABC, 2000, 72 lpp.

Paegle Dzintra. Vārds. 3. kl. m. grām. un darba burtn. metod. apdare. Rīga: Zvaigzne ABC, 2000, 55 lpp.

Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca. Termini latv., angļu, vācu, krievu valodā. Sast. autoru kolektīvs Valentīnas Skujiņas vadībā. Rīga: Zvaigzne ABC, 2000, 248 lpp.

Rozenberga Māra. Latviešu-spāņu sarunvārdnīca. Rīga: Jumava, 2000, 405 lpp.

Sastatāmā un lietišķā valodniecība. LU Zinātniskie raksti IX 630. sēj. Atb. red. Andrejs Veisbergs. Rīga: SIA "JUMI", 2000, 102 lpp.

Skujiņa Valentīna. Lietišķo rakstu paraugi. Rīga: Zvaigzne ABC, 2000, 39 lpp.

Skujiņa Valentīna. LZA īstenā locekle Valentīna Skujiņa. Bibliogrāfija. Sast. Marika Ķirīte. Rīga: LULaVI, 2000, 56 lpp.

Smiltēna Mudīte, Veinerte Biruta. Latviešu-vācu vārdnīca. Rīga: Jumava, 2000, 296 lpp.

Soida Emīlija, Kļaviņa Sarma. Latviešu valodas inversā vārdnīca. Rīga: RaKa, 2. papild. un lab. izd., 2000, 396 lpp.

Šalme Arvils, Ūdris Pēteris. Dialogs jauniem cilvēkiem. Latviešu valodas mazākumtautību vidusskolai II. daļa 1) skolēna grāmata un 2) darba burtnīca. Rīga: Apgāds "SI", 2000, 140 lpp. + 117 lpp.

Šalme Arvils, Ūdris Pēteris. Dialogs jauniem cilvēkiem. Latviešu valodas mazākumtautību vidusskolai audiokurss I. un II. daļa. Rīga: apgāds "SI", 2000, audio.

Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Fonētika, gramatika, leksikoloģija. Daugavpils: DPU "Saule", 2000.

Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Teksts. Diskurss. Komunikācija. Lingvistiskā didaktika. Daugavpils: DPU "Saule", 2000.

Valoda un literatūra kultūras apritē. Zinātniskie raksti. 624. sēj. Zin. red. Inita Vītola. Rīga: LU, 2000, 280 lpp.

Valoda zinātnē un izglītībā. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 127. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. 2000. gada 22. februāris. Rīga: LU LaVI, 2000, 86 lpp.

Vanags Pēteris. Vecākā perioda (16. gs.–17. gs. sākuma) latviešu teksti. Luterāņu rokasgrāmatas avoti. Stokholma: Memento, Rīga: Mantojums, 2000, 432 lpp.

Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums. 4. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja. LiePA, 2000, 250 lpp.

Vides zinības. Angļu-latviešu skaidrojošā vārdnīca Raimonda Ernšteina un Roberta Jūrmalieša redakcijā. Rīga, 2000, 135 lpp.

Raksti

Aizsila Anita. Valoda – kultūras sastāvdaļa. – Valoda zinātnē un izglītībā. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 127. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. 2000. gada 22. februāris. Rīga: LU LaVI, 2000, 7.–12. lpp.

Andronovs Aleksejs. Daži latviešu un lietuviešu valodas sastatāmās morfoloģijas jautājumi. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 11.–13. lpp.

Andronov Aleksey. The Study of Baltic Languages in St. Petersburg: Tradition and Rebirth. – 17th Conference on Baltic Studies "Baltic Countries and Their Baltic Neighbors: Redefining Relationships". Georgetown University Washington, D.C. 15–17 June 2000. Washington: AABS, 2000, 27. lpp.

Andronovs Aleksejs, Milčonoka Everita. (Hronika) Perspektīvā lietuviešu valodnieku iniciatīva. – Baltu filoloģija IX. Raksti baltu valodniecībā. LU Zinātniskie raksti 625. sējums. Redaktors Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2000, 201.–203. lpp.

Андронов Алексей. Статус инструменталиса в современном латышском языке. – Материалы XXIX межвузовской научно-методической конференции преподавателей и аспирантов. Выпуск 1, Секция баллистики: "Морфология и словообразование балтийских языков". Тезисы докладов. С.-Петербург: Издательство С.-Петербургского у-та, 2000, 5.–7. lpp.

Андрюшина Наталья. О создании российской системы тестирования по русскому языку как иностранным. – Valoda –

2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Teksts. Diskurss. Komunikācija. Lingvistiskā didaktika. Daugavpils: DPU "Saule", 2000, 161.–167. lpp.
- Antonova Zinaida.* Deutsch-lettische Literaturbeziehungen. – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Fonētika, gramatika, leksikoloģija. Daugavpils: DPU "Saule", 2000, 83.–92. lpp.
- Apanavičius Romualdas.* Lietuvos humanitariniai mokslai III tūkstantmečio sandūroje: integrācijas j tarptautinī mokslo problemas. – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Teksts. Diskurss. Komunikācija. Lingvistiskā didaktika. Daugavpils: DPU "Saule", 2000, 81.–90. lpp.
- Arāja Dita.* Klientu apkalpotājiem latviešu valoda būs jāzina augstākā līmenī. – Diena, 2000, Nr. 252 (2866), 27. okt., 4. lpp.
- Arāja Maija.* Latviešu adverbu pētījumi un avoti. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 14.–15. lpp.
- Arāja Maija.* Leksikoloģijas apguves aspekti augstskolā. – Valoda un literatūra kultūras aprītē. Zinātniskie raksti. 624. sējums. Rīga: LU, 2000, 242.–247. lpp.
- Auziņa Ilze.* Fonēmu bibliotēkas izstrāde, tās nozīme runas sintēzē. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 16.–17. lpp.
- Avotiņš Viktors.* Zinātnieki un Pelnrušķīte dzīvē [par valodnieka Jāņa Endzelīna 127. dzimšanas dienai velt. konf.] – Neatkarīgā Rīta Avīze, 2000, Nr. 46 (2608), 24. febr., 10. lpp.
- Balode Laimute.* Baltic Hydronyms with *Juod-*. – Hungaro-Baltoslavica 2000. Budapest, 2000, 10. lpp.
- Balode Laimute.* Corsi universitari di onomastica in Lettonia e Lituania. – Rivista italiana di onomastica, VI, 1. Roma, 2000, 284.–285. lpp.
- Balode Laimute.* Exotic Borrowings in Latvian Toponymie. – Studia Indogermanica Lodziensia. Vol. 3. Lodz, 2000, 69.–73. lpp.
- Balode Laimute.* Kādus vārdus esam aizņēmušies no brāļiem lietuviešiem? – Vārdadienu kalendārs 2000.–2003. Rīga: Valsts valodas centrs, 1999, 436.–442. lpp.
- Balode Laimute.* *Kirsn-/ Juod-/ Meln-* baltu hidronīmijā. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 20.–22. lpp.

Balode Laimute. Pasaules Lituānistu asociācijas konference Viļņā (2000. 1.–2. jūlijā). – *Linguistica Lettica* 6. Rīga: LU LaVI, 2000, 231.–232. lpp.

Balodis Pauls. Somugru cilmes personvārdi Latvijā. – Vārdadienu kalendārs 2000.–2003. Rīga: Valsts valodas centrs, 1999, 447.–450. lpp.

Baltaiskalna Daiga. Etnosu lingvistiskās attieksmes ietekme uz valodas situāciju Latvijā. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 23.–24. lpp.

Baltaiskalna Daiga. Izglītības ietekme uz lingvistiskās attieksmes veidošanos. – Valoda zinātnē un izglītībā. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 127. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. 2000. gada 22. februāris. Rīga: LU LaVI, 2000, 13.–19. lpp.

Baltaiskalna Daiga. Lingvistiskā attieksme un reģionālā specifika. – Vārds un tā pētišanas aspekti. Rakstu krājums. 4. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2000, 17.–23. lpp.

Baltaiskalna Daiga. Par izglītības ietekmi uz lingvistiskās attieksmes veidošanos. – Latvijas Vēstnesis, 2000, Nr. 62/63 (1973/1974), 24. febr., 4. lpp.

Baltiņa Maija. Kāpēc klusē valodniece. Pārdomas pēc P. Jankava raksta "Stiprināsim latviešu valodu" (*Diena*, 17.jūlijs, 2000.). – *Diena*, 2000, Nr. 172 (2786), 26. jūl., 12. lpp.

Baltiņa Maija. Mūsdienu valoda – ilūzijas un realitāte. – Valoda zinātnē un izglītībā. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 127. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. 2000. gada 22. februāris. Rīga: LU LaVI, 2000, 20.–21. lpp.

Baltiņa Maija. Valodas jaunrade gadsimtu gaitā. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 25. lpp.

Baltiņa Maija. Vārddarināšanas varianti un vārddarināšanas standarti latviešu rakstu valodā. – Материалы XXIX межвузовской научно-методической конференции преподавателей и аспирантов. Выпуск 1, Секция балтистики: "Морфология и словообразование балтийских языков". Тезисы докладов. С.-Петербург: Издательство С.-Петербургского у-та, 2000, 7. lpp.

Baltiņš Māris. Humanitarian Traditions in Medical Terminology. – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Fonētika, gramatika, leksikoloģija. Daugavpils: DPU "Saule", 2000, 21.–25. lpp.

Baltiņš Māris. Latviešu medicīnas terminoloģijas attīstības tendences 20. un 30. gados un mūsdienās: kopīgais un atšķirīgais. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 26.–28. lpp.

Baltiņš Māris. Profesors Kristaps Rudzītis un viņa medicīnas terminu vārdnīca: vēsturiskais un aktuālais. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums. 4. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2000, 24.–33. lpp.

Baltiņš Māris. Starptautiskās klasifikācijas arī latviski. – Latvijas Vēstnesis, 2000, Nr. 88/89 (1999/2000), 9. marts, 8. lpp.

Baltiņš Māris. Starptautisko klasifikāciju tulkojumi un latviešu terminoloģijas izveides problēmas: starptautiskās slimību klasifikācijas (SSK–10) piemērs. – Valoda zinātnē un izglītībā. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 127. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. 2000. gada 22. februāris. Rīga: LU LaVI, 2000, 22.–28. lpp.

Баньшиерс Аснате. Анаптика на грани морфем в латышских говорах. – Материалы XXIX межвузовской научно-методической конференции преподавателей и аспирантов. Выпуск 1, Секция балтистики: "Морфология и словообразование балтийских языков". Тезисы докладов. С.-Петербург: Издательство С.-Петербургского у-та, 2000, 8. lpp.

Bankava Baiba. Le Rôle du dictionnaire des Toponymes dans l'apprentissage du FLE. – Language Learning / Teaching in the Context of Social Changes. Kaunas. Technologija. (Lietuva, Kauņa, 6. – 7. 10. 2000.), 2000, 37.–38. lpp.

Bankava Rota. The Internet in the Teaching Communication Skills. – Informacinės visuomenės formavimas ir etika internete. Vyriausiasis redaktorius Donatas Jurgaitis. Šiauliai: Šiaulių universitetas 2000, 28.–32. lpp.

Bankavs Andrejs. Abreviatūras leksikogrāfijā. – Tekstas kaip pasaulio atspindys. Tarptautinēs konferencijās tezēs 2000 m. lapkričio 9–10 d. Šiauliai: Šiaulių universitetas, 2000, 13.–15. lpp.

Bankavs Andrejs. Les études romanes en Lettonie. – CD-Rom. XIV Skandinaviska romanistkongressen. Stockholm 10–15 augusti 1999, 440.–442. lpp.

Bankavs Andrejs. Perifrastisko oikonīmu tipoloģiskā analīze. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 29.–33. lpp.

Bankavs Andrejs. Perspektīvā leksikogrāfija. – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Fonētika, gramatika, leksikoloģija. Daugavpils: DPU "Saulē", 2000, 25.–29. lpp.

Beitiņa Maigone. Liepājas studentu devums latviešu valodas sintakses izpētē. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums. 4. redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2000, 9.–16. lpp.

Beitiņa Maigone. Piederības konstrukcijas veclatviešu tekstos. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 33. lpp.

Bergs-Olsens Sturla. Latviešu valodas locījumu lietošana partitīvajās un adverbālajās funkcijās senajos rakstos un mūsdienās. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 34.–36. lpp.

Berg-Olsen Sturla. The Latvian Non-prepositional Genitive – a Case Losing Ground. – Res Balticae. Miscellanea Italiana di studi Baltici. Pisa: ECIG, 2000, 95.–146. lpp.

Berg-Olsen Sturla. The role of morphological homonymy in the development of case patterns in Latvian. – Материалы XXIX межвузовской научно-методической конференции преподавателей и аспирантов. Выпуск 1, Секция балтистики: "Морфология и словообразование балтийских языков". Тезисы докладов. С.-Петербург: Издательство С.-Петербургского у-та, 2000, 10.–11. lpp.

Bērziņa Maija. Zu einigen Übersetzungsproblemen der phraseologischen Wendungen. – Language Learning/ Teaching in the Context of Social Changes. Kaunas. Technologija. (Lietuva, Kauna, 6. – 7. 10. 2000.), 2000, 12.–16. lpp.

Bitinienē Audronē. Funkcinių stilių tekstų lingvistiniai požymiai lietuvių ir latvių kalbose. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 37.–38. lpp.

Blinkena Aina. Humanitārā izglītība un latviešu valoda. – Valoda un literatūra kultūras apītē. Zinātniskie raksti. 624. sējums. Rīga: LU, 2000, 5.–16. lpp.

Blinkena Aina. Kā latviešu valoda aizsargāta [par latviešu valodu dažādos vēstures posmos]. – Lauku Avīze, Nr. 3 (1069), 2000, 8. janv., 12. lpp.

Blinkena Aina. Par dažiem latviešu valodas attīstības faktoriem un kritērijiem. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu

griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 41.–42. lpp.

Blinkena Aina. Valodniecība Rīgas Latviešu biedrībā. – Linguistica Lettica 6. Rīga: LU LaVI, 2000, 5.–20. lpp.

Блинкена Айна. Словарь Христофора Фирекера (1685) и его первая публикация. – Балты в древности и средневековье: языки, история, культура. Тезисы Международной научной конференции памяти Эгидиуса Банениса. 11 – 12 декабря 2000 г. Москва, 2000, 10. lpp.

Boge Iveta. Priekšmeta mācīšana svešvalodā – mūsdienu metode svešvalodu zināšanu uzlabošanai. – Valoda 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Teksts. Diskurss. Komunikācija. Lingvistiskā didaktika. Daugavpils: DPU "Saule", 2000, 69.–73. lpp.

Boiko Kersti. Čakāi, čollāties, čompāties, čorka – igauņu aizguvumi latviešu valodā? – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 43.–45. lpp.

Boiko Kersti. Par lībiešiem, jūru, ne tikai to. – Starptautiskā folkloras festivāla "Baltika 2000" buklets. Rīga, 2000, 10.–12. lpp.

Boiko Kersti. On some Estonian and Livonian loan words in Latvian. – Congressus nonus internationalis fenno–ugristarum. 7.–13.8.2000 Tartu. Pars II. Summaria acroasium in sectionibus et symposiis factarum. Linguistica. Tartu, 2000, 32. lpp.

Bojārs Guntis. Stūls pieliek punktu valodas normu epopejai. – Diena, 2000, Nr. 204 (2818), 1. sept., 1., 4. lpp.

Bonda Dzintra, Markus Dace. Optimalitātes teorija un tās iespējas latviešu fonoloģijā. – Valoda zinātnē un izglītībā. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 127. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. 2000. gada 22. februāris. Rīga: LU LaVI, 2000, 29.–35. lpp.

Brēde Maija. Attempts of Cultivating Cross–Cultural Awareness. – An English–Latvian Experience "Sietar 2000". Brisele 14–19.03. 2000, 15. lpp.

Brēde Maija. Barbarismi rakstos par kultūru latviešu presē. – Linguistica Lettica 6. Rīga: LU LaVI, 2000, 146.–160. lpp.

Brēde Maija. Function Words in English Discourse. Stress Factor. – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Teksts. Diskurss. Komunikācija. Lingvistiskā didaktika. Daugavpils: DPU "Saule", 2000, 13.–18. lpp.

Brēde Maija. One Aspect of Barbarisms in Latvian Discourse. – LU Zinātniskie raksti IX, 630. sēj. Sastatāmā un lietišķā valodniecība. Rīga: SIA "JUMI", 2000, 7.–13. lpp.

Brēde Maija. Vague Expression in Latvian. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 46. lpp.

Brēde Maija. Why do Latvians say "no" when they mean "yes"? Teaching Latvian as a Foreign Language. – IALIC Conference 2000 2.–3. Dec. Leeds Metropolitan University UK. 2000, 5. lpp.

Breidaks Antons. The Metrics of Latvian Folk-songs. – Res Balticae. Miscellanea Italiana di studi Baltisci. Pisa: ECIG, 2000, 147.–159. lpp.

Breidaks Antons. Verba *būt/ byut'* pagātnes formu relikti ar sakni *buv-/ byv-* latviešu valodas augšzemnieku izloksnēs. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 47.–48. lpp.

Брейдак Антон. Латгальский литературный язык. – Балто-славянские исследования 1998–1999. Том 14. Москва: Российская Академия наук, 2000, 144.–154. lpp.

Брейдак Антон. Один архаизм в народных песнях восточной Латгалии: индоевропейские истоки. – Материалы XXIX межвузовской научно-методической конференции преподавателей и аспирантов. Выпуск 1, Секция балтистики: "Морфология и словообразование балтийских языков". Тезисы докладов. С.-Петербург: Издательство С.-Петербургского у-та, 2000, 12.–13. lpp.

Брейдак Антон. Прибалтийско-финские гидронимы в Латгалии. – Congressus nonus internationalis feno-ugristarum. 7.–13.8.2000 Tartu. Pars II. Summaria acroasium in sectionibus et symposiis factarum. Linguistica. Tartu, 2000, 371. lpp.

Брейдак Антон. Язык латгалов и его диалекты. – Балты в древности и средневековье: языки, история, культура. Тезисы Международной научной конференции памяти Эгидиуса Банениса. 11 – 12 декабря 2000 г. Москва, 2000, 11.–12. lpp.

Brizna Iga. Terminologieprobleme bei der Übersetzung der Fachtexte vom Deutschen ins Lettische. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 49.–50. lpp.

Buhārīna Anta. Latv. *brangs*, liet. *brangus* un latv. *dārgs*, liet. *dargus*. – Baltu filoloģija IX. Raksti baltu valodniecībā. LU Zinātniskie raksti 625. sējums. Redaktors Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2000, 157.–164. lpp.

Buhārīna Anta. Latviešu un lietuviešu valodas atvasināto īpašības vārdu semantiskā diferenciacija. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 51.–52. lpp.

Bulzģiene Danute, Daraškaite Dalia. W. S. Maugham about Writers and Writing. – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Teksts. Diskurss. Komunikācija. Lingvistiskā didaktika. Daugavpils: DPU "Saule", 2000, 18.–22. lpp.

Burima Maija. Semantēma saule J. Akurātera stāstā "Kalpa zēna vasara". – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Teksts. Diskurss. Komunikācija. Lingvistiskā didaktika. Daugavpils: DPU "Saule", 2000, 6.–13. lpp.

Bušmane Brigita. Aizguvumi *bačiņas, batviņi, botva* un to leksikogrāfiskais interpretējums. – Linguistica Lettica 6. Rīga: LU LaVI, 2000, 64.–86. lpp.

Bušmane Brigita. Baltijas jūras somu cilmes aizguvumu izplatība latviešu valodas izloksnēs (pēc LVDA materiāliem). – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 53.–54. lpp.

Bušmane Brigita. Iznācis jauns izloksnes apraksts [Sarmīte Balode. Kalncempju pagasta Kalnamuižas daļas izloksnes apraksts, LU LaVI, 2000]. – Literatūra un Māksla Latvijā, 2000, 23. novembris, Nr. 47 (74), 6. lpp.

Bušmane Brigita. Latviešu izlokšņu leksika XX gadsimtā (galvenie vākumi, publicējumi). – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Fonētika, gramatika, leksikoloģija. Daugavpils: DPU "Saule", 2000, 13.–21. lpp.

Bušmane Brigita. Leksēmas *bačiņas, batviņi, botva* latviešu valodas izloksnēs. – Tarmēs: tekstų ir žodynų rengimo problemas. Tarptautinio mokslinio seminara, skirto Antanės Kučinskaitės 85-mečiui, medžiaga. 2000 m. balandžio 28 d. Šiauliai: Šiaulių universitetas, 2000, 5.–20. lpp.

Bušmane Brigita. Manifestations of Contacts between Latvian and Baltic-Finnic Languages (according to the Dialectal Atlas of Latvian, Vocabulary). – Congressus nonus internationalis Fenno-ugratarum. 7. –13.08.2000. Tartu. Pars II. Summaria acroasium in sectionibus et symposiis factarum. Linguistica. Tartu, 2000, 35. lpp.

Bušmane Brigita. Prefiksālie atvasinājumi piena produktu nosaukumos latviešu valodas izloksnēs. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums. 4. redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2000, 34.–48. lpp.

Бушмане Бригита. Обозначения понятия 'идти навестить новорожденного' в латышских говорах. – 3rd International Congress of Dialectologists and Geolinguists. Abstract Book. Lublin. Zakład Językoznawstwa słowiańskiego, Instytut Filologii Słowiańskiej UMCS, 2000, 45. lpp.

Bušs Ojārs. Cik latviešiem personvārdu? – Tava labākā grāmata par Latviju. 5. grāmata. Rīga: Aplis, 1999, 134.–136. lpp.

Bušs Ojārs. Dažas piezīmes par latviešu personvārdu dinamiku pēdējā pusgadsimta laikā. – Vārdadienu kalendārs 2000.–2003. Rīga: Valsts valodas centrs, 1999, 494.–503. lpp.

Bušs Ojārs. Elga Kagaine – apvidvārdu krājēja, aprakstītāja, pētniece. – Dr. philol. Elga Kagaine. Bibliogrāfija. Rīga: LU LaVI, 2000, 6.–10. lpp.

Bušs Ojārs. Kas pētījis latviešu personvārdus? – Tava labākā grāmata par Latviju. 5. grāmata. Rīga: Aplis, 1999, 141.–144. lpp.

Bušs Ojārs. Kādi ir populārākie latviešu personvārdi? – Tava labākā grāmata par Latviju. 5. grāmata. Rīga: Aplis, 1999, 136.–139. lpp.

Bušs Ojārs. Kādu realitāti atspoguļo mūsdienu personvārdi (priekšvārdi)? – Tekstas kaip pasaulio atspindys. Tarptautinēs konferencijās tezēs 2000 m. lapkričio 9–10 d. Šiauliai: Šiaulių universitetas, 2000, 28.–29. lpp.

Bušs Ojārs. Katram cilvēkam – vismaz pa vienam vārdam! – Vārdadienu kalendārs 2000.–2003. Rīga: Valsts valodas centrs, 1999, 408.–413. lpp.

Bušs Ojārs. *Paeglis* Latvijas vietvārdos. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 55.–56. lpp.

Bušs Ojārs. Par slāvu cilmes personvārdiem mūsdienu latviešu antroponimikā. – Vārdadienu kalendārs 2000.–2003. Rīga: Valsts valodas centrs, 1999, 443.–446. lpp.

Bušs Ojārs. 111 populāru vārdu. – Vārdadienu kalendārs 2000.–2003. Rīga: Valsts valodas centrs, 1999, 485.–489. lpp.

Bušs Ojārs. Tautmīlis, Saulnesis un Žubīte jeb reti lietotie 20. gadsimta latviskie personvārdi. – Vārdadienu kalendārs 2000.–2003. Rīga: Valsts valodas centrs, 1999, 464.–475. lpp.

Бушс Оярс. Данные топонимии Финляндии как аргумент при этимологизации топонимов Латвии. – Congressus ponus internationalis Fenno-ugristarum. 7.–13.8.2000. Tartu. Pars II. Summaria acroasium in sectionibus et symposiis factarum. Linguistica. Tartu, 2000, 372. lpp.

Бушс Оярс. Суффикс -ик- в латышском языке. – Материалы XXIX межвузовской научно-методической конференции преподавателей и аспирантов. Выпуск 1, Секция балтистики: "Морфология и словообразование балтийских языков". Тезисы докладов. С.-Петербург: Издательство С.-Петербургского у-та, 2000, 14.–15. lpp.

Bušs Ojārs, Jansone Ilga. Mūsu pienākums ir sargāt šīs divas valodas un aizsargāt to tiesības. – Latvijas Vēstnesis, 2000, Nr. 380/383 (2291/2294), 27. okt., 23. lpp.

Bušs Ojārs, Bergmane Māra, Kirsanovaite Jaurīte. Kādas Rīgas skolas antroponīmisks momentuzņēmums. – Vārdadienu kalendārs 2000.–2003. Rīga: Valsts valodas centrs, 1999, 485.–489. lpp.

Cekula Zane. Vabales pagasta apdzīvoto vietu nosaukumi rakstītos un kartogrāfiskos avotos. – Valoda un literatūra kultūras aprītē. Zinātniskie raksti. 624. sējums. Rīga: LU, 2000, 90–101. lpp.

Chomičenkienē Aleta. Baltų ir tocharų veiksmažodžio gretybės (tipas rauna // rauja). – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 63.–64. lpp.

Cibuļs Juris. Īpašvārdu rakstība: vai Bībeles lāsts būs mūžīgs. – Diena, 2000, Nr. 209 (2823), 7. sept., 11. lpp.

Cirša Līga. Latgaliešu (rakstu) valodas normēšanas jautājumi periodikā 20. gs. 20. gados (1921–1929). – Valoda un literatūra kultūras aprītē. Zinātniskie raksti. 624. sējums. Rīga: LU, 2000, 102.–108. lpp.

Cīrule Ilze. Specialitātei atbilstoša teksta izmantojums latviešu valodas apguvē. – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Teksts. Diskurss. Komunikācija. Lingvistiskā didaktika. Daugavpils: DPU "Saule", 2000, 73.–77. lpp.

Čepaitienē Giedrē. Kalbos etiketo situāciju vērtināms lietuvīu ir latviu patarlēse. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu

griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 60.–62. lpp.

Derksen Rick H. Notes on Baltic Etymology. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 65.–66. lpp.

Derksen Rick. "Rozwadowski's Rule" in Baltic. – 17th Conference on Baltic Studies "Baltic Countries and Their Baltic Neighbors: Redefining Relationships". Georgetown University Washington, D.C. 15–17 June 2000. Washington: AABS, 2000, 33. lpp.

Dimante Irīna. Adverbu transpozīcija un to evolūcija krievu un latviešu valodā kontrastīvā aspektā. – Baltu filoloģija IX. Raksti baltu valodniecībā. LU Zinātniskie raksti 625. sējums. Redaktors Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2000, 5.–20. lpp.

Dimante Irina. Entwicklungstendenzen der Sprachen unter kontrastivem Aspekt. – Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache im Baltikum. II. Hrsg. von Gisela Brandt. Stuttgart, Verlag Hans-Dieter Heinz, Akademischer Verlag Stuttgart, 2000, 11.–18. lpp.

Dimante Irīna. Vārdarināšanas procesi latviešu valodā. Leksēma *viršū*. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 67.–69. lpp.

Диманте Ирина. Корень, приставка или префиксоид? – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Fonētika, gramatika, leksikoloģija. Daugavpils: DPU "Saule", 2000, 162.–170. lpp.

Диманте Ирина. Тенденции языкового развития (контрастивный аспект). – Linguistica Lettica 6. Rīga: LU LaVI, 2000, 21.–38. lpp.

Диманте Ирина. Транспозиционные возможности латышских адвербов (на примере лексемы *viršū*). – Материалы XXIX межвузовской научно-методической конференции преподавателей и аспирантов. Выпуск 1, Секция балтистики: "Морфология и словообразование балтийских языков". Тезисы докладов. С.-Петербург: Издательство С.-Петербургского у-та, 2000, 19.–21. lpp.

Dini Pietro Umberto. Zur illyrischen Auffassung der baltischen Sprachen. Baltische Sprachen und Kulturen in der Renaissance. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 70. lpp.

Druviete Ina. Baltu valodas 21. gadsimtā: perspektīvas un prognozes. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos".

03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 73.–76. lpp.

Druviete Ina. Bilingual Education and Language Situation in Latvia. – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Teksts. Diskurs. Komunikācija. Lingvistiskā didaktika. Daugavpils: DPU "Saule", 2000, 93.–100. lpp.

Druviete Ina. Valoda un specializācija B. Bernsteina lingvistiskā deficīta hipotēzes skatījumā. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums. 4. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2000, 49.–57. lpp.

Druviete Ina. Septiņreiz nomērīsim, ja vien īstais laiks griezt. Ar vienu cirvja vēzienu nevar mainīt stabilu tradīciju – īpašvārdu rakstību latviešu valodā. – Diena, 2000, Nr. 174 (2788), 28. jūlijs, 14. lpp.

Druviete Ina. Valodas joprojām vairāk šķir nekā vieno. – Latvijas Vēstnesis, 2000, Nr. 176/177 (2087/2088), 17. maijs, 4. lpp. [Kopa: Eiropas tautu saime: un mēs ar savu Valodu Latvijā un Eiropā: mūsu domas un viedokļi seminārdiskusijā "Valoda – logs vai šķērslis uz Eiropu?"]

Druviete Ina, Valdmanis Jānis. Baltu valodas 21. gadsimtā. – Latvijas Vēstnesis, 2000, Nr. 380/383 (2291/2294), 27. okt., 24. lpp.

Dzintars Normunds. Tagadnes i-c. verbi vidus dialekta Kurzemes izloksnēs. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums. 4. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2000, 58.–60. lpp.

Dzintars Normunds, Ozola Ieva. Divdabji vidus dialekta Kurzemes izloksnēs. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 77.–78. lpp.

Ēdelmane Inese. Latviešu valodas terminoloģiskie augu nosaukumi 20. gadsimtā. – Valoda zinātnē un izglītībā. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 127. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. 2000. gada 22. februāris. Rīga: LU LaVI, 2000, 36.–37. lpp.

Ēdelmane Inese. Tautas sarunu valodā lietotie augu nosaukumi Talsu rajonā. – Linguistica Lettica 6. Rīga: LU LaVI, 2000, 118.–134. lpp.

Eiropas tautu saime: un mēs ar savu Valodu Latvijā un Eiropā: mūsu domas un viedokļi seminārdiskusijā "Valoda – logs vai šķērslis uz Eiropu?". – Latvijas Vēstnesis, 2000, Nr. 176/177 (2087/2088), 17. maijs, 4. lpp. (Sk. Druviete I., Laķis P., Valdniece K.)

Ernstsonē Vineta. Latviešu valodas kā otrās apguves motivācija dažādās iedzīvotāju grupās. – Valoda zinātnē un izglītībā. Akadēmiķa Jāņa

Endzelīna I. 127. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. 2000. gada 22. februāris. Rīga: LU LaVI, 2000, 38.–41. lpp.

Ernstsonne Vineta. Par latviešu valodas motivāciju. – Latvijas Vēstnesis, 2000, Nr.62/63(1973/1974), 24. febr., 4. lpp.

Ernstsonne Vineta. Slengismi mūsdienu latviešu runā: situatīvais aspekts. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 81.–83. lpp.

Ernstsonne Vineta. Slengismi mūsdienu latviešu runā, to situatīvais aspekts. – Latvijas Vēstnesis, 2000, Nr. 380/383 (2291/2294), 27. okt., 23.–24. lpp.

Ernstsonne Vineta. Slengismi mūsdienu latviešu tulkojumos. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums. 4. redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2000, 61.–67. lpp.

Fennell Trevor G. Early Latvian–German Dictionaries: The Manuale Lettico-Germanicum. – 17th Conference on Baltic Studies "Baltic Countries and Their Baltic Neighbors: Redefining Relationships". Georgetown University Washington, D.C. 15–17 June 2000. Washington: AABS, 2000, 35. lpp.

Fennell Trevor G. Observations on the Manuscripts of Fürecker's Latvian-German Dictionary. – Baltu filoloģija IX. Raksti baltu valodniecībā. LU Zinātniskie raksti 625. sējums. Redaktors Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2000, 165.–172. lpp.

Freimane Inta. Jūlijam Kārklīnam – 75. Jūlija Kārklīņa (1924.–1982.) vieta mūsdienu latviešu valodas sintaksē. – Baltu filoloģija IX. Raksti baltu valodniecībā. LU Zinātniskie raksti 625. sējums. Redaktors Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2000, 211.–216. lpp.

Freimane Inta. Redukcija resp. elipse latviešu valodas sintaksē. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 84.–85. lpp.

Freimanis Jānis. Pēdējā kauja par valodas komfortu. – Diena, 2000, Nr. 165 (2779), 18. jūlijs, 2. lpp.

Галушко Виктор, Дайнович Наталья. Слово в христианской догматике. – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Teksts. Diskurss. Komunikācija. Lingvistiskā didaktika. Daugavpils: DPU "Saule", 2000, 44.–49. lpp.

Garšva Kazimieras. Lietuvių kalbos kilmės Latvijos vietovardžiai. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 86.–88. lpp.

Гаврилина Маргарита. Этимологический анализ слова в процессе освоения родного языка. За или против. – Valoda un literatūra kultūras apritē. Zinātniskie raksti. 624. sējums. Rīga: LU, 2000, 248.–255. lpp.

Glāznieks Viesturs. Schwerepunkte im Artikelgebrauch. – Language Learning/ Teaching in the Context of Social Changes. Kaunas. Technologija. (Lietuva, Kauņa, 6. – 7. 10. 2000.), 2000, 28. – 32. lpp.

Goba Arturs. Mūsu novadnieces jaunākais veikums [par Dr. habil. Elgas Kagaines "Vainižu izloknes vārdnīcu"]. – Ziemeļlatvija, 2000, 8. apr., 8. lpp.

Goba Zinta. LU ģeogrāfu toponīmiskie pētījumi (1970–2000). – Latvijas Universitātes 58. zinātniskā konference. Zemes un vides zinātņu sekcijas referātu tēzes. Rīga: LU, 2000, 54.–56. lpp.

Goba Zinta. Par dažu Kurzemes upju pamatnosaukumiem. – Valoda un literatūra kultūras apritē. Zinātniskie raksti. 624. sējums. Rīga: LU, 2000, 110.–125. lpp.

Гороховская Элеонора. Проблема школьного сочинения. – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Teksts. Diskurs. Komunikācija. Lingvistiskā didaktika. Daugavpils: DPU "Saule", 2000, 198.–202. lpp.

Greitāne Inguna. Latviešu valoda interneta laikmetā. – Valoda zinātnē un izglītībā. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 127. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. 2000. gada 22. februāris. Rīga: LU LaVI, 2000, 42.–45. lpp.

Greitāne Inguna. Latviešu valodas tekstu datorizētas morfoloģiskās apstrādes metodes. – Материалы XXIX межвузовской научно-методической конференции преподавателей и аспирантов. Выпуск 1, Секция балтистики: "Морфология и словообразование балтийских языков". Тезисы докладов. С.-Петербург: Издательство С.-Петербургского у-та, 2000, 18.–19. lpp.

Greitāne Inguna. Par latviešu valodu internetā. – Latvijas Vēstnesis, 2000, Nr. 62/63 (1973/1974), 24. febr., 4. lpp.

Grenda Česys. Latvišķų pavardžių transkribavimo į lietuvių kalbą problemos. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 93.–95. lpp.

- Григорьева Елена, Корсакас Юозас.* Характеристика содержания перевода лексики в аспекте возрастных групп. – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Teksts. Diskurss. Komunikācija. Lingvistiskā didaktika. Daugavpils: DPU "Saule", 2000, 189.–193. lpp.
- Grigorjevs Juris.* Dažādu runātāju (sieviešu un vīriešu) izrunātu patskaņu datu normalizēšana. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 96.–97. lpp.
- Grigorjevs Juris.* Spektogrāfijas metode un tās izmantošana mūsdienu akustiskajā fonētikā. – Latvijas Fizikas un tehnisko zinātņu žurnāls, Nr. 5, Rīga: LZA Fiz. enerģēt. inst., 2000, 57.–64. lpp.
- Grīse Rasma.* Arī seni latviski vārdi der modernai terminoloģijai. Negrimsim svešvārdos! [ombudsmenis = tiesnieks, tieslēmīis]. – Latvijas Vēstnesis, 2000, Nr. 321/322 (2232/2233), 14. sept., 14. lpp.
- Grīse Rasma.* Labi nokārtoto neder pārkārtot: *Advents* ir *Advents*. – Latvijas Vēstnesis, 2000, Nr. 470/472 (2381/2383), 28. dec., 19. lpp.
- Grīse Rasma.* Vai latviešu valodā ir instrumentālis? – Baltu filoloģija IX. Raksti baltu valodniecībā. LU Zinātniskie raksti 625. sējums. Redaktors Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2000, 21.–24. lpp.
- Grudule Māra.* 16. gadsimta vācu reliģiskā dzeja Kristofora Fīrekera tulkojumā. – Starptautiskā konference "Latviešu grāmata un bibliotēka. 1525–2000". 8.11.2000.–11.11.2000., Rīga: Materiālu krājums. I. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka, 2000, 124.–149. lpp.
- Grudule Māra.* The Reflections of Baroque in Latvian Hymns Translated by Christophor Fürecker. – 17th Conference on Baltic Studies "Baltic Countries and Their Baltic Neighbors: Redefining Relationships". Georgetown University Washington, D.C. 15–17 June 2000. Washington: AABS, 2000, 37.
- Guild David.* Russian *put'*, *imja* and Latvian *vidus*. Survival in the Face of Odds. – 17th Conference on Baltic Studies "Baltic Countries and Their Baltic Neighbors: Redefining Relationships". Georgetown University Washington, D.C. 15–17 June 2000. Washington: AABS, 2000, 37.–38. lpp.
- Guild David G.* The Latvian Suffix -i: Adverb or Predicate. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 100. lpp.
- Hermanis Voldemārs.* Valoda kā kapitāls vai asimilācijas veids [par minoritāšu valodu Eiropā: sakarā ar Valsts valodas likumu Latvijā un

Baltijā kopumā]. – Neatkarīgā Rīta Avīze, 2000, Nr. 24 (2586), 29. janv., 2. lpp.

Hilmane Magdalene. Priedēkļa verbs *versus* bezpriedēkļa verbs ar apstākļa vārdu. Diahronisks pētījums. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 101.–102. lpp.

Хириша Дзинтра, Пьесе Вяя. Русский язык должен быть вытеснен из официальной сферы [записала Анна Строй]. – Час, 2000, 29 июня, 2. lpp.

Holvoet Axel. On the Paradigm of the Relative Mood in Lithuanian and Latvian. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 103.–104. lpp.

Holzer Georg. Baltische und slawische Lautgeschichte in gemeinsamer relativer Chronologie. – 17th Conference on Baltic Studies "Baltic Countries and Their Baltic Neighbors: Redefining Relationships". Georgetown University Washington, D.C. 15–17 June 2000. Washington: AABS, 2000, 39. lpp.

Hramovs Juris. Slāvu un baltu kinoloģiskā leksika (tipoloģiskais aspekts diahronijā). – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 105.–106. lpp.

Храмов Юрий. Еще раз к этимологии слова *собака*. – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Fonētika, gramatika, leksikoloģija. Daugavpils: DPU "Saule", 2000, 151.–156. lpp.

Ikere Zaiga. Connotations: Emotive and Evaluative Types of Connotation. – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Fonētika, gramatika, leksikoloģija. Daugavpils: DPU "Saule", 2000, 73.–78. lpp.

Ikere Zaiga. Gadsimtam aizejot. 20. gs. semantikas teorijas. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 107.–109. lpp.

Iliško Dzintra. The Cooperative Method Towards Teaching Languages in the Holistic Environment. – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Teksts. Diskurss. Komunikācija. Lingvistiskā didaktika. Daugavpils: DPU "Saule", 2000, 100.–103. lpp.

Ilziņa Ilze. Latviešu termini Eiropas Kopienas tīklos. – Starptautiskā konference "Latviešu grāmata un bibliotēka. 1525–2000". 8.11.2000.–11.11.2000., Rīga. Materiālu krājums. II. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka, 2000, 210.–213. lpp.

Jākobsons Valentīns. Es, tu, viņš, mēs kompromisējam ar sevi [par valodas kultūras jautājumiem]. – Literatūra un Māksla Latvijā, 2000, 13. apr., 10. lpp.

Jaksons Marta. Lai Latvija un Eiropa runātu vienā valodā (pierakst. Artis Nīgals). – Latvijas Vēstnesis, 2000, Nr. 458/459 (2369/2370), 19. dec., 9. lpp.

Якубович Мариола. Значение этимологии в исследовании концептуализации (на примере лексем, связанных с психическим состоянием в славянском и других индоевропейских языках). – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Fonētika, gramatika, leksikoloģija. Daugavpils: DPU "Saule", 2000, 116.–123. lpp.

Jankavs Pēteris. Stiprināsim latviešu valodu. – Diena, 2000, Nr. 164 (2778), 17. jūlijs, 14. lpp.

Jansone Ilga. Apģērba nosaukumi K. Ulmaņa un G. Bražes "Vācu–latviešu vārdnīcā". – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums. 4. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2000, 68.–81. lpp.

Jansone Ilga. Daži senī galvassegu nosaukumi vēsturiski areālā aspektā (*nāmits.*, *kuska.*). – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 113.–115. lpp.

Jansone Ilga. Ir Latvijas grāmata ar starptautisku atzinību. Par "Jauno latviešu–angļu vārdnīcu". – Latvijas Vēstnesis, 2000, Nr. 117/118 (2028/2029), 31. marts, 7. lpp.

Jansone Ilga. Par dažiem gallicismiem galvas un plecu segu nosaukumos. – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Fonētika, gramatika, leksikoloģija. Daugavpils: DPU "Saule", 2000, 29.–38. lpp.

Jansone Ilga. Valoda – pasaules atspoguļošanas līdzeklis. – Tekstas kaip pasaulio atspindys. Tarptautinēs konferencijās tezēs 2000 m. lapkričio 9–10 d. Šiauliai: Šiaulių universitetas, 2000, 36.–38. lpp.

Jaškīns Ivans. [Rec.] Latviešu valodas dialektu atlants. Leksika. B. Bušmane, B. Laumane, A. Stafecka u. c.; darba zin. vad. B. Laumane. Rīga: Zinātne, 1999, 404 lpp. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu

krājums. 4. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2000, 237.–239. lpp.

Judina Natālija. Ausdruck der qualitativen und quantitativen Bedeutungen durch *nomina actionis*. – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Fonētika, gramatika, leksikoloģija. Daugavpils: DPU "Saule", 2000, 99.–103. lpp.

Jurģīte Lilija. Dažas pārdomas par latviešu valodu un tās apguves problēmām. – Pedagoģiskās universitātes 8. gadskārtējās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: 2000, 24.–25. lpp.

Kagainē Elga. Nozīmes 'pars pro toto' lokālās izpausmes somatiskajās leksēmās *mute* un *acs*. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums. 4. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2000, 82.–89. lpp.

Kagainē Elga. Relationen der baltischen und der ostseefinnischen Sprachen aus gegenwärtiger dialektologischer Sicht. – Congressus nonus internationalis fenno–ugratarum. 7.–13.8.2000 Tartu. Pars II. Summaria acroasium in sectionibus et symposiis factarum. Linguistica. Tartu, 2000, 92. lpp.

Kagainē Elga. Starpniekvalodu ietekmes leksisko aizguvumu pārņemšanā Ziemeļrietumvidzemes izlokšanās. – Baltu filoloģija IX. Raksti baltu valodniecībā. LU Zinātniskie raksti 625. sējums. Redaktors Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2000, 31.–38. lpp.

Kagainē Elga. Vidzemes lībiskās izlokšnes – pētījumi, problēmas, perspektīvas. – LZA Vēstis, A daļa. Nr. 3/4, 2000, 11.–16. lpp.

Kagainē Elga. Ziemeļrietumvidzemes izlokšņu devums dialektālās leksikoloģijas attīstībā mūsdienās. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 120.–122. lpp.

Kagainē Elga, Timuška Agris. Latviešu valodas dialektu atlants (Dialektatlas des Lettischen). – Dialectologia et Geolinguistica, 8. Edizioni dell'Orso, 2000, 102.–109. lpp.

Kagainē Elga, Timuška Agris. "Vainižu izlokšnes vārdnīca" – specifiskas valodas apakšsistēmas leksikogrāfisks atspulgs. – Tarmēs: tekstų ir žodynų rengimo problemas. Tarptautinio mokslinio seminaro, skirto Antanės Kučinskaitės 85-mečiui, medžiaga. 2000 m. balandžio 28 d. Šiauliai: Šiaulių universitetas, 2000, 5.–20. lpp.

Kalnaču Andra. Formveidošanas līdzekļi mūsdienu latviešu valodā – tradīciju kritiska analīze. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu

krājums. 4. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2000, 90.–96. lpp.

Kalnača Andra. Gramatisko formu polisēmija, sinonīmija un homonīmija – izpaušme un attieksmes latviešu valodā. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 123–124. lpp.

Kalnača Andra. Izteiksmju sinonīmija latviešu valodā. – Baltu filoloģija IX. Raksti baltu valodniecībā. LU Zinātniskie raksti 625. sējums. Redaktors Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2000, 173.–186. lpp.

Kalnača Andra. Lietvārda locījumu polisēmiskās un sinonīmiskās sistēmas attīstība latviešu valodā. – J. Kazlauskio diena: istorinēs gramatikos dalykai. Vilnius: VU, 2000, 19.–20. lpp.

Kalnača Andra. Opposition *animatēl inanimatē* and its Representation in Modern Latvian. – Paradigmatika, sintagmatika ir kalbos funkcijos. Kaunas, 2000, 166.–168. lpp.

Kalnača Andra. Opozīcija *dzīvsl nedzīvsl* mūsdienu latviešu valodā. – Linguistica Lettica 6. Rīga: LU LaVI, 2000, 178.–187. lpp.

Kalnača Andra. Opozīcija *dzīvsl nedzīvsl* mūsdienu latviešu valodā. – Материалы XXIX межвузовской научно-методической конференции преподавателей и аспирантов. Выпуск 1, Секция баллистики: "Морфология и словообразование балтийских языков". Тезисы докладов. С.-Петербург: Издательство С.-Петербургского у-та, 2000, 24. lpp.

Kalnača Andra. The Functional System of Verbal Tense Forms in Latvian. – Hungaro-Balto-Slavica 2000. Budapest, 2000, ELTE, 13. lpp.

Kalnača Andra. [Recenzija par krāj.] Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums Nr. 1. un 2. – Baltu filoloģija IX. Raksti baltu valodniecībā. LU Zinātniskie raksti 625. sējums. Redaktors Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2000, 173.–174. lpp.

Kalnača Andra. (Literatūras apskats) Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums, 1., 2. Liepāja, 1997, 1998. – Baltu filoloģija IX. Raksti baltu valodniecībā. LU Zinātniskie raksti 625. sējums. Redaktors Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2000, 187.–188. lpp.

Kangere Metuzāle Baiba. Connections Between Language and Thought Under Dictatorship. – 17th Conference on Baltic Studies "Baltic Countries and Their Baltic Neighbors: Redefining Relationships". Georgetown University Washington, D.C. 15–17 June 2000. Washington: AABS, 2000, 40.–41. lpp.

- Kangere Baiba*. Latvian Participles. Models of Description. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 363. lpp.
- Kangere Metuzāle Baiba*. Phraseology, the Theory. – 17th Conference on Baltic Studies "Baltic Countries and Their Baltic Neighbors: Redefining Relationships". Georgetown University Washington, D.C. 15–17 June 2000. Washington: AABS, 2000, 41. lpp.
- Metuzāle-Kangere Baiba*. Conjugation and Derivation. A Theoretical View of Latvian Verb Morphology. – Материалы XXIX межвузовской научно-методической конференции преподавателей и аспирантов. Выпуск 1, Секция балтистики: "Морфология и словообразование балтийских языков". Тезисы докладов. С.-Петербург: Издательство С.-Петербургского у-та, 2000, 34. lpp.
- Karaliūnas Simas*. Etonimai Latvijos teritorijoje. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 125.–129. lpp.
- Karma Tenu*. Stāsts par balto zvirbuli. Oskaram Loritsam – 100. – Latvijas Vēstnesis, 2000, Nr. 286/288 (2197/2199), 11. aug., 14. lpp.
- Kaukienē Audronē*. Indoeuropietiškosios CcIC/CiC ir Ceuc/CuC veiksmažodžių šaknys baltų kalbose. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 130.–133. lpp.
- Kavacs Jurgis*. 1936. gada 13. oktobra "Likums par lauku nekustamo īpašumu nosaukumu pārdēvēšanu". – Latvijas Universitātes 58. zinātniskā konference. Zemes un vides zinātņu sekcijas referātu tēzes. Rīga: LU, 2000, 83.–87. lpp.
- Kazakeviča Agita*. Dīvdabja teiciens kontekstuāli saistītās konstrukcijās. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums. 4. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2000, 102.–107. lpp.
- Kince Velga*. Ordeņu kavalieris Benjamiņš Jēgers [sakarā ar valodnieka, bibliogrāfa, literatūrzinātnieka 85. dzimšanas dienu]. – Latvijas Vēstnesis, 2000, Nr. 26/28 (1937/1939), 28. janv., 6. lpp.
- Klēvere Inga*. Konjunktīva funkcijas latviešu mūsdienu masu saziņas līdzekļu valodā. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 144.–146. lpp.
- Klēvere Inga*. (Hronika) Konference "Baltu valodu fonētikas un akcentoloģijas problēmas". – Baltu filoloģija IX. Raksti baltu

valodniecībā. LU Zinātniskie raksti 625. sējums. Redaktors Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2000, 204.–208. lpp.

Клумбите Дануте. Постижение библейских мотивов и их функций в художественном тексте студентами-русистами. – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Teksts. Diskurss. Komunikācija. Lingvistiskā didaktika. Daugavpils: DPU "Saule", 2000, 193.–198. lpp.

Кļaviņa Sarma. Emīlijai Soidai – 75. Emīlijas Soidas (1924–1989) devums Latvijas zinātnē un izglītībā. – Baltu filoloģija IX. Raksti baltu valodniecībā. LU Zinātniskie raksti 625. sējums. Redaktors Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2000, 231.–235. lpp.

Кļaviņa Sarma. Latviešu valodas inversās vārdnīcas otrais izdevums. – Skolotājs, 2000, Nr. 5. (23.), 111. lpp.

Кļaviņa Sarma. Latviešu valodas kvantitatīvie raksturojumi. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 147.–149. lpp.

Кļaviņa Sarma. Продуктивность и употребительность аффиксов латышского языка. – Материалы ХХІХ межвузовской научно-методической конференции преподавателей и аспирантов. Выпуск I, Секция балтистики: "Морфология и словообразование балтийских языков". Тезисы докладов. С.-Петербург: Издательство С.-Петербургского у-та, 2000, 25. lpp.

Koluža Rūta. Kā runājam latviski 2000. gadā. – Latvijas Vēstnesis, 2000, Nr. 360/362 (2271/2273), 13. okt., 14. lpp.

Королёва Елена. Оппозиция свой – чужой в старообрядческих говорах Латгалии. – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Fonētika, gramatika, leksikoloģija. Daugavpils: DPU "Saule", 2000, 129.–137. lpp.

Korsakas Juozas. Latvių ir lietuvių kalbų leksikos dažninio vartojimo bendrybės ir skirtybės. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 150.–153. lpp.

Корсакас Юозас. Высокочастотная лексика текстов русской фантастики. – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Teksts. Diskurss. Komunikācija. Lingvistiskā didaktika. Daugavpils: DPU "Saule", 2000, 57.–64. lpp.

Koškins Igors. Das lettische Wort *miers* und die Frage der slawischen Entlehnungen in den baltischen Sprachen. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 154.–156. lpp.

Koškins Igors. Senkrievu aizguvumu latviešu valodā vēsturiski valodnieciskais vērtējums. – Baltu filoloģija IX. Raksti baltu valodniecībā. LU Zinātniskie raksti 625. sējums. Redaktors Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2000, 39.–50. lpp.

Kotļarova Aiga. Sinkrētisms un sinkrētisku teikuma locekļu analīze J. Jaunsudrabiņa romānā "Aija". – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums. 4. redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2000, 108.–114. lpp.

Kraže Sandra. New Challenges for Business English Teachers. – LU Pedagoģijas un psiholoģijas fakultātes Zinātniski metodisko rakstu krājums. 2. laidniens. Prof. Jura Kastiņa red. Rīga: 2000, 50.–54. lpp.

Кудряцев Юрий. К сравнительно-исторической интерпретации и.е. просодических данных (на материале др.-гр. языка). – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Fonētika, gramatika, leksikoloģija. Daugavpils: DPU "Saule", 2000, 143.–151. lpp.

Kurzemiece Ineta. Aizgūtas cilmes zedēņu žogu nosaukumi latviešu valodā. – Linguistica Lettica 6. Rīga: LU LaVI, 2000, 87.–110. lpp.

Kurzemiece Ineta. Slīpžogu nosaukumi latviešu valodā areālā aspektā. – Tarmēs: tekstų ir žodynų rengimo problemas. Tarptautinio mokslinio seminaro, skirto Antanės Kučinskaitės 85-mečiui, medžiaga. 2000 m. balandžio 28 d. Šiauliai: Šiaulių universitetas, 2000, 48.–55. lpp.

Kurzemiece Ineta. Wiederspiegelung einiger geolinguistischer Prozesse in Zaunbenennungen im Lettischen. – 3rd International Congress of Dialectologists and Geolinguists. Abstract Book. Lublin. Zakład Językoznawstwa słowiańskiego, Instytut Filologii Słowiańskiej UMCS, 2000, 54. lpp.

Kurzemiece Ineta. Žogu nosaukumu darināšana latviešu valodā. – Baltu filoloģija IX. Raksti baltu valodniecībā. LU Zinātniskie raksti 625. sējums. Redaktors Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2000, 51.–68. lpp.

Kurzemiece Ineta. Žogu nosaukumi Latgales izloksnēs. – Baltijas reģiona valstu integrācijas problēmas ceļā uz Eiropas Savienību. Starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. 2000. gada 2.–3.marts. Rēzekne: Rēzeknes Augstskola, 2000, 225.–228. lpp.

Kurzemiece Ineta. Žogu nosaukumu nominācija baltu valodās. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos".

03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 159.–160. lpp.

Kušķis Jānis. Divdabji ar *-ošs* nevietā. – Skolotājs, 2000, Nr. 3. (21.), 68. lpp.

Kušķis Jānis. Kļūmīga centība valodā. – Laiks, 2000, 4. nov., 4. lpp.

Kušķis Jānis. Lejup pa Lexingtonas Avenue New Yorkā. – Skolotājs, 2000, Nr. 4. (22.), 101.–102. lpp.

Kušķis Jānis. Par latviešu 16. gadsimta tekstos iespējamām lībisko izlokšņu iezīmēm. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". Referātu tēzes. 03.10.2000.– 06.10. 2000., Rīga: LU LaVI, 161.–162. lpp.

Kušķis Jānis. Par Madonas apkārtnes vietu vārdiem vienskaitlī. – Baltu filoloģija IX. Raksti baltu valodniecībā. LU Zinātniskie raksti 625. sējums. Redaktors Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2000, 69.–74. lpp.

Kušķis Jānis. Par valodu un rakstību jaunajā Bībeles tulkojumā. – Latvija Amerikā, 2000, Nr. 28., 8. jūl., 3., 15. lpp.; Katoļu Baznīcas Vēstnesis, 2000, Nr. 15. (153.), 7. jūl., 8. lpp.; Nr. 16. (154.), 21. jūl., 8. lpp.; Nr. 17. (155.), 4. aug., 8. lpp.

Kušķis Jānis. *Pazīt vai atpazīt, uzpazīt?* – Skolotājs, Nr. 2 (20.), 100. lpp.

Kušķis Jānis. Pielāgošanās jeb konformisms valodā (*Apdalūt*). – Skolotājs, Nr. 6. (24.), 104.–105. lpp.

Kušķis Jānis. Pielietot. – Skolotājs, Nr. 5. (23.), 53.–54. lpp.

Kušķis Jānis. Samudzināti teikumi. – Skolotājs, Nr. 1. (19.), 54. lpp.

Kušķis Jānis. Valoda ir tautas dzīvības pazīme. – Latvietis Latvijā, Nr. 13. (41.), 6. – 12. apr. 3. lpp.

Kušķis Jānis. (Literatūras apskats) Wörter-Büchlein.. – Baltu filoloģija IX. Raksti baltu valodniecībā. LU Zinātniskie raksti 625. sējums. Redaktors Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2000, 198.–200. lpp.

Kuzina Viktorija. "Eirotelektā" mācību līdzekļi – sabiedrības integrācijas veicinātāji. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 163.–164. lpp.

Kuzina Viktorija. Latviešu valodas vārddarināšanas vienību statistiskā analīze. – Материалы XXIX межвузовской научно-методической конференции преподавателей и аспирантов. Выпуск 1, Секция баллистики: "Морфология и словообразование балтийских языков". Тезисы докладов. С.-Петербург: Издательство С.-Петербургского у-та, 2000, 26. lpp.

Кузнецов Анатолий. Пронаминализация глаголов в русском языке. – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Fonētika, gramatika, leksikoloģija. Daugavpils: DPU "Saule", 2000, 137.–143. lpp.

Kvašytė Regina. Amerikos lietuvių oficialieji raštai – išeivijos kalbinės aplinkos atspindys. – Tekstas kaip pasaulio atspindys. Tarptautinės konferencijos tezės 2000 m. lapkričio 9–10 d. Šiauliai: Šiaulių universitetas, 2000, 44.–45. lpp.

Kvašytė Regina. Baltijos studijų konferencija Amerikos sostinėje. – Draugas (Čikaga), 2000, 15. jūl.

Kvašytė Regina. Die Eigenart der Umgangssprache von Litauern in Lettland. – 3rd International Congress of Dialectologists and Geolinguists. Abstract Book. Lublin. Zakład Językoznawstwa słowiańskiego, Institut Filologii Słowiańskiej UMCS, 2000, 74. lpp.

Kvašytė Regina. Fremdsprachliche Eigennamen in der Presse Litauens und Lettlands. – 17th Conference on Baltic Studies "Baltic Countries and Their Baltic Neighbors: Redefining Relationships". Georgetown University Washington, D.C. 15–17 June 2000. Washington: AABS, 2000, 46. lpp.

Kvašytė Regina. Kaip rašoma apie Latviją ir latvius. – Literatūra ir menas, Nr. 7 (2783), 2000, 18. februāris, 16. lpp.

Kvašytė Regina. Kanados pažinimo galimybės. – Šiaulių universitetas, Nr. 5(49), 2000, 17. marts, 2., 3. lpp.

Kvašytė Regina. Latvių asmenvardžiai lietuviškai. – Draugas (Čikaga), 2000, 28. okt.

Kvašite Regīna. Pēdējais piliens. Jeb – "Atkal tie lietuvieši"! [par lietuviešu valodas personvārdu atveides problēmām]. – Latvijas Vēstnesis, 2000, Nr. 42/43 (1953/1954), 10. febr., 9. lpp.

Kvašite Regīna. Salikteni lietišķajos rakstos. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 165.–166. lpp.

Kvašite Regīna. Šauļi – tekstoloģijas pilsēta. – Linguistica Lettica 6. Rīga: LU LaVI, 2000, 221.–226. lpp.

Kvašite Regīna. Terminologu un leksikogrāfu konference Kauņā. – Linguistica Lettica 6. Rīga: LU LaVI, 2000, 219.–221. lpp.

Ķimenis Aigars. Jauni draudi latviešu valodai. – Diena, 2000, Nr. 211 (2825), 9. sept., 2. lpp.

Ķimenis Aigars. Latviešu valodai jābūt noteicošajai [sakarā ar Valsts valodas likuma pieņemšanu]. – Jaunā Avīze, 2000, 20. janv., 3. lpp.

- Ķipute Jeļena.* Übungsmöglichkeiten für das verstehende Lesen. – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Teksts. Diskurss. Komunikācija. Lingvistiskā didaktika. Daugavpils: DPU "Saule", 2000, 142.–148. lpp.
- Labi mācīt – skaidri un vienkārši mācīt.* Ceļu pie lasītājiem sāk "Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca". – Latvijas Vēstnesis, 2000, Nr. 313/315 (2224/2226), 8. sept., 8. lpp.
- Lāce Ella.* Kalncempju izloknes materiāli. – Linguistica Lettica 6. Rīga: LU LaVI, 2000, 207.–218. lpp.
- Laganovska Karine.* Mythologischen Gestalten im Drama von W. Borchert "Draußen, vor der Tür". – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Teksts. Diskurss. Komunikācija. Lingvistiskā didaktika. Daugavpils: DPU "Saule", 2000, 22.–29. lpp.
- Lagzdīņa Sarmīte.* Palīgteikums kā vienkārša teikuma strukturālais komponents. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 167.–169. lpp.
- Lai dzīvs vārds dzen asnu latviešu valodā Latvijas valstī.* Valsts Prezidente [V. Viķe-Freiberga], sveicot "Karogu". – Latvijas Vēstnesis, 2000, Nr. 350/352 (2261/2263), 6. okt., 17. lpp.
- Laiveniece Diāna.* Dzimtās valodas kā mācību priekšmeta misija mūsdienu latviešu skolā. – Valoda zinātnē un izglītībā. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 127.dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. 2000. gada 22. februāris. Rīga: LU LaVI, 2000, 46.–50. lpp.
- Laķis Pēteris.* Valoda ir pārvērtība kultūrdialogā. – Latvijas Vēstnesis, 2000, Nr. 176/177 (2087/2088), 17. maijs, 4. lpp. [Kopa: Eiropas tautu saime: un mēs ar savu Valodu Latvijā un Eiropā: mūsu domas un viedokļi seminārdiskusijā "Valoda – logs vai šķērslis uz Eiropu?"]
- Langrāte Liāna.* Emilijas Soidas bibliogrāfija. – Baltu filoloģija IX. Raksti baltu valodniecībā. LU Zinātniskie raksti 625. sējums. Redaktors Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2000, 236.–242. lpp.
- Langrāte Liāna.* Jūlija Kārklīņa bibliogrāfija. – Baltu filoloģija IX. Raksti baltu valodniecībā. LU Zinātniskie raksti 625. sējums. Redaktors Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2000, 217.–222. lpp.
- Langrāte Liāna, Paegle Dzintra.* Alīses Lauas darbu bibliogrāfija. – Baltu filoloģija IX. Raksti baltu valodniecībā. LU Zinātniskie raksti 625. sējums. Redaktors Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2000, 226.–230. lpp.

Lapsa Anita. Probleme des Zweitspracherwerbs. – Language Learning/ Teaching in the Context of Social Changes. Kaunas. Technologia. (Lietuva, Kauņa, 6. – 7. 10. 2000.), 2000, 145.–148. lpp.

Laumane Benita. Einige Besonderheiten von semantisch-expressiven Funktionen des lett. Adjektivs *vecs* 'alt' mit Berücksichtigung von semantischen Eigentümlichkeiten des entsprechenden Wortes in der finnougriischen Sprachen. – Congressus nonus internationalis fenno-ugristarum. 7.–13.8.2000 Tartu. Pars II. Summaria acroasium in sectionibus et symposiis factarum. Linguistica. Tartu, 2000, 153. lpp.

Laumane Benita. Kursismu areāli un to interpretācija. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 170.–171. lpp.

Laumane Benita. Slapjdraņķa nosaukumi latviešu valodā. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums. 4. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2000, 115.–134. lpp.

Лаумане Бенита. Латышская лексика народной медицины и языковые контакты. – 3rd International Congress of Dialectologists and Geolinguists. Abstract Book. Lublin. Zakład Językoznawstwa słowiańskiego. Instytut Filologii Słowiańskiej UMCS, 2000, 55. lpp.

Laumane Benita. Par kursismiem *mantāt* un *ramīt*. – Baltistica XXXIV (2). Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2000, 235.–243. lpp.

Lauze Linda. Apozīcijas realizācija latviešu sarunvalodā. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums. 4. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2000, 135.–142. lpp.

Lauze Linda. Izteikums un runas akts. – Valoda un literatūra kultūras aprītē. Zinātniskie raksti. 624. sējums. Rīga: LU, 2000, 126.–134. lpp.

Lauze Linda. Nepilno teikumu teorija sociolingvistikas skatījumā. – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Fonētika, gramatika, leksikoloģija. Daugavpils: DPU "Saulē", 2000, 69.–73. lpp.

Lauze Linda. Runātāja komunikatīvā nodoma īstenošana latviešu sarunvalodā. – Tekstas kaip pasaulio atspindys. Tarptautinēs konferencijās tezēs 2000 m. lapkričio 9–10 d. Šiauliai: Šiaulių universitetas, 2000, 45.–46. lpp.

Lauze Linda. Uzrunas formu lietojums latviešu valodā: alternācijas likumi. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 172.–173. lpp.

Lauze Linda. Uzrunas formu lietojums sociolingvistiskā aspektā. – Latvijas Vēstnesis, 2000, Nr. 380/383 (2291/2294), 27. okt., 23. lpp.

Lazdiņa Sanita. Nozīmīgākie komunikatīvās pieejas aspekti LAT 2 gramatikas mācīšanās. – Baltijas reģiona valstu integrācijas problēmas ceļā uz Eiropas Savienību. Starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. 2000. gada 2.–3.marts. Rēzekne: Rēzeknes Augstskola, 2000, 234.–236. lpp.

Leikuma Lidija. Amerikā, kur vēl runoj latgaliski. – Katōļu Dzeive, 12. Viļāni, 2000, 31.–36. lpp.

Leikuma Lidija. Eigenart der mundartlichen Lexik in Letgale. Sozialhistorische Übersicht. – 17th Conference on Baltic Studies "Baltic Countries and Their Baltic Neighbors: Redefining Relationships". Georgetown University Washington, D.C. 15–17 June 2000. Washington: AABS, 2000, 48. lpp.

Leikuma Lidija. Latgales latviešu valoda skolā. – Katōļu Dzeive, 4. Viļāni, 2000, 33.–37. lpp.

Leikuma Lidija. Latgales latviešu valoda skolā. – Katōļu Dzeive, 5. Viļāni, 2000, 36.–38. lpp.

Leikuma Lidija. Latgales vietvārdu pieraksta jautājumi. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 176.–178. lpp.

Leikuma Lidija. Latgalīšu gramatikas pamatskolai autors – symtgadnīks. – Katōļu Dzeive, 3. Viļāni, 2000, 28.–31. lpp.

Leikuma Lidija. Latvijas vietu vārdu rakstības jautājumi. – Baltu filoloģija IX. Raksti baltu valodniecībā. LU Zinātniskie raksti 625. sējums. Redaktors Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2000, 75.–86. lpp.

Leikuma Lidija. Morfoloģiskās savdabības pirmajā Sanktpēterburgā izdotajā latgaliešu grāmatā. – Материалы XXIX межвузовской научно-методической конференции преподавателей и аспирантов. Выпуск 1, Секция балтистики: "Морфология и словообразование балтийских языков". Тезисы докладов. С.-Петербург: Издательство С.-Петербургского у-та, 2000, 28.–29. lpp.

Leitāne Māra. Lettische Bestandteile in der baltendeutschen Lautung. – Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache im Baltikum. II. Hrsg. von Gisela Brandt. Stuttgart, Verlag Hans–Dieter Heinz, Akademischer Verlag Stuttgart, 2000, 125.–131. lpp.

Lekomceva Margarita. Baltic Relics in Russian Phonology. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 179.–180. lpp.

=====

Lele-Rozentāle Dzintra. Codewechsel in der Ältermännerchronik der Großen Gilde in Riga. – Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache im Baltikum. II. Hrsg. von Gisela Brandt. Stuttgart, Verlag Hans-Dieter Heinz, Akademischer Verlag Stuttgart, 2000, 111.–124. lpp.

Lele-Rozentāle Dzintra. Sprachliche Variation als Mittel sozialer und nationaler Segregation. Anhand einer Parodie über die Innung der lettischen Leineweber im 18. Jh. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 181. lpp.

Леонавичене Вилма. Нарративный текст в социокультурном коммуникативном аспекте. – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Teksts. Diskurss. Komunikācija. Lingvistiskā didaktika. Daugavpils: DPU "Saule", 2000, 181.–189. lpp.

Levane Kristīne. Tekstų ir kalbos vartojimas kompiuterių tinkle. – Informacinės visuomenės formavimas ir etika internete. Vyriausiasis redaktorius Donatas Jurgaitis. Šiauliai: Šiaulių universitetas, 2000, 40.–44. lpp.

Levāne Kristīne. Latviešu valodas morfoloģiskās marķēšanas izstrāde. – Материалы ХХІХ межвузовской научно-методической конференции преподавателей и аспирантов. Выпуск I, Секция балтистики: "Морфология и словообразование балтийских языков". Тезисы докладов. С.-Петербург: Издательство С.-Петербургского у-та, 2000, 29.-30. lpp.

Līdaka Marika. Lai katru vārdu katrs saprot. Par vieglo valodu arī Latvijā. – Latvijas Vēstnesis, 2000, Nr. 370/372 (2281/2283), 20. okt., 7. lpp.

Līdaka Marika. Lai latviešu valoda Latvijā kļūtu par tiltu. – Latvijas Vēstnesis, 2000, Nr. 350/352 (2261/2263), 6. okt., 17. lpp.

Liepiņa Aina. Brigita un viņas pārliecība [sakarā ar Brigitas Krūmiņas un Ilmāra Bīriņa veidotās japāņu-latviešu vārdnīcas iznākšanu]. – Neatkarīgā Rīta Avīze, 29. janv, 2000, Nr. 24 (2586), 12. lpp.

Liepiņa Ilze. Jēdziena ievirze nozīme un lietojums. – Valoda zinātnē un izglībā. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 127. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. 2000. gada 22. februāris. Rīga: LU LaVI, 2000, 51.–59. lpp.

Liparte Evija. La. *nost* vs. *malā* vs. *zemē* un lie. *žemēn* vs. *šalin* semantiskās attiecības literārajā valodā un izloksnēs. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 184.–185. lpp.

Ločmele Gunta. Interpreting Discourse in Latvia. A Lingua Franca Case. – Slovakia, Budmerice, CD–Rom (disks) 25.–29. maijs, 2000, 7. lpp.

Ločmele Gunta. Latvijas konferenču diskursa aspekti. Tulkošanas normas. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 187.–188. lpp.

Ločmele Gunta. Translating Reference Literature for Latvian Children and Their Neighbors. – 17th Conference on Baltic Studies "Baltic Countries and Their Baltic Neighbors: Redefining Relationships". Georgetown University Washington, D.C. 15–17 June 2000. Washington: AABS, 2000, 49. lpp.

Ločmele Gunta. Translated Reference Literature for Children in Latvia and Beyond. – LU Zinātniskie raksti "Sastatāmā un lietīšķā valodniecība" IX. 630. sēj., Rīga: SIA "JUMI", 2000, 14.–19. lpp.

Ločmele Gunta. Valoda izglītībā: uzziņu literatūra bērniem. – Valoda zinātnē un izglītībā. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 127. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. 2000. gada 22. februāris. Rīga: LU LaVI, 2000, 60.–62. lpp.

Ločmele Gunta. Valoda izglītībā: uzziņu literatūra bērniem. – Linguistica Lettica 6, Rīga: LU LaVI, 2000, 161.–167. lpp.

Ločmele Gunta. Translating Reference Literature for Children. Tradition and Postmodernity. English and American Studies and the Challenge of the Future. – Ed. E. Mańczak-Wohlfeld. Kraków, Jagiellonian University Press, 2000, 173.–176. lpp.

Ločmele Nellija. Divvalodības draudi pret konvenciju. – Diena, 2000, Nr. 138 (2752), 14. jūn., 3. lpp.

Ločmele Nellija. Kreisie sāks plašus protestus pret valodas noteikumiem. – Diena, 2000, Nr. 156 (2700), 7. jūn., 3. lpp.

Ločmele Nellija. TM nesteidz publikot valodas noteikumu projektus. – Diena, 2000, Nr. 178 (2792), 2. augusts, 1. lpp.

Ločmele Nellija. Valdību "apber" ar protestiem. – Diena, 2000, Nr. 167 (2278), 20. jūlijs, 3. lpp.

Ločmele Nellija. Valodai veltītā mītiņā piesauc nacistu gāzes krāsnis. – Diena, 2000, Nr. 162 (2776), 14. jūlijs, 1., 3. lpp.

Ločmele Nellija. Valodas noteikumi tuvojas finišam. – Diena, 2000, Nr. 167 (2278), 20. jūlijs, 3. lpp.

Ločmele Nellija. Valsts valodai tomēr būs sešas prasmes pakāpes. – Diena, 2000, Nr. 179 (2793), 3. augusts, 1. lpp.

Lokmane Ilze. Sekundārā predikatīvitate teikumā un tekstā. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums. 4. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2000, 143.–149. lpp.

Lokmane Ilze. Teikuma sintaktiskās un semantiskās attieksmes. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 189.–190. lpp.

Lokmane Ilze. Vārdformas gramatisko pozīmju loma teikuma sintaktiskajā struktūrā. – Материалы XXIX межвузовской научно-методической конференции преподавателей и аспирантов. Выпуск I, Секция балтистики: "Морфология и словообразование балтийских языков". Тезисы докладов. С.-Петербург: Издательство С.-Петербургского у-та, 2000, 31. lpp.

Ļaha Ilona. Der Gebrauch der deverbalen Substantive mit dem Suffix *-ung* im Text. – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Fonētika, gramatika, leksikoloģija. Daugavpils: DPU "Saule", 2000, 88.–92. lpp.

Лёнгерен Тамара. О возможностях описания лексики диалектного архипелага. – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Fonētika, gramatika, leksikoloģija. Daugavpils: DPU "Saule", 2000, 109.–116. lpp.

Лёнгерен Леннарт. Морфологический словарь русского языка. – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Fonētika, gramatika, leksikoloģija. Daugavpils: DPU "Saule", 2000, 123.–129. lpp.

Macenko Valentīna. Deutsch als zweite Fremdsprache nach Englisch. – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Teksts. Diskurss. Komunikācija. Lingvistiskā didaktika. Daugavpils: DPU "Saule", 2000, 109.–114. lpp.

Makare Raita. Rakstu darbu kultūras veidošana skolā. – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Teksts. Diskurss. Komunikācija. Lingvistiskā didaktika. Daugavpils: DPU "Saule", 2000, 77.–81. lpp.

Makare Raita. Teksts kā cilvēka atspulgs. – Tekstas kaip pasaulio atspindys. Tarptautinēs konferencijās tezes 2000 m. lapkričio 9–10 d. Šiauliai: Šiaulių universitetas, 2000, 48.–49. lpp.

Makare Raita. Valodas kultūras problēmas statiskā un dinamiskā aspektā. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 194.–195. lpp.

Макаре Райта. Источники синонимии в морфологии. – Материалы XXIX межвузовской научно-методической конференции преподавателей и аспирантов. Выпуск 1, Секция баллистики: "Морфология и словообразование балтийских языков". Тезисы докладов. С.-Петербург: Издательство С.-Петербургского у-та, 2000, 33. lpp.

Māls Inese. Praktiskā valodniecība [par "Svešvārdu vārdnīcas" iznākšanu, stāsta sastādītājs profesors Juris Baldunčiks] – Ventas Balss, 2000, 25. janv., 5. lpp.

Markus Dace. Balsīgums – būtiska latviešu valodas skaņu fonoloģiskā pazīme. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 196.–197. lpp.

Markus Dace. Eiropā tuvojas Valodas gads. – Es pats. Rīga, 19. maijs. Rīga: RPIVA, 2000, 9.–10. lpp.

Markus Dace. Eiropā tuvojas Valodas gads [turpinājums]. – Es pats. Rīga, jūnijs. Rīga: RPIVA, 2000, 13.–14. lpp.

Markus Dace. Functional aspects of usage of Latvian vowel and consonant length by non-Latvians. – Paradigmatika, sintagmatika ir kalbos funkcijās. Anotācija. Kaunas, 2000, 23.–24. lpp.

Markus Dace. Issues of Latvian usage. – Filologija ir metodika. Šiauliai, 2000, 46.–50. lpp.

Markus Dace. Latviešu valodas mācīšana minoritātēm. – Baltijas reģiona valstu integrācijas prolēmas ceļā uz Eiropas Savienību. Starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. 2000. gada 2.–3.marts. Rēzekne: Rēzeknes Augstskola, 2000, 237.–239. lpp.

Markus Dace. Latviešu valodas patskaņu fonoloģiskā klasifikācija. – Valoda un literatūra kultūras aprītē. Zinātniskie raksti. 624. sējums. Rīga: LU, 2000, 135.–144. lpp.

Markus Dace. LZP finansētais projekts "Fonētikas pētījumi: saturs un rekomendācijas" nozares attīstības kontekstā. – LZA Vēstis, 3./4. Rīga: 2000, 123.–129. lpp.

Markus Dace. Pretrunas latviešu valodas līdzskaņu klasifikācijā. – Valoda un literatūra kultūras aprītē. Zinātniskie raksti. 624. sējums. Rīga: LU, 2000, 145.–149. lpp.

Markus Dace. Some Prosodic Features in Latvian as a Second Language Acquisition. – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Fonētika, gramatika, leksikoloģija. Daugavpils: DPU "Saule", 2000, 11. – 13. lpp.

Markus Dace. Valodnieciskas darbības iedīgli bērnu valodiskajā darbībā. – Domu audzināšana demokrātiskajai sabiedrībai. Starptautiskas konferences materiāli, Rīga, 08. 12. 2000. Izglītības sōji. Rīga: 2000, 148.–152. lpp.

Markus Dace. Verbālā komunikācija dažādu paaudžu, sociālo grupu un valodu apstākļos. – Sabiedrība un kultūra. Liepāja: LiePA, 2000, 78.–83. lpp.

Markus Dace, Bonda Dzintra. Optimalitātes teorija un tās iespējas latviešu fonoloģijā. – Valoda zinātnē un izglītībā. Akadēmika Jāņa Endzelīna 127. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. 2000. gada 22. februāris. Rīga: LU LaVI, 2000, 29.–35. lpp.

Mauliņa Anna. Bibliotēkzinātnes terminoloģija datorizācijas laikmetā. – Starptautiskā konference "Latviešu grāmata un bibliotēka. 1525–2000". 8.11.2000.–11.11.2000., Rīga: Materiālu krājums. II. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka, 2000, 181.–189. lpp.

Migla Ilga. Deutsche und lettische Phraseologismen in den Werken von Regina Ezera. – Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache im Baltikum. II. Hrsg. von Gisela Brandt. Stuttgart. Verlag Hans-Dieter Heinz, Akademischer Verlag Stuttgart, 2000, 133.–142. lpp.

Migla Ilga. Die okkasionell variierten Phraseologismen im Lettischen und ihre Wiedergabe im Deutschen (anhand der Werke von R. Ezera). – Tekstas kaip pasaulio atspindys. Tarptautinēs konferencijos tezēs 2000 m. lapkriēio 9–10 d. Šiauliai: Šiaulių universitetas, 2000, 53.–54. lpp.

Migla Ilga. Frazeoloģismi G.Manceļa vārdnīcā "LETTUS..". – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums. 4. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2000, 150.–159. lpp.

Migla Ilga (sast.). Latviešu valodniecība 1999. – Linguistica Lettica 6. Rīga: LU LaVI, 2000, 233.–283. lpp.

Migla Ilga. Vācu-latviešu vārdnīcas un frazeoloģismu atveide tajās. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tezes. Rīga: LU LaVI, 2000, 198.–200. lpp.

Mikulēniene Danguolē. Dēl cirkumfleksinēs metatonijos lietuvių ir latvių kalbose. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tezes. Rīga: LU LaVI, 2000, 201.–202. lpp.

Mikulēniene Dangolē. Sardzē pie savas dzimtās valodas sliekšga. Tulk. Andris Aramins. [Lietuvas Seima Lietuviešu valsts valodas komisijas

priekšsēdētājas vieslekcija]. – Latvijas Vēstnesis, 2000, Nr. 123/124 (2034/2035), 6. apr., 1., 4. lpp.

Milčonoka Everita. (Hronika) Trešā konference par Baltijas studijām Eiropā. – Baltu filoloģija IX. Raksti baltu valodniecībā. LU Zinātniskie raksti 625. sējums. Redaktors Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2000, 209.–210. lpp.

Milčonoka Everita. Vārda raksturojums datorleksikonā. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 209.–211. lpp.

Милчонока Эверита. Варианты форм настоящего времени глагола с суффиксом *-in-* в тексте фрагмента "Lettische Postill" (1654) Г. Манцеля. – Материалы ХХІХ межвузовской научно-методической конференции преподавателей и аспирантов. Выпуск 1, Секция балтистики: "Морфология и словообразование балтийских языков". Тезисы докладов. С.-Петербург: Издательство С.-Петербургского у-та, 2000, 35.-36. lpp.

Milčonoka Everita, Spektors Andrejs. Mīlenbaha-Endzelīna "Latviešu valodas vārdnīcas" elektroniskās versijas izveide. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 206.–208. lpp.

Милевич Инга. Слова-хронофакты в языке современной газеты Латвии. – Tekstas kaip pasaulio atspindys. Tarptautinēs konferencijās tezēs 2000 m. lapkričio 9–10 d. Šiauliai: Šiaulių universitetas, 2000, 92. lpp.

Милевич Инга. О функциях антропонимов в языке современной газеты. – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Teksts. Diskurss. Komunikācija. Lingvistiskā didaktika. Daugavpils: DPU "Saule", 2000, 29.–33. lpp.

Minova Natalija. Assessment of EFL Teacher Proficiency. – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Teksts. Diskurss. Komunikācija. Lingvistiskā didaktika. Daugavpils: DPU "Saule", 2000, 114.–120. lpp.

Mitreviča Aija. Gramatikas mācīšana komunikatīvi latviešu valodas kā otrās valodas arguvē. – Материалы ХХІХ межвузовской научно-методической конференции преподавателей и аспирантов. Выпуск 1, Секция балтистики: "Морфология и словообразование балтийских языков". Тезисы докладов. С.-Петербург: Издательство С.-Петербургского у-та, 2000, 37.-38. lpp.

Mordašova Janīna. Integrationsmöglichkeiten im Fremdsprachenunterricht. – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Teksts. Diskurss. Komunikācija. Lingvistiskā didaktika. Daugavpils: DPU "Saule", 2000, 155.–159. lpp.

Муране Светлана. Лексика военной сферы в языке современной русской газетной публицистики. – Tekstas kaip pasaulio atspindys. Tarptautinēs konferencijās tezēs 2000 m. Iapkričio 9–10 d. Šiauliai: Šiaulių universitetas, 2000, 95. lpp.

Муране Светлана. Метафорические модели концептуализации реальности в русском языке постсоветского периода. – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Teksts. Diskurss. Komunikācija. Lingvistiskā didaktika. Daugavpils: DPU "Saule", 2000, 33.–40. lpp.

Mūsu pienākums ir sargāt šīs divas valodas un aizsargāt to tiesības. – Latvijas Vēstnesis, 2000, Nr. 345/347 (2256/2258), 4. okt., 1., 2. lpp. (sk. arī Stradiņš J., Viķe-Freiberga V.)

Načisčione Anita. Frazeoloģisko vienību stilistiskais lietojums reklāmā. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 212.–213. lpp.

Načisčione Anita. Socio-cultural Studies: Do Phraseological Units Have a Role to Play? – LU Zinātniskie raksti IX, 630. sēj. Sastatāmā un lietišķā valodniecība. Rīga: SIA "JUMI", 2000, 20.–26. lpp.

Naua Nikole. Latviešu valodas vārdšķiru klasifikācijas iespējas. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 214.–215. lpp.

Nepokupnas Anatolijus. Dēl baltu ir slavų ribų Baltarusijos teritorijoje. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 216.–217. lpp.

Непокуный Анатолий. Об одном образе солнца в латышской поэзии, фольклоре и терминологии. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums. 4. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2000, 160.–172. lpp.

Nītiņa Daina. Reduplikācija latviešu valodā. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums. 4. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2000, 173.–178. lpp.

Nūtiņa Daina. Vārdu un vārdformu semantikas pragmatiskie aspekti. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 218.–220. lpp.

Noteikumi Nr. 287 *Valsts valodas centra Latviešu valodas ekspertu komisijas nolikums.* – Latvijas Vēstnesis, 2000, Nr. 302 (2213), 29. aug., 3. lpp.; Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs, 2000, Nr. 17, 14. sept., 86. lpp.

Noteikumi Nr. 292 *Noteikumi par valodu lietošanu informācijā.* – Latvijas Vēstnesis, 2000, Nr. 302 (2213), 29. aug., 4. lpp.; Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs, 2000, Nr. 17, 14. sept., 90. lpp.

Noteikumi Nr. 293 *Valsts valodas centra nolikums.* – Latvijas Vēstnesis, 2000, Nr. 302 (2213), 29. aug., 4. lpp.; Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs, 2000, Nr. 17, 14. sept., 91. lpp.

Noteikumi Nr. 294 *Noteikumi par vietu nosaukumu, iestāžu, sabiedrisko organizāciju, uzņēmumu (uzņēmējsabiedrību) nosaukumu un pasākumu nosaukumu veidošanu un lietošanu.* – Latvijas Vēstnesis, 2000, Nr. 302 (2213), 29. aug., 4. lpp.; Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs, 2000, Nr. 17, 14. sept., 93.–95. lpp.

Noteikumi Nr. 295 *Noteikumi par vārdu un uzvārdu rakstību un identifikāciju.* – Latvijas Vēstnesis, 2000, Nr. 302 (2213), 29. aug., 4. lpp.; Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs, 2000, Nr. 17, 14. sept., 95.–97. lpp.

Noteikumi Nr. 296 *Noteikumi par profesionālo un amata pienākumu veikšanai nepieciešamo valsts valodas zināšanu apjomu un Valodas prasmes pārbaudes kārtību.* – Latvijas Vēstnesis, 2000, Nr. 302 (2213), 29. aug., 4. lpp.; Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs, 2000, Nr. 17, 14. sept., 98.–103. lpp.

Норкявичене Регина. Исследования лектуры учащихся в 70-90 годах и современные тенденции. – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Teksts. Diskurss. Komunikācija. Lingvistiskā didaktika. Daugavpils: DPU "Saule", 2000, 167.–172. lpp.

Okuņeva Sandra. Starptautiskā zinātniskā konference Rēzeknes Augstskolā. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums. 4. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2000, 243.–245. lpp.

Oldere Laimdota. Adjektīvu *labs* un *slihts*, *ļauts* semantiskie lauki un to attieksmes. – Linguistica Lettica 6. Rīga: LU LaVI, 2000, 135.–141. lpp.

Ostrówka Małgorzata. Польская речь в Латвии (на основе магнитофонных записей). – 3rd International Congress of Dialectologists and Geolinguists. Abstract Book. Lublin. Zakład Językoznawstwa słowiańskiego, Instytut Filologii Słowiańskiej UMCS, 2000, 81. lpp.

Otkupščikovs Jurijus. Baltu kalbos ir indoeuropietiškos rekonstrukcijas. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 221.–224. lpp.

Otkupščikovs Jurij. Балтийские и славянские причастия (словообразовательный и словоизменительный аспект). – Материалы ХХІХ межвузовской научно-методической конференции преподавателей и аспирантов. Выпуск 1, Секция балтистики: "Морфология и словообразование балтийских языков". Тезисы докладов. С.-Петербург: Издательство С.-Петербургского у-та, 2000, 40. – 42. lpp.

Ozola Ieva. Tagadnes aktīvo dīvābju sintaktiskais lietojums 17. un 18. gs. vārdnīcu tekstos. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums. 4. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2000, 179.–185. lpp.

Ozola Ieva. Valodnieki atkal tiekas Liepājā. – Linguistica Lettica 6. Rīga: LU LaVI, 2000, 226.–229. lpp.

Ozola Inese. Svešvalodā lasīto lekciju uztveres problēmu izpēte. – Baltijas reģiona valstu integrācijas problēmas ceļā uz Eiropas Savienību. Starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. 2000. gada 2.–3. marts. Rēzekne: Rēzeknes Augstskola, 2000, 243.–245. lpp.

Ozola Iveta. Mittelniederdeutsche und hochdeutsche Entlehnungen in der lettischen Literatursprache. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 225.–226. lpp.

Ozoliņa Olga. Corrélacion sémantique des latinismes et de leurs équivalents populaires dans la langue française du XIVe au XVe siècle. – LU Pedagoģijas un psiholoģijas fakultātes Zinātniski metodisko rakstu krājums. 2. laidniens. Prof. Jura Kastiņa red. Rīga: 2000, 55.–79. lpp.

Ozoliņa Olga. Corrélacion sémantique des latinismes et de leurs équivalents populaires dans la langue française du XIVe au XVe siècle.

– CD–Rom XIV Skandinaviska romanistkongressen. Stockholm 10–15 augusti 1999, 937.–950. lpp.

Ozoliņa Olga. Daži sastatāmās paremioloģijas aspekti. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 227.–228. lpp.

Ozoliņš Aivars. Kad valodas šķīļas. – Diena, 2000, Nr. 159 (2773), 11. jūlijs, 2. lpp.

Pabriks Artis. Valodas un mazākumtautību izglītības politikas likumsakarības. – Diena, 2000, Nr. 169 (2783), 22. jūlijs, 2. lpp.

Paegle Dzintra. Alīsei Lauai – 85. Alīses Lauas (1914–1994) devums skolai. – Baltu filoloģija IX. Raksti baltu valodniecībā. LU Zinātniskie raksti 625. sējums. Redaktors Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2000, 223.–225. lpp.

Paegle Dzintra. Mācību komplekts "Vārds". – Sākums, Nr. 1, 2000, 10. lpp.

Paegle Dzintra. Problēmjaudājumi morfoloģijas vēsturē. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 231. lpp.

Paegle Dzintra. Valodniecības terminu precizēšana 20. gadsimta sākumā. – Baltu filoloģija IX. Raksti baltu valodniecībā. LU Zinātniskie raksti 625. sējums. Redaktors Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2000, 87.–106. lpp.

Paegle Dzintra. Проблемы классификации учебников латышского языка. – Paradigmatika, sintagmatika ir kalbos funkcijos. Tarptautinēs mokslinēs konferencijās pranešimų medžiaga. Vilnius Universitetas Kauno Humanitarinis fakultetas. Kaunas, 2000, 122.–124. lpp.

Par Ministru kabineta noteikumiem Valsts valodas likuma izpildei. – Latvijas Vēstnesis, 2000, Nr. 300/301 (2211/2212), 25. aug., 4. lpp.

Pavidis Silvija. Bugenhagens "Passio" auf Lettisch. zur soziokulturellen Bedeutung und sprachlichen Leistung des Livländischen Pastors Godhard Reymers. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 235. lpp.

Pelūde Anija. Triju Zvaigžņu ordeņa komandiere Ieva Lase un viņas ģimene. – Ieva, 2000, Nr. 14, 8.-9. lpp.

Pernica Beate. Determiniertheit beim Substantiv und ihre textbildende Relevanz im Deutschen und Lettischen. – Language Learning/ Teaching in the Context of Social Changes. Kaunas. Technologia. (Lietuva, Kauna, 6. – 7. 10. 2000.), 2000, 66.–68. lpp.

Pernica Beate. Zur Problematik eines deutsch-lettischen kontrastiven Sprachvergleichs. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 236.–237. lpp.

Petkevičs Ričards. Lietvārdu deklinācijas sistēma Jaunās Derības 1685.gada izdevumā. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 240.–243. lpp.

Пятквявичюс Ричардас. Склонения существительных *ījo*-основы в латышском Новом Завете 1685 г. – Материалы XXIX межвузовской научно-методической конференции преподавателей и аспирантов. Выпуск 1, Секция баллистики: "Морфология и словообразование балтийских языков". Тезисы докладов. С.-Петербург: из-во С.-Петербургского у-та, 2000, 42.-44. lpp.

Pischel Susanne. Funktionsverbgefüge in lettischen und litauischen juristischen Texten am Beispiel der Strafgesetzbücher. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 244.-246. lpp.

Путкевич Галина. Морфонологическая характеристика личных глагольных флексий в русском языке. – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Fonētika, gramatika, leksikoloģija. Daugavpils: DPU "Saule", 2000, 63.–69. lpp.

Plaude Ilze. Perspektiven der funktionalen Translationstheorie am Beispiel der Übersetzung geisteswissenschaftlicher Texte. – LU Zinātniskie raksti IX, 630. sēj. Sastatāmā un lietišķā valodniecība. Rīga: SIA "JUMI", 2000, 27.–32. lpp.

Podskočija Elīna. Kompiuterizuota latvių kalba vaikas, turientiems klausos sutrikimū. – Informacinēs visuomenēs formavimas ir etika internete. Vyriausiasis redaktorius Donatas Jurgaitis. Šiauliai: Šiaulių universitetas 2000, 45.-47. lpp.

Poiša Maija. Dažas īpatnības vārdkopu un salikteņu veidojumā Vidzemes sēliskajās izloksnēs. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 247.–249. lpp.

Pokrotniece Kornēlija. Latviešu valodas nelokāmo divdabju liktenis. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 250.–252. lpp.

Pokrotiece Kornēlija. Palīgteikumi ar ja: vēsture un problēmas. – Baltu filoloģija IX. Raksti baltu valodniecībā. LU Zinātniskie raksti 625. sējums. Redaktors Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2000, 107.–116. lpp.
Poljakov Oleg. Einige baltische Grundlagen des idg. Verbuns. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 253.–255. lpp.

Полковникова Светлана. Перформативы в тексте оригинала и перевода. – Tekstas kaip pasaulio atspindys. Tarptautinēs konferencijās tezēs 2000 m. lapkričio 9–10 d. Šiauliai: Šiaulių universitetas, 2000, 98.–99. lpp.

Полковникова Светлана. Семантические микрогруппы глаголов речи (в оригинале и переводе). – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Teksts. Diskurss. Komunikācija. Lingvistiskā didaktika. Daugavpils: DPU "Saule", 2000, 40.–44. lpp.

Porīņa Vineta. Bilingvālā izglītība Latvijā: situācija un problēmas. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 256.–259. lpp.

Prasības Valodas likuma MK Noteikumu projekta sakarā. – Diena, 2000, Nr. 159 (2773), 11. jūlijs, 2. lpp.

Prokopova Evita. Rīkojot kultūras mēnesi, valdība necenšas ievērot likumu. – Diena, 2000, Nr. 255 (2869), 31. okt., 3. lpp.

Prokopova Evita. Stūls prasa mīkstināt valodas noteikumus. – Diena, 2000, Nr. 184 (2798), 9. augusts, 1., 3. lpp.

Pūtele Iveta. Profesiju nosaukumu terminoloģiskās īpatnības dažādos laika periodos. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 261.–264. lpp.

Rasimjonoka Jeļena. Vermittlungsmöglichkeiten der Phraseologismen im schulischen Fremdsprachenunterricht. – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Teksts. Diskurss. Komunikācija. Lingvistiskā didaktika. Daugavpils: DPU "Saule", 2000, 148.–155. lpp.

Rimša Vytautas. Baltų pseudosvetimybės. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 269.–270. lpp.

Rimša Vytauts. Par dažiem vārdiem. – Valoda zinātnē un izglītībā. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 127. dzimšanas dienas atceres starptautiskās

zinātniskās konferences materiāli. 2000. gada 22. februāris. Rīga: LU LaVI, 2000, 64.–67. lpp.

Римша Витас. Морфология и словообразование балтских рунических надписей. – Материалы XXIX межвузовской научно-методической конференции преподавателей и аспирантов. Выпуск 1, Секция балтистики: "Морфология и словообразование балтийских языков". Тезисы докладов. С.-Петербург: Издательство С.-Петербургского у-та, 2000, 44.–46. lpp.

Rodins Askolds. Valodas dzirnas. – Diena, 2000, Nr. 162 (2776), 14. jūlijs, 2. lpp.

Rosinas Albertas. Baltų kalbų postpozicinių vietininkų kilmės ir jų raidos klausimu. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 272.–279. lpp.

Rozenberga Maru. Lazos histórico-culturales de Letonia y España. – CD-Rom. XIV Skandinaviska romanistkongressen. Stockholm 10–15 augusti 1999, 355.–357. lpp.

Rozenbergs Jānis [folklorists]. Lībieši latviešu klasiskajās tautas dziesmās. – Linguistica Lettica 6. Rīga: LU LaVI, 2000, 40.–63. lpp.

Rozenbergs Jānis [folklorists]. Līvs in Latvian Folksongs. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 282.–284. lpp.

Rozenbergs Jānis. Par morfoloģijas stilistikajām potencēm. – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Fonētika, gramatika, leksikoloģija. Daugavpils: DPU "Saule", 2000, 44.–51. lpp.

Rozenbergs Jānis. Stilistikas jautājumi skolā. – Valoda un literatūra kultūras aprītē. Zinātniskie raksti. 624. sējums. Rīga: LU, 2000, 256.–261. lpp.

Rozenbergs Jānis. Tekstas kaip pasaulio atspindys. – Tekstas kaip pasaulio atspindys. Tarptautinēs konferencijās tezēs 2000 m. lapkričio 9–10 d. Šiauliai: Šiaulių universitetas, 2000, 68.–69. lpp.

Rozenbergs Jānis. Verbālās informācijas izteikšanas repertuārs. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 280.–281. lpp.

Розенберге Янис. О стилистических потенциях морфологии. – Материалы XXIX межвузовской научно-методической конференции преподавателей и аспирантов. Выпуск 1, Секция

баллистики: "Морфология и словообразование балтийских языков". Тезисы докладов. С.-Петербург: Издательство С.-Петербургского у-та, 2000, 47.–48. lpp.

Rozeniece Aina. Tauta mīt valodā, un valoda mīt tautā [Pumpura muzeja svētki, valodas konference]. – Latvijas Vēstnesis, 2000, Nr. 339/340 (2250/2251), 28. sept., 8. lpp.

Rozeniece Aina. Ordeņa virsniece Milda Grīnfelde. 20.IV 1909 – 28.IX 2000. – Latvijas Vēstnesis, 2000, Nr. 348/349 (2259/2260), 5. okt., 10. lpp.

Rozeniece Aina, Geile Kristīne. Ordeņa kavalieri Ieva Lase. – Latvijas Vēstnesis, 2000, Nr. 413/417 (2324/2328), 17. nov., 32. lpp.

Rozītis Ojārs J. Minhenē vairs nemācīs baltoloģiju. – Diena, 2000, Nr. 206 (2820), 4. sept., 4. lpp.

Rumjanceva Ludmila. Developing Cultural Insights in the English Classroom. – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Teksts. Diskurss. Komunikācija. Lingvistiskā didaktika. Daugavpils: DPU "Saule", 2000, 120.–125. lpp.

Rūmniece Laima. Aina Rudzroga [tulkotājas (1917-2000) piemiņai]. Literatūra un Māksla Latvijā, 2000, 10. febr., 14. lpp.

Rūmnieks Valdis. Milda Grīnfelde 20. IV 1909. – 28. IX 2000. – Diena, 2000, Nr. 231 (2845), 3. okt., 13. lpp.

Ruža Veronika. Vienlīdzīgu teikuma locekļu problēma mūsdienu latviešu valodā. – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Fonētika, gramatika, leksikoloģija. Daugavpils: DPU "Saule", 2000, 58.–63. lpp.

Salthucišvili Ušangs. Pa valodas tiltu no Tbilisi uz Rīgu un atpakaļ (pier. Andris Sproģis). – Latvijas Vēstnesis, 2000, Nr. 327/328 (2238/2239), 20. sept., 1., 2. lpp.

Salceviča Ilona. Francis Zeps. – Literatūra un Māksla Latvijā, 2000, 30. marts, 14. lpp.

Салене Виля. Гуманитарное образование в литовской средней школе. – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Teksts. Diskurss. Komunikācija. Lingvistiskā didaktika. Daugavpils: DPU "Saule", 2000, 176.–181. lpp.

Sardiko Larissa. Using Drama Techniques in Teaching Grammar to Primary School Pupils. – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Teksts.

Diskurss. Komunikācija. Lingvistiskā didaktika. Daugavpils: DPU "Saule", 2000, 125.–129. lpp.

Sargsjane Nelli. Linguistic Means of the Realisation of the Principle of Politeness in Declarative Statements. – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Fonētika, gramatika, leksikoloģija. Daugavpils: DPU "Saule", 2000, 78.–83. lpp.

Saukāne Irita. Prefiksālie atvasinājumi latviešu tautsdziesmās. – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Fonētika, gramatika, leksikoloģija. Daugavpils: DPU "Saule", 2000, 51.–58. lpp.

Sečēnova Ludmila. Impact of Semantic Aspect of the Native Language on Second Language Acquisition. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 285.–286. lpp.

Sergejeva Janīna. Lehren und Lernen interkulturell. – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Teksts. Diskurss. Komunikācija. Lingvistiskā didaktika. Daugavpils: DPU "Saule", 2000, 159.–161. lpp.

Siliņa Valentīna. INTERNET in English Language Teaching. – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Teksts. Diskurss. Komunikācija. Lingvistiskā didaktika. Daugavpils: DPU "Saule", 2000, 129.–134. lpp.

Sīlis Jānis. Latviešu valoda internetā: valodu kontaktu un tulkošanas sociolingvistiskie aspekti. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 287.–289. lpp.

Сырица Галина. Роль текстовой доминанты в авторской концепции художественного мира. – Tekstas kaip pasaulio atspindys. Tarptautinės konferencijos tezės 2000 m. lapkričio 9–10 d. Šiauliai: Šiaulių universitetas, 2000, 99.–100. lpp.

Сырица Галина. Фразеологизмы с компонентами *Бог* и *черт* в романах Ф. Достоевского. – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Teksts. Diskurss. Komunikācija. Lingvistiskā didaktika. Daugavpils: DPU "Saule", 2000, 49.–57. lpp.

Skrābāne Astra. Franču valodas neoloģismu latviskošana "Franču–latviešu vārdnīcā". – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 290.–293. lpp.

Skujiņa Valentīna. Baltijas pētnieki Pēterburgā. – Zinātnes Vēstnesis, Nr. 8 (195), 2000.

Skujiņa Valentīna. 90. gadu vārddarinājumi latviešu valodas terminoloģijā. – Материалы XXIX межвузовской научно-методической конференции преподавателей и аспирантов. Выпуск 1, Секция балтистики: "Морфология и словообразование балтийских языков". Тезисы докладов. С.-Петербург: Издательство С.-Петербургского у-та, 2000, 48.–50. lpp.

Skujiņa Valentīna. Gramatika un dzimumu diskriminācija angļu un latviešu valodā. – Diena, 2000. Nr. 145 (2759), 22. jūnijs, 16. lpp.

Skujiņa Valentīna. Internacionālisma semantika starpniekvalodiskā skatījumā. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums. 4. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2000, 186.–193. lpp.

Skujiņa Valentīna. Komersants pret biznesmeni. – Diena, 2000, Nr. 134 (2748), 9. jūnijs, 13. lpp.

Skujiņa Valentīna. Lai valoda izdzīvotu – tā rūpīgi jākopj. – Latvijas Vēstnesis, 2000, Nr. 252/254 (2163/2165), 7. jūlijs, 14. lpp.

Skujiņa Valentīna. Lai valoda izdzīvotu – tā rūpīgi jākopj (nobeigums). – Latvijas Vēstnesis, 2000, Nr. 257/258 (2168/2169), 12. jūlijs, 7. lpp.

Skujiņa Valentīna. Latviešu zinātnes nodrošinājums III gadu tūkstošim. – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Fonētika, gramatika, leksikoloģija. Daugavpils: DPU "Saule", 2000, 5.–11. lpp.

Skujiņa Valentīna. Likumu teksts un valoda. *Izdalīt, iedalīt vai piešķirt?* – Latvijas Vēstnesis, 2000, Nr. 201/204 (2112/2115), 2. jūnijs, 17. lpp.

Skujiņa Valentīna. "Mēs neprotam pārtulkot sevi citiem" (Amanda Aizpuriete). – Latvijas Vēstnesis, 2000, Nr. 247/249, 4. jūlijs, 17.–18. lpp.

Skujiņa Valentīna. Nacionālās valodas noturīguma pamati gadsimtu gaitai. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 294.–295. lpp.

Skujiņa Valentīna. No tehniskās terminoloģijas attīstības vēstures. – Baltu filoloģija IX. Raksti baltu valodniecībā. LU Zinātniskie raksti 625. sējums. Redaktors Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2000, 117.–128. lpp.

Skujiņa Valentīna. No viedokļa līdz vienotībai. – Diena, 2000, Nr. 206 (2820), 4. sept., 14. lpp.

=====

Skujiņa Valentīna. Par pārmaiņām izglītības sistēmā un pedagogijas terminoloģiju. – Latvijas Vēstnesis, 2000, Nr. 62/63 (1973/1974), 24. februāris.

Skujiņa Valentīna. Pārmaiņas izglītības sistēmā un pedagogijas terminoloģijā. – Valoda zinātnē un izglītībā. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 127. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. 2000. gada 22. februāris. Rīga: LU LaVI, 2000, 68.–75. lpp.

Skujiņa Valentīna. Sūdzību komisārs vai tiesībsargs? – Diena, 2000, Nr. 139 (2753), 15. jūnijs, 13. lpp.

Skujiņa Valentīna. Tiesībsargs tiesiskuma sardzē. – Diena, 2000, Nr. 173 (2787), 27. jūlijā, 11. lpp.

Skujiņa Valentīna. Valodai zinātnē un izglītībā. – Diena, 2000, Nr. 43 (2657), 21. februāris, 14. lpp.

Skujiņa Valentīna. Vārds ir jāpasaka. – Diena, 2000, Nr. 190 (2804), 16. augusts, 10. lpp.

Skujiņa Valentīna, Balode Laimute, Moors Gints. Kā lai saucam kaimiņus Lietuvā. – Latvijas Vēstnesis, 2000, Nr. 316/317 (2227/2228), 12. septembris, 5. lpp.

Skujiņa Valentīna, Ķirīte Marika. Termins vārdnīcā kā terminzinātnes attīstības un valodas bagātināšanas avots. – Starptautiskā konference "Latviešu grāmata un bibliotēka. 1525–2000". 8.11.2000.–11.11.2000., Rīga: Materiālu krājums. II. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka, 2000, 168.–180. lpp.

Скуиня Валентина. Специфика юридического стиля и культура языка. – Konf. "Teisēs kalba. Taisyklingumas ir stilius". Tezēs. Vilnius. Lietuvos Teisēs akadēmija, 2000, 27.–28. lpp.

Smiltiece Gunta. Liepājas Pedagoģijas akadēmijas valodnieku darbs 45 gados. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums. 4. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2000, 4.–8. lpp.

Smilģe Solvita. Vārdadienu gādātājs [par valodnieka O. Buša sastādīto kalendāru par personvārdiem "Vārdadienu kalendārs 2000.-2003."] – Diena, 2000, Nr. 12 (2626), 15. janv., 14. lpp.

Sokolova V., Kangro Ilze. Ansätze zur Tempustheorie unter besonderer Berücksichtigung von Textfunktionen des Plusquamperfekts. – LU Pedagoģijas un psiholoģijas fakultātes Zinātniski metodisko rakstu krājums. 2. laidziens. Prof. Jura Kastiņa red. Rīga: 2000, 80.–86. lpp.

Spektors Andrejs. Datorlingvistika un tās resursi. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 296.–298. lpp.

Sporāne Baiba. Bibliotēku un informācijas terminoloģijas vārdnīcas tulkojums – solis bibliotēkzinātnes attīstībā. – Starptautiskā konference "Latviešu grāmata un bibliotēka. 1525–2000". 8.11.2000.–11.11.2000., Rīga: Materiālu krājums. II. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka, 2000, 202.–209. lpp.

Sproģe Ieva. Tulkošana kā svešvalodu apguvi veicinošs faktors. – LU Zinātniskie raksti IX, 630. sēj. Sastatāmā un lietišķā valodniecība. Rīga: SIA "JUMI", 2000, 33.–40. lpp.

Stadgale Ineta. 20. gs. pēdējā desmitgade: jaunrade uzņēmumu nosaukumos. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums. 4. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2000, 194.–200. lpp.

Stadgale Ineta. Svešvārds – pasaules nosaucējs, integrētājs un vērtētājs. – Tekstas kaip pasaulio atspindys. Tarptautinēs konferencijās tezēs 2000 m. lapkričio 9–10 d. Šiauliai: Šiaulių universitetas, 2000, 70.–72. lpp.

Stafecka Anna. Aizguvumi no lietuviešu valodas dialektu atlanta Leksikas daļā. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums. 4. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2000, 201.–206. lpp.

Stafecka Anna. Ar latgaliskumu latgalieši saglabāja savu latviskumu [A. Rancānes intervija ar A. Stafecku]. – Latgales Laiks, 2000, 28. martā.

Stafecka Anna. Hand-written Books in Eastern Latvia: a Sociolinguistic Review. – 3rd International Congress of Dialectologists and Geolinguists. Abstract Book. Lublin. Zakład Językoznawstwa słowiańskiego, Instytut Filologii Słowiańskiej UMCS, 2000, 32. lpp.

Stafecka Anna. Izloksnes īpatnības Andriņa Jūrdža rokrakstos. – Baltu filoloģija IX. Raksti baltu valodniecībā. LU Zinātniskie raksti 625. sējums. Redaktors Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2000, 129.–136. lpp.

Stafecka Anna. Latviešu areālā lingvistika citvalodu ģeolingvistiskajā kontekstā. – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Fonētika, gramatika, leksikoloģija. Daugavpils: DPU "Saulc", 2000, 41.–44. lpp.

Stafecka Anna. Leksikas analogijas latviešu un lietuviešu valodā: paralēles vai aizguvumi? – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 299.–301. lpp.

Stafecka Anna. Sēlisko un latgalisko izlokšņu kopējie leksikas areāli "Latviešu valodas dialektu atlantā". – Tarmēs: tekstų ir žodynų rengimo problemas. Tarptautinio mokslinio seminaro, skirto Antanes

Kučinskaitēs 85 – mečiui medžiaga. 2000 m. balandžio 28 d. Šiauliai: Šiaulių universitetas, 2000, 83.–86. lpp.

Stafecka Anna. Semantic Varieties in Dialects of Latvian. – 17th Conference on Baltic Studies "Baltic Countries and Their Baltic Neighbors: Redefining Relationships". Georgetown University Washington, D.C. 15–17 June 2000. Washington: AABS, 2000, 60. lpp.

Stafecka Anna. Starptautiskā konference "Baltijas reģiona valstu integrācijas problēmas ceļā uz Eiropas Savienību" Rēzeknes Augstskolā. – *Linguistica Lettica* 6. Rīga: LU LaVI, 2000, 229.–231. lpp.

Stafecka Anna. Normēšanas tendences senākajā latgaliešu rakstu valodas posmā. – Baltijas reģiona valstu integrācijas problēmas ceļā uz Eiropas Savienību. Starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. 2000. gada 2.–3.marts. Rēzekne: Rēzeknes Augstskola, 2000, 245.–247. lpp.

Stankevičienē Laimutē. New Loanwords from Western Languages in Lithuanian: a Threat to National Identity? – LU Zinātniskie raksti IX, 630. sēj. Sastatāmā un lietišķā valodniecība. Rīga: SIA "JUMI", 2000, 41.–50. lpp.

Stradiņš Jānis. Uzruna baltistu kongresā. – Latvijas Vēstnesis, 2000, Nr. 345/347 (2256/2258), 4. okt., 1., 2. lpp. [Kopa: Mūsu pienākums ir sargāt šīs divas valodas un aizsargāt to tiesības].

Strautiņa Vaira. Leksiskie aizguvumi – fonētisko inovāciju avots. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums. 4. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2000, 207.–210. lpp.

Streips Kārlis. Vēl par svešvārdu pareizrakstību. – *Diena*, 2000, Nr. 177 (2791), 1. augusts, 2. lpp.

Suhonen Seppo. (Lit. apskats) Lembit Vaba. Uurimusi Lāti-eesti keelesuhetest, Tallinn-Tampere 1997. – Baltu filoloģija IX. Raksti baltu valodniecībā. LU Zinātniskie raksti 625. sējums. Redaktors Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2000, 189.–194. lpp.

Šalme Arvils. "Komunikācijas morāles" jautājumi valodu mācīšanā. – LU Zinātniskie raksti "Sastatāmā un lietišķā valodniecība" IX, 630. sēj., Rīga: SIA "JUMI", 2000, 51.–58. lpp.

Šaudiņa Vilma. Aizguvumi J. Kulitāna "Gārseniešu dialekta vārdnīcā". – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Fonētika, gramatika, leksikoloģija. Daugavpils: DPU "Saule", 2000, 38.–41. lpp.

Šaudiņa Vilma. J. Kulitāna "Gārseniešu dialekta vārdnīcas" morfoloģiskās īpatnības. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu

valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 304.–305. lpp.

Šaudiņa Vilma. Vārddarināšanas un morfoloģiskās īpatnības J. Kulitāna "Gārzeniešu dialekta vārdnīcā". – Материалы XXIX межвузовской научно-методической конференции преподавателей и аспирантов. Выпуск 1, Секция баллистики: "Морфология и словообразование балтийских языков". Тезисы докладов. С.-Петербург: Издательство С.-Петербургского у-та, 2000, 52.–53. lpp.

Щаднева Валентина. Из арсенала лингвистики XX века: нулевой знак. – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Fonētika, gramatika, leksikoloģija. Daugavpils: DPU "Saule", 2000, 103.–109. lpp.

Шуфрисова Фрида. Некоторые синтаксические особенности родной речи русских Шяуляйского региона Литвы. – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Fonētika, gramatika, leksikoloģija. Daugavpils: DPU "Saule", 2000, 156.–162. lpp.

Ščerbinskis Guntis. Valodas atestācijas komisijas darbu turpina. – Neatkarīgā Rīta Avīze, 2000, Nr. 26 (2588), 1. febr., 3. lpp.

Ščerbinskis Guntis. Valsts valodas atestāciju reorganizē aizmuguriski [tekstā stāsta Galvenās valsts atestācijas komisijas priekšsēdētāja Ieva Zuicena]. – Neatkarīgā Rīta Avīze, 2000, Nr. 25 (2587), 31. janv., 1., 3. lpp.

Škapare Marika. Das Tagebuch von Jürgen Padel (1539–1557). Sein sprachlicher, historischer und soziokultureller Wert. – Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache im Baltikum. II. Hrsg. von Gisela Brandt. Stuttgart, Verlag Hans–Dieter Heinz, Akademischer Verlag Stuttgart, 2000, 97.–109. lpp.

Šķesters Jāzeps. Frontal-, Gruppen-, Partner-, Paar- und Individuellarbeit mit Hörtexten. – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Teksts. Diskurss. Komunikācija. Lingvistiskā didaktika. Daugavpils: DPU "Saule", 2000, 103.–129. lpp.

Šmidebergs Imants. Latviešu valodas priedēkļverbu darbības pabeigtības nozīme skaidrojošā vārdnīcā. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 306.–307. lpp.

Šmidebergs Imants. Priedēkļvārdu atlase vārdnīcu izveidei. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums. 4. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2000, 211.–217. lpp.

Šnē Dorisa. Noliegto substantīvu un adjektīvu semantika latviešu valodā. – Linguistica Lettica 6. Rīga: LU LaVI, 2000, 142.–145. lpp.

Šnē Māra. Putnu nominācija pēc to balss skaņām. – Linguistica Lettica 6. Rīga: LU LaVI, 2000, 111.–117. lpp.

Šulce Dzintra. Fonotaktikas pētījumi latviešu valodā. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 308.–310. lpp.

Šulce Dzintra. Līdzskaņu savienojumi inicialī latviešu un krievu valodā. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums. 4. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2000, 218.–225. lpp.

Tenhāgens Volfgangs. *Varēt, mācēt, jaudāt, prast* – salīdzinājums Baltijas areāla valodās. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 313. lpp.

Timuška Agris. Ģeolingvistikas attīstība Latvijā pasaules valodniecības kontekstā. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 314.–315. lpp.

Timuška Agris. Main Regional Language Contacts of Latvian and their Lexicographic Reflections. – 3rd International Congress of Dialectologists and Geolinguists. Abstract Book. Lublin. Zakład Językoznawstwa słowiańskiego, Instytut Filologii Słowiańskiej UMCS, 2000, 99. lpp.

Timuška Agris. Tradicionālais un novatoriskais topošajā "Latviešu izloķņu vārdnīcā". – Baltu filoloģija IX. Raksti baltu valodniecībā. LU Zinātniskie raksti 625. sējums. Redaktors Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2000, 137.–142.

Tišiņa Anitra. Krāsu apzīmējumi kā apkārtējās vides elementu asociatīvo saikņu atspoguļojums. – Tekstas kaip pasaulio atspindys. Tarptautinēs konferencijās tezēs 2000 m. lapkričio 9–10 d. Šiauliai: Šiaulių universitetas, 2000, 75.–76. lpp.

Tišiņa Anitra. Krāsu nosaukumi K. Ulmaņa un G. Bražes vācu-latviešu vārdnīcā. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums. 4. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2000, 226–236.

Tišiņa Anitra. Krāsu nosaukumi 17. gadsimta vācu-latviešu un latviešu-vācu vārdnīcās. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 316.–319. lpp.

Трофимова Наталья. Место грамматики в школьном курсе русского языка как иностранного. – Valoda – 2000. Daugavpils

Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Teksts. Diskurss. Komunikācija. Lingvistiskā didaktika. Daugavpils: DPU "Saule", 2000, 172.–176. lpp.

Upleja Sanita. Igaunī likvidē pēdējo šķērsli valodas likumā. – Diena, 2000, Nr. 139 (2753), 15. jūnijs, 8. lpp.

Uzija Biruta. Dynamics of Modern Terminology. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 323.–324. lpp.

Uzole Tatjana. The Acquisition of Teacher's Role in the Process of Professional Development. – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Teksts. Diskurss. Komunikācija. Lingvistiskā didaktika. Daugavpils: DPU "Saule", 2000, 134.–136. lpp.

Vaba Lembits. Par baltu *ē substitūciju Baltijas somu valodu baltismos. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 325.–326. lpp.

Valdmanis Jānis. Diena dzimtajai valodai [par starptautisko dzimtās valodas dienu, pierakst. Iveta Politere]. – Lauku Avīze, 2000, Nr 21 (1087), 19. febr., 26. lpp.

Valdmanis Jānis. Latviešu literārās valodas vārdnīcas tapšana: mīti un fakti. – Valoda un literatūra kultūras apriņķī. Zinātniskie raksti. 624. sējums. Rīga: LU, 2000, 150.–158. lpp.

Valdmanis Jānis. Sociolingvistiskais klimats Latvijā un Lietuvā uz ziemeļvalstu fona. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 329.–331. lpp.

Valdniece Kristīne. Par valodu kā logu vai šķērsli. – Latvijas Vēstnesis, 2000, Nr. 176/177 (2087/2088), 17. maijs, 4. lpp. [Kopa: Eiropas tautu saime: un mēs ar savu Valodu Latvijā un Eiropā: mūsu domas un viedokļi seminārdiskusijā "Valoda – logs vai šķērslis uz Eiropu?"]

Valskys Vidus. Kai kurios predikatinės neutrum dalyvių konstrukcijos dabartinėje lietuvių kalboje ir jų atitikmenys latvių kalboje. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 334.–335. lpp.

Vanaga Ingrīda. Daiļdarba uztveres līmeņi. – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Teksts. Diskurss. Komunikācija. Lingvistiskā didaktika. Daugavpils: DPU "Saule", 2000, 90.–93. lpp.

- Vanags Pēteris*. Debitīva formu lietojums visvecākajos latviešu rakstos. – Baltu filoloģija IX. Raksti baltu valodniecībā. LU Zinātniskie raksti 625. sējums. Redaktors Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2000, 143.–156. lpp.
- Vanags Pēteris*. Latv. *āpša* 'deer' – a Real Word or a ghost from the Dictionaries of the 17th Century. – Baltistica. T. XXXIV (1), 2000,
- Vanags Pēteris*. Pronominal Forms in Nominal Inflection of 17th–18th Century Latvian Texts. – 17th Conference on Baltic Studies "Baltic Countries and Their Baltic Neighbors: Redefining Relationships". Georgetown University Washington, D.C. 15–17 June 2000. Washington: AABS, 2000, 63. lpp.
- Vanags Pēteris*. (Literatūras apskats) Simono Vaišnoru 1600 metu Zemczuga Theologischka ir jos šaltiniai. – Baltu filoloģija IX. Raksti baltu valodniecībā. LU Zinātniskie raksti 625. sējums. Redaktors Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2000, 195.–197. lpp.
- Vasiļjevs Andrejs*. *Skadiņš Raivis*. Dažādveida datorvārdnīcas – arī latviešu valodai. – Latvijas Vēstnesis, 2000, Nr. 88/89 (1999/2000), 9. marts, 8. lpp.
- Vasiļjevs Andrejs*, *Skadiņš Raivis*. Informācijas tehnoloģijas – iespējas un izaicinājums latviešu valodai. – Valoda zinātnē un izglītībā. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 127. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. 2000. gada 22. februāris. Rīga: LU LaVI, 2000, 76–86. lpp.
- Veidemane Ruta*. Arī valoda ir atmiņa. Pierakstījusi Sandra Priedīte. – Aija, 2000, Nr. 2, 8.–9. lpp.
- Veisbergs Andrejs*. Ar savas tautas mēli savā un svešās zemēs [par mutisko tulkošanu]. – Latvijas Vēstnesis, 2000, Nr. 55/ 57 (1966/1968), 18. febr., 12. lpp.
- Veisbergs Andrejs*. Euphemisms in Bilingual Dictionaries. – 3rd International Maastricht-Lodz Duo Colloquium on Translation and Meaning, Maastricht, the Netherlands., MSTI 26.–29. apr. 2000, 49–50. lpp.
- Veisbergs Andrejs*. Euphemisms in General (Monolingual and Bilingual) Dictionaries. – Proceedings of the 9th EURALEX Congress. Stuttgart. 8.–12. aug., 2000, 773.–780. lpp.
- Veisbergs Andrejs*. Media Translation in Latvian. – Languages and the Media. 3rd International Conference. Book of Abstracts. Berlin. 11.–14. okt., 2000, 36. lpp.
- Veisbergs Andrejs*. Mutiskā tulkošana, situācija Latvijā un Eiropas Savienībā. – Diena, 2000, Nr. 80 (2694), 4. apr., 13. lpp.

Veisbergs Andrejs. Mutiskā tulkošana un latviešu valoda (valodiskie aspekti). – Linguistica Lettica 6. Rīga: LU LaVI, 2000, 168.–177. lpp.

Veisbergs Andrejs. Semantic Shifts in Latvian and English. – LU Zinātniskie raksti IX 630. sēj. Sastatāmā un lietišķā valodniecība. Rīga: SIA "JUMI", 2000, 59.–68. lpp.

Veisbergs Andrejs. Shaping Latvian Legal Language – the Results by Year 2000. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 339.–341. lpp.

Veisbergs Andrejs. Vārdi, vārdi, vārdi.... bailes aizskart vai manipulācija. – Diena, 2000, Nr. 292 (2906), 14. dec., 17. lpp.

Veisbergs Andrejs. Vārdi, vārdi, vārdi.... politika. – Diena, 2000, Nr. 264 (2878), 10. novembris, 14. lpp.

Viķe-Freiberga Vaira. Uzruna baltistu kongresā. – Latvijas Vēstnesis, 2000, Nr. 345/347 (2256/2258), 4. okt., 1. lpp. [Kopa: Mūsu pienākums ir sargāt šīs divas valodas un aizsargāt to tiesības].

Wälchli Bernhard. Latvian *tikt* 'to get, to become' its Constructions and Areal Implications. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 342.–343. lpp.

Veržbicka L. Der Konjunktiv im Deutschen, seine Entsprechungen im Lettischen und Probleme des kontrastiven Vergleichs. – LU Pedagoģijas un psiholoģijas fakultātes Zinātniski metodisko rakstu krājums. 2. laidziens. Prof. Jura Kastiņa red. Rīga: 2000, 87.–96. lpp.

Вержица Л. Глагольная апофоническая система немецких диалектов и история немецкого языка. – LU Pedagoģijas un psiholoģijas fakultātes Zinātniski metodisko rakstu krājums. 2. laidziens. Prof. Jura Kastiņa red. Rīga: 2000, 97.–106. lpp.

Vingre Ina. Wortbildungsmittel zum Ausdruck der negativen Modalität. – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Fonētika, gramatika, leksikoloģija. Daugavpils: DPU "Saulē", 2000, 92.–99. lpp.

Winkler Eberhard. Zum lettischen Einfluss auf das Livische. – LZA Vēstis, 3/4, 2000, 17.–24. lpp.

Viola Inita. Interpunkcijas lietojums 20.gs. sākuma impresionisma prozā Latvijā. – Valoda un literatūra kultūras aprītē. Zinātniskie raksti. 624. sējums. Rīga: LU, 2000, 159.–191. lpp.

Власова Татьяна. О синтаксических особенностях белорусских списков Первого Литовского Статута (1529 г.). – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X

zinātniskie lasījumi. Teksts. Diskurss. Komunikācija. Lingvistiskā didaktika. Daugavpils: DPU "Saule", 2000, 64.–68. lpp.

Vulāne Anna. Galotnes funkcijas latviešu valodā. – Материалы XXIX межвузовской научно-методической конференции преподавателей и аспирантов. Выпуск 1, Секция баллистики: "Морфология и словообразование балтийских языков". Тезисы докладов. С.-Петербург: Издательство С.-Петербургского у-та, 2000, 17.–18. lpp.

Vulāne Anna. Okazionālo salikteņu aktualizācija P. Ērmaņa dzejā. – Valoda un literatūra kultūras aprītē. Zinātniskie raksti. 624. sējums. Rīga: LU, 2000, 192.–204. lpp.

Vulāne Anna. Par dažām vārddarināšanas problēmām. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 344.–345. lpp.

Zaiceva Ārija. Situācijuzdevumi latviešu valodas mācību saturā pamatskolas 8.–9.klasē kā skolēnu komunikatīvās kompetences veidotāji. – Valoda un literatūra kultūras aprītē. Zinātniskie raksti. 624. sējums. Rīga: LU, 2000, 262.–280. lpp.

Zauberga Ieva. Ideology and Meaning. – 3rd International Maastricht-Lodz Duo Colloquium on Translation and Meaning, Maastricht, the Netherlands, MSTI 26.–29. apr., 2000, 51.–52. lpp.

Zauberga Ieva. Latviešu valoda Eiropas Savienības standartizācijas prasību kontekstā. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 348.–349. lpp.

Zauberga Ieva. Prāta atvērtība valodām (intervija). – Universitātes Avīze, 2000, 28. nov., 4. lpp.

Zauberga Ieva. Rethinking Power Relations in Translation. – Across Languages and Cultures, Volume 1, issue 1, Akademiai Kiado Budapest 1.–2. aprīlis, 2000, 49.–77. lpp.

Zauberga Ieva. User Expectations in Conference Interpreting. – LU Zinātniskie raksti "Sastatāmā un lietišķā valodniecība" IX. 630. sēj., Rīga: SIA "JUMI", 2000, 69.–76. lpp.

Zimņika Vera. Evaluation der Feldstudien in Rostock. – Valoda – 2000. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes X zinātniskie lasījumi. Teksts. Diskurss. Komunikācija. Lingvistiskā didaktika. Daugavpils: DPU "Saule", 2000, 136.–142. lpp.

Zyngier Sonia. Past, Present and Future in the Teaching of Language and Literature. – LU Zinātniskie raksti IX, 630. sēj. Sastatāmā un lietišķā valodniecība. Rīga: SIA "JUMI", 2000, 77.–90. lpp.

Zuicena Ieva. Latviešu valodas apguve un vārdnīcas. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". 03.10.2000–06.10.2000. Referātu tēzes. Rīga: LU LaVI, 2000, 354. lpp.

Zvejnieks Roberts. Jaunalūksnes pagasta vietvārdi. – Latvijas Universitātes 58. zinātniskā konference. Zemes un vides zinātņu sekcijas referātu tēzes. Rīga: LU, 2000, 166.–168. lpp.

Žigure Veneta. Passive Voice Constructions in Norwegian and Latvian. – LU Zinātniskie raksti "Sastatāmā un lietišķā valodniecība IX" 630. sēj., Rīga: SIA "JUMI", 2000, 91.–96. lpp.

Sastādījusi Dr. philol. I. Migla

ZIŅAS PAR AUTORIEM

Daiga BALTAISKALNA (1966) – *Mg. philol.*, LU Latviešu valodas institūta asistente, LU doktorante.

Kersti BOIKO (1962) – *Dr. philol.*, LU Moderno valodu fakultātes Somugru katedras vadītāja.

Indre BROKARTAITE-PLADIENE (1976) – Šauļu universitātes maģistrante.

Kazimiers GARŠVA (1950) – *Dr. hum.*, Lietuviešu valodas institūta vecākais zinātniskais līdzstrādnieks.

Juris GRIGORJEVS (1966) – *Mg. philol.*, LU Filoloģijas fakultātes Baltu valodu katedras asistents.

Rozanna KURPNIECE (1959) – *Mg. philol.*, Starptautiskā praktiskās psiholoģijas institūta lektore.

Linda LAUZE (1968) – *Mg. philol.*, Liepājas Pedagoģijas akadēmijas lektore.

Evija LIPARTE (1970) – *Mg. hum.*, Lietuviešu valodas institūta doktorante.

Daina NĪTIŅA (1942) – *Dr. habil. philol.*, Rīgas Tehniskās universitātes profesore.

Vineta PORIŅA (1970) – *Mg. art.*, LU Latviešu valodas institūta asistente, LU doktorante.

Marija RAZMUKAITE (1941) – *Dr. hum.*, Lietuviešu valodas institūta vecākā zinātniskā līdzstrādniece.

Valentīna SKUJIŅA (1937) – *Dr. habil. philol.*, LU Latviešu valodas institūta vadošā pētniece, Liepājas Pedagoģijas akadēmijas profesore, LZA īstenā locekle.

Ineta STADGALE (1969) – *Mg. philol.*, Liepājas Pedagoģijas akadēmijas lektore.

Anitra TĪSIŅA (1971) – *Mg. philol.*, LU Latviešu valodas institūta asistente, LU doktorante.

Andrejs VEISBERGS (1960) – *Dr. habil. philol.*, LU profesors, Moderno valodu fakultātes Sasatatāmās valodniecības katedras vadītājs.

Ieva ZAUBERGA (1958) – *Dr. philol.*, LU Moderno valodu fakultātes Sasatatāmās valodniecības katedras asoc. profesore.

LINGUISTICA LETTICA 8

**Salikts LU Latviešu valodas institūtā
Iespiests Latvijas-Somijas SIA "Madonas Poligrāfists"**

Metiens 500 eks.